

VERHANDELINGEN

VOOR HET JAAR

MDCCCXXXV.

NIEUWE VERHANDELINGEN

VAN HET

GENOOTSCHAP

TOT VERDEDIGING VAN DE

CHRISTELIJKE GODSDIENST,

TEGEN DERZELVER HEDENDAAGSCHE BESTRIJDERS.

VOOR HET JAAR 1835.

---

in 's GRAVENHAGE bij
DE ERVE J. THIERRY EN C. MENSING EN ZOON,
MDCCCXXXVII.

Uitgegeven na voorgaande Visitatie en Approbatie der Theologische Faculteit van 's Lands Hooge School te Leyden.

LEYDEN
9. *Februarij* 1837.

W. A. VAN HENGEL.
Fac. Theol. h. t. Dec.

PROGRAMMA

Voor het Jaar 1835.

Bestuurders van het Genootschap *Tot Verdediging van de Christelijke Godsdienst tegen derzelver hedendaagsche Bestrijders*, opgerigt in *'s Gravenhage*, hebben, in hunne Vergadering van den 20sten October dezes jaars, over de bij hen ingekomene Verhandelingen uitspraak gedaan.

I. Op de Vraag: *Hebben wij in* JEZUS CHRISTUS *een vlekkeloos voorbeeld? In hoe verre is het ons ter navolging gegeven? En welke zijn de middelen om die navolging te bevorderen?* is ingekomen *eene* Nederduitsche Verhandeling, met de Zinspreuk: *Dat gevoelen zij in u, hetwelk ook in* CHRISTUS JEZUS *was. Philipp.* II: 5. Maar dezelve is even min, als de vroeger afgekeurde Verhandelingen over dit onderwerp, grondig genoeg bewerkt

bevonden, om der bekrooning waardig te kunnen geoordeeld worden.

II. Op de Vraag: *Welke zedelijke verkeerdheden moeten wij, volgens de getuigenis van het Nieuwe Testament aan de eerste Chisten-gemeenten, zoo wel in het bijzondet, als in het algemeen toeschrijven? Waarin hebben wij de oorzaken van die algemeene en bijzondere verkeerdheden te zoeken? En hoe strooken deze met den lof, welke door de Apostelen en hunne Medehelpers aan de Belijders van* CHRISTUS *gegeven is, en met hetgene wij nopens den weldadigen invloed van het Evangelie op derzelver hart en leven mogen vaststellen*? zijn ingekomen *twee* Verhandelingen:

1. Eene Nederduitsche, met de Zinspreuk: Κύριε οὐχὶ καλὸν σπέρμα ἔσπειρας κ. τ. λ. *Matth.* XIII: 27*b*.
2. Eene Hoogduitsche, met de Zinspreuk: Ἐν μεγάλῃ δὲ οἰκίᾳ οὐκ ἔστι μόνον σκεύη χρυσᾶ κ. τ. λ. 2 *Timoth.* II: 20.

Beiden zijn echter, wegens de oppervlakkige behandeling van de voorgestelde zaak, onvoldoende gekeurd, ofschoon dan ook de Schrijvers van No. 2. geacht moest worden eenigzins dieper in het onderwerp te zijn ingedrongen.

III. Op de Vraag, verlangende *eene Verhandeling over de Verzoeking van* JEZUS *in de Woes-*

Woestijn, welke de hoofdgevoelens over dezelve uitlegkundig toetst, het meest aannemelijke grondig staaft, en tevens onderzoekt, of zulks in verband sta, zoo wel met de betrekking van Jezus *op aarde, als met zijne lotgevallen; en zoo ja, in hoedanig verband wij ons dit moeten voorstellen*, zijn ingekomen *vier* Verhandelingen:

1. Eene Hoogduitsche, met de Zinspreuk: Ἔστιν δ' ἀφάνεια κ. τ. λ. Pindarus.
2. Eene Latijnsche, met de Zinspreuk: Πάντα δοκιμάζετε· τὸ καλὸν κατέχετε. 1 *Thess.* V: 21.
3. Eene Hoogduitsche, met de Zinspreuk: Καὶ μὴ εἰσενέγκῃς ἡμᾶς εἰς πειρασμόν. *Matth.* VI: 13
4. Eene Nederduitsche, met de Zinspreuk: *Quantum est quod nescimus!* Seneca.

No. 1. Draagt vele blijken van oordeel, vernuft en vlijt, doch ontbreekt in dezelve het grondig, vooral uitlegkundig bewijs van de vooronderstelling, door den Schrijver aangenomen, en is deswegens onbekroond gebleven. No 2. is bevonden zelfs de minste opmerking onwaardig te zijn. No 3. is geoordeeld hetzelfde hoofdgebrek te hebben als No. 1, en dewijl daarenboven nog het tweede deel der Vraag in dit stuk geheel niet behandeld is, heeft het moeten worden afgewezen. Daar de

Schrijver van No. 4. veel meer uitgaat van redenering, dan van Bijbelverklaring, en zich geheel niet inlaat met opgave en beoordeeling van latere gevoelens, is zijn werk almede ter zijde gelegd.

IV. Op de Vraag, vorderende *eene verzameling en verklaring der gezegden van* JEZUS, *betreffende zijn lijden en sterven tot vergeving der zonden en zaligheid: met nasporing der redenen, waarom Hij niet meermalen en uitvoeriger daarvan gesproken heeft; benevens een betoog, dat de Apostelen, aan welken Hij dit ter ontwikkeling had overgelaten, in diervoege aan deszelfs oogmerk beantwoord hebben, dat in de overeenstemming van het onderwijs van* JEZUS *en de Apostelen een allezins voldoende grond gelegen is tot onze overtuiging en vertroosting*, zijn ingekomen *twee* Verhandelingen:

1. Eene Nederduitsche, met de Zinspreuk: Τοῦτο τὸ μέγιστον καὶ βασιλικώτατον κ. τ. λ. CLEMENS *Alexandr.*
2. Eene Nederduitsche, met de Zinspreuk: *God was in* CHRISTUS *de wereld met zichzelven verzoenende.* PAULUS.

No. 1. is geoordeeld, zoo veel goeds te bevatten, dat dezelve met den GOUDEN EEREPRIJS bekroond is geworden. Bij de opening van het Naambriefje werd als derzelver

ver Schrijver bekend H. E. VINKE, *Theol. Doct.* en *Predikant te Utrecht.* No. 2. heeft niet in aanmerking kunnen genomen worden.

V. Op de Vraag: *Welke zijn de oorzaken, dat er, te dezer dagen, in Europa zoo velen opstaan, welke zich meer of min van het Kerkgenootschap, waarin zij opgevoed zijn, afscheiden? Wat moeten wij daaruit nopens de Godsdienstige en Zedelijke gesteldheid van onzen tijd opmaken? En hoedanig zijn de vooruitzigten in de toekomst, welke dit verschijnsel oplevert?* is ingekomen *eene* Hoogduitsche Verhandeling, met de Zinspreuk: *Veritatis amanti* etc Doch de Schrijver heeft het voorgestelde onderwerp geheel eenzijdig en daarbij onvolledig behandeld, en zijne redeneringen zoo ingerigt, dat dit met het stellige Christendom te eenemaal in strijd zijn: weshalve deszelfs arbeid voor dit Genootschap volstrekt onbruikbaar gerekend werd.

VI. Op de Vraag, vorderende *eene Verhandeling over den Zedelijken aard en de Zedelijke strekking der Mozaïsche Wetgeving, zoo wel ten opzigte van het Godsdienstige, als niet minder van het Huisselijke en Maatschappelijke leven*, is ingekomen *eene* Nederduitsche Verhandeling, met de Zinspreuk: *Geen Wet geen orde.* Doch dit is een geheel nietig opstel.

Wat eindelijk betreft de Verhandeling over *het kenmerkende van* Lucas *Evangelie* enz. de Zinspreuk dragende: *Res ardua vetustis novitatem dare, novis fidem* etc C. Plinius *Secundus* (zie Programma van het Jaar 1834. bladz. 4.): Bestuurders willen wel niets terugnemen van den lof, vroeger aan deze Verhandeling gegeven; maar hebben echter de aan den onbekenden Schrijver medegedeelde bedenkingen door hem niet genoegzaam opgelost gevonden, en deswegens tot de bekrooning van deszelfs werk niet kunnen besluiten: doch hem zal, bij de eerstvolgende Prijsuitschrijving, de gelegenheid worden geopend tot eene nadere bearbeiding van dit onderwerp.

Op donderdag den 22sten October l. l. heeft, in het gebouw der Maatschappij *Diligentia*, de feestviering plaats gehad wegens het vijftigjarig bestaan des Genootschaps, en is, bij die gelegenheid, eene plegtige Redevoering gehouden door den tijdelijken Voorzitter van Bestuurders, den Hoogleeraar H. J Royaards, handelende over het *Haagsche Genootschap, in deszelfs oorsprong, aard, karakter, werkzaamheden en vooruitzigten.* Deze feestelijke Bijeenkomst is,

is, behalve door vele Leden van het Genootschap en andere Godsdienstvrienden, die toegang tot dezelve verlangd hadden, bijgewoond en vereërd geworden door een aantal Genoodigden: Hoogaanzienlijken in Kerk en Staat, Bestuurders van andere Godgeleerde Genootschappen en Schrijvers van Verhandelingen, die, vroeger en later, door dit Genootschap *met goud* zijn bekroond geworden. De Feestviering heeft zoo wel overvloedige stof tot blijdschap opgeleverd, als de harten gestemd tot dankzegging aan God, onder Wiens hooge begunstiging deze Maatschappij, gedurende eene halve eeuw, is werkzaam geweest tot handhaving van de heilige waarheid; terwijl men door dezelve niet weinig gesterkt werd in het vertrouwen op den zegen van den Allerhoogste, bij een voortdurend streven naar dat zelfde doel, hetwelk de Stichters des Genootschaps zich, van den beginne af, ter bereiking hadden voorgesteld.

Na den afloop der openlijke plegtigheid, is er een vriendschappelijke maaltijd gehouden, en heeft aan denzelven de uitreiking plaats gehad van Gedenkpenningen, vertoonende aan den eenen kant het gewone zinnebeeld des Genootschaps en aan de keerzijde een, op de gelegenheid passend, Latijnsch Opschrift: van

wel-

welke Penningen eerlang een ruimer gebruik zal worden gemaakt.

De voorstelling van NIEUWE PRIJSVRAGEN zal geschieden in een Programma, dat, na de eerste Vergadering van Bestuurders in het nieuw ingetreden Tijdvak des Genootschaps, zal worden uitgegeven.

VER-

VERHANDELING

TER BEANTWOORDING DER VRAAG,

VORDERENDE:

« Eene verzameling en verklaring der gezeg-
« den van J E Z U S, *betreffende zijn lijden*
« en sterven tot vergeving der zonden en
« zaligheid: met nasporing der redenen,
« waarom Hij niet meermalen en uitvoeri-
« ger daarvan gesproken heeft; benevens
« een betoog, dat de Apostelen, aan welke
« Hij dit ter ontwikkeling had overgelaten,
« in diervoege aan deszelfs oogmerk beant-
« woord hebben, dat in de overeenstemming
« van het onderwijs van J E Z U S *en de Apo-*
« stelen een allezins voldoende grond gelegen
« is tot onze overtuiging en vertroosting."

DOOR

H. E. V I N K E,

Theol. Doct. en Predikant te Utrecht.

AAN WIEN DE GOUDEN EEREPRIJS
IS TOEGEWEZEN.

INHOUD.

INLEIDING. Omvang en moeijelijkheid van het onderwerp. . . . . Bladz. 1—6.
Belangrijkheid. . . . . . 6—13.
Wijze van behandeling. . . . . 13—16.

EERSTE DEEL.

Verzameling en verklaring der gezegden van JEZUS, betreffende zijn lijden en sterven tot vergeving der zonden en zaligheid. . . 17—152.
Verzameling en verklaring der gezegden zelve. . . . . 18—81.
Onderwijs van JEZUS aan NIKODEMUS, naar Joh. III: 14—16. . . . . 19—27.
Gezegden van JEZUS tot de Farizeën en het volk. . . . . 27—52.
Joh. VI: 51*b*, 53—57. . . . 28—35.
— VIII: 28. . . . . . 35—38.
— X: 11, 15*b*, 17, 18. . . 38—43.
— XII: 24. . . . . . 43—47.
— — 31, 32. . . . . 47—52.
Gezegden van JEZUS tot zijne Leerlingen. 52—81.
Matth. XX: 28. verg. Mark. X: 45 53—58.
—— XXVI: 26—28. verg. Mark. XIV: 22—24. Luk. XXII: 19, 20. en 1 Kor. XI: 23—25. . . . . . 58—69.

Joh.

Joh. XIV: 30, 31. . . . Bladz. 69—72.
— XV: 13. . . . . . 72—74.
— XVII: 19. . . . . 75—78.
Luk. XXIV: 26, 46, 47. . . 78—81.

Handhaving van de echtheid en ongeschondenheid der gezegden van Jezus. . 81—104.
In het *algemeen*, waartoe gelet wordt
1. Op hen, die dezelve mededeelen. . . 85—88.
2. Op de naauwkeurige getrouwheid, met welke zij gewoon zijn, zijne woorden op te teekenen. . . . . . 88—92.
3. Op het kleine aantal dier gezegden, 92, 93.
4 Op derzelver aard. . . . 93—96.
5. Op de wijsheid, welke wij in dezelve ontdekken. . . . . . 96—99.
6. Op de beloften van den Heer aan zijne Apostelen vóór zijnen dood. . . 99, 100.
In het *bijzonder* van
Joh. III: 14—16. . . . 100, 101.
— VI: 51. verv. . . . 101, 102.
Matth. XXVI: 26—28. . . 102, 103.

Leer van Jezus aangaande zijn lijden en sterven tot vergeving der zonden en zaligheid, uit deszelfs verklaarde en gehandhaafde gezegden afgeleid. . . . . 104—152.
De vergeving der zonden en zaligheid, naar 's Heiland's onderwijs, doel van zijn lijden en sterven. . . . . . . 105—120.
Waarbij wordt nagegaan

1. Aan welk lijden wij te denken hebben. . . . . . . Bladz. 105—108.
2. Op wie het lijden en sterven van JEZUS betrekking heeft. . . . . 108—113.
3. Welke zonden Hij op het oog heeft. 113—116.
4. Welke straffen en welke zaligheid door Hem bedoeld worden. . . . 116—120.
Het verband tusschen het lijden en sterven van JEZUS en de vergeving der zonden en zaligheid. . . . . 120—145.
Voorloopige opmerkingen.
1. Hij verbindt de vergeving der zonden en zaligheid voornamelijk aan zijn lijden en sterven. . . . . . . 122, 123.
2. Hij verklaart, dat het Gods wil was, dat Hij leed en stierf tot vergeving der zonden en zaligheid. . . . . 123—125.
De oogpunten, uit welke JEZUS zijn lijden en sterven voorstelt. . . . . . 125—145.
Hij stelt hetzelve voor:
1. Als bewijs van Gods liefde jegens de menschen. . . . . . . 125—129.
2. Als bewijs van zijne liefde tot en gehoorzaamheid aan zijnen Vader. . . . 129—133.
3. Als bewijs van zijne liefde voor ons. 133—135.
4. Als in het naauwste verband staande met zijne opstanding en verheerlijking. . 135—140.
5. Als ten doel hebbende, ons te ontrukken aan de heerschappij des duivels en aan God toe te wijden. . . . . 140—142.
6. Als ondergaan in onze plaats enz. . 142—145.
Hoe wij, naar 's Heiland's onderwijs de vergeving der zonden en zaligheid deelachtig worden? . . . . 145—152.

TWEE-

TWEEDE DEEL.

Nasporing der redenen, waarom Jezus niet meermalen en uitvoeriger van zijn lijden en sterven tot vergeving der zonden en zaligheid gesproken heeft. . . . . Bladz. 153—232.
Waarom heeft Hij er niet meermalen en uitvoeriger van gesproken vóór zijn sterven? 158—213.
Waarom niet meermalen en uitvoeriger van zijn lijden en sterven in het algemeen? . 159—189.
Waarom niet meermalen en uitvoeriger tegen het volk en deszelfs Oversten? . . 159—169.
Eerste reden, gelegen in het hoofddoel, welks bereiking Hij zich moest voorstellen. 159—163.
Tweede reden, gelegen in derzelver denkbeelden aangaande den Messias. . . 163—167.
Derde reden. Zij zelve zouden de bewerkers van zijnen dood zijn. . . . . . 167—169.
Waarom niet meermalen en uitvoeriger tot zijne Leerlingen? . . . . 169—189.
Eerste reden, gelegen in het hoofddoel, welks bereiking bij hen Hij zich moest voorstellen. . . . . 170—177.
Tweede reden, gelegen in hunne denkbeelden aangaande den Messias. . . . 177—182.
Derde reden. De aankondiging van 's Heiland's lijden en sterven veroorzaakte hun diepe droefheid . . . . 182—186.
Eindelijk wordt gewezen op de gevoelige ziel van Jezus zelven. . . . . 186—189.
Waarom sprak Jezus niet meermalen en uitvoeriger van het doel en de vruchten zijns lijdens en stervens? . . . . . 189—213.

Eer-

Eerste reden. Hij kreeg geene aanleiding, om er meer van te spreken. . . . Bladz. 191—193.
Tweede reden. Zijne hoorders waren er nog niet vatbaar voor. . . . . 194—207.
Waarbij gewezen wordt
1. Op de gesteldheid huns harte. . 194—202.
En wel *eerst* van de Oversten en het volk. 194—199.
En *dan* van de Discipelen. . . 199—202.
2. Op den zamenhang tusschen de leer der vergeving van zonden en zaligheid door 's Heiland's lijden en sterven en andere waarheden, welke voor hen nog veel te hoog waren. . . . . 202—207.
Derde reden. Er zou zich *en* voor de Discipelen, *en* voor het volk eene nadere en wel eene betere gelegenheid opdoen, om ze hen te doen hooren. . . . . 207—213.
Waarom heeft Jezus er niet meermalen en uitvoeriger van gesproken na zijne opstanding? . . . . 214—232.
Het tijdvak tusschen zijne opstanding en hemelvaart was door Hem daarvoor niet bestemd. 215—219.
Zijne Leerlingen waren er ook toen nog niet vatbaar voor. . . . . 219—221.
Hij had, naar zijne wijsheid, met dat tijdvak andere bedoelingen. Hetzelve strekte
1. Om hen van zijne herleving ten volle te overtuigen. . . . . . . 222—224.
2. Om hun geloof aan Hem, als den Messias, onwrikbaar te vestigen. . . . 224, 225.
3. Om hunne liefde tot en hun vertrouwen op Hem te vermeerderen. . . . . . 225—228.
4. Om hen voor zijne digt op handen zijnde hemelvaart voor te bereiden. . 228—230.

Ein-

Eindelijk wordt aangetoond, dat het ook toen niet volstrekt noodig was, dat Hij er meermalen en uitvoeriger van gewaagde. Bladz. 230—232.

DERDE DEEL.

Betoog, dat de Apostelen, aan welken Jezus de ontwikkeling van de leer aangaande zijn lijden en sterven tot vergeving der zonden en zaligheid had overgelaten, in diervoege aan deszelfs oogmerk beantwoord hebben, dat in de overeenstemming van Jezus en de Apostelen een allezins voldoende grond gelegen is tot onze overtuiging en vertroosting. . 233—469.
Inleiding tot dit betoog. . . . . 233—236.
Overeenstemming van het onderwijs der Apostelen met dat van Jezus. . . . . 237—462.
Verklaring van de voornaamste gezegden der Apostelen aangaande het lijden en sterven van Jezus tot vergeving der zonden en zaligheid. . . . . 240—380.
Verklaringen der gezegden van Petrus. 240—262.
1 Petr. I: 2. . . . . . 242—244.
— — — 18, 19. . . . 244—247.
— — II: 24. . . . . . 247—253.
— — III: 18. . . . . 253—257.
— — IV: 1, 2. . . . 257—262.
Verklaring der gezegden van Johannes. 262—292.
Joh. XI: 51, 52. . . . . 262—266.
1 Joh. I: 7b. . . . 266—270.
— — II: 1a. (I, 1b.) 2. . . 270—276.
— — III: 5. . . . . . . 276—279.
— — — 16. IV: 9—11. . . 279—283.

Openb.

Openb. I: 5b, 6. . . . Bladz. 283—288.
— — V: 9, 10. . . . 288—292.
Verzameling en verklaring der gezegden van PAULUS. . . . . . . 292—381.
Verzameling van deszelfs gezegden. . 293—315.
Verklaring der voornaamste gezegden van PAULUS. . . . . 315—380.
Rom. III: 24—26. . . . 315—329.
—— V: 1—11. . . . . 329—336.
—— — 18, 19. . . . . 337—341.
—— VI: 2—7. . . . . 341—347.
2 Kor. V: 14, 15. . . . 347—352.
— — — 19—21. . . . 352—361.
Gal. III: 13. . . . . . 361—366.
Efez. V: 2. . . . . . 367—372.
De Brief aan de Hebreën. . . 372—380.
Aanwijzing der overeenstemming van de Apostelen met JEZUS. . . . . . 381—462.
De vergeving der zonden en zaligheid, naar het onderwijs der Apostelen, doel van 's Heiland's lijden en sterven. . . . . : 381—404.
Waarbij wordt nagegaan, even als bij de voorstelling van de leer van JEZUS,
1. Aan welk lijden wij, volgens hen, te denken hebben. . . . . . 382—384.
2. Op wie het lijden en sterven van JEZUS, volgens hen, betrekking heeft. . 384—392.
3. Welke zonden zij op het oog hebben. 392—397.
4. Welke straffen en zaligheid door hen bedoeld worden. . , . . 397—404.
Het verband tusschen het lijden en sterven van JEZUS en de vergeving der zonden en zaligheid, naar het onderwijs der Apostelen. 404—448.
Er is, volgens hen, een *onmiddellijk* verband

band

band tusschen het eene en het andere, en dit niet alleen in eenen *onderwerpelijken* (*subjectiven*), maar ook in eenen *voorwerpelijken* (*objectiven*) zin. . . . . . 406—426.

Er bestaat, volgens hen, ook een middellijk verband tusschen het eene en andere. . 426—448.

Hetwelk gelegen is

1. In 's Heiland's opstanding en verheerlijking, tot welke zijn lijden en sterven Hem den weg baande. . . . . 427—436.

2. In de uitnemende strekking van den dood van CHRISTUS, om ons te heiligen, en zoo voor het genot der vergeving van zonden en zaligheid vatbaar te maken. . 436—448.

Want:

a. Zij stellen denzelven gedurig voor, als onze heiliging bedoelende. . 436—439.

b. Het is ééne gebeurtenis, en wel de treffendste, welke er kon plaats hebben. 439, 440.

c. De dood van JEZUS is, ook volgens hen, het treffendste bewijs van Gods liefde jegens ons. . . . 440—442.

d. Van Gods heiligheid en regtvaardigheid. . . . . . . 442—444.

e. Van de liefde van CHRISTUS jegens ons. . . . . . . 444—446.

f. Van zijne volmaaktheid. . . 446—448.

Hoe wij, naar het onderwijs der Apostelen, de vergeving der zonden en zaligheid deelachtig worden? . . . . 448—462.

In de overeenstemming van JEZUS en de Apostelen is een allezins voldoende grond gelegen tot onze overtuiging en vertroosting. . 463—469.

VERHANDELING

TER BEANTWOORDING DER VRAAG,

VORDERENDE:

*« Eene verzameling en verklaring der gezeg-
« den van* JEZUS, *betreffende zijn lijden
« en sterven tot vergeving der zonden en
« zaligheid, met nasporing der redenen,
« waarom Hij niet meermalen en uitvoeri-
« ger daarvan gesproken heeft; benevens
« een betoog, dat de Apostelen, aan welke
« Hij dit ter ontwikkeling heeft overgelaten,
« in diervoege aan deszelfs oogmerk beant-
« woord hebben, dat in de overeenstemming
« van* JEZUS *en de Apostelen een allezins
« voldoende grond gelegen is tot onze over-
« tuiging en vertroosting.*"

INLEIDING.

Gelijk het den reiziger gaat, als hij eenen hoogen berg wil beklimmen, welken anderen vruchteloos getracht hebben te bestijgen; maar van wiens kruin het heerlijkste gezigt zich aan hem zal opdoen; gelijk zulk een reiziger aan den eenen kant niet zonder vrees is, dat het ook hem wel-

A ligt

ligt niet zal gelukken, den top des bergs te bereiken; maar tevens aan de andere zijde zich te sterker aangespoord gevoelt, om al zijne krachten in te spannen, ten einde het schoone tooneel, hetwelk daar boven kan gezien worden, te aanschouwen, en, wat hij daar aanschouwd heeft, aan anderen mede te deelen, even zoo gaat het mij, nu ik het waag, de bovenvermelde Prijsvraag te beantwoorden. Zij is reeds *tweemalen* te vergeefs opgehangen. Men heeft wel gepoogd, het vraagstuk op te lossen; maar geenen der schrijvers heeft het mogen gebeuren, een voldoend antwoord te leveren. Niet, dat de Prijsvraag zelve zoo moeijelijk is, om te verstaan. Integendeel, zij is allerduidelijkst, en laat niet de minste bedenking of twijfeling aangaande derzelver bedoeling over. Zij betreft de leer van 's Heilands lijden en sterven tot vergeving der zonden en zaligheid, en wil onderzocht hebben, of de Apostelen het onderwijs van hunnen Meester, op dit bepaalde punt, zoo ontwikkeld hebben, dat wij in de overeenstemming van hunne prediking met die des Heeren eenen allezins voldoenden grond hebben voor onze overtuiging en vertroosting. Maar, om dit onderzoek te doen, moet natuurlijk in de *eerste* plaats worden nagegaan, wat Jezus zelf ons van zijn lijden en sterven tot vergeving der zonden en zaligheid geleerd heeft; en, dewijl men hierbij bevinden zal, dat Hij van deze ge-

gewigtige zaak niet dan zeldzaam en slechts met weinige woorden gesproken heeft, zoo vloeit hieruit weder als van zelf de vraag voort, welke toch de redenen hiervan zijn mogen; en het kan niet anders, dan hoogstbelangrijk geacht worden, dat men ook deze vraag trachte op te lossen, eer men aanwijze, dat de Apostelen, in de ontwikkeling van het onderwijs van JEZUS, in diervoege aan deszelfs oogmerk beantwoord hebben, dat in de overeenstemming van den Meester en zijne Leerlingen een allezins voldoende grond gelegen is tot onze overtuiging en vertroosting. Op deze wijze heeft, dunkt mij, de Prijsvraag in het hoofd der Eerwaardige Bestuurders van het verdienstelijke Genootschap ter verdediging van de Christelijke Godsdienst zich ontwikkeld, en hieruit zien wij, hoe juist dezelve is voorgedragen, daar zij verlangt, dat men *vooreerst* de gezegden van JEZUS aangaande zijn lijden en sterven tot vergeving der zonden en zaligheid verzamele en verklare; dat men *ten tweede* de redenen naspore, waarom Hij niet meermalen en uitvoeriger daarvan gesproken heeft, en *eindelijk* betooge, dat de Apostelen, aan welke Hij dit ter ontwikkeling had overgelaten, in diervoege aan deszelfs oogmerk beantwoord hebben, dat in de overeenstemming van JEZUS en de Apostelen een allezins voldoende grond gelegen is tot onze overtuiging en vertroosting.

 Maar

Maar zoo blijken ons tevens de wijde omvang en moeijelijkheid van het onderwerp, hetwelke wij gaan behandelen. Wij moeten wel niet bij-eenzamelen en verklaren, *al* wat de Heer van zijn lijden en sterven gezegd heeft; want de vraag spreekt alleen van de gezegden van JEZUS betreffende zijn lijden en sterven *tot vergeving der zonden en zaligheid.* Wij worden ook niet door eene of andere regtstreeksche of zijdelingsche aanwijzing van het gevoelen der Bestuurders van het Genootschap, in het vrije onderzoek van de waarheid belemmerd; want zij maken slechts in het algemeen melding van 's Heilands lijden en sterven tot vergeving der zonden en zaligheid, zonder iets te bepalen van het verband tusschen het eene en het andere. En, wat ik vooral niet vergeten moet, op te merken, men kan bij de beantwoording van deze vraag geenszins verlangen, eene verdediging van de leer der verzoening tegen al de bedenkingen, welke tegen haar zijn ingebragt en nog ingebragt worden, dewijl zij duidelijk voorschrijft, slechts aan te wijzen, wat er *geschreven staat*, en zich voornamelijk bepaalt tot de overeenstemming tusschen JEZUS en de Apostelen, met opzigt tot de zaak, welke zij wil onderzocht hebben, zoo dat wij alleen op zulke zwarigheden moeten letten, als hierop betrekking hebben. Maar, schoon dit eene en andere waar is, zoo blijft de vraag echter van wijden omvang,

vang, en alles behalve gemakkelijk te beantwoorden. Hoe vele moeijelijke plaatsen uit de Schriften des *Nieuwen Verbonds* zullen zich aan ons voordoen, in wier verklaring de beroemdste Uitleggers grootelijks verschillen, en op wier regt verstand hier alles echter aankomt! Daarenboven het onderwijs van JEZUS moet geheel op zich zelf beschouwd, en dat der Apostelen hierbij geheel uit het oog verloren worden, op dat men niets van het hunne in het zijne inmenge, en zoo het betoog der overeenkomst krachteloos make. Wij moeten ons verder geheel weten te verplaatsen in de omstandigheden, in welke de Heer verkeerde, gedurende deszelfs omwandeling op aarde, en in den geest zijner hoorders indringen, om in de spaarzame en korte vermelding van zijn lijden en sterven tot vergeving der zonden en zaligheid zijne wijsheid op te merken. Nog meer, er moet naauwkeurig worden aangewezen, in welke opzigten de Apostelen het onderwijs van hunnen Meester ontwikkeld hebben, op dat hunne overeenkomst met Hem, niettegenstaande deze ontwikkeling, blijke. Al verder moet er worden aangetoond, dat in die overeenkomst een allezins voldoende grond gelegen is tot onze overtuiging en vertroosting. En, wat de beantwoording der vraag boven alles moeijelijk maakt, is dit, dat het groote vraagstuk, hetwelk reeds zoo vele hoofden en pennen heeft bezig gehouden, ik meen

het vraagstuk aangaande het verband tusschen den dood van JEZUS en onze zaligheid, zal moeten onderzocht, en, zoo mogelijk, opgelost worden. Waarlijk, ik sta, bij het optellen van al deze zwarigheden, in twijfel, of ik mijn voornemen maar niet liever weder zal laten varen, en de pen nederleggen.

Maar ziet, daar komt mij het groote gewigt der vraag op nieuw voor den geest; en dat dringt mij, om voort te gaan, en te beproeven, of het mij gelukken mag, den top des bergs te bereiken, van daar de waarheid te zien, en, wat ik gezien heb, aan anderen mede te deelen. Indien toch eene vraag gewigtiger mag genoemd worden, naar mate derzelver inhoud *en* belangrijker is, *en* meer betwist wordt, dan zal deze vraag wel allergewigtigst mogen heeten. Immers zij betreft de leer aangaande 's Heilands lijden en sterven tot vergeving der zonden en zaligheid. Maar is er wel ééne zaak, die meer verdient door ons gekend en overwogen te worden, dan deze? Of zijn wij geene zondaren, en zijn wij niet voor de eeuwigheid geschapen? Wenschen wij niet zalig te worden, en hebben wij geene vergeving noodig? Ach! zoo wij deze missen, zoo wij niet weten, wat wij van haar te gelooven hebben, en hoe wij haar verkrijgen kunnen, dan is de toestand, in welken wij verkeeren, diep rampzalig; dan missen wij de rust der ziele, dat hoog-

ste

ste goed; dan hebben wij geen lust, noch kracht, om God te dienen, en, uit liefde tot Hem, zijne geboden te betrachten; dan bestaat er voor ons geen troost, noch in het leven, noch in het sterven.

Maar is men dan waarlijk in de negentiende eeuw, na de invoering van het Christendom in de wereld, over zulk eene zaak nog in het onzekere? Zoo schijnt het. Niet, dat men over dezelve te weinig gedacht en geschreven heeft. Integendeel, ik zou geheele bladzijden kunnen vullen met de namen van hen, die meer of min uitvoerig haar behandeld hebben. Ook het verdienstelijke Genootschap, voor hetwelke ik thans schrijve, telt onder deszelfs werken meer dan één stuk, hetwelke aan haar is toegewijd (1). Maar echter blijft men nog grootelijks verschillen. Wij zien dit zelfs bij hen, die, op den weg van hunne onderzoekingen, zich aan den Bijbel vasthouden, en aan de uitspraken der Apostelen zoo wel als aan

(1) Behalve de Verhandeling van TEN OEVER *over de Voldoening*, door hem zelven ingezonden, 1791, F. LIEFSTING, *eenige gedachten over de leer de Verzoening*, 1792; LOTZE, *over het eigenlijk denkbeeld der vergeving van zonden*, 1802. D. K. HARMSEN, *over de genoegdoening van* JEZUS CHRISTUS, 1804; de KEIZER en SELTENREICH, *over het hoofddoel van* JEZUS *lijden en sterven*, 1815.

aan die van den Heer zelven goddelijk gezag toekennen. De een meent, dat die uitspraken op deze, de ander, dat zij op gene wijze moeten verklaard worden; de een vindt er meer, de ander minder in. Zoo wordt de waarheid ook door hen op zeer verschillende, uiteenloopende wijze opgevat en voorgedragen. En hoe velen zijn er, die, het onderwijs van JEZUS en zijne Leerlingen zorgvuldig van elkander scheidende, zoeken aan te wijzen, dat de verklaringen van dezen aanmerkelijk verschillen van de zijne, ja met dezelve strijden. Het eerst schijnt dit gevoelen voorgedragen te zijn door den *Wolfenbuttelschen Fragmentist* (2). Na hem is het, door onderscheidene schrijvers omhelsd, en op de leer van 's Heilands lijden en sterven ter vergeving der zonden en zaligheid toegepast (3); en het laatst is dit, zoo

(2) Z. LOTZE, *over de eenheid der leer van JEZUS en der Apostelen*, H. G. 1801, bl. 79 verv. en J. CLARISSE, *Proeve over de waardij en het gezag van de leer der Apostelen*, bl. 138 verv.

(3) Verg. LOTZE, t. a. pl. bl 125 verv. BRETSCHNEIDER, *Handb. der Dogm.* II. 285, 6. 3 aufl. en GELPKE, *sollte wohl rücksichtlich des zusammenhanges des Todes Jesu mit der Sündenvergebung eine verschiedenheit der Lehre Jesu, und der Lehre seiner Apostel statt finden*, *in* RÖHR's *Mag. für Christl. Pred.* 1830. III. 2. s 6, 7.

zoo ver ik weet, opzettelijk geschied door BÖHME (4) en MATTHÄI (5). Nemen wij nu de schriften van dezen, gelijk ook van anderen, tot maatstaf voor onze beoordeeling aan, dan mogen wij vaststellen, dat men thans wel wat meerderen eerbied heeft voor het gezag en het onderwijs van JEZUS, dan velen vroeger aan den dag gelegd hebben; want, volgens hen, heeft *Hij* de waarheid verkondigd, en is het Christendom, door Hem gepredikt, het *authentische*, het echte (6); maar

(4) C. F. BÖHME, *die Religion Jesu Christi aus ihren Urkunden dargestelt*, 2 aufl, Halle 1827, en *die Religion der Apostel Jesu Christi aus ihren Urkunden dargestellt*, Halle 1829.

(5) G. C. R. MATTHÄI *der Religionsglaube der Apostel Jesu, nach seinem Inhalte, Ursprünge und Werthe*, Götting. I B. 1826. II B. 1 Abth. 1829.

(6) MATTHÄI, t. a. pl. I. 59, 60: *wenn manche gegner Jesu, oder vielleicht doch richtiger: Gegner der Religion Jesu — gemeint haben, Jesus selbst habe sich bisweilen geirrt, oder auch wohl anderen mit Absicht Irrthümer vorgesagt, so glauben doch* ALLE SACHVERSTÄNDIGEN, *dass Jesus in sachen der Religion* IMMER DAS RECHTE und GLAUBWÜRDIGE *erkannt und vorgetragen habe, und halten sich, wenn sie auch sehr kluge und aufgeweckte Köpfe sind, doch fur viel, Schwächer an verstand, wie* JESUS. Z. ook BÖHME, die Rel. J. C. s. 7. eld.

maar over de Apostelen en hunne leer blijft men even ongunstig denken. Het is zoo, men vat hunne uitspraken meer in derzelver ware beteekenis op, en maakt zich minder aan stoute schriftverdraaijing schuldig, dan dit door velen vroeger geschiedde (7). Ook spreekt men minder van *Accommodatie*, ja men wil zelfs, *en* bij de leer der Apostelen, *en* bij die van JEZUS, van dezelve niet meer hooren, om dat men te regt begrijpt, dat bedrog, al is het nog zoo fijn en vroom, echter bedrog blijft (8). Maar, schoon wij dus, in zeker opzigt, een stap voorwaarts op den weg der waarheid gegaan zijn, zoo hebben wij echter daarmede weinig gewonnen; want, al weten wij nu, wat de Apostelen zeggen, en dat zij overeenkomstig hunne overtuiging spreken, zij zullen, zonder dit zelve geweten te hebben, door hunne eigene begrippen, door de Joodsche denkbeelden, welke zij van hunne jeugd af hadden ingezogen, en door goede bedoelingen verleid, gelijk in andere opzigten, zoo ook, en wel in-

(7) Z. VAN SENDEN, *verded. van Bijb. en Openb.* I. 553, 4. Men denke ook aan RÜCKERT, USTERI, anderen. MATTHÄI zegt uitdrukkelijk: *die Glaubensaussprüche müssen für sich ihren sinn angeben.* t. a. pl. I. 117.

(8) MATTHÄI, t. a. pl. I. 120: *Betrug bleibt Betrug, und wenn er ganz fein und fromm ist.*

inzonderheid met opzigt tot de leer van 's Heilands verzoenend lijden en sterven, zijn onderrigt naar hunne wijze van zien vervormd hebben, en alzoo van hetzelve afgeweken zijn (9). Vooral zal dit bij den Apostel PAULUS hebben plaats gehad, hetwelk ons geenszins moet bevreemden; want hij had niet met den Heer zelven omgegaan, en bezat meer vernuft en kennis dan de andere Apostelen. Door hem zullen dan de afwijkingen van den voortreffelijken Meester het eerst en meest in de Christelijke Kerk zijn ingevoerd; en PETRUS en JOHANNES, die met hem overeenstemmen, zullen, door hem in zijne ontwikkeling van de leer van JEZUS ingewijd, geschreven hebben, om zijne prediking te bevestigen (10). Zoo slingert en ontrust men ons. Neen! zoo tracht men de oorspronkelijke, reine waarheid uit de verklaringen van JEZUS zelven op te delven, van alle omkleedsels en bijvoegselen haar te ontdoen, en ons te stemmen tot dank aan de Goddelijke Voorzienigheid, dat wij de Evangelie-leer, veel beter nog dan de Apostelen, ver-

(9) Z. BÖHME, *die Rel. Jesu* s. 7—9. 32—40 eld. *die Rel. der App.* Vorr. VI, VII. s. 2, 3, 5, 6 eld. MATTHÄI t. a. pl. I. s. 7, 60 verv. 161 verv.

(10) Z. BÖHME, *die Rel. d. App.* s. 40—44. 68, 69. MATTHÄI, t. a. pl. I. 63 verv.

verstaan kunnen (11). Aldus is de staat van zaken, en loopen de gedachten uit een. Wie voelt zich, bij de voorstelling hiervan, niet gedrongen, te vragen „ wat hebben wij te gelooven? wat „ is waarheid?"

Inderdaad het is van het hoogste belang, nog eens opzettelijk en onpartijdig te onderzoeken, hetgeen de Prijsvraag ons voorschrijft. Tot overtuiging, welgegronde, vaste overtuiging, zoo veel mogelijk te komen, dat is toch in alle zaken van gewigt begeerlijk, dat moet bestendig onze zucht en ons streven zijn; want *de waarheid heeft*, gelijk zeker schrijver zegt, *hare eigen aangenaamheid en innere voortreffelijkheid*, *ook dan zelfs*, *wanneer ze met ons eeuwig geluk niets gemeen heeft. Hoe meer wij weten, en onze denkbeelden met de oorspronkelijke waarheid, met de natuur der dingen overeenkomen, al hebben dezelve geen noodzakelijk verband met onze godsdienstigheid, zoo veel te meer kunnen wij gezegd worden, het beeld van onzen God te dragen, of Hem gelijk te zijn, in wien alle mogelijke volmaaktheid plaats heeft. Het is deze zoo vleijende, en onze natuur veradelende eer, die aan elk verstandig wezen, bij 't wel de drijfvederen eener vernuftige eigenliefde niet geheel verlamd zijn, ten spoorslage moet*

(11) Z. Böhme, *die Rel d. App* s. 177.

moet strekken, om door onvermoeide opsporing der waarheid zijne natuurlijke gesteltenis te versieren en te volmaken (12). Daarenboven, wat is pijnigender voor het waarheidlievende gemoed, dan gebrek aan vaste overtuiging; dan gedurig door allerlei twijfelingen geschokt en geslingerd te worden? Maar is dat waar, ten opzigte van andere zaken, hoe veel te meer geldt het dan hier, waar het voorwerp onzer onderzoekingen, gelijk wij reeds opmerkten, onze hoogste en dierbaarste belangen betreft; waar het met onze zielerust, met onze deugd en onze zaligheid ten naauwste verbonden is. En heeft de voorgestelde vraag voor den belijder van het Evangelie reeds zoo veel gewigt, dan heeft zij dit nog meer voor ons, mijne Medebroeders in de heilige bediening; want JEZUS CHRISTUS en die gekruisigd moet toch den hoofdinhoud van onze prediking uitmaken, en wij willen immers spreken, wat wij gelooven, en omdat wij gelooven?

Ik zal dan geen overtollig werk doen, met den tijd, die mij van mijne ambtsbezigheden overig is, aan de beantwoording van deze hoogstbelangrijke vraag te besteden. Al mag het mij ook niet gebeuren, het eermetaal weg te dragen, mijn arbeid

(12) P. VAN HEMERT, tweede Brief aan G. BONNET, *bl.* 139, 142.

beid zal voor mij zelven niet te vergeefs zijn. Dezelve zal strekken, om mijne denkbeelden of te veranderen, of te wijzigen, of te bevestigen. Het is mij te doen om de waarheid, en om deze alleen. Ik zal geen *systeem* aan den Bijbel trachten op te dringen; maar met de meeste onpartijdigheid onderzoeken, en, overeenkomstig de regels eener gezonde Uitlegkunde, pogen aan te wijzen, wat er geschreven staat; want ik houde mij boven al aan het *zevende* artikel van onze *Nederlandsche Geloofsbelijdenis*, hetwelk in onze dagen *allen* partijen wel gedurig mag herinnerd worden, en daarom hier door mij wordt afgeschreven: *Wij gelooven, dat deze heilige Schrifture den wille Gods volkomelijk vervat, en dat al hetgene de mensch schuldig is te gelooven, om zalig te worden, daarin genoegzaam geleerd wordt. Want, overmits de geheele wijze des dienstes, dien God van ons eischt, aldaar in het lange beschreven is, zoo is het den menschen, al waren het zelfs Apostelen, niet geoorloofd, anders te leeren, als ons nu geleerd is door de heilige Schrifture, ja, al ware het ook een Engel uit den hemel, gelijk de Apostel* PAULUS *zegt. Want, dewijl het verboden is, den woorde Gods iet toe, of iet af te doen, zoo blijkt daaruit wel, dat de leere deszelven zeer volmaakt, en in alle manieren volkomen is. Men mag ook geener menschen Schriften, hoe heilig*

zij

zij geweest zijn, gelijk stellen met de Goddelijke Schrifture, noch de gewoonte met de waarheid Gods, (want de waarheid is boven al) noch de groote menigte, noch de oudheid, noch de successie van tijden of personen, noch de Conciliën, Decreten of Besluiten. Want alle menschen zijn uit zich zelven leugenaars, en ijdeler, als de ijdelheid zelve. Daarom verwerpen wij van ganscher harte, al wat met dezen onfeilbaren regel niet overeenkomt, gelijk ons de Apostelen geleerd hebben, zeggende: „ beproeft „ de geesten, of zij uit God zijn", en „ zoo „ iemand tot u komt, en deze leer niet mede„ brengt, ontvangt hem in uw huis niet." Ja, zoo wij bevinden mogten, dat de Apostelen, in derzelver ontwikkeling van de leer van JEZUS van Hem afgeweken en met Hem in strijd zijn, dan zullen wij hun onderwijs moeten laten varen, om aan het zijne alleen ons te houden, want de Heer gaat boven allen. Door liefde dan tot die waarheid, *welke*, volgens het aangehaalde Artikel onzer Geloofsbelijdenis, *boven al is*, en, door deze alleen gedreven, zet ik alle *systemata* ter zijde, neem mijn *Nieuw Testament* in handen, en tracht door hetzelve te komen tot de kennis der waarheid. Dáár is zij toch, die schoone en edele hemeltelg; en wie haar daar, met kinderlijken zin, en onder het gebed om dien Geest, die in de waarheid leidt, zoekt, het kan niet anders, of hij moet

haar

haar vinden. Maar, gelijk wij haar willen omhelzen, zoo als zij zich daar aan ons kenbaar maakt, zoo willen wij ook de oogen eerbiedig afwenden, waar zij zich voor ons mogt bedekt houden, en, bij de herinnering, dat wij hier ten deele kennen, ons mogt henen wijzen naar het volgende leven; met andere woorden, wij willen de leer van onzen eenigen Leeraar aannemen; maar ook niet wijs zijn boven hetgene geschreven staat. Met zulk eenen zin begeef ik mij dan aan het onderzoeken. *Heilige Vader! leid mij in de waarheid; Uw woord is de waarheid.*

De Prijsvraag geeft, gelijk wij reeds opmerkten, op eene duidelijke en naauwkeurige wijze de hoofdzaken op, welke wij overwegen moeten, zoo dat mijne Verhandeling, overeenkomstig derzelver inhoud, in *drie* hoofddeelen zal verdeeld zijn. Het *eerste* zal bevatten *eene verzameling en verklaring der gezegden van* JEZUS, *betreffende zijn lijden en sterven tot vergeving der zonden en zaligheid.* In het *tweede* zal ik *de redenen* trachten *na te sporen*, *waarom Hij niet meermalen en uitvoeriger daarvan gesproken heeft* Eindelijk zal ik in het *derde* onderzoeken, of *de Apostelen*, *aan welke Hij dit ter ontwikkeling had overgelaten*, *in diervoege aan deszelfs oogmerk beantwoord hebben*, *dat in de overeenstemming van* JEZUS *en de Apostelen een alle-*

zins

zins voldoende grond gelegen is tot onze overtuiging en vertroosting.

EERSTE DEEL,

VERZAMELING EN VERKLARING DER GEZEGDEN VAN JEZUS, BETREFFENDE ZIJN LIJDEN EN STERVEN TOT VERGEVING DER ZONDEN EN ZALIGHEID.

Wij gaan dan *eerst* de gezegden van JEZUS, betreffende zijn lijden en sterven tot vergeving der zonden en zaligheid, verzamelen en verklaren. Maar, dewijl sommigen beweerd hebben, dat deze gezegden door de Apostelen en Evangelisten verzonnen, of althans naar hunne eigene denkbeelden gewijzigd en vervormd zijn, zoo moeten wij ook de *echtheid* en *ongeschondenheid* van dezelve handhaven. En, omdat dit ons de vergelijking tusschen het onderwijs van JEZUS en dat der Apostelen gemakkelijker zal maken, daarom zal ik ten laatste *de leer van* JEZUS aangaande zijn lijden en sterven tot vergeving der zonden en zaligheid, uit zijne verklaarde en gehandhaafde gezegden afgeleid, trachten op te geven.

Verzameling en verklaring van 's Heilands gezegden zelve.

De verzameling en verklaring van 's Heilands gezegden kan op *driederlei* wijze geschieden. Wij kunnen namelijk die gezegden, naar de orde des tijds, bij één brengen. Wij kunnen ook *eerst* de meer duidelijke, en *dan* de meer bedekte behandelen. Wij kunnen *eindelijk* opgeven *eerst*, wat Hij tegen de Farizeën en het volk, en *dan*, wat Hij tegen zijne Leerlingen van zijn lijden en sterven tot vergeving der zonden en zaligheid gesproken heeft. De *eerste* wijze van behandeling zou ons de trapswijze opklimming in het onderwijs van JEZUS, zoo zij er zijn mogt, het best in het oog doen vallen; *de tweede* daarentegen ons gelegenheid geven, om, naar de regelen eener gezonde Uitlegkunde, de meer bedekte verklaringen uit de duidelijkere op te helderen. Wij verkiezen echter de *laatste*, om dat zij ons het meer ontwikkeld onderwijs, hetwelk de Heer aan zijne Discipelen gaf, beter voor oogen zal stellen, en te gelijk het voordeel, aan de *eerste* wijze van behandelen verbonden, niet zal doen verliezen; terwijl de opgave van de leer van JEZUS volkomen zal voorzien in het gemis, hetwelk uit het niet volgen der *tweede* wijze van behandeling kan schijnen voort te vloeijen. Intusschen verdient het

het onderwijs van den Heer aan NIKODEMUS, *en* van wege den tijd, *en* van wege deszelfs belangrijkheid, afzonderlijk, en wel het eerst overwogen te worden. Hetzelve kan ook niet wel gebragt worden tot eene van de beide opgenoemde soorten. Daarom gaan wij ons bepalen *eerst* bij hetgene JEZUS aan Nikodemus, *dan* bij hetgene hij aan de Farizeën en het volk, *eindelijk* bij hetgene hij aan zijne Leerlingen van zijn lijden en sterven tot vergeving der zonden en zaligheid gezegd heeft.

Onderwijs van JEZUS *aan* NIKODEMUS, *naar* Joh. III: 14—16.

Gelijk MOZES *de slang in de woestijn verhoogd heeft*, zoo sprak de Heer tegen NIKODEMUS, *alzoo moet de Zoon des menschen verhoogd worden, opdat een iegelijk, die in Hem gelooft, niet verderve, maar het eeuwige leven hebbe; want alzoo lief heeft God de wereld gehad, dat Hij zijnen eeniggeboren Zoon gegeven heeft, opdat een iegelijk, die in Hem gelooft, niet verderve, maar het eeuwige leven hebbe* (13). Maar heeft Hij hier wel het oog

(13) Sommigen houden wel het gesprek van JEZUS met NIKODEMUS met vs. 15 voor geëindigd, en meenen

oog op zijn lijden en sterven? Ik antwoord met de meeste Uitleggers: ongetwijfeld. Immers wijst de vergelijking met de koperen slang, door Mozes op een stang of staak opgerigt, ons kennelijk naar 's Heilands kruisdood henen, en de uitdrukking van *verhoogd worden* wordt elders, van denzelven, naar de verklaring van Johannes zelven, gebezigd (14). Het is zoo, sommigen

nen, dat vs. 16—21 een toevoegsel van Johannes behelzen. (Zie Borger *de constanti et aequabili* Jesu Christi *indole, doctrina et docendi ratione* etc. I. 179. n. v. en de door hem aangeh. Schrijvers; bij welke men vooral voege Olshausen, *Bibl. Comm.* ad l. 2e Aufl.); doch hiervoor bestaan geene genoegzame gronden; ja de beeldspraak in vs. 20, 21 pleit voor het tegendeel, als welke ontleend schijnt uit den tijd, op welken Nikodemus, naar vs. 2, tot Jezus kwam. Johannes pleegt wel meermalen min duidelijke gezegden van den Heer op te helderen; maar dan zijn deze ophelderingen altijd kort, en worden overal, als van hem afkomstig, duidelijk aangewezen. Z. Joh. II: 21. IV: 8. VI: 6, 71. XI: 13. XII: 33. XVIII: 9. XXI: 19, 23. Verg. van Herwerden, *Verkl. van het Ev. van Joh.* II: 67, 68. Ik moest hiervan met een woord spreken, om dat ik ook van vs. 16, als woorden van Jezus behelzende, gebruik maak.

(14) Joh. XII: 32, 33. verg. VIII: 28. — *Οὐκ εἶπε*, zegt Chrysostomus bij Joh. III: 16, *κρεμασθῆναι δεῖ, ἀλλ' ὑψωθῆναι· ὅπερ γὰρ εὐφημότερον εἶναι ἐδό-κει*

gen willen hier aan *eene verhooging tot Leeraar*, door de verkondiging van het Evangelie, gedacht hebben, omdat onze uitlegging hun toeschijnt met het verband der rede niet overeen te komen, en om dat eene voorspelling van 's Heeren kruisdood, naar hun oordeel, hier ondoelmatig zou geweest zijn (15). Maar wie ziet niet, zoo wel het

κει διὰ τὸν ἀκροώμενον, καὶ ἐγγὺς τοῦ τύπου τοῦτο τέθεικεν. Verg. VAN HERWERDEN, LÜCKE en OLSHAUSEN ad l.

(15) CALVYN, *Comm. in Ev.* ad l. *Oper.* t. VI: *exaltari significat collocari in loco edito et excelso, ut omnium aspectui pateat: id factum est Evangelii praedicatione. Nam quod de cruce quidam exponunt, contextui non quadrat, et alienum est ab instituto. Simplex ergo verborum sensus est, quod Euangelii promulgatione instar vexilli erigendus fuerit Christus, quo intenderent omnium oculi.* En Prof. PAULUS, Comm. ad l. p. 199, 200: *Wie dort, um leibl. Lebensrettung willen der ganzen Nation, ὁ ὄφις jene Schlange sichtbar emporgehoben und anschaulich gemacht wurde, so muss, um geistiges Leben zu retten, und zu vermehren, der Mensch Jezus im geistlichen Sinn emporgehoben, als der hohe Lehrer der Nation gezeigt werden. — Um einen Pharis. zur Anerkennung der Messiasschaft J. zu bewegen, wäre das voraussagen des Kreuzestodes das conträrste Mittel gewesen. Und wozu eine so räthselhafte Voraussagung?*

het gedrongene van deze verklaring, als het weinig beteekenende van de bedenkingen tegen de onze ingebragt? Zij strijdt tegen de uitlegging, door JOHANNES zelven van 's Heilands woorden gegeven. De kracht der vergelijking gaat bij dezelve verloren. En, al verstond NIKODEMUS den Heer toen nog niet, deszelfs voorspelling kon hem in het vervolg van groot nut zijn. Bij 's Heilands dood zal hij haar ongetwijfeld zich herinnerd hebben. Toen zal hij haar volkomen begrepen, en zij hem voor ergernis aan het kruis van JEZUS bewaard hebben (16).

JEZUS spreekt dus hier van zijnen kruisdood (17), en leert ons het doel van denzelven kennen. Gelijk MOZES, wil Hij zeggen, de koperen slang in de woestijn verhoogd had, opdat elk Israëliet, die, van eene vurige slang gebeten, haar aanzag, niet zoude sterven, maar leven (18), zoo

(16) Z. VINKE, *Spec. Hermen-Theol. quo vaticinationes J. C. de perpessionibus suis, morte et in vitam reditu illustrantur et vindicantur*, Tr. ad Rhen. 1818 p. 24—34,

(17) Sommigen willen tevens aan de verhooging van JEZUS in den hemel gedacht hebben. Deze vond men reeds onder de Kerkvaders, Z. SUICERI *Thes. Eccles.* in v. *ὑψόω*. Zoo ook BEZA, LAMPE, THOLÜCK, anderen. Doch men zie VAN HERWERDEN, ad l.

(18) Zie Num. XXI: 8, 9.

zoo moest Hij, de Zoon des menschen, de Messias (19), verhoogd worden, opdat een iegelijk, die in Hem geloofde, niet zou verderven; maar (20) het eeuwige leven hebben. De uitdrukking van *leven*, *eeuwig leven* komt zeer dikwijls, vooral bij JOHANNES, in 's Heilands redenen voor. Zij geeft te kennen, dat altijddurende gelukkige leven, hetwelk in het Koningrijk der hemelen genoten wordt. Van hier, dat de spreekwijzen van *ten leven in te gaan*, en *in het Koningrijk der hemelen in te gaan* met elkander verwisseld worden (21). Wie aan dat rijk deel heeft, sterft niet. De dood is voor hem geen dood. Hij is uit den dood overgegaan in het leven, en wordt door den Koning van dat rijk opgewekt ten uitersten dage (22). Dan vangt het ware leven voor hem aan; en het is aan dit leven, dat wij, bij deze uitdrukking, be-

(19) Dan. VII: 13:

(20) *μὴ ἀπόληται, ἀλλ'*, in vs. 15, wordt in sommige HSS. en Vertalingen, alsmede bij eenige Kerkvaders wel niet gevonden; maar het is geenszins uitgemaakt, dat het uit den tekst moet worden weggeworpen. Z. GRIESB. en MATTHAEI. Ook vinden wij het zonder tegenspraak in vs. 16.

(21) Z. Matth. XIX: 16, 17. verg. vs. 23, 24.

(22) Z. Joh. V: 24, 29. VI: 39, 40, 50, 54, 58. VIII: 51. XI: 25, 26. XII: 25.

bepaaldelijk te denken hebben; want het wordt gesteld tegen over het tegenwoordige leven (23), als iets toekomstigs, hetwelk de vrienden van zus hier nog niet genoten, voorgedragen (24), en met de opstanding der dooden, alsmede met het laatste oordeel verbonden (25). En is dit zoo, dan volgt uit de tegenstelling, dat wij bij het woord *verderven* aan den dood en de daarop volgende rampzaligheid te denken hebben. Maar met dit denkbeeld van dood en rampzaligheid hebben wij dat van *straf* te verbinden; want het woord *verderven* wordt in vs. 17 en 18 met *veroordeelen* of straffen verwisseld, en komt ook elders in deze beteekenis voor (26). Je-

(23) Z. Matth. XIX: 16. verg. 21. Mark. X: 30 en Luk. XVIII: 30. Joh. XII: 25. Verg. 1 Tim. IV: 8.

(24) Z. Matth. XIX: 28, 29. Rom. VI: 22. 1 Tim. VI: 12, 19. Tit. III: 7. 1 Joh. II: 25.

(25) Z. Joh. XI: 25, 26. VI: 54. Matth. XXV: 46. Rom. II: 7. Verg. Stronck, *Spec. Hermen.-Theol. de doctrina et dictione Joh. Ap. ad Jesu Magistri doctrinam dictionemque exacte composita*, Tr. ad Rhen. 1797. p. 162 *sq.* Bretschneider, *Dogm.* II. 283.

(26) Z. Matth. X: 28, Rom. II: 12. verg. 5, 6. Men denke ook aan de tegenstellingen tusschen *ζωὴ* en *κρίσις* en *θάνατος* Joh. V: 24, *ζωὴ* en *ὀργὴ τοῦ Θεοῦ* III: 36. *ζωὴ* en *ἀπώλεια* Matth. VII: 13, 14. *ζωὴ* en *τὸ πῦρ τὸ αἰώνιον* Matth. XVIII: 8., *ζωὴ* en *ἡ γέεν-*

JEZUS leert ons derhalve de bevrijding van straf, van dood en rampzaligheid, en het genot van een eeuwig gelukkig leven, als het doel van zijnen kruisdood kennen. Daartoe *moest* Hij verhoogd worden, dat wil zeggen, dat zijne verhooging daartoe *noodzakelijk*, *onvermijdelijk* was (27). En dat doel zou bereikt worden bij *een iegelijk, die in Hem geloofde.* Het had niet alleen op de Joden, maar ook op de Heidenen betrekking; doch zou verwezenlijkt worden alleen in hen, die in Hem geloofden. Gelijk al de Israëlieten, die gebeten werden, konden hersteld worden en blijven leven, indien zij slechts de koperen slang aanzagen, even zoo konden ook allen aan het verderf ontkomen en behouden worden, indien zij slechts in Hem geloofden; maar gelijk ook geen der gebetenen genezen werd en bleef leven, zonder het oog naar de opgerigte slang heen te wenden, even zoo zou ook niemand het eeu-

γέεννα τοῦ πυρὸς, vs. 9, ζωὴ αἰώνιος en κόλασις αἰώνιος Matth. XXV: 46.

(27) Δεῖ werd meermalen door JEZUS gebruikt, als Hij van zijn aanstaande lijden en sterven sprak. Z. Matth. XVI: 21. Luk. XVII: 25. Dat hetzelve de opgegevene beteekenis heeft, wanneer het voorwerp, op hetwelke het betrekking heeft, *passief* is, kan blijken uit Matth. XVII: 10. XXIV: 6. XXVI: 35. verg. LÜCKE ad l.

eeuwige leven deelachtig worden, zonder in Hem te gelooven (28).

Maar van waar dit redmiddel? Dit wijst de Heiland verder aan, door er bij te voegen: *want alzoo lief heeft God de wereld*, dat is de menschen, (z. vs. 19) (29) *gehad, dat Hij zijnen eeniggeboren Zoon gegeven*, d. i. of *gezonden*, of *overgegeven heeft* (30). Zoo leert Hij ons de liefde Gods, als de bron en oorzaak van zijne zending en overgave ter behoudenis der wereld, kennen. En om de grootheid van die liefde te meer te doen uitkomen, daartoe spreekt Hij nu van zich, niet onder de benaming van *Zoon des menschen*; maar onder die van *Gods eeniggeboren*

(28) Over de beteekenis van *geloof* en *gelooven* zullen wij later spreken.

(29) Over het woord *wereld* z. STRONCK, *Spec. laud.* p. 149. sqq.

(30) ἔδωκεν wordt door sommigen voor gelijkluidend met ἀπέστειλεν, in vs. 17, gehouden. Z. VAN HERWERDEN, ad l. en LÜCKE, ad l.; door anderen met παρέδωκεν. Z. TITTMANN, *Melet. s. s. Comm. in Evang. Joh.* ad l. C. C. FLATT, in het *Mag.* van SÜSKIND, XII. p. 3. sqq. STRONCK laat het in het midden, *Spec.* laud. p. 31, 32. en USTERI, schoon het noch met het eerste, noch met laatste voor gelijkluidend houdende, meent echter, dat ἔδωκεν opzettelijk gekozen is, om de overgave in den dood nog niet dui-

ren Zoon (31). Geen Profeet, noch Engel, maar zijnen eeniggeboren Zoon had God gegeven, en dus het grootste, het dierbaarste, hetwelk Hij had en geven konde. En dat had Hij gedaan, *opdat een iegelijk, die in Hem gelooft, niet verderve, maar het eeuwige leven hebbe.* JEZUS herhaalt dit opzettelijk, om het weldadige oogmerk van zijne zending of overgave te meer in het licht te stellen, en nogmaals te verzekeren, dat zij alleen, die in Hem *geloofden*, door Hem behouden zouden worden. Dit was de *conditio, sine quâ non;* dit het noodwendige vereischte; dit het middel, om het heugelijke doel van zijne overgave in zich verwezenlijkt te zien.

Gezegden van JEZUS *tot de Farizeën en het volk.*

Vijf plaatsen komen ons hier voor, en wel allen in het Evangelie van JOHANNES.

De

delijk en bepaald uit te drukken. Z. deszelfs *Entwickel. des Paulin. Lehrbegr.* s. 147.

(31) Over de beteekenis en kracht dezer benaming z. STRONCK, *Spec.* laud. p. 47—49 en de door hem aangeh. Schrijvers.

De *eerste*, Joh. VI: 51*b*, 53 — 57, vinden wij in het belangrijke onderwijs, hetwelk JEZUS in de Synagoge te *Kapernaum* gaf, na dat Hij eene schaar van omtrent vijf duizend mannen op eene wonderdadige wijze had gespijzigd. Van deze gebeurtenis ontleent Hij, overeenkomstig zijne gewoonte, zijne beeldspraak, en stelt zich niet slechts voor als *het brood des levens* (vs. 35, 48) en *het levend brood*, d. i. brood, hetwelk leeft en leven geeft aan allen, die het eten (z. vs. 33, 50, 51*a*); maar voegt er ook bij: *en het brood, dat ik geven zal, is mijn vleesch, hetwelk ik geven zal voor het leven der wereld* (vs. 51*b*). Dat Hij hier op zijnen aanstaanden geweldigen dood het oog heeft, is zoo duidelijk, en wordt door zijne volgende rede, in welke Hij niet slechts van zijn *vleesch*; maar ook van zijn *bloed* gewaagt, zoo zeer bevestigd, dat ik het onnoodig acht, de blijkbaar valsche verklaring van enkele Uitleggers, die ook hier geene aankondiging van 's Heilands sterven willen vinden, te wederleggen (32). JEZUS verklaart en ontwik-

(32) PAULUS, in zijn *Comm* ad l., en SCHULZ, in zijne *Christl. Lehre vom heil. Abendmahl* 1824. s. 155. ff. 162. ff., aang. door OLSHAUSEN ad l.; doch hun gevoelen is overvloedig wederlegd door C. C. FLATT. Z. KUINOEL, ad l., door VINKE, *Spec.* laud. p. 34—42 en OLSHAUSEN, ad l.

wikkelt zijn vroeger gezegde (33). Het brood, dat Hij geven zou, was zijn *vleesch*. Dat vleesch zou Hij *geven*, d. i. *overgeven* (34). Hij wil er mede zeggen, dat Hij zich aan den dood zou overgeven. Er ligt tevens in opgesloten, dat die dood Hem niet onverwacht, noch tegen zijne bedoeling zou overkomen, dat Hij zich vrijwillig aan denzelven zou overgeven. Maar waartoe zou Hij aan dien dood zich overgeven? Dat wijst Hij aan, door er bij te voegen: *voor het leven der wereld.* Door de *wereld* hebben wij, even gelijk op de voorgaande plaats, de *menschen* te verstaan (35), en door het *leven*, het *eeuwige zalige leven*, hetwelk zij, die in Hem gelooven, ver-

(33) Καὶ δὲ wordt gebruikt bij nadere ontwikkeling der gedachten, niet slechts bij ongewijde Schrijvers, maar ook in het N. T. Z. Joh. VIII: 16, 17. XV: 27. Hand. III: 24. Cf. THOLÜCK, ad l.

(34) Δώσω staat hier duidelijk voor παραδώσω, gelijk elders. Z Matth XX: 28. Gal. I: 4. verg. Efez. V: 2. — ἣν ἐγὼ δώσω wordt in sommige Hand-Schriften, Vertalingen en bij eenige Kerkvaders niet gevonden. (Z. GRIESB. ad l); maar behoort echter meer dan waarschijnlijk tot den tekst. De weglating is gemakkelijk te verklaren uit het kort voorgaande ὃν ἐγὼ δώσω.

(35) Verg. vs. 35, 40, 45, 47, 50, 51.

verkrijgen zullen (36). Maar wat zegt het, dat Hij zich *voor* het leven der wereld zou overgeven? Het wijst het doel van zijne overgave aan, en geeft eenvoudig te kennen, dat Hij zich zou overgeven, *opdat de wereld leve.* Zoo wordt het door JEZUS zelven verklaard in vs. 50, waar Hij zegt: *dit is het brood, dat uit den hemel nederdaalt,* OPDAT *de mensch daarvan ete en niet sterve;* en dus leert Hij ons hier hetzelfde, als in het onderwijs aan NIKODEMUS, tot wien Hij zeide, dat de Zoon des menschen moest verhoogd worden, *opdat een iegelijk, die in Hem gelooft, niet verderve, maar het eeuwige leven hebbe* (37). Vreemd en hard klonk

(36) Z. vs. 27, 40, 47, 51*a*. Verg. het gezegde bij Joh. III: 14—16.

(37) Wij hebben hier de praep. *ὑπέρ*. Zij beteekent hier niet *in de plaats van*, maar staat, gelijk elders, voor *περὶ* of *διὰ* cum *Accus.* Dat zij met *περὶ* wordt verwisseld, blijkt allerduidelijkst uit Matth. XXVI: 28, verg. Luk. XXII: 19, waar wij, met opzigt tot dezelfde zaak, op de eerste plaats *ὑπὲρ*, en op de laatste *περὶ* vinden, en uit Efez. VI: 18, 19, waar de Apostel de Christenen vermaant te bidden: *περὶ πάντων τῶν ἁγίων καὶ ὑπὲρ ἐμοῦ.* En dat zij voor *διὰ* cum *Accus.* gebezigd wordt, kan men onder anderen zien uit Rom. XV: 8, (waar *ὑπὲρ ἀληθ.* door *εἰς τὸ βεβαιῶσαι κ. τ. λ.* verklaard wordt), 2 Kor. XII: 10. Efez. III: 1.

klonk dit intusschen den aardschgezinden Joden in de ooren. Zij vonden het de ongerijmdheid zelve, twistten er over met elkander en zeiden: *hoe kan ons deze (zijn) vleesch te eten geven?* (vs. 52) Maar JEZUS hernam: *voorwaar, voorwaar zeg ik u, ten zij dat gij het vleesch des Zoons des menschen eet en zijn bloed drinkt, zoo hebt gij geen leven in u zelven. Wie mijn vleesch eet en mijn bloed drinkt, die heeft het eeuwige leven, en ik zal hem opwekken ten uitersten dage* (vs. 53, 54.). Zoo geeft Hij hun, in plaats van te antwoorden op hunne vraag, de plegtigste verzekering van de volstrekte noodzakelijkheid van het eten van zijn vleesch en het drinken van zijn bloed. Hij spreekt oneigenlijk. Dit blijkt zoo wel uit den aard der zaak, als uit den zamenhang van zijne rede (38). Maar het is niet moeijelijk te zeggen, wat Hij er mede wil te kennen geven. Wij hebben toch bij de woorden *vleesch en bloed* aan zijnen geweldigen dood te denken, en de uitdrukking van dat vleesch *te eten* en dat bloed *te drinken*, of, gelijk Hij in vs. 57 zegt, *Hem* te eten, wordt in dit zelfde gesprek door Hem verwisseld met die van *in Hem*

(38) Z. ERNESTI, *Instit. Interpr. N. T.* L. I. s. 2. c. 4. §. 14. KEIL, *Elem. Hermen. N. T.* §. 75, 6.

Hem te gelooven (39). Maar is dit zoo, dan volgt, dat Hij met de woorden *zijn vleesch eten* en *zijn bloed drinken* zeggen wil, dat men in Hem, die voor het leven der wereld zoude sterven, als zoodanig, moest gelooven. Wie dat niet deed, wie het vleesch des *Zoons des menschen*, des Messias, (hierin ligt kracht en nadruk (40)), niet at en *zijn* bloed niet dronk, die had *geen leven in zich zelven*, in hem was geene levensbron, geen levensbeginsel, hetwelk altijd doet voortleven (41); hij zou dus sterven, en wel, blijkens de tegenstelling in vs 54, dien dood ondergaan, die van rampzaligheid gevolgd wordt. Daarentegen, wie het deed, die had het *eeuwige leven*, die zou eeuwig zalig blijven voortleven. De dood zou voor hem geen dood zijn, (z. vs. 50), en Hij, de Zoon des menschen, zou hem opwekken ten uitersten dage (42). Zoo was het

(39) Z. vs. 35, 40, 47.

(40) Verg. CALVINI, *Comm.* ad l.

(41) Verg. Joh. V: 26, waar het ἔχειν ζωὴν ἐν ἑαυτῷ van den *Vader* en *den Zoon* gebruikt wordt, en Hoofdst. IV: 14, waar JEZUS tot de Samaritaansche vrouw zegt: *het water, dat ik hem zal geven, zal in hem worden eene fontein van water, springende tot in het eeuwige leven.*

(42) Καλῶς zegt CHRYSOSTOM. ad. l. ed. Montf. t. VIII. p. 276, 7, *ζωῆς πολλάκις μέμνηται, ἐπειδὴ τοῦ-*

το

het; want dus vervolgt Hij: *want mijn vleesch is waarlijk spijs, en mijn bloed is waarlijk drank*, of, volgens eene andere lezing (43), mijn vleesch is *ware* spijs, en mijn bloed is *ware* drank, (vs. 55). Wat spijs en drank voor den mensch zijn, dat en veel meer was zijn vleesch en bloed voor hem, dat was zijn dood, of dat was Hij door zijnen dood voor hem. Zoo noodzakelijk en onontbeerlijk als spijs en drank zijn voor de onderhouding van het leven, zoo noodzakelijk en onontbeerlijk was zijn dood voor den mensch, om te leven; ja deze was voor hem nog veel noodzakelijker en onontbeerlijker, want spijs en drank konden het leven slechts voor een' tijd doen voortduren, terwijl Hij door zijn sterven eeuwig leven en eeuwige zaligheid schenken zoude. Zijn vleesch verdiende dus in waarheid spijs, en zijn bloed in waarheid drank genoemd te worden. Maar hoe had men door het eten van zijn vleesch en het drinken van zijn bloed het leven in

το ποθεινὸν ἀνθρώποις, καὶ οὐδὲν οὕτως ἡδὺ, ὡς τὸ μὴ ἀποθανεῖν· ἅμα δὲ καὶ δεῖξαι βούλεται, ὅτι τὴν ἐκ τῆς ἁμαρτίας γενομένην κόλασιν ἀνακαλεῖται νῦν, τὴν ψῆφον λύων ἐκείνην τὴν θανατοῦσαν, καὶ ζωὴν οὐχ ἁπλῶς, ἀλλ' αἰώνιον εἰσάγων ἀπεναντίας τοῖς προτέροις.

(43) ἀληθὴς voor ἀληθῶς. Z. GRIESB. ad. l.

in zich zelven, en het eeuwige leven? Dit duidt Hij aan, door er op te laten volgen: *wie mijn vleesch eet en mijn bloed drinkt, die blijft in mij, en ik in hem*, (vs. 56); gelijk spijs en drank, (want de beeldspraak wordt kennelijk voortgezet), gelijk spijs en drank met hem, die ze gebruikt, zich vereenigen, en alzoo strekken ter onderhouding van zijn leven, even zoo zouden allen, die in Hem, als gestorven voor het leven der wereld, geloofden, met Hem ten naauwste vereenigd worden; ja Hij zou in hen, en zij zouden in Hem *blijven* (44), en alzoo zouden zij, naar vs. 57, *door Hem leven* gelijk Hij leefde door den Vader (45). Zijn eigenlijk menschelijk *vleesch* zou hen derhalve niet levend maken. Neen! dit was *niet nut*, dit kon in dit opzigt niets uitwerken. Het was de *Geest*, d. i. hier, de Goddelijke kracht, door welke Hij leefde en werkte, die levend maakt (z. vs. 63*a*). Door deze zouden allen, die in Hem bleven, leven,

(44) Over de spreekwijs μένειν ἐν, welke zoo dikwijls door JEZUS bij JOHANNES, en door den Apostel zelven gebruikt wordt, Z. STRONCK, *Spec.* laud. p. 176. sqq.

(45) Dat διὰ cum *Accus.*, schoon anders altijd *om*, *van wege* beteekenende, hier *door* moet vertaald worden, hierover z. WINER, *Gramm. des Neutestam. Sprachidioms*, 3e aufl. s. 339.

ven, eeuwig zalig leven. Dit is, dunkt mij, de eenvoudige ware zin van 's Heilands woorden. Dat Hij gezinspeeld heeft op de zoenoffers, gelijk sommigen meenen (46), durf ik niet tegenspreken, maar ook niet beweren, omdat zijne rede, schoon niet in strijd met dat gevoelen, er echter geene duidelijke bewijzen van oplevert (47). Maar dit is zeker, dat Hij ons ook hier eene stellige verklaring geeft aangaande het gewigtige doel van zijnen geweldigen dood, als welken Hij zou ondergaan, om menschen, die aan den dood onderworpen en van het eeuwige leven verstoken waren, eeuwig te doen leven en eeuwig gelukkig te maken, alsmede aangaande het middel, waardoor wij dat leven en geluk door Hem deelachtig worden, namelijk het geloof in Hem (48).

De *tweede* plaats is Joh. VIII. 28. Zij komt voor in eene belangrijke twistrede met de Farizeën in den tempel, en luidt dus: *wanneer gij den Zoon des Menschen zult verhoogd hebben, dan zult*

(46) Z. VAN HERWERDEN, ad l.

(47) Verg. KOOPMANS, *over de Zoenoffers der wet, en den dood van* CHRISTUS *met dezelve vergeleken;* in TEYL. *Godgel. Gen.* XXI. bl. 285—287.

(48) Verg. MUNTINGHE, *Gesch der Menschh. naar den Bijb.* IX. 137—139, 141, 142 en a. 97. BRETSCHNEIDER, *Dogm.* II. 283 en LÜCKE, *Comm.* ad l.— De geschiedenis der verklaring van deze plaats van het Avondmaal, kan men vinden bij OLSHAUSEN, ad l.

zult gij verstaan, dat ik (die) ben, en (dat) ik van mij zelven niet doe; maar deze dingen spreke ik, gelijk mijn Vader mij geleerd heeft. Even gelijk in Joh. III. 14, zoo heeft de Heer ook hier het oog op zijnen kruisdood, of, wil men liever, op zijne verhooging, door tusschenkomst van zijnen kruisdood (49); en, schoon Hij wel niet spreekt van vergeving der zonden en zaligheid, als doel van zijn sterven, zoo verdient de plaats echter onze overweging, omdat zij melding maakt van de erkentenis van Hem, als zullende na zijnen dood volgen. JEZUS voorzegt dus aan zijne hoorders op eene, ja voor hen toen nog duistere, maar nu voor ons duidelijke wijze, dat zij Hem zouden kruisigen; doch verzekert hun tevens, dat dit een geheel ander gevolg zoude hebben, dan zij zich zouden voorstellen. Zij zouden meenen, dat het dan zou blijken, hoe Hij zich valschelijk voor den CHRISTUS opgeworpen en leugentaal gesproken had; maar juist het tegendeel zou plaats hebben. Zij zouden dan *verstaan*, d. i. erkennen, tot de erkentenis gedrongen worden (50), dat Hij (*het*) *was*, dat

(49) Z. het gezegde bij Joh. III. 14—16. Ook het verband leert, dat JEZUS thans aan zijnen dood dacht. Z. Joh. VIII. 20, 21, 22, 27.

(50) *γνώσεσθε*. Z. Joh. VII. 17 eld.

dat Hij de gene was, van wien MOZES en de Profeten gesproken hadden (51), en dat Hij *van zich zelven niet deed*, dat Hij niet op eigen gezag en tegen den wil zijns Vaders handelde (52); maar *sprak, gelijk zijn Vader Hem geleerd had*, of, zoo als Hij in vs. 38 zegt, wat Hij bij zijnen Vader gezien had (53), en dat derhalve de getuigenis, welke Hij van zich zelven had afgelegd, waarachtig was. De uitkomst heeft het bevestigd. Of hadden niet de teekenen, welke bij zijn sterven voorvielen, de heilrijke uitwerking, dat niet alleen de Hoofdman en die met hem JEZUS bewaarden, uitriepen: *waarlijk, deze mensch was regtvaardig; Hij was Gods Zoon;* maar ook de schare naar Jeruzalem wederkeerde, slaande op hare borsten (54)? En werd zijn sterven niet gevolgd van zijne opstanding, van zijne hemelvaart, en van de uitstorting van dien Geest, die de wereld overtuigde van zonde, van geregtigheid en van oordeel (55)? 's Heilands dood had dus *en* door de gebeurtenissen, die denzelven vergezelden, *en* door

(51) ὅτι ἐγώ εἰμι. Zoo ook vs. 24 en Joh. XIII. 19.

(52) Verg. Joh. V. 19, 20, 30.

(53) Verg. Joh. III. 11. XII. 49. XIV. 10, 24.

(54) Z. Matth. XXVII. 54. Mark. XV. 39. Luk. XXIII. 47, 48.

(55) Z. Joh. XVI. 8—11.

door de verheerlijking, welke Hij *na*, wij kunnen hier nog niet zeggen, *om* denzelven deelachtig werd, de erkentenis van zijne Messiaswaardigheid ten gevolge; en dit is het, wat Hij hier voorspelt, dat gebeuren zoude. Wij willen ook dit zijn onderwijs op het oog houden, omdat het ons welligt zal te stade komen in de voorstelling van zijne leer aangaande zijn lijden en sterven tot vergeving der zonden en zaligheid, en ons misschien zal helpen in de aanwijzing van het verband tusschen zijnen dood en deszelfs heilrijke vruchten.

Ook de *derde* plaats, Joh. X. 11, 15*b*, 17, 18, treffen wij in eene twistrede met de Farizeën aan. Na hun eerst het onderscheid tusschen den herder der schapen, en dezulken, die, schoon zij zich voor herders uitgaven, niet dan dieven en moordenaars waren, in het algemeen voorgesteld te hebben, paste Hij het gebruikte beeld op zich zelven toe, en sprak tot hen: *ik ben de goede herder; de goede herder stelt zijn leven voor de schapen*, vs. 11. Hij noemt zich een *herder*, om daarmede aan te duiden, dat Hij voor de zijnen was en zijn zoude, wat een herder is voor zijne schapen (56). Hij noemt zich verder

(56) Het woord wordt, gelijk bij ongewijde Schrijvers, (men denke, onder anderen, aan HOMERUS), zoo ook in het O. T. van *Koningen* en *Overheden* gebe-

der *den* herder, waarschijnlijk met het oog op de voorspellingen, in welke de *Messias* onder deze benaming was aangekondigd (57), en wel den *goeden* herder, om daarmede te kennen geven, dat in Hem gevonden werd, wat men zag in eenen waarlijk goeden herder (58). Te weten, zulk een herder *stelt zijn leven voor de schapen.* Als het wild roofzuchtig gedierte de kudde bedreigt en tracht te verslinden, dan doet hij niet als de huurling, wien de schapen niet eigen zijn, die ze verlaat en vliedt (Z. vs. 12, 13). Neen! hij springt toe, en waagt zijn leven, ja offert het op, om dat van zijne schapen te redden. Even zoo deed JEZUS. *Ik stel*, zegt Hij vs. 15*b* *mijn leven voor de schapen.* Dat toonde Hij door weder te Jeruzalem en in den tempel tegenwoordig te zijn, niettegenstaande men Hem daar gezocht had te dooden, ja reeds steenen opgenomen

bezigd. Z Jez. XLIV. 28. Jerem. II. 8. III. 15. Ezech. XXXIV. 2. Mich. V. 4 eld. Verg. over de beteekenis van hetzelve VAN HERWERDEN t. a. pl. en de breede opheldering van TITTMANN, ad l.

(57) Z. Zach. XI. 16. XIII. 7.

(58) Καλὸς duidt dikwijls aan, dat de persoon of zaak, van welke het gebruikt wordt, is, wat dezelve behoort te zijn. Z. b. v Matth. III. 10. 1 Tim. IV. 6. eld en Gen. I. 4, 10, 12, 18, 21, 25, 32, waar de LXX het Hebr. טוב overal door Καλὸς vertaald hebben.

men had, om er Hem mede te verpletteren (59). En dat zou Hij verder toonen, want eenmaal zou Hij werkelijk zijn leven *afleggen*. Dat de Heiland dit bedoelt, en niet slechts wil te kennen geven, dat Hij zijn leven *in de waagschaal stelde*, gelijk sommigen meenen (60), blijkt ten duidelijkste uit vs. 17 en 18, waar Hij de uitdrukking, van zijn leven *af te leggen*, stelt tegen over die van hetzelve *wederom te nemen*, en beide voordraagt als een gebod, hetwelk Hij van zijnen Vader ontvangen had (61). En dat leven zou Hij afleggen *voor de schapen*, d. i. voor die allen, die *en* uit de Joden, *en* uit de Heidenen zijne schapen waren of zouden worden, en welke Hij beschrijft als de zijne, wie Hij kent, en van wie Hij gekend wordt, (vs 14), die zijne stem hooren. (vs. 16, 27) die in Hem gelooven, (vs. 26) en Hem volgen (vs. 27) (62). Maar wat geeft het voorzetsel *voor*

(59) Z. Joh. VIII. 37, 40, 59.

(60) Z. GROTIUS en PAULUS ad l.

(61) Verg. STRONCK, *Spec.* laud. p. 66, 67. MUNTINGHE, t. a. p. IX. 78, 79 a. 95. THOLÜCK. ad l. BRETSCHNEIDER, Dogm. II. 283 sq.

(62) CHRIJSOSTOMUS ad l. schijnt te meenen, dat JEZUS het oog heeft op zijne *Apostelen*, en derzelver bewaring bij zijne gevangenneming, toen Hij, door zich zelven aan te wijzen, hen van gevangenis en dood redde, (Z. Joh. XVIII. 8, 9); doch dit gevoelen wordt genoegzaam wederlegd door vs. 16, waar de Heer van nog

voor hier te kennen? Het beteekent, gelijk wij bij Joh. VI. 51 opmerkten, meermalen *om*, *ten nutte van*, en kan in deze beteekenis ook hier worden opgevat; ja sommigen meenen, dat het beeld van den herder, met welken JEZUS zich vergelijkt, ons naar deze verklaring het meest henen leidt (63). Het is echter niet te ontkennen, dat hetzelve somtijds niet alleen kan, maar ook moet vertaald worden door *in de plaats van* (64), en dat het gevoelen van hen, die deze beteekenis hier verkiezen (65), heeft, waardoor het zich aanprijst. Immers stelt JEZUS hier duidelijk een herder voor, die door zijn leven op te offeren, het leven zijner schapen redt. Maar kan zulk een herder niet gezegd worden in de plaats zijner schapen gestorven te zijn? Hoe het wezen moge, dit is zeker, dat de Heiland ons hier leert, dat Hij den dood zoude ondergaan ten nutte van zijne schapen, zoo dat Hij hen, door zijn sterven, van den dood, van het verloren gaan in eeuwigheid, zoude redden, en het eeuwige leven deelach-

nog *andere schapen* gewaagt, welke Hij ook moest toebrengen, en voor wie Hij dus ook zijn leven stellen zoude.

(63) Z. THOLUCK ad l.

(64) Z. WINER's *Gramm.* s. 328.

(65) Z. TITTMANN ad l. BRETSCHNEIDER, Dogm. II. 282, sq.

achtig maken (Z. vs. 10 en 28). De Joden moesten dan zijn sterven niet ten zijnen nadeele verklaren, noch uit hetzelve opmaken, dat Hij van God verlaten en de CHRISTUS niet was. O neen! *daarom*, zoo vervolgt Hij, vs. 17, *heeft mij de Vader lief*, *overmits ik mijn leven aflegge*, *op dat ik hetzelve wederom neme.* Juist om het afleggen van zijn leven, het vrijwillig overgeven van zich zelven aan den dood, had de Vader Hem lief, en was Hij het voorwerp van 's Vaders welgevallen. Ook zou Hij zijn leven afleggen, niet, om te blijven in den dood; maar om hetzelve wederom te nemen. Zijn sterven zou van zijne herleving gevolgd worden (66), en dus behoefde men niet te vreezen, dat zijne schapen door zijnen dood van zijne zorg en zijn opzigt zouden beroofd worden. Hij zelf, en Hij alleen, had over zijn leven te beschikken. *Niemand*, zegt Hij vs. 18, *neemt hetzelve van mij* (67); *maar ik leg het van mij zelven*, uit eigen beweging, naar eigen verkiezing (68) *af. Ik heb magt*, *hetzelve af te leggen*, *en heb magt*, *hetzelve wederom te nemen.* En dat zou Hij doen naar

(66) *ἵνα ἐκβατικῶς.* Z. GROTIUS ad l. Verg echter OLSHAUSEN ad l.

(67) Z. CHRYSOSTOMUS ad l.

(68) Verg. Joh. VIII. 28, en de plaatsen aang. bl. 37. a. 52.

naar den wil zijns Vaders. *Dit gebod*, dus eindigt Hij, *heb ik van mijnen Vader ontvangen.* Zoo was Hij derhalve door het afleggen en wederom nemen van zijn leven gehoorzaam aan zijnen Vader, die de wereld zoo lief heeft gehad, dat Hij zijnen eeniggeboren Zoon gegeven heeft, op dat een iegelijk, die in Hem gelooft, niet verderve, maar het eeuwige leven hebbe, en naar wiens wil Hij zijn vleesch moest en wilde geven voor het leven der wereld, of, gelijk wij hier lezen, voor de schapen, op dat deze leven en eeuwig gelukkig zijn. Geen wonder dus, dat Hij, vooral door het afleggen en wederom nemen van zijn leven, het voorwerp was van de liefde en het welgevallen des Vaders.

De *vierde* plaats is Joh. XII. 24. en maakt een gedeelte uit van het merkwaardige antwoord, hetwelk JEZUS gaf op het verzoek van eenige Grieken, om Hem te zien. *Voorwaar, voorwaar zeg ik u*, dus sprak Hij onder anderen, *indien het tarwengraan niet in de aarde valt en sterft, zoo blijft hetzelve alleen; maar indien het sterft, zoo brengt het vele vrucht voort.* Dat Hij hier zich zelven met het graan vergelijkt en op zijnen dood het oog heeft, is duidelijk, en wordt, zoo ver ik weet, door niemand tegengesproken. Maar is dat zoo, dan hebben wij ook hier de stelligste verklaring aangaande de noodzakelijkheid van zijnen dood. Het tarwengraan toch kan geen vrucht dragen,

gen, of het moet in de aarde geworpen worden, en, gelijk men gewoon was te zeggen, *sterven* (69), d. i. *vergaan*, zoo dat men er geene spijs meer van bereiden kan. Dan alleen spruit het uit, schiet op en vermenigvuldigt. Dat was eene waarheid, welke de ervaring leerde. En die waarheid wil de Heer op zich toegepast hebben. Even gelijk het tarwengraan, zoo moest Hij ook sterven, om vrucht voort te brengen. En dat verklaart Hij op de plegtigste wijze en met den meesten nadruk, zeggende: *voorwaar, voorwaar zeg ik u*, met welke betuiging Hij gewoon was bijzonder gewigtige waarheden voor te dragen, vooral wanneer dezelve geenen gereeden ingang vonden bij zijne hoorders (70). Maar wat bedoelt Hij door de *vrucht*, welke zijn sterven zoude voortbrengen? Het kan zijn, dat Hij het oog heeft *deels* op de vrucht, welke zijn sterven voor Hem zoude opleveren, als zullende Hij door lijden in zijne heerlijkheid ingaan; *deels* op de vrucht, welke zijn dood, als strekkende tot vergeving der zonden en zaligheid, voor de wereld zoude aanbrengen, gelijk sommigen meenen (71). Maar het

(69) De Apostel PAULUS bedient zich van dezelfde spreekwijze 1 Kor. XV. 36.

(70) Z. boven Joh. VI. 53, alsmede Joh. III. 3, 5, 11, V. 19, 24, 25. VI. 26, 32 eld.

(71) Z. TITTMANN ad l.

het kan ook zijn, dat wij te denken hebben aan de toebrenging van velen tot het geloof in Hem, zoo als anderen beweren (72); ja, deze laatste opvatting komt mij voor de ware te zijn, om dat zij het best overeenkomt met het beeld van het graan, hetwelk de Heer voorstelt, als door deszelfs sterven vele vrucht voortbrengende, en om dat zij door den zamenhang niet weinig wordt begunstigd. Het is zoo, JEZUS had zoo van zijne *verheerlijking* gesproken (vs. 23), en wij geven gaarne toe, dat Hij daarbij het oog had op zijne verheerlijking in den hemel. In dien zin werd dit woord meermalen door Hem gebezigd (73). Ook Johannes had het even te voren dus gebruikt (vs. 16). En dat de gedachte aan die verheerlijking den Heer thans voor den geest was, blijkt uit de belofte, welke Hij deed aan zijne dienaren, naar vs. 25, 26, dat zij, op den weg van lijden Hem volgende, zouden zijn, waar Hij was, en door den Vader geëerd worden. Maar wij meenen tevens, dat Hij ook aan de erkentenis van zijne waardigheid zal gedacht en dit denkbeeld met het eerstgenoemde verbonden hebben. In deze beteekenis komt het woord ook op onder-schei-

(72) Z. NOESSELT, Opp. fasc. II. p. 1. sqq. VAN HERWERDEN ad I. USTERI, *Paul. Lehrb.* s. 138, 242.
(73) Z. Joh. VII. 39. XVII. 5.

scheidene plaatsen voor (74), en het wordt aldus van den Vader gebezigd, niet slechts op andere plaatsen (75), maar ook in vs. 28, en wel driemalen. En dat ook dit denkbeeld den Heer thans voor de aandacht was, blijkt uit vs. 32, over welke plaats wij zoo zullen handelen. Hoe kon dit ook anders, nu die Grieken hunne begeerte geopenbaard hadden, om Hem te zien, en hier een begin aanschouwd werd van die algemeene erkentenis zijner waardigheid, welke eens zoude plaats hebben? In deze uitgebreide beteekenis schijnt het woord ook elders door Jezus gebruikt te worden (76). Maar is dit eene en andere zoo, dan mogen wij aannemen, dat Hij ons hier zijnen dood voorstelt, als noodzakelijk, om Hem in zijne waardigheid te doen erkennen en velen voor Hem te winnen. Men heeft tegen deze verklaring wel ingebragt, dat de dood van Jezus geenszins die gezegende uitwerking gehad heeft; dat integendeel zijn kruis den Jood eene ergernis en den Griek eene dwaasheid geweest is (77). Maar hierdoor bewijst men te veel en alzoo niets; want wij hebben dit denkbeeld onte-

(74) Z. Joh. XVI. 14. XVII. 10.

(75) Z. Joh. XIII. 31, 32. XVII 4.

(76) Z. Joh. XIII. 31, 32. verg. Kuinoel ad. Joh. XII. 23.

(77) Z. Tittmann ad l.

tegenzeggelijk aangetroffen in Joh. VIII. 28, en zullen hetzelve aantreffen in Joh. XII. 32. Daarenboven, de Heiland zegt niet, hoe de erkentenis van zijn persoon en zijne waardigheid door zijn sterven zou worden uitgewerkt. Hij zegt ook niet, dat die erkentenis het onmiddelijke gevolg van zijn sterven zijn zoude; maar alleen, dat hetzelve die vrucht zou opleveren, en daartoe noodzakelijk was, gelijk hetzelve dan ook, blijkens de geschiedenis, die vrucht opgeleverd heeft, zoo als wij reeds bij Joh. VIII. 28 hebben aangewezen. En, als wij op het oog houden, dat, en in welken zin Hij zoo van zijne verheerlijking gesproken had, dan schijnt Hij hier te kennen te geven, dat zijn sterven Hem tot zijne heerlijkheid leiden, en zoo tot zijne verheerlijking op de aarde strekken, zoo vele vrucht voortbrengen zoude (78).

Bij dezelfde gelegenheid, en dit is de *vijfde* plaats, sprak JEZUS, met blijkbare geestverrukking, nog deze belangrijke woorden: *nu is het oordeel dezer wereld, nu zal de Overste dezer wereld buitengeworpen worden; en ik, wanneer ik van de aarde zal verhoogd zijn, zal ze allen tot mij trekken*, Joh. XII. 31, 32. Hij gewaagt van *deze* (79) *wereld*, en verstaat daardoor,

(78) Verg. Jez. LIII. 10—12.

(79) Het eerste τούτου wordt wel in sommige HSS.

door, gelijk op vele andere plaatsen (80), zoo ook hier, de *booze* wereld, de genen, die Hem verwerpen en de zonde dienen; want Hij stelt haar over tegen hen, wie Hij tot zich trekken zoude, (vs. 32); en dat niet alleen de booze *Joodsche*, maar ook de *Heidensche* wereld, de wereld in het algemeen, gelijk blijkt *en* uit de aanleiding tot 's Heilands rede, de komst der Grieken, *en* vooral uit de tegenstelling: *ik zal ze* ALLEN *tot mij trekken.* Hij spreekt verder van het *oordeel* dier wereld, en hiermede bedoelt Hij niet de bevrijding of hervorming van dezelve, gelijk sommigen meenen (81), maar hare veroordeeling en straf. Men zoekt wel de eerste beteekenis door het Hebreeuwsche spraakgebruik te wettigen, maar te vergeefs (82). JEZUS gebruikt het standvastig, ja in ditzelfde hoofdstuk (83), in de laatste; en dat wij het in deze beteekenis ook hier op te vatten hebben, blijkt uit

en vertalingen niet gevonden; maar derzelver gezag is niet groot genoeg, om het uit den tekst weg te werpen. Z. GRIESBACH ad l.

(80) Z. Joh. VII. 7. XIV. 17, 31. XV. 18. XVI. 8—11. XVII. 9, 14, 16. Verg. STRONCK. *Spec.* laud p. 151, 152.

(81) Z. CALVYN en GROTIUS ad l.

(82) Z. VAN HERWERDEN ad l.

(83) Z. Joh. III. 19. V. 24, 29. XII. 47, 48. XVI. 11.

uit de verklaring, welke wij van het woord *wereld* gegeven hebben. Even zeker is het, dat Hij, bij den *Overste* dezer wereld, geenszins het oog heeft op den Joodschen Raad, of den toenmaligen Hoogepriester, gelijk sommigen zonder eenigen grond, ja in strijd met het spraakgebruik des N. T. beweerd hebben. Hij bedoelt den Vorst der duisternis, den *Duivel* (84), die, naar 's Heilands verklaring, een menschenmoorder was van den beginne (85), die het onkruid zaait op den akker (86), en toen vooral werkte in de kinderen der ongehoorzaamheid, waarom Hij hem den *Overste*, den Vorst, den Gebieder dezer wereld noemt. Deze zou *buitengeworpen*, uit de wereld, uit het Godsrijk, als 't ware, uitgestooten (87) *worden*, en alzoo geene magt over, geenen invloed op hetzelve meer kunnen uitoefenen. Zoo zou het vonnis der veroordeeling ook aan hem voltrokken worden (88). En wanneer zou dat plaats hebben? JEZUS zegt, *nu* is het oordeel dezer wereld; *nu* zal de Overste dezer wereld buitenge-

(84) Z. Luk. X. 18. Joh. XIV. 30. XVI. 11. Hand. XXVI. 17. 2 Kor. IV. 4. Efez. VI: 12.

(85) Z. Joh. VIII. 44.

(86) Z. Matth. XIII. 39.

(87) ἐκβληθήσεται ἔξω. Verg. Matth. VIII. 12. Joh. XV: 6. Matth. XIII. 42, 50. XXII. 13.

(88) Z. Luk. X. 18. vooral Joh. XVI. 11.

geworpen worden. Hij duidt er de nabijheid en zekerheid van hetzelve mede aan, en plaatst het in het naauwste verband met zijn ophanden zijnde lijden en sterven. Het is zoo, de Overste van deze wereld zou komen; maar hij zou niets aan Hem hebben, in waarheid niets tegen Hem vermogen (89). Deszelfs dienaren zouden Hem dooden, en de zege over Hem meenen behaald te hebben; maar het zou slechts voor eenen korten tijd hunne ure en de magt der duisternis zijn (90). Zijn sterven zou de veroordeeling der wereld, en van derzelver aanvoerder ten gevolge hebben. Dat niet alleen. Hij voegt er bij: *en ik, zoo wanneer ik van de aarde zal verhoogd zijn, zal ze allen tot mij trekken* Het kan zijn, dat hij ook hier opzettelijk het woord *verhoogd worden* bezigt, met het oog op zijne verheerlijking in den hemel, als tot welke Hij door lijden zoude ingaan; maar dat wij echter ook en vooral aan zijnen kruisdood te denken hebben, leert JOHANNES ons, daar hij er, naar vs. 33, ter opheldering bijvoegt: *dit zeide Hij, beteekenende, hoedanigen dood Hij sterven zoude* (91). Als Hij dien dood zoude ondergaan hebben, dan zou Hij ze al-

(89) Z. Joh. XIV. 30. Verg. KUINOEL ad l. en SCHLEUSNER V. ἔχειν.

(90) Z. Luk. XXII 53.

(91) Verg. Joh. XVIII: 32.

allen tot zich trekken. Hij geeft dus ingewikkeld; maar tevens duidelijk te kennen, dat Hij niet in den dood blijven; maar herleven zoude. In dat nieuwe leven zou Hij *allen* (92), niet slechts Joden, maar ook Heidenen (93) tot zich *trekken*, tot het geloof bewegen en aan zich verbinden (94). Hoe Hij dit doen zoude, zegt Hij hier niet, maar kan ons blijken uit Joh. XVI: 8—11. In heerlijkheid ingegaan, zou Hij den Geest zenden, en die zou de wereld overtuigen van *zonde*, omdat zij in Hem niet gelooven, d. i. de verwerping van Hem haar als zonde doen kennen; van *geregtigheid*, omdat Hij tot zijnen Vader was heengegaan, d. i. van zijne geregtigheid en onschuld, dewijl Hij hen zou doen verstaan, dat JEZUS door God tot Christus en Heer gemaakt was; en van *oordeel*, omdat de *Overste dezer wereld geoordeeld was*, d. i. van het veroordeelend vonnis, hetwelk aan den Duivel voltrokken was, en ook haar te wachten stond, indien zij zich niet bekeerde. Wij vinden dus hier hetzelfde onderwijs, hetwelk wij reeds in vs. 24 en in Hoofdst. VIII: 28 aantroffen; maar meer ontwikkeld; en wat de Heer hier voor-

(92) *πάντα* heeft geen genoegzaam gezag; ook zou de zin dezelfde blijven.

(93) Verg. CALVYN en VAN HERWERDEN, ad l.

(94) Verg. Joh. VI: 44.

voorzeide, dat is en wordt door de geschiedenis niet alleen bevestigd, maar ook opgehelderd, en zal verder door haar bevestigd en opgehelderd worden; want zij doet ons zien, hoe zijn rijk door Hem over dat des Duivels heeft gezegevierd, en zal ons doen zien, hoe het verder en eens volkomen over hetzelve zal zegepralen.

Gezegden van JEZUS *tot zijne Leerlingen.*

Wij zijn gekomen tot de aanwijzing en opheldering van hetgeen de Heer, aangaande zijn lijden en sterven tot zijne leerlingen gezegd heeft, en mogen verwachten, dat Hij hun, die door Hem tot verkondigers van zijn Evangelie bestemd waren, en wien het gegeven was, de verborgenheden van het koningrijk der hemelen te weten (95), desaangaande meer zal ontdekt hebben, gelijk Hij dan ook meermalen en duidelijker van het lot, hetwelk Hem te wachten stond, tot hen gesproken heeft (96). Laat ons zien, wat er van de zaak zij.

De

(95) Z. Matth. XIII: 11.

(96) Z. Matth. XVI: 21. verg. Mark. VIII: 31, en Luk. IX: 22. Matth. XVIII: 12. verg. Mark. IX: 12. Matth XVII: 22, 23. verg. Mark. IX; 31, 32 en Luk. IX: 44. Matth. XX: 17—19. verg. Mark. X: 32—34 en Luk. XVIII: 32—34.

De *eerste* plaats, welke ons hier voorkomt, is Matth. XX: 28. en Mark. X: 45, (97) op welke JEZUS zijne over den voorrang twistende leerlingen op zijn voorbeeld wijst, om hen af te brengen van dat bedoelen en verheffen van zich zelven, hetwelk hun nog zoo eigen was, en hun nederigheid, dienstvaardigheid en zelfverloochening ten nutte van anderen in te boezemen, zeggende: „ gelijk de Zoon des menschen niet is „ gekomen, om gediend te worden; maar om te „ dienen, en *zijne ziele te geven tot een rantsoen* „ *voor velen.*" Door zijne *ziel* verstaat Hij, gelijk op vele andere plaatsen (98), zoo ook hier, zijn ligchamelijk leven. Dit leven zou Hij *geven*, dat is niet *wagen* (99); maar *overgeven, opofferen*, en wel *vrijwillig* overgeven, opofferen. En dat zoude Hij doen *tot een rantsoen voor velen*,

(97) Zoo iemand zich verwondert, dat wij eerst hier eenig onderwijs aangaande het doel van 's Heilands sterven aan zijne Discipelen aantreffen, die houde op het oog, dat zij in het onderwijs aan de Farizeëen en het volk gedeeld hadden.

(98) b. v. Matth. VI: 25. X: 39. eld.

(99) Prof. PAULUS beweert dit wel, ad l, ten einde ook hier geene stellige aankondiging van 's Heilands dood te vinden; maar het woord heeft nergens deze beteekenis. Men vindt ze zelfs bij SCHLEUSNER niet. Verg. het gezegde bij Joh. III: 14—16 en VI: 51 verv., en VINKE, *Spec.* laud. p. 100.

len. Het woord (*λύτρον*), hier door *rantsoen* overgezet, wordt in de Grieksche Vertaling van het Oude Testament meestal gebezigd voor de Hebreeuwsche woorden כֹּפֶר, (100) גְּאֻלָּה, (101) פִּדְיוֹן (102), en beteekent, gelijk uit de onder vermelde plaatsen blijkt, in het algemeen datgene, hetwelk gegeven, opgeofferd wordt, om iemand, of iets vrij te maken, en, als het op een persoon betrekking heeft, duidt het bepaaldelijk datgene aan, hetwelk gegeven wordt, om zulk een persoon te redden uit den rampzaligen toestand, in welken hij is, of komen zoude. Zoo moest de Israëliet een lam tot losprijs offeren voor zijnen eerstgeborene, die aan JEHOVA toebehoorde, en daarom Hem geofferd moest worden, van waar ook *lossen* (*λυτρόειν*) en *offeren* (*θύειν*) tegen elkander overgesteld worden (103). Zoo kon de eigenaar van een stootigen os, die anders met denzelven moest gedood worden, als deze een mensch gedood had, in sommige geval-

(100) Z. Exod. XXI: 30. XXX: 12. Num. XXXV: 31, 32. Spreuk. VI: 35.

(101) Levit. XXV: 24, 51, 52.

(102) Exod. XXI: 30. Cf. SCHLEUSNER, *Lex. in* 70 etc. ad voc. MUNTINGHE, *Gesch. d. Menschheid* IX. 141 en a. 96. BORGER, ad *Gal.* II. 16, p. 154 sqq. USTERI, *Paul. Lehrb.* s. 110, 137, 241.

(103) Z. Exod. XIII: 13, 15.

vallen een losgeld geven, om van de doodstraf bevrijd te zijn (104). Zoo moest elk Israëliet, als hij gebragt werd op de rol des volks, een losgeld geven ter verzoening zijner ziele (105). Zoo moest er lossing gedaan worden van verkocht land (106); van een dienstknecht (107); en zoo kon er geen losprijs opgebragt worden voor de ziele des doodslagers; hij moest gedood worden (108). JEZUS leert ons derhalve hier, dat Hij zou sterven, om menschen te lossen, uit den rampzaligen toestand, in welken zij zich bevonden, of anders komen zouden, te bevrijden; en dat de prijs, of het offer, hetwelk Hij daartoe brengen zou, zijn leven was. Maar zoo ligt dan in het woord *rantsoen* op zich zelf reeds het denkbeeld van *plaatsvervanging* opgesloten. Sommigen beweren wel, dat door dit woord, naar het Bijbelsche spraakgebruik, doorgaans niets anders, dan het denkbeeld van *bevrijding* uitgedrukt wordt (109); doch te onregt. Wel ko-

(104) Z. Exod. XXI: 30.
(105) Z. Exod. XXX: 12, 15, 16.
(106) Z. Levit. XXV: 24.
(107) Z. Levit. XXV: 51, 52.
(108) Z. Num. XXXV: 31, 32.
(109) Z. KOOPMANS, t. a. pl. bl. 263 verv. en *het Oordeelkundig Overzigt over de verschillende wijzen, op welke men zich heeft voorgesteld het verband tusschen den dood van* JEZUS CHRISTUS *en de zaligheid der*

komen de van hetzelve afgeleide woorden (110) in deze beteekenis (111) voor; maar nergens het grondwoord, over hetwelk wij hier handelen. Dit kan uit deszelfs aard niet anders beteekenen, dan den prijs, dan datgene, wat tot de lossing gegeven wordt (112). Ja, al wilde men die algemeene beteekenis aannemen, ook dan zou het voorafgegane *zijne ziel te geven*, ons dringen, om de door ons opgegevene beteekenis aan dit woord toe te kennen. Hierin worden wij nog meer bevestigd door het voorzetsel, hetwelk wij hier vinden, en dat altijd het denkbeeld van *plaatsvervanging*, *inplaatsstelling* in zich bevat (113). Het is zoo, de zamenhang schijnt deze verklaring niet

der menschen, in de *Godgel. Bijdr.* voor 1828. II. 4. bl. 538.

(110) λυτρέω, λύτρωσις, ἀπολύτρωσις.

(111) Z. SCHLEUSNER, *Lex. in N. T.*

(112) Verg. MUNTINGHE, t. a. pl.

(113) WINER, *Gramm. des N. T. Spr.* s. 312, 313: ἀντὶ *local* ENTGEGEN, (GEGENÜBER) *bezeichnet übergetragen, dass ein Gegenstand* GEGEN *einen andern ausgetauscht, dah.* FÜR *ihn gegeben wird, oder dessen Stelle einnimt, und regiert mithin den Genitiv., da dies der Casus des Ausgehens und Absonderns ist. Daher ist* ἀντὶ *die Präposition des Preises, für welchen etwas gekauft oder verkauft wird* (GEGEN *den man die Waare hingiebt, oder empfängt*). Cf. BRETSCHNEIDER, *Lex. man. in II. N. T.* ed 2.

niet te begunstigen; want de Heer stelt zich hier als voorbeeld ter navolging aan zijne Apostelen voor, verbindt het geven van zijne ziel tot een rantsoen met zijne dienstvaardigheid, en wekt de zijnen op, om Hem gelijkvormig te worden. Van hier, dat sommigen het *plaatsbekleedende* van den dood van JEZUS hier niet kunnen vinden, en meenen, dat Hij eenvoudig heeft willen zeggen, dat zijne leerlingen hun leven zelfs ten beste van malkander moesten veil hebben, gelijk Hij hetzelve ten beste van velen zoude opofferen. Maar, om niet te spreken van het denkbare van het geval, dat de eene Discipel zijn leven zou kunnen stellen in de plaats van eenen anderen, zoo kunnen wij zeer wel aannemen, dat JEZUS zijnen dood als *plaatsbekleedend*, en tevens zijnen Apostelen ter navolging voordraagt, in zoo verre Hij door zijn sterven zijne liefde en grootmoedige zelfopoffering ten nutte van anderen zoude openbaren (114). Intusschen blijkt ons uit deze plaats niet, in welken zin wij dit plaatsbekleedende van zijnen dood te verstaan, en wat wij er bij te denken hebben. Dit alleen is zeker, dat Hij ons hier leert, dat Hij in de plaats van velen zoude sterven, en dat de overgifte van zijn leven in den dood

(114) Verg. BRETSCHNEIDER, *Dogm* II. 281 en vooral OLSHAUSEN, *Bibl. Comm.* ad l.

dood datgene was, waardoor hunne verlossing zou te weeg gebragt worden, even gelijk door de opbrenging van het losgeld de bevrijding van eenen gevangene of strafschuldige te weeg gebragt werd. Daartoe was Hij *gekomen*. Het was dus doel van zijne komst in de wereld, en geenszins gevolg der mislukking van een ander oogmerk. En dat voor *velen*. Zoo spreekt Hij, niet, omdat Hij aan zijne leerlingen, of aan het Joodsche volk alleen dacht (115); maar, *of*, omdat Hij zich alleen tegen de velen, die door Hem verlost zouden worden, overstelt, op gelijke wijze als PAULUS dit woord gebruikt (116); *of*, omdat Hij het oog heeft op hen, die de vrucht van zijn sterven genieten zouden (117). Maar waarvan, of waaruit zoude Hij hen lossen? Dit zegt Hij te dezer plaatse niet; doch de Discipelen konden het uit zijn vroeger onderwijs aan de Farizeën en de schare eenigzins opmaken, en de Heer heeft het hun, aan den laatsten avond van zijn leven, duidelijk aangewezen.

En zoo zijn wij dan gekomen tot de belangrijke verklaring van JEZUS bij de instelling van het Heilige Avondmaal, naar Matth. XXVI: 26—28, verg.

(115) Zoo BRETSCHNEIDER, *Dogm.* l. l. n. 199.

(116) Zoo CALVYN, ad l. verg. Rom. V: 15, 19.

(117) Z. BRETSCHNEIDER, *Dogm.* l. l. en OLSHAUSEN, ad l.

verg. Mark. XIV: 22–24, Luk. XXII: 19, 20. en 1 Kor. XI: 23—25, (118). Toen sprak Hij tot zijne leerlingen, niet slechts duidelijk en tretfend van zijnen digt op handen zijnde dood; maar deed hen ook, in de teekenen van brood en wijn, denzelven, als 't ware, aanschouwen. Aandoenlijk en hartverscheurend was deze voorstelling voor de Discipelen; maar zij moest hen echter niet te zeer bedroeven, noch ontrusten; want zijn sterven had de gewigtigste, heilrijkste bedoeling. Dit gaf Hij, reeds bij het geven van het brood, te kennen, door hun te verzekeren, dat zijn ligchaam *voor* (119) *hen gegeven*, *gebroken*, aan een geweldigen dood prijs gegeven werd (120); maar vooral sprak Hij er van, bij het overreiken van den drinkbeker; want Hij noemde zijn bloed *het*

(118) Over de overeenkomst en het verschil tusschen de berigten aangaande de instelling des Avondmaals, z. H. J. Tol, *Diss. qua Euangelistarum et Pauli de instituto ab Jesu Christo epulo sacro comparatae inter se narrationes illustrantur*, L. B. 1819. p. 9—31 et p. 132 sqq.

(119) Lukas en Paulus hebben ὑπὲρ; doch Matth. en Mark. gebruiken in de vermelding van hetgene Jezus, bij het overreiken van den drinkbeker zeide, περὶ, zoo dat dus deze voorzetsels, gelijk wij boven reeds opmerkten, hier met elkander verwisseld worden.

(120) Z. de aangeh. *Diss.* van Tol, p. 157 sqq.

het bloed des Nieuwen Verbonds, en den drinkbeker *den drinkbeker des Nieuwen Verbonds in zijn bloed*, en verklaarde, dat zijn bloed voor zijne Apostelen en voor velen vergoten werd *tot vergeving der zonden*. De uitdrukking van het *Nieuwe* Verbond leidt ons van zelf naar een *Oud* Verbond henen, dat is naar dat Verbond, hetwelk God met Israël gemaakt had, en dat hierin bestond, dat zij zijn eigendom zouden zijn uit alle volken, ja Hem een Priesterlijk Koningrijk en een heilig volk zouden wezen, indien zij zijne stem naarstig gehoorzaamden, en de geboden, hun van zijnentwege door MOZES gegeven, volbragten (121). Dit *Oude* Verbond zou nu voor een *nieuw* plaats maken, en bij de oprigting van dit *Nieuwe* Verbond zou iets dergelijks geschieden, als bij de inwijding van het *Oude* Verbond geschied was. Toen had MOZES het bloed der brand- en dankoffers, welke den Heere gebragt werden, gesprengd op het volk, en gezegd: *ziet (dit is) het bloed des Verbonds, hetwelk de Heere met ulieden gemaakt heeft over al die woorden* (122). Zoo had hij het volk gereinigd, ontzondigd. En zoo zou nu ook het Nieuwe Verbond worden ingewijd, niet door het bloed van lammeren en jonge ossen, maar door het

(121) Z. Exod. XIX: 5, 6.
(122) Z. Exod. XXIV: 8.

het bloed van JEZUS CHRISTUS. Van hier, dat, gelijk het bloed, bij het Oude Verbond gestort, *het bloed des Verbonds* heette, zoo ook zijn bloed door den Heer *het bloed des Nieuwen Verbonds*, en de drinkbeker die *des Nieuwen Verbonds in zijn bloed* genoemd wordt. En, gelijk het bloed des Ouden Verbonds, ter reiniging, ter ontzondiging vergoten was, zoo zou het ook met dat des Nieuwen Verbonds zijn. Dit geeft de Heiland duidelijk te kennen, door er bij te voegen, dat zijn bloed vergoten werd *tot vergeving der zonden.* Het is zoo, sommigen hebben deze woorden voor een bijvoegsel, of van MATTHEUS zelve, of van den Griekschen vertaler zijns Evangelies verklaard; doch wij hopen, bij de handhaving der echtheid en ongeschondenheid van 's Heeren gezegden, aan te wijzen, met hoe weinig regt zij dit gedaan hebben. Maar wat gaf JEZUS dan met deze uitdrukking te kennen? Wilde Hij er mede zeggen, dat Hij zijne leerlingen en velen van hunne vorige en toekomstige zonden zoude losmaken of bevrijden (123)? Neen! zij geeft te kennen, dat de zonden niet meer gedacht, niet toegerekend worden, dat de zondaar van de straf, welke hij door zijne misdaden verdiend had, be-

(123) Z. Prof. PAULUS, *Comm.* ad l. en anderen, vermeld door LOTZE, *over de vergeving der zonden*, Haagsch Gen 1802. bl. 6. verv. bl. 91 verv.

bevrijd wordt. In die beteekenis ontmoeten wij overal in het *Oude Testament* de woorden סְלִחַת חַטָּאוֹת of סְלִחָה alleen, welke in de Grieksche Overzetting doorgaans, of door *vergeving der zonden* (ἄφεσις ἁμαρτιῶν), of door *verzoening* (ἱλασμος), vertaald worden. Zoo zegt de Dichter van den CXXX[sten] Psalm, opdat ik slechts enkele plaatsen bijbrenge, dat er bij God *vergeving* is, en dat hij de opgegevene beteekenis aan dit woord hecht, blijkt uit het voorgaande: *zoo Gij, Heer! de ongeregtigheden gadeslaat, wie zal bestaan* (124)? Zoo noemt de Dichter van den XXXII[sten] Psalm hem gelukzalig, wiens overtredinge *vergeven* is, en verklaart dit zelf, door er bij te voegen: *wien de Heer zijne zonden niet toerekent*, dat is, wien Hij om dezelve niet straft (125). En zoo zegt MOZES van den gene, die zou willen leven naar het goeddunken zijns harten: *de Heer zal hem niet vergeven; maar alsdan zal des Heeren toorn en ijver rooken over denzelven man, en al de vloek, die in dit boek geschreven is, zal op hem liggen*

(124) Z. Ps. CXXX: 3, 4, bij de LXX, die hier *ἱλασμος* hebben, CXXIX.

(125) Z. Ps. XXXII: 1, 2; hier lezen wij נָשָׂא bij de LXX *ἀφίημι*.

gen (126); hetgeen niet anders zegt, dan dat de zoodanige zal gestraft worden (127). Even zoo komt deze uitdrukking ook in het *Nieuwe Testament* voor. Het zij hier genoeg, op te merken, dat JEZUS zelf dit denkbeeld aan haar gehecht heeft. Men denke slechts aan dat troostwoord tegen den geraakte *zoon! zijt wel gemoed, uwe zonden zijn u vergeven* (128); aan zijne verklaring: *voorwaar ik zegge u, dat al de zonden den kinderen der menschen zullen vergeven worden, en allerlei lasteringen, waarmede zij zullen gelasterd hebben; maar zoo wie gelasterd zal hebben tegen den Heiligen Geest, die heeft geene vergeving in der eeuwigheid; maar hij is schuldig des eeuwigen oordeels* (129); aan de bede: *vergeef ons onze schulden, gelijk ook wij onzen schuldenaren vergeven* (130); en, om niet meer te noemen, aan de gelijkenis van den onbarmhartigen dienstknecht (131). Hierbij komt, dat de vergeving der

(126) Z. Deut. XXIX: 20 (Hebr. vs. 19); hier hebben wij סָלַח bij de LXX *εὐϊλατεύειν*.

(127) Z. verder LOTZE, *over de vergeving der zonden*, bl. 19 verv.

(128) Matth. IX: 2.

(129) Mark. III: 28, 29.

(130) Matth. VI:12 verg. vs. 14, 15.

(131) Matth. XVIII: 23—35 verg. vs. 21, 22. — Z. verder LOTZE, t. a pl. bl. 50 verv.

der zonden door den Heer wordt vastgehecht aan het vergieten van zijn bloed; en dit bewijst, dat wij ook te dezer plaats de bevrijding van straf door dezelve te verstaan hebben. Immers werden in dien tijd bloedige offers ter afwending van verdiende straffen gebragt; ja de Heer had, door te spreken van zijn bloed, het bloed des Nieuwen Verbonds, aan de offers doen denken, welke bij de inwijding van het Oude Verbond, ter ontzondiging van het volk geslagt waren, en dus kon zijne verklaring niet anders worden verstaan, dan in dezen zin, dat Hij zou sterven voor velen, ter bevrijding van de straf, welke hen anders te wachten stond (132). Hij leert ons hier derhalve de bevrijding van de straf der zonden door zijnen dood kennen, als den inhoud van het Nieuwe Verbond van Gods zijde; maar Hij zegt niet, welke zonden vergeven en welke straffen kwijtgescholden zouden worden. Alleen kon men uit het onbepaalde van zijne woorden, en de vermelding van een *Nieuw* Verbond opmaken, dat er eene vergeving van andere zonden zou plaats hebben, dan er onder het *Oude* Verbond plaats gehad had, en dat deze vergeving zich veel verder zoude uitstrekken. Hij maakt ook geene mel-

(132) Z. LOTZE, t. a. pl. bl. 88 verv. MORUS, *Comment. Exeg. Hist. in ejus Epit. Theol. Christ.* II. 68—73. BRETSCHNEIDER, *Dogm.* II. 281, 282.

melding van de personen, met welke het Nieuwe Verbond zou worden opgerigt; maar zegt alleen, dat zijn bloed voor zijne leerlingen en voor velen (133) zal vergoten worden; en Hij spreekt hier volstrekt niet van de voorwaarde, onder welke het Nieuwe Verbond zou plaats hebben, dat is, van hetgene de mensch van zijne zijde te doen had, om de belofte Gods, in hetzelve vervat, deelachtig te worden. Doch de vraag blijft ons over, wat JEZUS wil te kennen geven, als hij zegt, dat zijn bloed vergoten wordt *tot* vergeving der zonden. Sommigen meenen, dat Hij ons daarmede zijnen dood voorstelt, *als moetende dienen ter bevestiging van de belofte van vergiffenis en zaligheid*, *en* UIT DIEN HOOFDE *voor velen zullende strekken tot vergeving der zonden* (134); doch, naar het mij voorkomt, te onregt. Het is wel waar, dat het voorzetsel *tot* (εἰς) in het Nieuwe Testament meermalen zoo voorkomt, dat men de uitdrukking tot welke het behoort, met een of ander woord moet aanvullen. Men denke slechts aan het bevel van JE-

(133) Over deze uitdrukking zie boven bij Matth. XX: 28.

(134) Z. *het oordeelkundig Overzigt* enz. in de *Godgel. Bijdr.* bov. aang. bl 549. n. Verg KOOPMANS, t. a. pl. bl. 270 verv. en USTERI, *Paul. Lehrb.* s. 137, 138 en 241.

JEZUS aan zijne Apostelen, om te doopen, *in* of *tot* den naam des Vaders, des Zoons en des Heiligen Geestes (135); aan de verklaring van PAULUS, dat hij afgezonderd was *tot* het Evangelie Gods (136), dat is, tot de verkondiging van het Evangelie Gods, en, om niet meer te noemen, aan zijne berisping van de Galatiërs, dat zij overgebragt waren *tot* een ander Evangelie (137), dat is, tot de belijdenis van een ander Evangelie. Er kan dus gevraagd worden, of wij ook hier iets in te vullen hebben, en zoo ja, wat dan? Maar, als wij 's Heilands woorden onpartijdig en onbevooroordeeld lezen, dan is het, dunkt mij, zoo duidelijk mogelijk, dat Hij de vergeving der zonden voorstelt als *doel* (138) van zijnen dood, en dus wil zeggen, dat zijn bloed vergoten werd, niet ter bevestiging van de vergeving der zonden; maar opdat de zonden vergeven worden. In dit gevoelen worden wij versterkt door het spraakgebruik des Nieuwen Testaments. Zoo predikte JOHANNES den doop der bekeering *tot vergeving der zonden*, dat is, niet tot bevestiging van de vergeving der zonden; maar opdat de zonden vergeven werden (139).

Zoo

(135) Matth. XXVIII: 19.
(136) Rom. I: 1. (137) Gal. I: 6.
(138) Z. WINER, *Gramm.* §. 53. *s.* 338.
(139) Mark. I: 4. Luk. III: 3.

Zoo vermaande PETRUS de verslagenen in het hart op het Pinksterfeest, zich te beteren en te laten doopen in den naam van JEZUS CHRISTUS, *tot vergeving der zonden*, en dat hij de opgegevene beteekenis aan deze uitdrukking hechtte, blijkt uit hetgene hij er op laat volgen: *wordt behouden van dit verkeerd geslachte*, alsmede uit hetgene hij kort daarna zeide: *betert u dan en bekeert u*, OPDAT UWE ZONDEN MOGEN UITGEWISCHT WORDEN (140). Deze verklaring wordt ook bevestigd door de uitdrukking: *bloed des Nieuwen Verbonds*, van welke JEZUS zich bediend had. Hij wees toch hiermede, gelijk wij reeds opmerkten, naar het Oude Verbond en de bloedstorting, welke daarbij plaats gehad had, henen. Maar met dat bloed had MOZES het volk besprengd, niet, om hun de beloften, in het Goddelijke verbond vervat, te bevestigen; maar om hen te reinigen. Dat toch de besprenging met bloed dit doel had, zien wij duidelijk uit onderscheidene plaatsen. Zoo moesten, bij voorbeeld, AÄRON en zijne zonen, bij derzelver wijding tot het Priesterambt, als mede hunne kleederen met bloed besprengd worden, *opdat hij geheiligd zij en zijne kleederen, ook zijne zonen en zijner zonen kleede-*

(140) Hand. II: 38, 40. III: 19.

deren met hem (141). Maar is dit zoo, dan volgt, dat wij ook hier aan eene ontzondiging te denken hebben, en dat JEZUS hier zijnen dood voorstelt, als zullende door Hem voor velen ondergaan worden, niet, om hun de belofte van vergeving te bevestigen; maar om de vergeving der zonden hen te doen verkrijgen. Te regt zegt MORUS, dat „gelijk de woorden *tot ver-* „ *geving der zonden* in andere zaken, welke ge- „ zegd worden tot vergeving der zonden te ge- „ schieden, dezen zin hebben, dat dezelve plaats „ hebben met het doel, dat de vergeving volge „ en den zondaar te beurt valle, zoo ook de- „ zelfde spreekwijs, van den dood van JEZUS „ gebruikt, denzelfden zin hebben moet, indien „ men het spraakgebruik niet willekeurig gaat „ veranderen;" als mede, „dat de woorden: *dit* „ *is mijn bloed, hetwelk voor u vergoten wordt* „ *tot vergeving*, tot deze gevolgtrekking leiden: „ *derhalve hebben wij de vergeving door zijn* „ *bloed*, en dus den dood des Heeren ons voor „ te

(141) Exod. XXIX: 21. *In quibus adspersionibus* (sanguinis) schrijft J. H. PAREAU te regt, *Antiquit. Hebr.* P. II. S. II. C. V. §. 5. *ratio habebatur culpae delictorum expiandae, hujusque adeo rei necessitas perpetuo et in quibuscunque sacrificiis demonstrabatur Israëlitis, quibus sanguis animantium ipsa vitae sedes esse videretur*, Levit. XVII: 11.

„ te stellen, als om welken de vergeving ons te
„ beurt valt, of, hetgene hetzelfde is, als aan
„ welken wij dezelve hebben dank te weten,
„ zonder welken wij dezelve nu niet verkrij-
„ gen (142)."

In de schoone, allerbelangrijkste rede, met welke de Heer van zijne leerlingen afscheid nam, treffen wij slechts *twee* gezegden aan, welke op ons onderwerp betrekking hebben. Hij wilde noch zich zelven, noch zijne reeds zoo zeer ontroerde Discipelen, langer met zijnen dood bezig houden; maar liever zijne en hunne aandacht vestigen op de heerlijkheid, tot welke Hij door lijden zoude ingaan. Daarom sprak Hij gedurig van zijn heengaan tot den Vader en van zijn wederkomen. Beide gezegden bevatten dan ook geene denkbeelden, welke ons niet reeds zijn voorgekomen, en zullen hierom slechts kortelijk door ons behandeld worden.

Het *eerste* is die verhevene, van 's Heilands vast besluit, om aan den dood zich over te geven, en van zijnen moed zoo schoon en treffend (143) getuigende verklaring, welke wij vinden Joh. XIV:

(142) Z. 's mans *Dissert. Theol. et Philol.* Vol. II. p. 100. Verg deszelfs *Comment. in Epit.* II. p. 64, en MUNTINGHE, *Gesch. d. M.* IX. 142. en a. 98, waar men de eerst aangehaalde plaats uit MORUS vinden kan.

(143) Z. STRONCK, *Spec.* laud. p. 236.

XIV: 30, 31: *Ik zal niet meer veel met u spreken; want de Overste dezer wereld komt, en heeft aan mij niets; maar opdat de wereld wete, dat ik den Vader lief heb, en alzoo doe, gelijkerwijs mij de Vader geboden heeft; staat op, laat ons van hier gaan.* Zoo wekte Hij de zijnen op, om Hem te vergezellen naar de plaats, op welke Hij wist, dat de bange strijd voor Hem zoude aanvangen. Hij spreekt van den *Overste dezer wereld*, of *der wereld* (144), en verstaat daardoor den Vorst der duisternis, gelijk wij reeds bij Joh. XII: 31 hebben aangewezen. Van denzelven zegt Hij, dat hij *komt*, dat hij tegen Hem in aantogt was, om Hem te bestrijden en te overwinnen, met het oog op het lijden en sterven, hetwelk Hem door deszelfs dienaren zoude overkomen. Niet dat Hij voor deszelfs heerschappij moest bukken. Neen! de Heer voegt er bij: *en hij heeft aan*, of *in mij niets*, dat is, of, gelijk wij het boven in het voorbijgaan opgehelderd hebben, *hij vermag niets tegen mij*, of, *hij heeft niets tegen mij in te brengen*, *hij kan mij van niets beschuldigen.* Ook de laatste verklaring heeft, waardoor zij zich aanprijst. Ofschoon toch de spreekwijs, welke wij hier aantreffen, nergens elders in het Oude en

(144) Τούτου schijnt uit den tekst weggeworpen te moeten worden. Z. GRIESB. ad l.

en Nieuwe Testament, zoo ver mij bekend is, voorkomt, zoo vinden wij echter gelijksoortige uitdrukkingen, welke dus moeten verklaard worden (145), terwijl het voegwoordje *en*, dan, gelijk meermalen, eene tegenstelling zal aanduiden, en door *maar* of *ofschoon* moet worden overgezet (146). Daarenboven hangt deze verklaring niet minder goed, dan de andere, met het volgende te zamen; want daarin geeft JEZUS de oorzaak op, om welke Hij den Overste der wereld ten prooi zou schijnen te worden, en aan het lijden, hetwelk Hem wachtte, zich niet onttrekken wilde. *Maar op dat*, zegt Hij, *de wereld wete, dat ik den Vader lief heb, en alzoo doe, gelijkerwijs mij de Vader geboden heeft*, daarom wil ik mij niet onttrekken. Dat wij er dit

(145) Z. Matth. V: 23. Mark. XI: 25. Openb. II: 4, 14, 20, waar *ἔχειν τι κατὰ τινὸς* en Hand. XXIV: 19. XXV: 19. 1 Kor. VI: 1, waar *ἔχειν τι πρὸς τίνα* voorkomt. In onze plaats staat *ἐν ἐμοὶ οὐκ ἔχει οὐδέν*. Verg CALVYN, GROTIUS, v. HERWERDEN ad l. BRETSCHNEIDER, Lex. in voce *ἔχειν*, en OLSHAUSEN ad l. De eerste zegt: *meo judicio non suam tantum munditiem hic praedicat Christus, sed divinam quoque potestatem, quae morti non erat obnoxia;* en de laatste: „*Jesus sagt: aber er* BESITZT *in meinem Innern nichts, er kann nichts* SEIN *nennen, d. h. er kann sich keine Gewalt über mich anmässen.*"

(146) Z. GROTIUS en OLSHAUSEN ad l.

dit laatste, of iets dergelijks, bij denken moeten, spreekt van zelf, ten zij men met sommigen het woordje *en* in den zin van *daarom* opvatte, en dus vertale: *op dat de wereld wete, dat ik den Vader lief heb, daarom doe ik, gelijkerwijs mij de Vader geboden heeft: staat op, laat ons van hier gaan* (147). Hoe dit zij, JEZUS leert ons hier, dat Hij zich aan zijn lijden overgaf, op dat *de wereld* zoude *weten*, dat is, op dat de menschen zouden bekennen, op dat het voor de wereld blijken mogt, dat Hij den Vader lief had en het gebod des Vaders volbragt; en Hij doet ons alzoo zijne overgave aan den dood kennen, als het treffende bewijs van zijne liefde en gehoorzaamheid aan den Vader (148).

Het andere, schoone, treffende (149) gezegde, vinden wij Joh. XV: 13: *niemand heeft meerder liefde, dan deze, dat* (150) *iemand zijn leven zet voor zijne vrienden.* De nadruk valt niet op het woord *vrienden;* maar op het woord *leven.* JEZUS spreekt van hetgene de vriend voor zijnen vriend doen kan. Geen grooter bewijs kan deze hem geven van zijne liefde, dan dat

(147) Zoo GROTIUS.

(148) Z. bov. bij Joh X.

(149) Z. STRONCK, *Spec.* laud. p. 236.

(150) *ἵνα* verklaart hier de grootheid der liefde, z. GROTIUS ad l.

dat hij zijn *leven* voor hem *stelt*, dat is, opoffert (151); want het leven is het dierbaarste van al wat wij bezitten. En zulk eene liefde zou Hij den zijnen betoonen; want Hij zou zijn leven voor hen opofferen. Maar naar dat voorbeeld moesten zij dan ook malkander liefhebben, zoo dat hun geene opoffering, zelfs die van hun leven niet, voor malkander te groot moest zijn. JOHANNES zelf heeft 's Heilands woorden dus begrepen; want hij schrijft in zijnen *eersten* Brief (Hoofdst. III: 16): *hieraan hebben wij de liefde gekend, dat Hij zijn leven voor ons gesteld heeft, en wij zijn schuldig voor de broeders het leven te stellen.* Van het oogmerk, waartoe Hij zijn leven voor zijne vrienden zou opofferen, en van de vrucht zijns stervens gewaagt de Heer hier niet; maar dit was ook niet noodig, na dat Hij hun zoo, bij de instelling van het Avondmaal, gezegd had, dat zijn bloed voor hen vergoten werd tot vergeving der zonden. Daarenboven, het doel, hetwelk Hij had met deze zijne verklaring, bragt dit ook niet mede; want Hij wilde nu zijne Discipelen opwekken tot onderlinge liefde, naar zijn voorbeeld; en hiertoe wees

(151) τίθημι niet *wagen*, *mortis periculis se objicere*, gelijk GROTIUS heeft; maar afleggen. Z. bov. bl. 53 bij Joh. X: 17, 18.

wees Hij hen op het grootste bewijs, hetwelk Hij hun van zijne liefde geven kon en geven zou, door voor hen te sterven. Doch dit kunnen wij echter uit zijne woorden opmaken, dat Hij *ten hunnen nutte*, of ook, *in hunne plaats* (152) sterven zou; want Hij stelt duidelijk het geval voor, dat een vriend voor zijnen vriend zich opoffert, om hem van den dood of uit doodsgevaar te redden; maar als nu zulk een vriend door zijne zelfopoffering zijnen vriend redt, kan hij dan niet gezegd worden, *in de plaats* van zijnen vriend gestorven te zijn (153)?

Wij

(152) Z. over ὑπὲρ bov. bij Joh. VI en X.

(153) De woorden van CALVYN op deze plaats zijn te opmerkelijk, om ze hier niet neer te schrijven: *Poterat nos Deus verbo aut nutu redimere, nisi aliter nostra causa visum esset, ut proprio et unigenito Filio non parcens, testatum faceret in ejus persona, quantam habeat salutis nostrae curam. Jam vero plus quam ferrea, aut lapidea corda esse oportet, quae non emolliet tam incomparabilis divini amoris suavitas. Quaeritur tamen, quomodo pro amicis mortuus fuerit Christus, quum hostes essemus, antequam nos reconciliaret. Nam expiatis sacrificio mortis suae peccatis, inimicitias, quae inter Deum et nos erant, delevit.* En met verwijzing naar zijne bij Joh. III gegevene oplossing, zegt hij: *respectu quidem nostri dissidium esse inter nos et Deum, donec morti Christi abolita sint peccata: caeterum hujus gratiae, quae in Christo exhibita est,*

Wij kunnen ook niet met stilzwijgen voorbijgaan de merkwaardige verklaring, die wij vinden in het roerende gebed, met hetwelk de Heer zijne afscheidsrede besloot: *ik heilige mij zelven voor hen, op dat ook zij geheiligd mogen zijn in waarheid*, Joh. XVII: 19. Het woord *heiligen* (ἁγιάζειν) beteekent eigenlijk *iemand of iets van hetgene gemeen is, onderscheiden en tot een godsdienstig gebruik afzonderen.* Van hier, dat het in de Grieksche Overzetting des Ouden Testaments zelfs voor הִזִּיר, *onderscheiden, afzonderen*, gebruikt wordt (154). Maar uit deze ontwikkelen zich onderscheidene andere beteekenissen. Te weten, omdat het afgezonderde tot een godsdienstig doel eerwaardig is, daarom wordt dit woord voor *eeren, verheerlijken* gebezigd. Omdat dit afgezonderde verder rein moest zijn, daarom geeft het meermalen *reinigen* te kennen. En omdat dit afzonderen tot een godsdienstig doel ook en vooral van hen, die de godsdienstplegtigheden uitoefenden, en inzonderheid van de offerhanden gold, daarom heet het ook

est, causam fuisse perpetuum Dei amorem, quo etiam hostes suos prosequebatur. In hunc quoque modum Christus vitam suam pro alienis exposuit, sed quos jam tunc ipse amabat, mortem alias pro ipsis non subiturus.

(154) Num. VI: 12.

ook *wijden*, *toewijden*, *offeren* (155). Ongetwijfeld hebben wij hier de laatste beteekenis aan te nemen; maar niet zoo, dat de Heer het oog zou hebben op zijne betrekking als Leeraar, en met de woorden: *ik heilige mij zelven voor hen*, zou te kennen geven, *of* zijne toewijding aan den Vader in de verkondiging der waarheid, *of* zijne toewijding aan zijne Apostelen, in hen te vormen en voor hen te leven (156); want Hij zegt niet in den voorleden tijd: *ik heb mij geheiligd*; maar in den tegenwoordigen: *ik heilig mij zelven voor hen*, en spreekt dus van iets, hetwelk Hij bezig was te doen, of zoo zoo verrigten zou, niet van iets, waaraan Hij zich van den beginne af had toegewijd, gelijk de verkondiging der waarheid, en de vorming van zijne Apostelen. De Uitleggers zijn thans te regt vrij algemeen van gevoelen, dat Hij het oog heeft op den dood, welken Hij zoo zoo ondergaan zoude, en wil zeggen: *ik wijde mij zelven U, mijn Vader! door mij voor hen op te offeren.* Het woord *heiligen*, wordt dan ook meermalen voor *ten offer afzonderen* gebezigd. Zoo worden de offers genoemd de heilige dingen, welke de kinderen Is-

(155) Verg. BRETSCHNEIDER, *Lex.* in v.

(156) Het eerste meent KUINOEL, het laatste TITTMANN ad l.

Israëls den Heere *heiligden* (157). Zoo lezen wij van een *heiligen* der eerstgeborenen onder de runderen en schapen, en dat wordt duidelijk verwisseld met de uitdrukking van ze *te offeren* (158). Het is zoo, JEZUS spreekt noch in het naastvoorgaande, noch in het volgende van zijn lijden en sterven; maar hierom moeten wij niet, met sommigen (159), meenen, dat de gegevene verklaring met den zamenhang niet zoude strooken. Of had Hij niet kort te voren van zijn lijden en sterven gewaagd, ja het zijnen leerlingen als afgebeeld; en kon het wel anders, of de gedachte aan dat lijden en sterven, hetwelk zoo digt op handen was, moest Hem, ook onder zijn bidden, levendig voor den geest zijn (160)? En waartoe zou Hij zich voor hen heiligen? Dit zegt Hij, door er bij te voegen: *op dat ook zij geheiligd mogen zijn in waarheid*, dat is, op dat

(157) Levit. XXII: 2, 4.

(158) Deut. XV: 19, verg. vs. 20.

(159) Z. KUINOEL ad l.

(160) CHRYSOSTOMUS antwoordt op de vraag: *τί ἐστὶν, ἁγιάζω ἐμαυτὸν; προσφέρω σοι θυσίαν*, T. VIII. p. 484. ed. MONTF. verg. CALVYN, GROTIUS, VAN HERWERDEN ad l. LOTZE, *over het Hoogepriesterschap van J. C.*, H. Gen. 1798. bl. 89—91. HARMSEN, *over de genoegdoening van J. C.* bl 91. LÜCKE en OLSHAUSEN ad l. en USTERI, *Paulin. Lehrbegr.*, s. 216, 217.

dat ook zij door de waarheid, door de erkentenis der waarheid, of in der daad en geheel (161) aan u toegewijd mogen zijn (162). Zulk eene toewijding aan den Vader bad Hij voor zijne Apostelen, en niet alleen voor hen; maar ook voor de genen, die door hun woord in Hem gelooven zouden, op dat zij allen één waren, naar *vs.* 20, en Hij leert ons deze hunne heiliging kennen als doel en vrucht van zijne heiliging (163).

Nog eene plaats blijft ons over, te weten Luk. XXIV. 26, 46, 47, volgens welke de Heer tot de Emmausgangers zeide: *moest de Christus niet deze dingen lijden, en alzoo in zijne heerlijkheid ingaan*, en kort daarop tot zijne Apostelen: *alzoo is er geschreven, en alzoo moest de Christus lijden, en van de dooden opstaan ten derden dage, en in zijnen naam gepredikt worden bekeering en vergeving van zonden, onder alle volken, beginnende van Jeruzalem.* Zoo zocht Hij de ergernis van zijn lijden en sterven bij zijne leerlingen weg te nemen. De *Christus moest* (164) lij-

(161) Ἐν ἀληθείᾳ kan beide beteekenen. Het eerste wordt begunstigd door vs. 17; het laatste door de weglating van den art. τῇ, welken men alleen bij CHRYSOSTOMUS en in enkele HSS. aantreft. Zie GRIESB. ad l.

(162) Verg. Joh. XVII: 17.

(163) Verg. de ss. aang. bl. 45. n. 72.

(164) ἔδει. Z. bov. bij Joh. III. 14—16.

lijden en sterven, en van de dooden opstaan, en alzoo in zijne heerlijkheid ingaan, tot dat bewind komen, hetwelk Hij, als de Verlosser, over verlosten voeren zoude. Dit lag in het plan des Vaders, en was daarom ook reeds voorspeld door de Profeten. En waartoe moest dat plaats hebben? Op dat in zijnen naam zou gepredikt worden bekeering en vergeving der zonden. *Bekeering en vergeving*, ziet daar den geheelen hoofdinhoud van dat *Nieuwe Verbond*, van hetwelk JEZUS, bij de instelling van het Avondmaal, gesproken had, bekeering van de zijde des menschen, en vergeving van de zijde Gods. Die bekeering en vergeving zouden gepredikt worden. De Apostelen zouden den menschen toeroepen; *bekeert u, en een iegelijk van u worde gedoopt in den naam van* JEZUS CHRISTUS *tot vergeving der zonden. Betert u dan en bekeert u, opdat uwe zonden mogen uitgewischt worden* (165). En die prediking zou ja, door 's Heeren wijze liefde, beginnen te *Jeruzalem;* maar van daar voortgaan en onder *alle volken* plaats hebben. Zij zou dus betrekking hebben niet alleen op de Joden en op hunne verwerping van den Messias, maar ook op de Heidenen, en op die zonden, aan welke deze zich schuldig maakten. Eindelijk, en hierop hebben wij vooral te letten, die predi-

(165) Hand. II. 38. III. 19.

diking zou geschieden *in zijnen naam* (166), dat is, op zijn bevel, of liever nog met uitdrukkelijke vermelding van zijnen naam, als die allen opriep tot bekeering, en de belofte van vergeving der zonden daarbij voegde. Dat dit de beteekenis van deze uitdrukking is, blijkt *en* uit vele plaatsen, op welke zij voorkomt (167), *en* uit het gedrag der Apostelen (168). En nu, om die prediking in zijnen naam te doen geschieden, daartoe moest hij lijden en opstaan en in zijne heerlijkheid ingaan. Er was derhalve, tusschen deze prediking en zijn lijden, gevolgd van zijne opstanding en verheerlijking, een onafscheidelijk verband, zoo dat die prediking in zijnen naam nu eerst konde plaats hebben, en geenszins zou kunnen geschied zijn, indien Hij niet gestorven en opgewekt ware. Maar welk was dat verband? Letten wij op 's Heilands vroeger onderwijs, vooral op die twee merkwaardige gezegden aan zijne leerlingen, dat Hij zijne ziel zou geven tot een rantsoen voor velen, en dat zijn bloed vergoten werd tot vergeving der zonden, dan schijnt Hij er mede te hebben willen te kennen geven, dat de vergeving der zonden moest worden aangekondigd

(166) ἐπὶ τῷ ὀνόματι αὐτοῦ. Z. Bretschneider, *Lex* in v. ὄνομα et ἐπὶ, en Winer's *Gramm.* s. 336.

(167) Z. Hand. IV. 17, 18. V. 28. 40.

(168) Z. Hand. II. 22—38. III. 19—26. X. 43.

digd als te weeg gebragt door zijn sterven, en geschonken wordende door Hem, die uit den dood was opgestaan en in zijne heerlijkheid ingegaan, aan allen, die zich bekeerden; of wil men liever, dat Hij door zijn sterven en zijne opstanding het regt en de magt verkregen had, om vergeving van zonden te schenken aan allen, die zich bekeerden (169). Doch wij kunnen dit thans niet nader verklaren, omdat wij ons aan het onderwijs van JEZUS zelven moeten houden; maar de leer der Apostelen zal hier welligt meerder licht voor ons doen opgaan.

Zoo hebben wij dan de gezegden van JEZUS, betreffende zijn lijden en sterven tot vergeving der zonden en zaligheid verzameld en verklaard. Maar zijn die gezegden wel waarlijk van Hem afkomstig? Zouden zij niet door zijne levensbeschrijvers, indien al niet geheel verzonnen, dan toch aanmerkelijk veranderd, en naar hunne denkbeelden gewijzigd zijn? Deze vragen zijn van het hoogste gewigt, en moeten, eer wij verder kunnen gaan, door ons beantwoord worden. Zijn wij toch hieromtrent onzeker, dan kunnen wij ook niet vaststellen, wat JEZUS zelf aangaande zijn lijden en sterven tot vergeving der zon-

(169) Zie CALVYN ad. l.

zonden en zaligheid geleerd heeft; en kunnen wij dit niet, wat baat ons dan eene vergelijking van het onderwijs der Apostelen met het zijne, en welke grond kan er dan in de overeenstemming van hunne uitspraken met de zijne tot onze overtuiging en vertroosting gelegen zijn? Ik acht het daarom noodig, de echtheid en ongeschondenheid van 's Heilands gezegden opzettelijk te handhaven.

Handhaving van de echtheid en ongeschondenheid der gezegden van JEZUS.

De echtheid en ongeschondenheid van 's Heilands gezegden aangaande zijn lijden en sterven tot vergeving der zonden en zaligheid worden erkend ook door hen, die meenen, dat de Apostelen, met opzigt tot de zaak, over welke wij handelen, van het onderwijs van JEZUS zijn afgeweken. Zij kunnen dan ook niet anders, dan dezelve aannemen; want hun betoog aangaande de afwijking der leerlingen van hunnen Meester rust op dezelve (170), en zij doen dit te gereeder, om dat zij in 's Heilands gezegden niets vinden, het welk met hunne denkbeelden strijdig is. Anderen daarentegen ontkennen die echtheid en ongeschondenheid, in meerdere of mindere mate. Zij zijn van oordeel, dat in 's Heilands beschouwde ge-

(170) Zie MATTHAEI t. a. pl. s. 168—170.

gezegden in waarheid de kiem ligt opgesloten van al wat de Apostelen aangaande het lijden en sterven van JEZUS tot vergeving der zonden en zaligheid geleerd hebben, en dat men die gezegden als echt en ongeschonden erkennende, ook de overeenstemming van hun onderwijs met dat van hunnen Meester niet kan loochenen. Zij houden daarom alleen die gezegden voor onvervalschte uitspraken van JEZUS zelven, uit welke weinig of niets is af te leiden; maar ontkennen de echtheid, of ten minste de ongeschondenheid derzulken, welke voor hen te veel behelzen, en met hun stelsel in strijd zijn. Reeds CELSUS beweerde stoutelijk, dat de Apostelen 's Heilands verklaringen aangaande deszelfs lijden en sterven verzonnen hadden (171); en, schoon men in lateren tijd niet zoo ver gegaan is, zoo hebben sommigen (172) echter beweerd, dat zij door de geschiedschrijvers aanmerkelijk veranderd en naar hunne begrippen gewijzigd zijn. En op welke gronden meent gij? Op geene, of althans op zulke zwakke, weinig beteekenende, dat zij gemakkelijk uit den weg kunnen geruimd worden, zoo als

(171) Zie PIPER's, Verh. in het Haagsche Genoots. 1788. bl. 161.

(172) b. v. de Schrijver der *Wolfenb. Fragm.* (REIMARUS) Zie LOTZE *over de eenheid der leer van* JEZUS *en der Apostelen*, 83. DE WETTE en PAULUS later aan te halen.

als ons in den loop van dit betoog blijken zal. Het is eene geheel willekeurige onderstelling, door welke men alles op losse schroeven zet, zoo dat wij niet meer zouden weten, wanneer wij al en wanneer wij niet der Apostelen getuigenis kunnen aannemen, en bij welke men zich het regt aanmatigt, om op de eene plaats hun geloof te geven, en op de andere hun hetzelve te weigeren. Maar kan zulk eene onderstelling bij den onpartijdigen, waarheidlievenden onderzoeker eenigen bijval vinden? Verraadt zij niet eene slechte zaak, en eene zucht, om het Evangelie naar eigene denkbeelden te verwringen, het koste, wat het wille? Wij houden het daarvoor, dat 's Heilands vermelde verklaringen waarlijk zoo door Hem gesproken zijn, als wij dezelve in de Evangeliën vinden opgeteekend; en, mag het ook al op ééne plaats onzeker zijn, van welke woorden de Heer zich bediend heeft, zoo beweren wij echter, dat dit ons in geene onzekerheid brengt met opzigt tot zijn onderwijs aangaande zijn lijden en sterven tot vergeving der zonden en zaligheid. Ik ga dit aanwijzen *eerst* van 's Heilands gezegden in het algemeen, en *dan* van enkele derzelven in het bijzonder.

Wat het *eerste* betreft, wij meenen ons gevoelen boven allen twijfel te zullen verheffen, als wij letten *en* op de genen, die de gezegden van JEZUS mededeelen, *en* op de naauwkeurige ge-

getrouwheid, met welke zij gewoon zijn zijne woorden op te teekenen, *en* op het kleine aantal der boven door ons beschouwde verklaringen van den Heer, *en* op derzelver aard, *en* op de wijsheid, die wij in dezelve ontdekken, *en* op de belofte, welke JEZUS aan zijne Apostelen gaf voor zijn sterven.

'sHeilands beschouwde gezegden zijn ons medegedeeld door zijne Apostelen. Wij vonden dezelve niet alleen bij MARKUS en LUKAS; maar ook en vooral bij MATTHAEUS en JOHANNES. Slechts één troffen wij bij LUKAS alleen aan, Hoofdst. XXIV: 26, 46, 47, en dat was een gezegde, welks inhoud ook uit andere plaatsen is af te leiden. Al de overigen zijn of door MATTHAEUS en JOHANNES alleen, of door hen, zoo wel als door MARKUS en LUKAS, en dus door oorgetuigen, opgeteekend. Zij waren er bij tegenwoordig, toen de Heer ze sprak tot anderen, ten minste bij de meeste derzelven, ja de merkwaardigste zijn tot hen zelve gerigt, zoo dat zij volkomen in staat waren, om ons mede te deelen, wat de Heer gesproken heeft. En dat zij dit en niets anders hebben willen geven, hiervoor staan ons borg de eenvoudigheid, opregtheid en liefde tot de waarheid, welke wij overal in hen ontdekken, en die ons juist in de opteekening van deze gezegden des Heeren zoo treffend in de oogen stralen. Te weten, toen zij dezelve ne-

derschreven, toen zullen zij zeer goed hebben ingezien, dat de Heer zoo gesproken had, om de ergernis van zijn kruis, zoo veel mogelijk, weg te nemen, en hun geloof, te midden van zijn lijden, voor bezwijken te bewaren; en het zal hun toen wel duidelijk geweest zijn, dat deze zijne gezegden hen van onverstand en traagheid in het gelooven, beschuldigden, en alzoo tegen hen getuigden. Maar, schoon zij dit inzagen, zoo wilden zij echter liever zich zelven in hunne voormalige onopmerkzaamheid, ongeloovigheid en onwetendheid ten toon stellen, dan die gezegden terug houden, en aan de waarheid te kort doen. Het is van belang, dat wij dit opmerken, om dat het ons de ongerijmdheid doet zien van het gevoelen, hetwelk wij bezig zijn te bestrijden. Indien toch 's Heilands gezegden door zijne Apostelen verzonnen, of naar de uitkomst van zijne lotgevallen, als mede naar hunne latere begrippen, gewijzigd waren, dan moet dit of bij vergissing, of met opzet, door hen geschied zijn. Maar het eerste laat zich niet denken; want, bij het ter nederschrijven, zouden zij zich gewisselijk herinnerd hebben, dat de Heer niet alzoo, ten minste niet zoo duidelijk gesproken had. En evenmin kunnen wij het laatste aannemen; want, om niet te zeggen, dat hunne liefde tot de waarheid zich daartegen zou hebben aangekant, zoo zouden zij ook hierdoor, gelijk wij zoo even reeds opmerkten,

ten, tegen zich zelven getuigd hebben. Of zullen wij hun zoo weinig gezond verstand, en zoo weinige opmerkzaamheid toekennen, dat dit hunne aandacht zal ontglipt zijn? Het is zoo, zij waren, bij den dood van hunnen Meester, diep bedroefd en geheel ter neer geslagen. Zij schenen de hoop, die zij van Hem hadden opgevat, geheel op te geven, en hieruit leidt men, met eenigen schijn, eene bedenking af tegen de echtheid of ten minste tegen de ongeschondenheid van zijne opgegevene gezegden, in den waan, dat zij anders zouden gesteld geweest zijn, indien de Heer hen met het doel van zijn lijden en sterven zoo duidelijk had bekend gemaakt. Doch die bedenking heeft niet de minste kracht; want deze hunne zielsgesteldheid doet ons alleen zien, dat zij de uitspraken van JEZUS aangaande het doel en de vrucht van zijnen dood, evenmin als die aangaande zijne opstanding, begrepen hadden. Zij konden zich namelijk niet vinden in het denkbeeld van eenen lijdenden en stervenden Messias. Al wat JEZUS en de Profeten groots en heerlijks van den Christus gezegd hadden, dat namen zij gretig aan; maar zij verwierpen de voorspellingen aangaande zijn lijden en sterven, of meenden althans deze anders te moeten verklaren, dewijl zij geloofden, dat de Messias niet konde sterven, dat Hij tot in eeuwigheid blijven zoude. Zoo bleef ook het heilrijke doel van 's Heilands

dood voor hen verborgen. Zoo konden zij, door hunne verbijstering en droefheid, met dat doel, evenmin als met zijne opstanding, werkzaam zijn. Doch ik mag dit hier niet verder ontwikkelen; maar zal in het *Tweede* Deel van deze Verhandeling gelegenheid hebben, om op deze zaak terug te komen. Genoeg, het gezegde aangaande de Apostelen pleit reeds voor de waarheid, dat de door ons beschouwde verklaringen van JEZUS waarlijk van Hem afkomstig, en ongeschonden door zijne leerlingen medegedeeld zijn.

Hiervoor staat ons *ten tweede* borg de naauwkeurige getrouwheid, met welke zij gewoon zijn, zijne woorden op te teekenen. Hunne diepe eerbied voor den Meester doet ons deze reeds van voren vermoeden; maar zij straalt ons ook op vele plaatsen duidelijk in de oogen, en is meermalen door anderen opgemerkt (173). Intusschen spreekt het van zelf, dat ik deze zaak in al haren omvang niet kan ontvouwen. Dit zou eene afzonderlijke verhandeling vorderen. Ik zal daarom slechts eene en andere proef van deze naauwkeurige getrouwheid geven. Hoe duidelijk straalt zij ons in de oogen in den kennelijken weerslag van 's Heilands woorden op vooraf ge-

ga-

(173) Zie HESS. *Lebensgesch. Jesu.* I. 545, 549. II. 116. Zur. 1794. 7 Aufl.

gane vragen, of verklaringen, bij voorbeeld, Matth. XII. 50, verg. vs. 46, 47. Mark. IX 23 verg. vs. 22; in puntige gezegden, zoo als Matth. VIII. 22. IX. 12. XV. 11, 26 verg. vs. 27, en in de vermelding van zulke uitspraken van JEZUS, welke de geschiedschrijvers ongetwijfeld voorbijgegaan zouden zijn, indien zij zich, bij het te boek stellen, door hunne inzigten en niet door liefde tot de waarheid, hadden laten leiden, zoo als het bevel aan de Apostelen, om niet heen te gaan op den weg der Heidenen, noch in te gaan in eenige stad der Samaritanen (174), en de belofte, dat zij zouden zitten op twaalf troonen, oordeelende de twaalf geslachten Israëls (175). Inzonderheid komt deze getrouwheid uit bij JOHANNES, die zoo naauwkeurig den Meester gadesloeg, en juist uit zijn Evangelie zijn de meeste der aangevoerde gezegden van JEZUS ontleend. Men denke slechts aan het gesprek met NATHANAËL (176), in hetwelk wij, bij herhaling, zulk een duidelijken weerslag tusschen de woorden van JEZUS en die van NATHANAËL aantreffen, dat wij niet anders kunnen, dan vaststellen, of de Apostel heeft ons de eigene woorden van zijnen Meester opgeteekend; aan de voorspel-

(174) Matth. X. 5. (175) Matth. XIX. 28.
(176) Joh. I. 48—51.

spelling van JEZUS, op het eerste Paaschfeest, aangaande zijn sterven en zijne opstanding, vergeleken met de daarop gevolgde aanmerking der Joden (177); aan het gesprek met NIKODEMUS, in hetwelk zelfs dat: *weet gij* DEZE DINGEN (*ταῦτα*) *niet*, zoo kennelijk terugslaat op de vraag des Oversten: *hoe kunnen* DEZE DINGEN (*ταῦτα*) geschieden? (178); aan s' Heilands redewisseling met de Samaritaansche vrouw (179), uit welke meer dan een bewijs kan ontleend worden; aan zijne betuiging, dat Hij tot een oordeel in de wereld gekomen was, opdat de genen, die niet zien, zien mogen, en die zien, blind worden, bij gelegenheid, dat de blindgeborene Hem geloovig aanbad, terwijl de Farizeën Hem bleven miskennen (180); en, om niet meer te noemen, aan dat herhaalde *voorwaar*, hetwelk wij zoo dikwijls bij JOHANNES aantreffen, als de Heer de eene of andere hoogtsgewigtige en betwijfelde waarheid gaat voorstellen. Het is zoo, dat herhaalde *voorwaar* vinden wij, bij de andere Evangelisten, zoo ver ik mij herinner, in 's Heilands redenen niet, ja er schijnt tusschen den Heer, zoo als Hij bij hen, en zoo als Hij bij JOHANNES sprekende voorkomt, wezenlijk verschil

(177) Joh. II. 19, 20.
(178) Hoofdst. III. 10. verg. vs. 9.
(179) Hoofdst. IV. (180) Hoofdst. X. 39.

schil te bestaan; maar hieruit kan geen bewijs tegen hunne naauwkeurige getrouwheid ontleend worden. Er volgt alleenlijk uit, dat zij ons niet bestendig, tot op een herhaald *voorwaar* toe, de eigene woorden van JEZUS gegeven hebben. Die schijn van wezenlijk verschil verdwijnt door eene naauwkeurige beschouwing, welke ons ook dáár overeenstemming doet vinden, waar wij dezelve in den eersten opslag niet vermoeden, gelijk de schrandere BORGER begonnen is aan te wijzen (181), terwijl de treffende overeenkomst tusschen den stijl van JOHANNES en dien van JEZUS, zoo als Hij bij hem sprekende voorkomt, voldoende kan verklaard worden, zonder aan te nemen, dat deze Apostel den Heer, naar zijne wijze en in zijnen geest laat spreken (182). Maar zijn nu de Geschiedschrijvers doorgaans zoo naauwkeurig en getrouw in 's Heilands woorden op te teekenen, dan mogen wij vaststellen, dat zij dit ook in de mededeeling van deszelfs door ons beschouwde gezegden geweest zijn, en dat deze der-

(181) Zie 's Mans voortreffelijke, maar onvoltooide, boven reeds aangeh. *Comment. de Euang. Joh.* etc. Verg. de uitmuntende *Bijdrage tot het inwendig bewijs voor de echtheid en geloofwaardigheid van Johannes Evangelie*, van S. G. JORISSEN, in de *Verzameling van Bijdragen* enz. van KROM en VAN WILLES 2 St. bl. 337 verv.

(182) Zie vooral STRONK *Spec.* laud. p. 12 — 16.

derhalve waarlijk van Hem afkomstig zijn.

In deze overtuiging worden wij te meer bevestigd, als wij ten *derde* op het kleine aantal van dezelve acht geven. Behalve de verklaring aan NIKODEMUS, vonden wij er toch slechts *vijf* aan de Farizeën en het volk, en daaronder slechts *twee* bijzonder merkwaardige (183), en niet meer dan *zes* aan de Discipelen, en onder deze ook maar *twee* bijzonder belangrijke (184). Dit kleine aantal heeft dan ook, niet zonder reden, bevreemding gebaard, en wij moeten, naar den inhoud der Prijsvraag, in het *tweede* Deel van onze Verhandeling, opzettelijk de redenen nasporen, waarom de Heer niet *meermalen* van zijn lijden en sterven tot vergeving der zonden en zaligheid, gesproken heeft. Maar hoe? Indien de Apostelen zijne gezegden verzonnen, of gewijzigd hebben, waarom hebben zij dan niet meerdere in hunne verhalen ingelascht? Zij hadden hiertoe op onderscheidene plaatsen zulk eene geschikte aanleiding, ja het verwondert ons menigmalen, dat wij geene dergelijke gezegden aantreffen, waar wij dezelve zouden verwacht hebben. Zoo vinden wij, bij voorbeeld, tegen het einde van 's Heilands leven, wel zeer uitvoeri-

(183) Joh. VI en X.
(184) Matth XX en XXVI.

rige aankondigingen van zijn toekomstig lot (185); maar bij dezelve geen enkel woord van het doel zijns stervens, geen enkel woord van vergeving der zonden en zaligheid. En wie zou niet, in de berigten aangaande 's Heilands tweede leven op aarde, meer dan ééne verklaring betrekkelijk het oogmerk en de vrucht van zijnen dood verwacht hebben; doch wij treffen in dezelve niets aan, dan Luk. XXIV. 26, 46, 47. Maar is dat nu te verklaren, als men de veronderstelling aanneemt, welke wij bezig zijn te bestrijden? Of zullen de Apostelen het misschien niet al te erg hebben willen maken? Zullen zij misschien nog te veel geweten gehad hebben, om zoo veel te verzinnen en te wijzigen? Of zijn zij welligt aan den eenen kant te slim geweest, om zich zelven in hunne onopmerkzaamheid en ongeloovigheid zoo zeer ten toon te stellen; maar te gelijk, aan de andere zijde, zoo onnoozel, dat zij den Heer gezegden in den mond leiden, welke tegen hen getuigden?

Letten wij *ten vierde* op den aard van 's Heilands verklaringen, dan worden wij nog meer in ons geloof versterkt. Te weten, zij zijn bijna allen met iets zinnelijks, met een of ander beeld, of met eene geschiedenis, of met eene instelling verbonden, en hebben iets karakteristieks, iets kern-

(185) Matth. XVI. 21. XVII. 22, 23. XX. 18, 19.

kernachtigs of wonderspreukigs. Zoo wordt het onderwijs aan NIKODEMUS vastgehecht aan de geschiedenis van de koperen slang, door MOZES in de woestijn opgerigt. Zoo geeft de aan de schare verschafte spijs den Heer aanleiding, om zijn vleesch als de ware spijs en zijn bloed als den waren drank kenbaar te maken. Zoo bedient Hij zich van het beeld eenes herders, om zich als den goeden herder voor te stellen, die zijn leven zou zetten voor zijne schapen; van de rangzucht zijner leerlingen, om op zijne nederigheid en zelfopoffering voor anderen hen te wijzen; van tarwengraan, om de noodzakelijkheid van zijn sterven in het licht te stellen, en van gebroken brood en vergoten wijn, om als 't ware te doen zien, hoe zijn ligchaam verbroken en zijn bloed vergoten zou worden voor velen, tot vergeving der zonden. Hoezeer getuigt dit voor de echtheid zijner gezegden! Hoe doet het ons gevoelen, dat Hij niet anders kan gesproken, dat Hij deze woorden moet gebezigd hebben! Daarenboven, dit maakte, dat zijne gezegden gemakkelijk in het geheugen konden geprent worden, diep in hetzelve indrongen, en als van zelve den hoorderen weder voor den geest moesten komen. Hoe kon, bij voorbeeld, NIKODEMUS de geschiedenis van de oprigting der koperen slang in de woestijn lezen, en den Heer aan het kruis zien hangen, zonder zich dat

woord

woord te herinneren: *gelijk* MOZES *de slang in de woestijn verhoogd heeft*, *alzoo* enz.? Hoe kon JOHANNES de wonderdadige spijziging te boek stellen, zonder te gedenken aan die belangrijke woorden: *het brood*, *dat ik geven zal*, *is mijn vleesch*, enz? Hoe konden de leerlingen zich hunne rangzucht herinneren, zonder zich tevens voor den geest terug te roepen die merkwaardige verklaring: *de Zoon des menschen is niet gekomen*, *om gediend te worden* enz.? Hoe eenen herder en tarwengraan aanschouwen, zonder te gedenken, wat hun Meester, onder deze beelden, van zich en zijn sterven gezegd had? Hoe zijnen dood verkondigen, hoe het brood breken en den wijn uitgieten, zonder dat hun op nieuw voor den geest kwam, wat Hij, bij de instelling des Avondmaals, gesproken had? En, wat wij ook niet vergeten moeten op te merken, is dit, dat 's Heilands gezegden bijna allen zeer kort zijn. Dit heeft dan ook niet minder, dan derzelver gering aantal, de aandacht getrokken; en het is van hier, dat de Prijsvraag verlangt eene nasporing van de redenen, waarom de Heer niet *uitvoeriger* gesproken heeft. Maar hoezeer pleit ook dit voor de echtheid en ongeschondenheid van 's Heilands gezegden! Of konden zij ook hierdoor niet gemakkelijker in het geheugen opgenomen en bewaard worden; en mogen wij niet aannemen, dat de Apostelen, indien

dien zij dezelve verzonnen of naar hunne latere denkbeelden gewijzigd hadden, Hem gewisselijk uitvoerigere verklaringen zouden in den mond gelegd hebben?

Nog meer worden wij in onze overtuiging bevestigd, als wij *ten vijfde* acht geven op de wijsheid, welke wij in 's Heilands gezegden ontdekken. Handelden wij hier over zijne verklaringen aangaande zijn lijden en sterven in het algemeen, hoe veel zouden wij dan kunnen aanvoeren, om de wijsheid te doen uitkomen van Hem, die sprak, zoo als niemand ooit gesproken heeft (186); maar wij moeten ons bepalen tot hetgene Hij van zijn lijden en sterven ter vergeving der zonden en zaligheid getuigd heeft; en hiervan is minder te zeggen. Evenwel dezelfde wijsheid, welke 's Heilands woorden en daden allerwege kenmerkt, valt ons ook hier in de oogen. Trapswijze opklimming en ontwikkeling is er ja ook eenigzins, maar toch minder in aan te wijzen; iets, dat van zelf uit den aard van 's Heeren onderwijs volgt, als hetwelk niet stelselmatig en geregeld voortging; maar veel-

meer

(186) Zie REINHARD, *Diss. de Christo, suam, dum viveret, resurrectionem praedicente*, in *Comm. Theoll.* ed. a VELTHUSEN, KUINOEL et RUPERTI, Vol. III. p. 3 et 6, en HESS, *Lehre, Thaten und Schicks. u. H.* II. 480—486. Zur. 1806.

meer ingerigt was naar de oogenblikkelijke gesteldheid en behoeften zijner hoorders. Het laatste komt ook hier op eene treffende wijze uit; want, ofschoon het ééne volstrekt niet strijdt met het andere, zoo is echter zijn onderwijs anders aan NIKODEMUS; anders aan de Farizeën en het volk; anders te Jeruzalem en in Galiléa; anders aan zijne leerlingen. Zijne betuiging aan NIKODEMUS, opgevat in den zin, welken wij haar gegeven hebben, is ja aan sommigen ondoelmatig voorgekomen; maar met hoe weinig regt, is ons gebleken. De man had *en* van wege zijne gewigtige betrekking onder de Joden, *en* van wege zijne waarheidsliefde, welke zich, onder het spreken met den Heer, al meer en meer ontwikkelde, aanspraak op een hooger onderwijs, dan JEZUS toen ter tijd aan anderen gaf; gelijk wij dan ook niet mogen twijfelen, of 's Heilands onderwijs zal, in vereeniging met de teekenen, welke er bij zijn sterven voorvielen, hem moed hebben ingeboezemd, om voor den gekruisigden Nazarener openlijk uit te komen, en, met JOZEF, deszelfs lijk, op eene eervolle wijze, te begraven (187). Tegen de Farizeën en het volk sprak JEZUS over het geheel minder duidelijk. Ik zeg met opzet over het

(187) Zie LÜCKE's, *Comm.* op Joh. III: 14, 15.

het geheel; want Hij spreekt anders in Galiléa, dan te Jeruzalem. In Galiléa was, in zekeren zin, overgeloof, althans somtijds; hierom moest de menigte dáár beteugeld en nedergezet worden; te Jeruzalem daarentegen heerschte ongeloof, waarom men hier moest opgewonden worden. Van daar, dat de Heer in *Galiléa* op zulk eene wijze van zijn lijden en sterven gewaagt, dat de aardschgezinde denkbeelden en verwachtingen, welke men koesterde, gefnuikt werden (188). Dat was behoefte voor de menigte, die Hem met geweld op den troon van DAVID wilde zetten. Daarentegen stellen al zijne gezegden te *Jeruzalem* zijn lijden en sterven voor, als zullende strekken, om zijne waardigheid in het licht te plaatsen, en het getal zijner aanhangers te vergrooten (189). Dit hadden *zij* noodig, die Hem ten eenenmale miskenden. Maar vooral sprak de Heer, gelijk van zijn lijden en sterven, zoo ook van deszelfs doel en vruchten, duidelijk en meer bepaald tot zijne leerlingen. Hier ontdekken wij opklimming. Door het onderwijs aan de Farizeën en het volk, in hunne tegenwoordigheid, voorbereid, ontvingen zij, op de laatste reis naar Jeruzalem, dat merkwaardige on-

(188) Zie Joh. VI.

(189) Zie Joh. VIII: 28. X: 11, 15, 17, 18. XII: 24, 32.

onderrigt, hetwelk wij in Matth. XX. 28. aantroffen; doch dit als in het voorbijgaan. Meer opzettelijk, uitvoerig en duidelijk sprak de Heer er tot hen van, bij de instelling van het Avondmaal; ja, toen verzinnelijkte Hij zijn onderwijs, en deed hen de waarheid, welke Hij voordroeg, als 't ware aanschouwen. Zoo werden zij van lieverlede ingeleid in de kennis van het gewigtige, heilvolle doel van zijn lijden en sterven. Maar getuigen nu niet deze proeven van wijsheid voor de echtheid en ongeschondenheid van 's Heilands gezegden? Leveren zij niet zoo vele inwendige bewijzen voor dezelve op? Of zouden de Apostelen, bij hun inlasschen en wijzigen, op alles zoo naauwkeurig acht gegeven hebben, en met zoo veel wijsheid te werk gegaan zijn? Wie kan dat denken?

En, of dit alles nog niet genoeg ware, zoo mogen wij ons nog *ten zesde* beroepen op de belofte des Heeren, voor zijnen dood, aan zijne Apostelen gegeven: *de Trooster, de Heilige Geest, welken de Vader zenden zal in mijnen naam, die zal u alles leeren, en zal u indachtig maken, alles, wat ik u gezegd heb* (190). Of zullen wij deze en dergelijke beloften, met sommigen, alleen betrekkelijk maken op hetgene zij

(190) Zie Joh. XIV: 26.

zij zouden spreken, en geenszins op hetgene zij zouden schrijven? Maar geven dezelve hiertoe eenige aanleiding; en hadden hunne schriften niet evenveel gewigt, als hunne redenen? Het is zoo, wij kunnen hierbij niet aan eene *woordelijke* ingeving denken; want dan zouden wij ons zelven tegenspreken, dewijl wij moeten erkennen, dat wij de eigene woorden van JEZUS, bij de instelling van het Avondmaal, niet met volkomene juistheid en zekerheid kunnen opgeven (191). Maar zoo veel mogen wij echter uit deze beloften afleiden, dat de Heilige Geest den Apostelen de merkwaardige verklaringen van JEZUS, over welke wij handelen, zal te binnen gebragt hebben, indien zij welligt aan hun geheugen ontglipt waren; zoo veel mogen wij op grond van dezelve vaststellen, dat de Apostelen die verklaringen niet verzonnen, noch zoo gewijzigd zullen hebben, of wij kunnen er zijn onderrigt aangaande zijn lijden en sterven tot vergeving der zonden en zaligheid, met zekerheid, uit afleiden (192).

Doch wij moeten nog met een woord van eene en andere plaats *afzonderlijk* gewagen, en wel *vooreerst* van Joh. III. 14—16. Men zegt: Jo-

(191) Zie TOL, *Diss.* bov. aangeh. p. 132, 133.

(192) Zie CLARISSE, *Proeve over de waardij* enz. bl. 244 verv.

„ JOHANNES was bij het gesprek van JEZUS
„ met NIKODEMUS niet tegenwoordig; maar
„ vernam hetzelve, eerst na 's Heilands dood,
„ van dezen, en toen zijn de woorden van JE-
„ ZUS, ongetwijfeld, of door hem zelven, of
„ door NIKODEMUS, overeenkomstig het ge-
„ beurde verklaard en veranderd (193)." Maar weet men dan zoo zeker, dat JOHANNES bij dit gesprek niet tegenwoordig was? Kan hij hetzelve niet vóór den dood van JEZUS, of van Hem zelven, of van NIKODEMUS vernomen hebben? En, al had hij het eerst na 's Heilands sterven gehoord, is niet de verklaring des Heeren, gelijk wij boven opmerkten, van zulk eenen bijzonderen, eigendommelijken aard, dat men zich niet denken kan, hoe zij, naar de gebeurtenissen, of door NIKODEMUS, of door JOHANNES zal veranderd en gewijzigd zijn? Waarlijk, dat gevoelen is van allen grond ontbloot en geheel willekeurig (194).

Even zoo is het ook met Joh. VI: 51 verv, van welke plaats men insgelijks beweert, dat zij, naar de gebeurtenissen, zal veranderd en gewijzigd

(193) Zie DE WETTE, *Comm. de morte J. C. expiatoria* p. 89, 90. n. 198.

(194) Zie de *Rec.* van DE WETTE's, *Comm.* in BENGEL's, *Archiv*, I. 53. VINKE, *Spec.* laud. p. 33, 34.

zigd zijn (195); doch zonder eenigen grond. Immers waren de Apostelen ongetwijfeld tegenwoordig bij hetgene de Heer hier sprak, en het hoofddenkbeeld, op hetwelk het hier aankomt, het vleesch van JEZUS eten en zijn bloed drinken, hoe kon dat aan hun geheugen ontglippen, of, zoo het hun al niet voor de aandacht kwam bij zijn sterven, moesten zij zich dan niet naderhand zulk een woord levendig herinneren, en welke verandering konden zij in zulk eene korte, wonderspreukige uitdrukking maken? Inderdaad men moest de gezegden van JEZUS liever voor geheel verzonnen en voor bijvoegsels der Discipelen verklaren, dan hier van wijziging en verandering spreken.

Zoo doet men dan ook met Matth. XXVI: 26—28, de belangrijke woorden: *tot vergeving der zonden* voor een bijvoegsel verklarende, 't zij van MATTHAEUS zelven, 't zij van den Vertaler zijns Evangelies (196). En welke bewijzen brengt men bij voor dit gevoelen? Men bouwt alleen hierop, dat deze woorden noch bij MARKUS, noch bij LUKAS en PAULUS gevonden worden. Maar hebben wij dan uit den tekst weg te werpen al, wat wij niet bij al de Evan-

(195) Zie DE WETTE, l. l. p. 90. n. 198.

(196) Zie PAULUS, in zijn *Comm.* ad l. en de schrijvers aangeh. door TOL, *Diss.* laud. p. 130.

Evangelisten vinden opgeteekend? Zouden MARKUS en LUKAS, zou PAULUS misschien getwijfeld hebben aan de waarheid, in deze woorden voorgedragen? Kunnen zij ze niet voorbij gegaan zijn, omdat dezelve eene overbekende waarheid behelsden, en slechts eene nadere ontwikkeling waren van hetgeen de Heer, naar hun verhaal, van zijn bloed gezegd had? Was MATTHAEUS geen oorgetuige, en staat zijne geloofwaardigheid er ons geen borg voor, dat hij zulk een bijvoegsel hier niet zal hebben ingelascht? Of, zoo wij aannemen, dat hij zijn Evangelie in het Hebreeuwsch geschreven heeft, welke grond is er, om te vermoeden, dat het van zijnen Griekschen Vertaler afkomstig zou zijn? Waarlijk, het is moeijelijk, zulke willekeurige, zonder eenig bewijs opgeworpene vermoedens te wederleggen, en niet minder moeijelijk is het, bij dezelve koel te blijven. Hoe duidelijk verraden zij de zucht, om het stelsel, hetwelk men heeft aangenomen, en aan den Bijbel wil opdringen, niet te verzaken (197).

Wij

(197) Dat ik mij hier niet kon inlaten met de bedenkingen, sedert eenige jaren, tegen de echtheid van het geheele Evangelie van MATTHAEUS ingebragt, behoef ik naauwelijks te zeggen. Men zie VAN SENDEN, *Verded. van Bijb. en Openb.* I. 551, 552; de *Recens.* van SIEFFERT'S, *Krit. Abh. ueber den Ursprung*

Wij mogen dan veilig aannemen, dat de verzamelde en verklaarde gezegden van JEZUS, betreffende zijn lijden en sterven tot vergeving der zonden en zaligheid, waarlijk van Hem afkomstig zijn, en kunnen nu voortgaan, met aan te wijzen, wat Hij aangaande die gewigtige zaak geleerd heeft. Wij moeten daartoe de hier en daar verstrooide wenken, welke ons in 's Heilands uitspraken voorkwamen, in eenige bijzonderheden zamenvatten; en deze bijzonderheden zullen ons de punten opleveren, met welke wij de leer der Apostelen kunnen vergelijken, om te zien, of deze al of niet met het onderwijs des Meesters overeenkomt, en hoe zij zijne verklaringen ontwikkeld hebben.

Leer van JEZUS *aangaande zijn lijden en sterven tot vergeving der zonden en zaligheid, uit zijne verklaarde en gehandhaafde gezegden afgeleid.*

Drie hoofdzaken zullen ons hier bezig houden. Wij zullen namelijk *vooreerst* aanwijzen, dat

sprung des ersten Kanon. Evang. door OLSHAUSEN, in THOLÜCK'S *Liter. Anzeig.* 1833. s. 105 verv. en het *Programma* van den laatsten: *ad festum resurrectionis Domini nostri J. C pie celebrandum, quo Apostolica Evang. Matthaei origo defenditur*, Erlang. 1835.

dat de vergeving der zonden en zaligheid, naar 's Heilands onderwijs, doel was van zijn lijden en sterven, om *ten tweede* te onderzoeken, in welk verband dat lijden en sterven, naar zijn onderwijs, staat tot de vergeving der zonden en zaligheid, en *ten laatste* aan te toonen, hoe wij, naar dat zelfde onderwijs, die vergeving en zaligheid deelachtig worden.

De vergeving der zonden en zaligheid, naar 's Heilands onderwijs, doel van zijn lijden en sterven.

Dat JEZUS de vergeving der zonden en zaligheid als doel van zijn lijden en sterven heeft voorgesteld, is ons, zoo duidelijk mogelijk, gebleken. Dit wordt dan ook door niemand weêrsproken, en het kan ook niet weêrsproken worden. Men brenge zich slechts de boven verzamelde en verklaarde gezegden des Heeren voor den geest. Doch hier doen zich *vier* vragen aan ons voor, te weten: *vooreerst*, aan welk lijden hebben wij te denken; *ten tweede*, op wie heeft het lijden en sterven van JEZUS betrekking; *ten derde*, welke zonden heeft Hij op het oog, en *ten vierde*, welke straffen en welke zaligheid worden door Hem bedoeld?

Wat de *eerste* vraag betreft, het is bekend, dat vele oude, en sommige latere Godgeleerden,

 bij

bij het lijden van JEZUS ter vergeving der zonden en zaligheid, ja wel inzonderheid aan dat lijden denken, hetwelk Hij onderging aan het einde zijns levens; maar echter onder hetzelve ook dat lijden begrijpen, hetwelk Hij den ganschen tijd van zijn verblijf op aarde had te verduren (198); als mede, dat niet weinigen gedacht willen hebben, niet slechts aan dat lijden, hetwelk Hij door de menschen onderging; maar ook aan hetgene Hem de, wel niet tegen zijnen Zoon, maar tegen de zonde vertoornde Vader, als den plaatsvervanger der zondaren, vooral in zijne ziel zal hebben doen ervaren (199). Met opzigt tot het *eerste* merken wij aan, dat ja de geheele weg, dien Hij bewandelde, wel een lijdensweg mag heeten; maar dat de Heer echter hierop het oog niet schijnt gehad te hebben, als Hij sprak van zijn lijden; want Hij stelde hetzelve gedurig als toe-

(198) Zie de *Confess. Helvet.* I. Cap. XI. in AUGUSTI, *Corp. Libr. Symbol.* p. 29. *Formul. Cons. Helvet.* Can. XV. ibid. p. 451. *Catechism. Heidelb.* Resp. 37. SCHLEIERMACHER, *der Christl. Glaube*, II. §. 104. n. 2. s. 142, 143. 2 Ausg.

(199) Zie de *Confess. Scot.* Art IX. in AUGUSTI, *Corp. L. S.* p. 149, 150. *Confess. Belg.* Art XX, XXI. ibid. p. 181, 182. CALVINI *Instit.* L. II. C. XVI. §. 10. *Catechism. Genev.* bij AUGUSTI, l. l. p. 475. *Catechism. Heidelb.* Resp. 37, 44.

toekomstig voor, en gewaagde inzonderheid van zijn sterven, van zijnen geweldigen dood, van zijne kruisiging, van de verbreking zijns ligchaams en het vergieten van zijn bloed. Zijne boven verzamelde en verklaarde gezegden deden ons dit reeds zien; maar vooral blijkt het uit zijne voorspellingen aangaande het lot, hetwelk Hem treffen zou. In deze wijst Hij zijne leerlingen telkens naar *Jeruzalem* henen. Dáár zou Hij veel lijden van de Ouderlingen en Overpriesters en Schriftgeleerden, in wier handen Hij zou overgeleverd worden, die Hem ter dood zouden veroordeelen en aan de Heidenen overgeven, om Hem te bespotten en te geesselen en te kruisigen (200). Als wij derhalve spreken van het lijden van JEZUS ter vergeving der zonden en zaligheid, dan hebben wij, naar zijn onderwijs, bepaaldelijk aan dat lijden te denken, hetwelk Hem overkwam in de laatste uren van zijn leven en in den dood eindigde. En wat het *andere* aangaat, het spreekt van zelf, dat wij niet slechts aan zijn ligchamelijk, maar ook aan zijn ziele-lijden, hetwelk Hij door zijne ligchaamssmarten, door zijne verwerping, door de ervaring van de boosheid der menschen, door de gedachte aan hetgene zijn volk boven het hoofd hong, en welligt nog door andere oorzaken, te verduren had,

te

(200) Zie Matth. XVI: 21. XX: 18, 19.

te denken hebben; maar, of de Vader Hem zijn geducht ongenoegen tegen de zonde zal hebben doen gevoelen, en of wij dus ook aan dat lijden denken moeten, dit kan ons uit zijne gezegden niet blijken. Men meent wel de aandoenlijke bewijzen hiervan te vinden in zijnen hevigen ziele-angst in *Gethsemane* en in zijne bange klagt aan het kruis; en waarlijk, over beide deze gebeurtenissen ligt, na al wat over dezelve geschreven is, nog eene heilige donkerheid verspreid; maar zij schijnen echter ook op andere wijze verklaard te kunnen worden (201). Doch, hoe dit zij, wij hebben hier over dezelve niet te handelen; maar, naar den inhoud der Prijsvraag, ons alleen tot 's Heilands gezegden te bepalen, en deze geven ons noch regt, noch aanleiding, om het vermelde gevoelen te omhelzen.

Maar op wie heeft dit lijden en sterven van JEZUS betrekking? Dit was de *tweede* vraag, die zich aan ons voordeed, en het is van belang, haar te beantwoorden, omdat wij in het onderwijs des Heeren, te dezen aanzien, eenige schijnstrijdigheid aantreffen. Te weten, op de eene plaats schijnt Hij zijn lijden en sterven, en de lief-

(201) Zie de Verhh. van RIEHM en VAN DER WILLIGEN, *over het lijden van Jezus in Gethsemane*, Haagsch Genootschap, 1831.

liefde Gods daarin betoond, tot allen betrekkelijk te maken, op de andere daarentegen slechts tot velen te bepalen; want wij zagen Hem *hier* verklaren, dat God de wereld zoo lief gehad heeft, dat Hij zijnen eeniggeboren Zoon gegeven heeft, opdat een iegelijk, die in Hem gelooft, niet verderve, maar het eeuwige leven hebbe; dat Hij zijn vleesch geven zou voor het leven der wereld; dat Hij allen tot zich trekken zoude, en dat in zijnen naam bekeering en vergeving moest gepredikt worden onder alle volken, beginnende van *Jeruzalem* (202); terwijl wij Hem *elders* hoorden betuigen, dat Hij zijn leven stelde voor zijne schapen; dat Hij zijne ziel geven zou tot een rantsoen voor velen; dat zijn bloed vergoten werd voor velen; dat Hij zijn leven zette voor zijne vrienden, en dat Hij voor dezen zich zelven heiligde, opdat ook zij geheiligd zouden zijn in waarheid (203). Hoe veel is er over deze zaak geschreven en getwist! Ach! dat men steeds bedacht had, dat de verborgene dingen zijn voor den Heere, onzen God, maar de geopenbaarde voor ons en onze kinderen, en dat men eenvoudig het onderwijs van JEZUS gevolgd

(202) Zie Joh. III: 16. VI: 41. XII: 32. Luk. XXIV: 47.

(203) Zie Joh. X: 11, 15. Matth. XX: 28. XXVI: 28. Joh. XV: 13. XVII: 19.

volgd had, zonder in diepten in te dringen, welke wij niet kunnen peilen! Als wij zijn onderwijs gadeslaan, dan laat de schijnstrijdigheid zich gemakkelijk uit den weg ruimen. Het is namelijk 's Heilands duidelijke leer; en wie, die de liefde, de liefde tot allen, dat hoofdgebod van het Evangelie, in zijn binnenste koestert, verblijdt zich daarover niet met warme dankbaarheid aan Hem en zijnen Vader, dat zijn lijden en sterven, en de liefde Gods in zijne zending geopenbaard, op de *wereld*, dat is niet slechts op de Joden, maar ook op de Heidenen betrekking heeft, en wel niet maar op sommigen, of op velen hunner, maar op *allen*. De boven aangehaalde plaatsen leeren dit duidelijk, en het wordt bevestigd niet alleen door den geest van zijn geheele Evangelie, maar ook door zijne standvastige wijze van handelen; want Hij hield steeds het doel van zijne komst: *op te zoeken en te zaligen, wat verloren was*, op het oog, noodigde allen tot zich en wierp niemand uit (204). Het stemt daarenboven overeen met zijn onderwijs aangaande den zedelijken toestand der menschen. De geheele wereld toch werd door Hem voorgesteld, als strafwaardig voor God (205). Allen riep Hij toe: *bekeert u* (206). Zoo alge-

(204) Luk. XIX: 10. Matth. XI: 28. Joh. VI: 37.
(205) Joh. III: 16. (206) Matth. IV: 17.

gemeen mogelijk zeide Hij: *ten zij dat iemand wederom geboren wordt, hij kan het koningrijk Gods niet zien; want, wat uit vleesch geboren is, dat is vleesch* (207). Niet slechts van de wereld, die Hem verwierp, getuigde Hij, dat hare werken boos waren (208); maar Hij noemde ook zijne Discipelen *boozen* (209), en legde hun de bede om vergeving van hunne schulden op de lippen (210); en als Hij gewaagde van *regtvaardigen*, en van menschen, die de bekeering niet van noode hadden (211), dan bedoelde Hij dezulken, die zich reeds bekeerd hadden, of Hij sprak veronderstellenderwijze; zoodat niemand, noch om zijne zonden, noch om zijne deugd uitgezonderd wordt. Maar, schoon dit waar is, zoo gaf Hij daarmede echter geenszins te kennen, dat alle menschen door zijn lijden en sterven de vergeving der zonden en zaligheid verkrijgen zouden. Neen! Hij verklaarde uitdrukkelijk, dat zij, die in Hem *geloofden*, niet verderven, maar het eeuwige leven hebben zouden, en dat men zijn vleesch *eten*, en zijn bloed *drinken* moest, om met Hem vereenigd te zijn en te blijven, en het eeuwige leven te hebben (212).

Hou-

(207) Joh. III: 3, 6. (208) Joh. VII: 7.
(209) Matth. VII: 11. (210) Matth. VI: 12.
(211) Matth. IX: 13. Luk. XV: 7.
(212) Joh. III: 15, 16. VI: 53, 56.

Houden wij dit op het oog, dan is het onderwijs van den Heer duidelijk, en dan blijft er niet de minste schijnstrijdigheid over; want Hij leert ons dan, dat zijn lijden en sterven tot alle menschen betrekking heeft, in zoo verre God gezind en genegen is, om allen te vergeven; maar tevens verzekert Hij, dat zij alleen de vergeving en zaligheid door Hem deelachtig worden, die in Hem gelooven (213). Aan deze oplossing hebben wij genoeg; in haar kunnen en moeten wij berusten. Of de Heer ook aan hen gedacht heeft, die vóór zijne komst in het vleesch geleefd hebben, laat zich uit zijne verklaarde gezegden niet opmaken. Maar, wanneer wij in aanmerking nemen, wat Hij verklaart van zich zelven (214) en van de noodzakelijkheid zijnes doods ter behoudenis van zondaren, als mede dat Hij ons verzekert, niet alleen, dat MOZES en de Profeten van Hem getuigd hebben (215); maar ook, dat ABRAHAM verlangd had zijnen dag te zien, en dat hij, denzelven gezien hebbende, verblijd is geweest (216), dan hebben wij wenken, die ons

(213) De oude Godgeleerden spraken van de *sufficientia* en de *efficacia* van den dood van JEZUS. Zie de *Canon. Dordr.* Cap. II. Art. III. VIII. URSINUS in *Explic. Catech.* Oper. T. I. p. 171. sqq.

(214) Zie o. a. Joh. X: 1, 7.

(215) Joh. V: 39, 46. (216) Joh. VIII: 56.

ons doen vermoeden, dat zijne komst en zijn sterven ook op hen, die vóór zijne verschijning leefden, betrekking hadden. Dit is zeker, dat het doel van 's Heilands verzoenend sterven zich tot hen uitstrekte, die na zijne verschijning leven zouden. Sommigen hebben dit wel ontkend, en hetzelve alleen tot de toenmalige Joden en Heidenen bepaald (217); maar dit gevoelen is in openbaren strijd *en* met de verklaringen van JEZUS in het algemeen, als welke duidelijk doen zien, dat Hij ook op de volgende eeuwen het oog had (218), *en* inzonderheid met zijn bevel aan de Apostelen, om bekeering en vergeving te prediken onder alle volken, in verband met zijne belofte, dat Hij met hen zoude zijn tot de voleinding der wereld (219).

Niet minder belangrijk is de *derde* vraag, op welke zonden JEZUS het oog heeft, als Hij spreekt van zijn lijden en sterven tot vergeving der zonden. Dat Hij niet slechts kleinere; maar ook de grootste wanbedrijven bedoelt, behoef ik naauwelijks op te merken. Immers zij, die Hem ge-

(217) LÖFFLER, *über die kirchl. Genugthuungslehre*, s. 27 ff. Zie LOTZE, *over de Verg. der Zond.* bl. 105, 108.

(218) Joh. III: 14—16. VI: 51—56. X: 11, verg. vs. 16. XII: 31, 32. Matth. XXVI: 28.

(219) Luk. XXIV: 47, verg. Matth. XXVIII: 20.

gekruisigd hadden, werden zelfs niet door Hem uitgesloten, ja de prediking der bekeering en vergeving moest, naar zijn uitdrukkelijk bevel, te *Jeruzalem* aanvangen. Hij maakt wel, op eene enkele plaats, melding van zonde, welke noch in deze, noch in de toekomende eeuw zal vergeven worden, namelijk de zonde tegen den Heiligen Geest; maar, hoe men ook over deze zonde denke, dit is zeker, dat wij er die boosheid door te verstaan hebben, door welke men de blijkbaarste werking van Gods Geest miskent, het hart verhardt, en zich niet bekeeren wil (220). Van meer belang is het na te gaan, of wij bij de vergeving der zonden alleen aan die misdaden te denken hebben, welke de menschen, 't zij als Joden, 't zij als Heidenen vóór hunne bekeering tot God en CHRISTUS, gepleegd hadden, dan of wij het hebben uit te strekken tot alle verkeerdheden, en dus ook tot die, welke zij na hunne bekeering bedreven. Het eerste meenen sommigen (221); doch gelukkig voor de eerste Chris-

(220) De verschillende gevoelens over de zonde tegen den H. Geest kan men zien in de *twee Dissertt.* van Prof. VAN NUYS KLINKENBERG, *de peccato in Spiritum S.* verded. door VAN AKEN en STROES JANSEN, Amst. 1814, 1815. Zie ook GLASHOF, *über die Blasphemie des H. G.* in de *Theol. Stud. u. Krit.* 1833. h. 4. s. 935 ff.

(221) LÖFFLER t. a. pl. Zie LOTZE, t. a. pl. bl. 108.

Christenen en voor ons, dat zij dwalen; want wat zou de aanneming van het Christendom genen dan gebaat hebben, en waar zouden wij dan henen met al de onreinheid, welke ons nog dagelijks aankleeft? Neen! daar is voor dat gevoelen in 's Heilands verklaringen geen grond ter wereld. Hij sprak integendeel zoo onbepaald en algemeen mogelijk, en de Apostelen geloofden reeds in Hem, toen Hij hun verzekerde, dat zijn ligchaam voor hen gebroken en zijn bloed voor hen en voor velen vergoten werd tot vergeving der zonden. Het is zoo, sommige van zijne gezegden schijnen die gedachte te begunstigen; maar deze schijn verdwijnt ten eenenmale, wanneer wij opmerken, dat de Evangelie-prediking uit haren aard, terwijl zij op bekeering voor de toekomst aandringt, steeds met opzigt tot het voorledene vergeving belooft. Wij mogen derhalve veilig vaststellen, dat JEZUS *alle* zonden van allen, die in Hem gelooven zouden, zoo wel na

108, 9. Met LÖFFLER stemt ook BRETSCHNEIDER in, met dit onderscheid, dat men naar zijne meening dwaalt, *wenn man das Opfer Christi von dem N. T. auf einzelne sündliche Handlungen vor Annahme des Christenthums beziehen wollte, da es vielmehr auf den ganzen sündlichen Zustand zu beziehen ist, durch welchen die Menschen dem Tode im Hades unterworfen und von dem Leben bei Gott ausgeschlossen sind.* Zie zijne *Dogmat.* II. § 153, s. 293—97. 3 Aufl.

na als vóór hunne bekeering, op het oog heeft. Maar of Hij ook gedacht heeft aan de zonden, welke van ADAM af, door al de eeuwen heen, vóór zijnen dood, gepleegd waren, dit kan noch uit zijne boven verklaarde gezegden, noch uit zijn overig onderwijs met zekerheid afgeleid worden. Wanneer wij echter opmerken, wat wij bij de beantwoording der *tweede* vraag herinnerden, en daarbij zijne verklaringen, dat de Duivel een menschenmoorder was van den beginne, en dat door zijnen dood de Overste dezer wereld zou buitengeworpen worden (222), ons voor den geest brengen, dan komt het ons niet onwaarschijnlijk voor, dat de Heer ook op die zonden gedoeld heeft, welke vóór zijne verschijning in het vleesch geschied waren.

Hoe dit zij, wij hebben boven gezien, dat de vergeving der zonden de bevrijding der straf in zich sluit, en opgemerkt, dat niet alleen de vergeving, maar ook de zaligheid doel is van 's Heilands lijden en sterven. Van hier de *vierde* vraag, welke straffen en welke zaligheid door JEZUS bedoeld worden. Uit het voorgaande schijnt te volgen, dat wij aan *alle* straffen te denhebben; want moet de vergeving tot *alle* zonden uitgestrekt worden, dan schijnt hieruit noodwendig de bevrijding van *alle* straffen en gevolgen

(222) Joh. VIII: 44. XII: 31.

gen der zonde voort te vloeijen; en echter leert de ervaring, dat wij, noch aan de natuurlijke gevolgen der zonden in dit leven, noch aan den dood denken kunnen; dewijl die natuurlijke gevolgen ook voor hen, die gelooven, voortduren, en zij, zoo wel als anderen, aan den dood onderworpen zijn. Laat ons zien, wat er van de zaak zij. *De Zoon des menschen*, zoo sprak de Heer, *moet verhoogd worden*, *opdat een iegelijk*, *die in Hem gelooft*, *niet verderve*, *maar het eeuwige leven hebbe*, en *het brood*, *dat ik geven zal*, *is mijn vleesch*, *hetwelk ik geven zal voor het leven der wereld* (223), en Hij wijst ons dus naar den staat, na den dood, henen. Hij stelt wel de straf des zondaars, op de eerste plaats, onder de benaming van *verderf*, en op de laatste ingewikkeld onder die van *dood* voor; doch dat Hij daarbij niet op den ligchamelijken dood het oog had, blijkt, zoo als wij bij de verklaring dier plaatsen reeds opmerkten, hieruit, dat Hij de eerste uitdrukking verwisselt met die van in de verdoemenis, of veroordeeling, te komen, en beide overstelt tegen die van het eeuwige leven te hebben, of in der eeuwigheid te leven, waaraan Hij verbindt de opwekking des ligchaams ten uitersten dage (224). Het is namelijk

(223) Joh. III: 15. VI: 51.
(224) Joh. VI. 54.

lijk de doorgaande leer van JEZUS, dat er een dag van vergelding zijn zal, dat er dan eene scheiding zal plaats hebben tusschen de boozen en goeden, die hier onder een gemengd leven, en dat dan de eersten, loon naar werk ontvangende, rampzalig, de laatsten daarentegen hoogstgelukkig zijn zullen (225). Dien staat van rampzaligheid stelde Hij voor onder de benamingen van de *hel* (ἡ γέεννα) (226), van het *helsche vuur* (227), van een *onuitblusschelijk vuur*, *waar de worm niet sterft*, *en het vuur niet uitgebluscht wordt* (228), van de *helsche verdoemenis* (229), van *buitenste duisternis*, van een *vurigen oven*, *waar weening zal zijn en knerssing der tanden* (230), en van *eeuwige pijn* (231). In dien staat van rampzaligheid zouden allen, die Hem verwierpen en de ongeregtigheid werkten, geworpen worden (232). Maar wie in Hem geloofde, en zijn woord bewaarde, die zou in den-

(225) Matth. VII: 22, 23. XVI: 27. XXV: 31—46. Luk. XX: 35. Joh. V: 28, 29 eld.

(226) Matth. V: 29, 30. X: 28. XVIII: 8, 9.

(227) Matth. V: 22. (228) Mark. IX: 43—48.

(229) Matth. XXIII: 33.

(230) Matth. VIII: 12. XIII: 42, 50.

(231) Matth. XXV: 46.

(232) Matth. VII: 23. X: 15. XI: 20. XII: 41, 42. XIII: 41, 42, 49, 50. XVI: 27. XXV. 31 verv. Joh. V: 29.

denzelven niet geraken, die in de verdoemenis niet komen (233), die niet verloren gaan in der eeuwigheid (234) maar bij Hem zijn en het leven, het eeuwige leven hebben (235), of, gelijk Hij het onder beelden voorstelde, met ABRAHAM, IZAK en JAKOB aanzitten in het koningrijk der hemelen (236), in het huis zijns Vaders wonen (237), in het paradijs zijn (238), blinken, gelijk de zon, in het koningrijk des Vaders (239). Houden wij dit eene en andere onder het oog, en vergelijken wij het met de boven vermelde gezegden van JEZUS aangaande zijn lijden en sterven tot vergeving der zonden en zaligheid, dan is het duidelijk, dat wij aan de bevrijding van die straffen te denken hebben, welke na den dood, in het toekomstige oordeel zullen worden uitgedeeld, en dat wij door de zaligheid dat geluk te verstaan hebben, hetwelk dan zal geschonken worden aan allen, die zullen uitgaan tot de opstanding des levens, en van al de rampzalige gevolgen der zonden voor eeuwig bevrijd zullen zijn (240). Maar zoo kunnen wij dan ook aan de natuurlijke en zedelijke gevolgen der zon-

(233) Joh. V: 24. (234) Joh. X: 28. XI: 25, 26.
(235) Joh. XII: 25, 26. XVII. 24.
(236) Matth. VIII: 11.
(237) Joh. XIV: 2 (238) Luk. XXIII: 43
(239) Matth XIII: 43.
(240) Verg. BRETSCHNEIDER, *Dogm.* II: 299—302.

zonde in dit leven, ja ook aan den dood des ligchaams denken, in zoo verre hij, die geen straf te wachten heeft, de rampen dezes levens als vaderlijke kastijdingen mag aanmerken, bij de bewustheid van zijne schuld voor God, echter vrede in zijn gemoed heeft, den dood niet als een koning der verschrikking, maar als een bode des vredes kan beschouwen, en de welgegronde overtuiging bezit, dat hij eenmaal zal herrijzen ten leven, om niet meer te sterven, en boven alle gevolgen der zonde voor eeuwig verheven te zijn. Van hier dan ook, dat de Heer de zoodanigen voorstelt, als niet stervende, als uit den dood overgegaan in het leven, en het eeuwige leven bezittende (241).

Maar in welk verband staat het lijden en sterven van JEZUS, naar zijn onderwijs, tot de vergeving der zonden en zaligheid? Ziet daar het belangrijke vraagstuk, hetwelk wij in de *tweede* plaats moeten onderzoeken.

Het verband tusschen het lijden en sterven van JEZUS *en de vergeving der zonden en zaligheid.*

Het is bekend, hoe verschillend men over dit vraag-

(241) Joh V: 24. VIII: 51. XI: 25, 26. Verg. vooral C. VITRINGA *de morte temporali credentium in Christum*; in *Obs. SS.* L. II. C. VII, VIII. p. 329 sqq.

vraagstuk gedacht heeft en nog denkt; doch ik acht het niet noodig, deze verschillende gedachten vooraf op te geven, en ik mag mij hiervan te meer ontslagen rekenen, nadat een ongenoemde Geleerde ons, voor weinige jaren, een zeer uitvoerig verslag daarvan geleverd heeft (242). Ik moet alleen opmerken, dat deze schrijver, even gelijk anderen, met opzigt tot de bepaling van het verband tusschen den dood van JEZUS en der menschen zaligheid, te weinig schijnt te vinden bij de Kerkvaders, en te veel aan ANSELMUS toe te schrijven (243). De Bisschop van *Canterburij* zegt zelf, dat hunne verklaringen voldoende kunnen geacht worden (244), en men heeft de onder aangehaalde schriften slechts te lezen, om zich te overtuigen, dat zij wel degelijk over dat verband nagedacht hebben (245). Doch

(242) Zie het aangeh. *Oordeelk. Overzigt* enz. in de *Godgel. Bijdr.* 1828. II. IV. bl. 489—518.

(243) Zie het *Oordeelk Overzigt*, t.a.pl. bl. 489—492.

(244) » Quamvis a sanctis patribus inde, quod suffi- » cere debeat, dictum sit, tamen de illa (quaestione, » qua scilicet ratione vel necessitate Deus homo factus » sit et morte sua, sicut nos credimus et confitemur, » mundo vitam reddiderit) curabo, quod mihi Deus dig- » nabitur aperire, petentibus ostendere," in libro: *cur Deus homo?* L. I. C. I.

(245) Zie MÜNSCHER's *Lehrbuch der christl. Dog-*

Doch wij zetten hier alle *Sijstemata* en alle gezag van menschen ter zijde, om het onderwijs van onzen Heer alleen gade te slaan, en te onderzoeken, wat Hij ons geleerd heeft.

Dat er, naar zijn onderwijs, een naauw verband bestaat tusschen zijnen dood en onze zaligheid wordt door niemand ontkend, en kan ook niet ontkend worden; want Hij verbindt, en dit verdient in de *eerste* plaats onze opmerking, de vergeving der zonden en de zaligheid voornamelijk aan zijn lijden en sterven. Hij kent wel *en* aan zijne komst in de wereld in het algemeen, *en* in het bijzonder aan zijne leer, aan zijn voorbeeld, aan zijne daden, aan zijne opstanding en zijne voortdurende, werkdadige zorg in den hemel grooten invloed op ons geluk toe; maar stelt echter vooral zijn lijden en sterven voor als de oor-

mengeschichte 3. Aufl. von VON COELLN 1 hälfte § 97. s. 425—439. BÄHR *die Lehre der Kirche vom Tode Jesu in den ersten drei Jahrhunderten vollständig und mit besonderer Berücksichtigung der Lehre von der Stellvertretenden Genugthuung dargestelt*, Sulzbach 1832, (bij wien men, in de opgave der leer van IRENAEUS, *adv. haer.* s. 55, 58*a* voor L. III. 18 leze L. III. 20); deszelfs geleerden Rec. W. ST. (STEIGER) in de *Evangel. Kirchenzeit.* 1833. n° 36—38; het daar aangeh. naauwkeurige en bondige betoog van STEIGER, in de *Melanges de Theologie* 1 h. en een opstel over ANSELMUS, in de *Evangel. Kirchenzeit.* 1834. n° 1—3.

oorzaak van onze behoudenis. Inzonderheid verbindt Hij aan hetzelve de vergeving der zonden. Nergens hooren wij Hem zeggen, dat Hij daartoe zijne leer voordroeg; nergens, dat Hij daartoe een voorbeeld naliet; nergens, dat Hij daartoe zijne wonderen verrigtte; nergens, dat Hij daartoe zoude opstaan en naar den Vader heengaan. Het is alleen aan zijn lijden en sterven, dat Hij dezelve vasthecht. Dit was het rantsoen, hetwelk Hij voor velen zoude geven; ter verkrijging van deze onschatbare gave zou zijn bloed vergoten worden Maar is dit zoo, dan volgt, dat er een zeer naauw, ja geheel eenig verband moet bestaan tusschen 's Heilands lijden en sterven en de vergeving der zonden en zaligheid, en dan mogen wij verwachten, dat wij in dit lijden en sterven *of* eene bij uitnemend krachtige strekking, om den mensch te heiligen en voor het genot der vergeving van zonden en zaligheid vatbaar te maken, *of* een geheel eigenaardig doel, onderscheiden van de oogmerken, waartoe de Heer leefde, leerde, handelde en verheerlijkt is, *of* het eene en andere te gelijk zullen ontdekken.

Daarenboven het was, naar 's Heilands uitdrukkelijke verklaring, en dit verdient in de *tweede* plaats onze opmerking, de wil van God, dat Hij leed en stierf tot vergeving der zonden en zaligheid. Hij had het gebod ontvangen van zij-

nen Vader, om zijn leven af te leggen; Hij moest verhoogd worden aan het kruis; het was doel zijner komst zijne ziel te geven tot een rantsoen voor velen (246). Van hier dan ook, dat Hij sprak van zijn lijden en sterven, als van zijnen tijd en zijne ure; van den kleinen tijd, dien Hij nog onder zijn volk en bij zijne leerlingen vertoeven zou; van de ure zijner vijanden en de magt der duisternis; dat Hij tot PETRUS, toen deze Hem, na de aankondiging van zijn lijden, toevoegde: *Heer! zijt u genadig, dit zal u geenszins geschieden*, zeide: *ga weg achter mij, Satan; gij zijt mij een aanstoot; want gij verzint niet de dingen, die Gods zijn, maar die der menschen zijn*; dat Hij tot denzelfden Apostel in *Gethsemané* sprak: *de drinkbeker, dien mij de Vader gegeven heeft, zal ik dien niet drinken?* en aan PILATUS verklaarde: *gij zoudt geene magt hebben tegen mij, indien het u niet van boven gegeven ware* (247). Wij willen uit deze opmerking wel niet afleiden, dat God geenen anderen weg ter onzer redding heeft kunnen inslaan, noch op grond van dezelve vaststellen, dat Hij ons op geene andere wijze onze zonden heeft kunnen

(246) Zie Joh. X: 18. XIV: 31. III: 14. Matth. XX: 28.

(247) Zie Joh. VII: 6, 8. VII: 33. XVI: 16. Luk. XXII: 53. Matth. XVI: 22, 23. Joh. XVIII: 11. XIX: 11.

nen vergeven, dan door tusschenkomst van den dood zijnes Zoons. Maar zij leidt ons echter tot het vermoeden, ja boezemt ons de overtuiging in, dat er tusschen dien dood en onze zaligheid een allernaauwst verband moet bestaan, en dat het lijden en sterven van JEZUS tot onze behoudenis het beste, het Godverheerlijkendste en het meest geschikte middel moet geweest zijn ter bereiking van zijne genadevolle bedoeling. Of zou Hij anders Hem, zijnen geliefde, zijnen eeniggeborene, in wien Hij zijn welbehagen had, aan zoo veel smaad en smart hebben overgegeven?

Maar waarin is dan, naar 's Heilands onderwijs, het verband tusschen zijnen dood en onze zaligheid gelegen? Om dit na te sporen, moeten wij ons de onderscheidene oogpunten voor den geest brengen, uit welke wij Hem zijn lijden en sterven hoorden voorstellen.

Hij leerde ons hetzelve *vooreerst* kennen als een bewijs van de groote liefde Gods jegens de menschen; want Hij zeide: *zoo lief heeft God de wereld gehad, dat Hij zijnen eeniggeboren Zoon gegeven heeft; mijn Vader geeft u dat ware brood uit den hemel* (248). Trouwens het gansche plan onzer redding is, naar de doorgaande leer van JEZUS, uit God. Hij zond zijnen Zoon in de wereld, niet, opdat deze de wereld zou veroordee-

(248) Zie Joh. III: 16. VI: 32.

deelen, maar opdat de wereld door Hem zou behouden worden (249). Het spreekt dus van zelf, dat wij ook in het lijden en sterven van JEZUS, als tot dat plan behoorende, de liefde van God hebben op te merken, en dit te meer, naarmate hetzelve van die liefde op de meest treffende wijze getuigt. Of kan er wel grootere opoffering plaats hebben, dan die van een vader, wanneer hij zijnen eenigen, hartelijk geliefden zoon overgeeft, om een ander te behouden? Stellen wij ons dezen, stellen wij ons een' Koning voor, die van zijnen eeniggeborenen, de lust en de vreugd zijns levens, afstand doet, om een' hoop oproermakers te redden van het verderf, in hetwelk zij zich moedwillig, door opstand tegen hem, gestort hebben, en die daartoe dien eenigen, geliefden zoon aan hunne woede prijs geeft, hem door hen laat martelen en dooden, en het zal ons aan woorden ontbreken, om zulk eene liefde naar waarde te verheffen. En dat heeft God gedaan, naar het onderwijs van JEZUS; dat is het beeld van zijne liefde. Ouders vooral kunnen de onuitsprekelijke grootheid van zulk eene liefde eenigzins beseffen; maar haar bevatten en doorgronden, dat kunnen ook zij niet, zoo lang zij hier beneden zijn; ja in de eeuwigheid zelfs zullen zij dit niet volkomen kunnen, omdat wij God en zijnen Zoon nimmer volkomen zullen kennen. Hij, die alleen zich

(249) Zie Joh. III. 17.

zich zelven en zijnen Vader kent, Hij kan alleen haar naar waarde schatten en eeren. Maar is dit zoo, dan ontdekken wij hier reeds verband tusschen den dood van JEZUS en onze zaligheid, dewijl het lijden en sterven des Heeren, uit dit oogpunt beschouwd, op de genen, die gelooven, allerkrachtigst werkt tot hunne bekeering en heiliging, en zoo voor het genot der vergeving en zaligheid hen vatbaar maakt. De Schrijver van het reeds meermalen aangehaalde *Oordeelkundig Overzigt over de verschillende wijzen, op welke men zich heeft voorgesteld het verband tusschen den dood van* JEZUS CHRISTUS *en de zaligheid der menschen*, heeft dit juist en schoon ontwikkeld, en zijne woorden verdienen door ons overgenomen te worden. *Zonder vatbaarheid*, zegt hij, *kunnen wij niet, ook niet van Gods wege, genieten. Tot hoe duur eenen prijs eenig heil voor ons moge zijn verworven; hoe welmeenend het ons door God of menschen worde toegebragt; hoezeer het binnen ons bereik worde gesteld, wij kunnen het niet dadelijk genieten, zoo lang ons de vatbaarheid daartoe ontbreekt. En wat is het nu, hetwelk den mensch voor waar geluk, voor zaligheid vatbaar maakt? Wat anders, dan heiligheid en deugd?* En hierop betoogt hij, hoe de dood van JEZUS *als het uitnemendste bewijs en zekerste onderpand der Goddelijke liefde, door vertrouwen*

wen en wederliefde in ons hart te werken, ons ten krachtigste sterkt, en noöpt tot heiligheid en deugd. — Met het verstand en hart geloovig aangenomen stemt zij (de betrekking namelijk tusschen het lijden van onzen Heer en onze vatbaarmaking voor het genot van zaligheid, welke uit Gods liefde ontleend wordt) *het gemoed tot die gerustheid, welke de voornaamste belemmering onzer bekeering tot God wegneemt, de vrees voor straf en voor het vruchtelooze onzer pogingen, om Hem te behagen en in zijne gunst te deelen, uit hoofde van onze bestaande schuld. Door de Goddelijke liefde noopt zij tot wederliefde, en zij schenkt tevens kracht, om die, door ijverige en getrouwe gehoorzaamheid te betoonen, daar zij het volledigst vertrouwen inboezemt op de Goddelijke hulp en belooning* (250). De beide hoofdstellingen, in deze redenering vervat, zijn gegrond op den aard der zaak en op het onderwijs van JEZUS. Wat de *eerste* betreft, namelijk dat heiligheid en deugd ons voor waar geluk vatbaar maken, zoo dat wij zonder dezelve niet gelukkig zijn kunnen, zij rust op onze redelijke, zedelijke natuur zoo wel als op de eigenschappen, welke wij Gode moeten toeschrijven, en zij komt in de leer van CHRISTUS over-

(250) Zie de *Godgel. Bijdr.* t. a. p. bl. 591—595.

overal uit. Men denke slechts aan de vermaning, met welke Hij zijne prediking begon: *bekeert u, want het koningrijk der hemelen is nabij gekomen*, en, om niet meer te noemen, aan zijne zoogenaamde Bergrede (251). En wat aangaat de *andere* hoofdstelling, te weten de invloed van den dood van JEZUS, als bewijs en onderpand der Goddelijke liefde, op onze bekeering en heiliging, zij wordt te meer door ons toegestemd, naar mate wij den aard en de werking der liefde te naauwkeuriger gadeslaan, en zij komt niet minder, dan de eerste, met het onderwijs des Heeren overeen; gelijk blijkt uit zijne opwekkingen, om den hemelschen Vader in liefde en vergevensgezindheid na te volgen (252). Er valt dus niet aan te twijfelen, of wij hebben in den dood van JEZUS, als bewijs en onderpand van Gods liefde, een naauw en schoon verband tusschen denzelven en onze zaligheid met warme dankbaarheid op te merken en te erkennen (253).

Doch hierbij moeten wij het niet laten. Te weten, JEZUS leert ons *ten tweede* zijn lijden en ster-

(251) Zie Matth. IV: 17. V—VII.

(252) Zie Matth. V: 43—48. XVIII: 21—35.

(253) Verg. REINHARD, *Christel. Zedel.* III. §. 189—194. SCHOLTEN, *disquisitio de Dei erga hominem amore, principe religionis Christianae loco.* Tr. ad Rhen. 1836.

sterven kennen als bewijs van zijne liefde tot en gehoorzaamheid aan zijnen Vader, en verklaart uitdrukkelijk, dat Hij om deze vooral door den Vader bemind werd. *Daarom heeft mij de Vader lief*, dus hoorden wij Hem spreken, *overmits ik mijn leven aflegge, opdat ik hetzelve wederom neme; — dit gebod heb ik van mijnen Vader ontvangen*; en wederom: *opdat de wereld wete, dat ik den Vader lief heb, en alzoo doe, gelijkerwijs mij de Vader geboden heeft; staat op, laat ons van hier gaan* (254). En wie staart niet met eerbiedige bewondering op de uitstekende proef, welke Hij, door zijne geheel vrijwillige zelfopoffering in zulk lijden en zulk eenen dood, van zijne liefde tot en gehoorzaamheid aan den Vader aan den dag leide? Of had Hij geene bewustheid van zijne waarde en zijn vermogen, om aan dat lijden en dien dood zich te onttrekken? Kon Hij den Vader niet gebeden hebben, en deze zou Hem, ter zijner redding, meer dan twaalf legioenen Engelen bijgezet hebben (255)? Stegen zijne ligchaamssmarten en zielsangsten niet ten toppunt? En had zijne menschelijke natuur geen afkeer van lijden en sterven? Geen wonder derhalve, dat Hij vooral in zijn lijden en sterven het voorwerp was van 's Va-

(254) Zie Joh X: 17, 18. XIV: 31.
(255) Zie Matth. XXVI: 53.

's Vaders welgevallen. Maar zou dan ook hierin het verband tusschen zijnen dood en onze zaligheid gelegen zijn? De vraag verdient al onze aandacht, om dat de Heer zoo duidelijk en bij herhaling zijnen dood uit het gezegde oogpunt voorstelt. Dit is zeker, dat zijn lijden en sterven, uit dit oogpunt beschouwd, niet anders dan voordeelig werken kan op hem, die gelooft. Het doet ons zulk eene liefde en zulk eene gehoorzaamheid met eerbiedige bewondering aanstaren, en dringt ons, om dezelve na te volgen, opdat de Vader ook ons liefhebbe. Het werkt alzoo op deze wijze, zoo wel als het dit doet, wanneer wij het als bewijs en onderpand der Goddelijke liefde aanmerken, op onze heiliging en vatbaarmaking voor het genot der vergeving en zaligheid. Het doet dit meer dan onderwijzingen en vermaningen, omdat voorbeelden krachtiger dan woorden op ons werken, en wij moeten dus, vooral nadat wij het eerstvermelde oogpunt hebben leeren kennen, ook in dit opzigt, tusschen den dood van JEZUS en ons geluk, verband opmerken. Eene andere vraag is, of God, om de door JEZUS aan den dag gelegde liefde tot en gehoorzaamheid aan Hem, zondaren vergeving en zaligheid schenkt, en of wij dus hierin het verband tusschen zijnen dood en onze behoudenis te zoeken hebben. Sommigen hebben dit be-

weerd (256); en waarlijk, het is niet te ontkennen, dat God meermalen om der vromen deugd anderen zegende. Zoo wilde Hij *Sodom* en *Gomorra* sparen om der regtvaardigen wil, die er in gevonden mogten worden (257); zoo LOTH's bloedverwanten en *Zoär* om zijnent wil (258); zoo LOTH, ABIMELECH en de zijnen om ABRAHAM's wil en op zijn gebed (259); zoo ISMAËL tot een volk stellen, omdat hij ABRAHAM's zaad was (260); zoo met *Israël* optrekken om MOZE's wil (261); zoo SALOMO en zijn huis niet verlaten om zijns knechts DAVID's wil; omdat *deze gedaan had, wat regt was in de oogen des Heeren* (262); en zoo schonk Hij, om niet meer te noemen, aan PAULUS allen, die met hem voeren (263). Indien dus God, om de betoonde liefde en gehoorzaamheid van JEZUS, aan menschen vergeving en zaligheid schonk, dan zou er overeenkomst zijn tusschen deze zijne handel-

(256) Zie het *Oordeelk. Overz.* t. a. pl. bl. 506–508. en de aangeh. Schrijvers.

(257) Gen. XVIII: 24 verv.

(258) Gen. XIX: 12, 21.

(259) Gen. XIX: 29. XX: 17.

(260) Gen. XXI: 13. (261) Exod. XXIII: 17.

(262) 1 Kon. XI: 12, 13, 32, 34. XV: 4, 5.

(263) Hand. XXVII: 24.

wijze en die, welke in de opgenoemde voorbeelden ons voor oogen gesteld wordt. Intusschen moet ik erkennen, dat dit gevoelen, ofschoon het door JEZUS geenszins wedersproken wordt, ook niet uitdrukkelijk door Hem is voorgedragen; en daarom durf ik hetzelve evenmin aannemen, als verwerpen (264).

Ten derde, JEZUS stelt ons zijn lijden en sterven voor als bewijs van *zijne* liefde tot ons; want Hij zeide: *het brood, dat ik geven zal, is mijn vleesch, hetwelk ik geven zal voor het leven der wereld; — ik ben de goede herder, en stel mijn leven voor de schapen; niemand neemt mijn leven van mij; maar ik leg het van mij zelven af; — niemand heeft meerdere liefde, dan deze, dat iemand zijn leven zet voor zijne vrienden* (265). En waarlijk, als wij met onze verbeelding Hem op zijnen lijdensweg volgen, in *Gethsemané* en op *Golgotha* ons verplaatsen, de snelle, onafgebrokene opeenstapeling der vreesselijke ligchaams- en zielssmarten van allerlei aard ons voor den geest brengen, welke Hij, de vlekkeloos heilige, de Zoon van God, verduurde, en indenken, dat Hij die allen, geheel vrijwillig, voor ons zich getroostte, dan moeten wij erkennen: dat was eene liefde, met

(264) Verg. het *Oordeelk. Overz.* t. a. pl. bl. 551—553.
265) Joh. VI: 51. X: 11, 15, 18. XV: 13.

met welke niets te vergelijken is; dat eene liefde, welke de kennisse te boven gaat. Maar is dit zoo, dan vinden wij ook hier een naauw en schoon verband tusschen zijn lijden en sterven en onze zaligheid; want heeft Hij, die ons door God tot Heer en Zaligmaker gegeven is, ons zoo lief gehad, dan hebben wij, in Hem geloovende, niettegenstaande de bewustheid van onze schuld, echter niet te vreezen; maar mogen op Hem ons vertrouwen vestigen; en niet alleen op Hem, maar ook op God zelven, om dat wij in Hem het beeld des Vaders, en dus in zijne liefde ook de liefde des Vaders aanschouwen. Daarenboven zulk eene liefde kan niet anders, dan het geloovige hart met diepe hoogachting voor en innige bewondering van Hem vervullen, tot dankbare wederliefde dringen, en opwekken, om zijne geboden te volbrengen (266). Vooral moet zij ons bewegen tot de navolging van Hem, gelijk Hij dan ook zelf zijne Apostelen vermaande, om malkander lief te hebben, door hen te wijzen op zijn voorbeeld van liefde en zelfopoffering voor anderen, en deze onderlinge liefde als het voorname kenmerk van zijne leerlingen voor te stellen (267). De dood van CHRISTUS neemt derhalve, uit dit oogpunt beschouwd, de voorname

(266) Joh. XIV. 15, 21, 23, 24. XV. 10—14.
(267) Matth. XX. 28. Joh XV. 12, 13. XIII. 33, 34.

me hinderpalen op het pad der heiligmaking weg, spoort ons ten krachtigste aan, om dat pad in te slaan en standvastig te bewandelen, boezemt ons daartoe lust en moed in, en maakt ons alzoo vatbaar voor het genot der vergeving en zaligheid.

Ten vierde, Jezus doet ons zijnen dood kennen als in het naauwste verband staande met zijne opstanding en verheerlijking, want Hij zeide, dat Hij zijn leven moest afleggen, om het wederom te nemen; dat Hij moest lijden en (alzoo) in zijne heerlijkheid ingaan; dat Hij moest lijden, en van de dooden opstaan ten derden dage, en in zijnen naam gepredikt worden bekeering en vergeving van zonden, onder alle volken (268). Het is van belang, dat wij ook hierbij stil staan, dewijl wij hier in driederlei opzigt verband ontdekken tusschen zijnen dood en onze zaligheid; want *vooreerst* ontving Hij zoo de heerschappij, die Hem was toegezegd; *ten tweede* zijn dood had door deze vereeniging met zijne opstanding en verheerlijking de uitnemendste strekking, om Hem te doen erkennen als den Christus, en *ten derde* liggen in denzelven, in dit verband beschouwd, de krachtigste drangredenen tot heiligmaking en de rijkste bron van vertroosting opgesloten. Door lij-

(268) Joh. X. 17. Luk. XXIV. 26, 46, 47.

lijden ging Hij in in zijne heerlijkheid. Maar hierdoor juist werd Hij in staat gesteld, om in het huis zijnes Vaders voor de zijnen plaats te bereiden, en, bij zijne wederkomst, hen tot zich te nemen, opdat zij ook zijn mogten, waar Hij was; om al wat zij begeeren zouden in zijnen naam, te doen; om hun eenen anderen Trooster te geven, namelijk den Geest der waarheid, om door dien Geest, die met de Apostelen van Hem getuigen zou, de wereld te overtuigen van zonde, van geregtigheid en van oordeel, en hun bekend te maken, wat zij nu nog niet konden dragen (269). Van hier, dat wij Hem hoorden verklaren: *en ik, zoo wanneer ik van de aarde zal verhoogd zijn, zal ze allen tot mij trekken* (270). Het is zoo, Hij stelt zijn lijden en sterven wel niet uitdrukkelijk voor, als zullende met zijne opstanding en verheerlijking beloond worden; maar, als wij opmerken, dat Hij, op grond van zijn volbragte werk, den Vader bad, om bij Hem verheerlijkt te worden met de heerlijkheid, welke Hij bij Hem had, eer de wereld was (271), en daarbij bedenken, dat Hij, door zijn sterven, de sterkste proef van zijne gehoorzaamheid aan den Vader gaf, dan mogen wij wel vast-

(269) Joh. XIV: 2, 3, 13, 14, 16, 17. XV: 26, 27. XVI: 7—11, 12—14.
(270) Joh. XII: 32. (271) Joh. XVII: 4, 5.

vastsstellen, dat dit denkbeeld den Heer voor den geest geweest is, als Hij zijn lijden en sterven in verband plaatste tot zijne opstanding en verheerlijking; en is dat zoo, dan was zijn sterven hierdoor bij uitnemendheid geschikt, om het groote doel van zijne komst, zondaren zalig te maken en de wereld te behouden, te bereiken. Doch dit is het niet alleen. Zijn dood had ook door deze vereeniging met zijne opstanding en verheerlijking de strekking, om Hem te doen erkennen als den CHRISTUS. Zonder deze erkentenis kon het doel van God met Hem niet bereikt worden. Maar hoe nu die erkentenis gewerkt in de harten? Drie jaren lang was Hij met den meesten ijver en de meeste getrouwheid daartoe werkzaam. Door woorden en werken openbaarde Hij, wie Hij was; maar de zijnen namen Hem niet aan. Wat zou het zijn geweest, indien Hij zoo voortgeleefd had? Men zou aan zijn persoon, aan zijn onderwijs en zijne daden hoe langs zoo meer gewoon zijn geworden, en zoo zou Hij hoe langs zoo minder geloof gevonden hebben op de aarde. Maar ziet, daar sterft Hij, door toedoen der zijnen, als een misdadiger, voor aller oogen, aan een kruis. Maar hij sterft, niet om van den dood gehouden te worden. Neen! Hij herrijst ten derden dage uit het graf, en openbaart zich weldra als den in den hemel verhoogden CHRISTUS. Men ziet en hoort het, dat die JEZUS, welken

men gekruisigd had, door God was verheerlijkt, gelijk zijne Apostelen getuigden. Kon het nu wel anders, of men moest over alle bedenkingen henen stappen, de vijandschap tegen Hem afleggen, met een verslagen hart vragen: *wat zullen wij doen* (271)? en Hem aannemen? Aanbiddelijk Godsbestuur! O diepte des rijkdoms, beide der wijsheid en der kennisse! Wat niemand van voren had kunnen vermoeden, dat gebeurde. Zijn dood werd alzoo oorzaak van geloof en bekeering. Het woord, dat Hij sprak, werd vervuld: *wanneer gij den Zoon des menschen zult verhoogd hebben, dan zult gij verstaan, dat ik (die) ben; voorwaar, voorwaar zeg ik u, indien het tarwengraan in de aarde niet valt en sterft, zoo blijft hetzelve alleen; maar indien het sterft, zoo brengt het vele vrucht voort* (272), en zondaren verkregen vatbaarheid voor vergeving en zaligheid. En dit niet alleen onder de Joden, maar ook onder de Heidenen. Er werd een *nieuw Verbond* door God met de menschen opgerigt; ook de schapen, die van den Joodschen stal niet waren, werden toegebragt, en het werd ééne kudde en één herder (273). En welke krachti-

(271) Hand. II: 37.
(272) Joh. VIII: 28. XII: 24.
(273) Matth. XXVI: 28. Joh. X. 16. — USTERI zegt te regt (*Entw. d. Paul. Lehrb.* s. 138): *wäre Christus nicht ge-*

tige drangredenen tot heiligmaking, welke rijke bronnen van vertroosting liggen in den dood van JEZUS, in dit verband beschouwd, opgesloten! Hier voelen wij de kracht van dat woord: *zoo iemand achter mij wil komen, die verloochene zich zelven, en neme zijn kruis op, en volge mij; want zoo wie zijn leven zal willen behouden, die zal hetzelve verliezen; maar zoo wie zijn leven verliezen zal, om mijnentwil, die zal hetzelve vinden. Zoo iemand mij dient, die volge mij; en waar ik ben, aldaar zal ook mijn dienaar zijn; en zoo iemand mij dient, de Vader zal hem eeren* (274). Moeijelijk en bang moge ons de strijd der deugd zijn, in JEZUS CHRISTUS zien wij, hoe God beloont, die Hem

gestorben, so wäre er allerdings ALLEIN *geblieben, d. h. seine Jüngerschaft hätte höchstens eine Jüdische Sekte bilden können, aber sein Leben hätte keine weltgeschichtliche Bedeutung bekommen; zu den Heiden wäre das Evangelium schwerlich gedrungen, und von einer Trennung des Christenthums vom Judenthum hätte vollends gar keine Rede seyn können, denn gerade durch seinen Tod wurde diese Entgegensetzung bewirkt, so wie auf der andern seite die Feindschaft des Judenthums und Heidenthums dadurch aufgehoben wurde;* doch hierin zijn denkbeelden vervat, welke wij uit het onderwijs van JEZUS nog niet kunnen afleiden.

(274) Matth. XVI: 24, 25, verg X: 38, 39. Joh. XII: 25, 26.

Hem gehoorzamen. Zwaar moge ons het lijden dezes tegenwoordigen tijds vallen, wie het, als Hij, zoekt te dragen, ziet eens dat lijden in heerlijkheid veranderd. En is de stervensure voor ons daar, dan aanschouwt ons geloofsoog in den gestorven en opgewekten Heer de zinnelijke bevestiging van zijne verklaring: *ik ben de opstanding en het leven, wie in mij gelooft, zal leven, al ware hij ook gestorven* (275). Inderdaad, wanneer wij het lijden en sterven van JEZUS in betrekking tot zijne opstanding en verheerlijking beschouwen, gelijk wij dit, naar zijn onderwijs, moeten, ook dan springt ons het verband tusschen zijn lijden en de vergeving van onze zonden, tusschen zijn sterven en het leven der wereld, treffend in de oogen.

Ten vijfde, JEZUS stelt ons zijn lijden en sterven voor, als ten doel hebbende, ons te ontrukken aan de heerschappij des Duivels, en Gode toe te wijden. *Nu is het oordeel dezer wereld*, zeide Hij, met het oog op zijne verhooging aan het kruis, *nu zal de Overste dezer wereld buitengeworpen worden*; en *ik heilige mij zelven voor hen, opdat ook zij geheiligd mogen zijn in waarheid* (276). Dat het zedelijke kwaad in den Bijbel, en ook door JEZUS, aan den Duivel, als eer-

(275) Joh. XI: 25.
(276) Joh. XII: 31. XVII: 19.

eerste oorzaak, toegekend wordt, behoef ik naauwelijks te zeggen. Hij was, naar zijn onderwijs, een menschenmoorder van den beginne; aan hem wordt een rijk toegekend; hij zaait het onkruid onder de tarwe, en de boozen zijn zijne kinderen; hij rukt weg, wat in het hart gezaaid is; hij versterkte JUDAS in het voornemen, om zijnen Meester te verraden; het was zijne begeerte, de Discipelen en vooral PETRUS te ziften als de tarwe, en de Apostelen moesten gedurig bidden: hemelsche Vader! *leid ons niet in verzoeking, maar verlos ons van den booze* (277). Maar nu zou hij buitengeworpen, dat is, gelijk wij boven opmerkten (278), uit de wereld, uit het Godsrijk, als 't ware, uitgestooten worden en dus, in plaats van te zegevieren, de nederlaag lijden. Dat niet alleen. De Apostelen, en allen, die door hun woord in JEZUS gelooven zouden, zouden aan God toegewijd worden, zijn eigendom zijn, en dus voor Hem leven. Dit eene en andere zou de heerlijke en heilrijke vrucht van zijn lijden en sterven zijn. En waarlijk, als wij letten op de *vier* naast voorgaande oogpunten, uit welke wij, naar 's Hei-

(277) Joh. VIII: 44. Matth. XII: 26. XIII: 38, 39, 19. Joh. XIII: 2, verg. vs 27 en Luk. XXII: 3, 31, 32. Matth. VI: 13.

(278) Zie bl. 49.

Heilands onderwijs, zijn lijden en sterven, beschouwd hebben, dan valt ons deszelfs uitnemende geschiktheid, om hem, die gelooft, te heiligen en als een Gode gewijde te doen leven, en om het rijk van CHRISTUS over dat des Duivels, het rijk der waarheid en der deugd over dat der dwaling en der zonde te doen zegepralen, terstond in de oogen. Maar is dit zoo, dan blijkt ons te meer, dat wij in de krachtvolle strekking van het lijden en sterven van JEZUS, om den mensch en het menschdom tot bekeering en heiligmaking op te leiden, te vertroosten en voor het genot der vergeving van zonden en der zaligheid vatbaar te maken, verband tusschen dat lijden en sterven en onze behoudenis hebben op te merken.

Eindelijk *ten zesde*, JEZUS doet ons zijn lijden en sterven kennen, als ondergaan in onze plaats, als een rantsoen of losprijs, welken Hij in onze plaats opbragt, en wel niet uitdrukkelijk, maar toch duidelijk genoeg, als een offer voor onze zonden, dat is ter onzer ontzondiging, zoo dat wij door zijnen dood de vergeving van onze misdaden hebben, dat is van de straf onzer zonden bevrijd worden. Wij hebben het eene en andere, bij de verklaring van zijne gezegden, vooral van Matth. XX. 28 en Matth: XXVI: 28 opgemerkt en aangewezen, en zoo schijnt er aangaande het verband tusschen zijn sterven en ons le-

leven nog eenig meerder licht voor ons op te gaan. Te weten, al wat wij tot nog toe, bij de beschouwing der verschillende oogpunten, uit welke de Heer zijn lijden en sterven voorstelt, gezegd hebben, heeft ons niet dan een *middelijk* verband tusschen zijnen dood en onze zaligheid doen kennen; want het heeft ons alleen doen zien, hoe uitnemend geschikt die dood is, om hen, die gelooven, tot bekeering en heiligmaking te bewegen, gerust te stellen, en voor het genot der vergeving en zaligheid vatbaar te maken. Maar hier ontdekken wij, dunkt mij, duidelijk, dat er naar 's Heilands onderwijs ook een *onmiddelijk* verband bestaat tusschen zijn lijden en sterven en de vergeving van onze zonden en onze zaligheid. Wanneer toch iemand sterft in de plaats van een ander, dan kunnen wij ons het verband tusschen den dood des eersten en de behoudenis des laatsten niet anders, dan onmiddelijk denken. Zulk een onmiddelijk verband bestond er ook onder het Oude Verbond tusschen den dood van het offer en de bevrijding des offeraars van de door hem verdiende straf (279), en de stellige, duidelijke verklaring van den Heer, dat zijn bloed vergoten zou worden tot vergeving der zonden, zoo als wij die boven hebben opgehelderd, wijst ons, dunkt mij, ontegenzeggelijk, naar een onmiddelijk

(279) Over de *offers* hopen wij onder nader te handelen.

lijk verband henen, gelijk wij dan ook eerst regt begrijpen, waarom de Heer de vergeving der zonden bepaaldelijk aan zijn lijden en sterven verbindt. Doch hoe wij dit onmiddelijke verband ons voor te stellen hebben, of wij ons hetzelve slechts *onderwerpelijk*, dan of wij het ons ook *voorwerpelijk* te denken hebben, dit kan ons uit het onderwijs van JEZUS niet ten volle blijken. Zeker is het, dat, naar zijne prediking, de liefde Gods, als de eerste oorzaak van de overgave zijnes Zoons, door ons moet vastgehouden worden. Niet minder zeker is het, dat de Vader, toen Hij Hem aan lijden en dood overgaf, op Hem niet kan vertoornd geweest zijn; want wij hebben van Hem gehoord, dat Hij vooral in zijn lijden en sterven het voorwerp was van 's Vaders welgevallen, om dat Hij door hetzelve zijne liefde tot en gehoorzaamheid aan den Vader op de uitnemendste wijze openbaarde. Ook moeten wij wel op het oog houden, dat Hij van deze zijne liefde en gehoorzaamheid, en van dit welgevallen des Vaders, te midden van zijn lijden, zich bewust was, en dus niet kan ondervonden hebben die rampzalige gevolgen der zonde, welke de zondaar, door de bewustheid van zijne schuld, heeft te verduren. Doch hoe wij ons de zaak hebben voor te stellen, dit kunnen en willen wij hier nog niet trachten te bepalen. Wij schorten derhalve ons oordeel op, om eerst te vernemen, hoe de Aposte-

len

len het onderwijs van hunnen Heer, op dit punt, ontwikkeld hebben. Dit alleen moeten wij hier nog opmerken, dat JEZUS, gelijk Hij gedurig de liefde en genade Gods treffend doet uitkomen, zoo ook meermalen van deszelfs heiligheid en regtvaardigheid, ook in het straffen der zonde, gewaagt, en deze zoo wel als gene deugden des Onzienlijken in zich te aanschouwen gegeven heeft in zijn gedrag op aarde, en in hetgeen Hij van zich verklaart, als door Hem zullende geschieden bij zijne komst ten gerigte (280); gelijk dan ook de uitdrukking *tot vergeving der zonden* niet alleen het denkbeeld van genade, maar ook dat van afkeer van, van toorn tegen de zonde in zich besluit.

Maar hoe worden wij nu, naar het onderwijs van JEZUS, de vergeving der zonden en zaligheid deelachtig? Dit was de *derde* hoofdzaak, welke wij zouden onderzoeken.

Hoe wij, naar 's Heilands onderwijs, de vergeving der zonden en zaligheid deelachtig worden?

Ik zal in dit onderzoek kort zijn, deels, omdat

(280) Zie Matth. V: 29, 30. X: 15, 28. XI: 22. XII: 31, 32. XVIII: 6, 32—35. XXII: 7, 13. XXIII: 13. XXVI: 24. Joh. V: 29, 30. VIII: 21, 24, 26, 50. eld. Verg. het gezegde op bl. 118.

dat de Prijsvraag hetzelve niet schijnt te vorderen, deels, omdat het Genootschap, voor hetwelk ik schrijve, eene afzonderlijke behandeling van dit belangrijke onderwerp verlangt (281). Ik mag en wil het echter niet geheel met stilzwijgen voorbijgaan, omdat de door ons beschouwde gezegden van den Heer ook de wijze vermelden, op welke wij de vergeving der zonden en zaligheid deelachtig worden, en omdat de zaak zoo gewigtig is. Uit die gezegden dan is ons duidelijk gebleken, dat een iegelijk, die *in* JEZUS *gelooft*, en hij alleen, het eeuwige leven heeft (282). Hetzelfde wordt ons door Hem geleerd op vele andere plaatsen. Zoo gaf Hij, bij voorbeeld, aan de schare, die Hem vroeg: *wat zullen wij doen, opdat wij de werken Gods werken*, ten antwoord: *dit is het werk Gods, dat gij gelooft in Hem, wien Hij gezonden heeft* (283), en zoo zeide Hij tot de Apostelen, toen Hij hun den last opdroeg, om heen te gaan in de geheele wereld en aan alle schepselen het Evangelie te prediken: *wie geloofd zal hebben en gedoopt zal zijn, zal zalig worden; maar wie niet zal geloofd hebben, zal verdoemd*

(281) Zie het *Programma* voor 1834. bl. 8, 9. vr. III.

(282) Joh. III: 15, 16. VI: 53—56.

(283) Joh. VI: 29, 30.

doemd worden (284). Maar welk is het verband tusschen dit geloof en onze zaligheid; met andere woorden, hoe werkt het deze? of, hoe verkrijgen wij door het geloof de vergeving der zonden en het eeuwige leven? Om deze vraag te beantwoorden, moeten wij nagaan, wat de Heer door het geloof in Hem verstaat.

Hij bezigt dit woord zeer dikwijls van hen, die Hem om genezing van ligchaamskwalen baden, of op zijne wonderkracht en reddende liefde in andere opzigten moesten vertrouwen (285); en schoon deze plaatsen hier niet regtstreeks in aanmerking komen, zoo verdienen echter deze en dergelijke betuigingen: *ga heen, u geschiede, gelijk gij geloofd hebt; uw geloof heeft u behouden*, onze opmerking, omdat zij ons doen zien, niet alleen hoe welgevallig dit geloof Hem was; maar ook, dat hetzelve vooral bestond in vertrouwen op Hem en een overgeven van zich zelven aan Hem, en hierdoor vatbaar en ontvangbaar maakte voor de ervaring van zijne reddende magt en liefde; terwijl deze en dergelijke vermanin-

(284) Mark XVI: 16.

(285) Matth. VIII: 10. Luk. VII: 9. Matth. VIII: 13. IX: 22. Mark. V: 34. Luk. VIII: 48. Mark. V: 36. Luk VIII: 50. Mark. IX: 23 Matth. IX: 28, 29. XV: 28. XVII: 17, 20. XXI: 21, 22. Mark IV: 40. X: 52. Luk. VII: 50 VIII: 25. XVII: 19.

ningen: *zie gij zijt gezond geworden, zondig niet meer, opdat u niet wat ergers geschiede* (286), ten bewijze strekken, dat het voortdurende genot der redding van de vrucht des geloofs afhing. Verder verwisselt Hij de uitdrukking van *gelooven* met die van *zijne getuigenis aannemen* (287), en gebruikt dezelve menigmalen in de beteekenis van voor waarheid houden, hetgeen Hij verklaart (288), of de Vader door Hem verklaart (289), of de Apostelen in zijnen naam zouden prediken (290); van waar Hij ook melding maakt van dezulken, die voor een tijd gelooven (291), van een gelooven aan JOHANNES den Dooper (292), en de zijnen vermaant, om, als men hun daarna zoude zeggen: *ziet, hier is de* CHRISTUS, *of daar*, het niet te gelooven (293). Niet minder dikwijls wordt deze uitdrukking of op zich zelve, of met het voorwerp des geloofs vereenigd, door Hem gebezigd in den zin, van Hem voor den CHRISTUS, voor dengene, die Hij is, te houden en op Hem als zoodanig te ver-

(286) Joh V: 14. (287) Joh. III: 11, 12.
(288) Joh. IV: 21. V: 38, 44, 46, 47. VIII: 45, 46. XI: 26*b*. XII: 47. XIV: 10, 11.
(289) Joh. V: 24.
(290) Mark. XVI: 16. verg. Luk. VIII: 12.
(291) Luk. VIII: 13. (292) Matth. XXI: 23.
(293) Matth. IX: 23, 26. Mark. XIII: 21.

vertrouwen (294). Eindelijk wordt het geloof meermalen met de *bekeering* ten naauwste door Hem verbonden; ja schijnbaar met deze en met de gelijkluidende uitdrukking, van *wedergeboren te worden*, verwisseld (295). Geen wonder, van den geloovige getuigt Hij, dat deze Hem lief heeft; dat hij door die liefde gedrongen, zijn woord bewaart; dat de Vader hem daarom lief heeft, en met zijnen Zoon tot hem komt en woninge bij hem maakt; dat hij op het naauwst met Hem vereenigd is; dat hij den Heiligen Geest zal ontvangen; dat hij niet in de duisternis zal blijven, maar het licht des levens hebben en een kind des lichts zijn; dat hij de waarheid zal verstaan, en dat de waarheid hem zal vrijmaken van de zonde (296); terwijl hij van den ongeloovige verzekert: dat die geen leven heeft in zich zelven en in zijne zonden sterft (297). Uit

(294) Joh. IV: 48. V: 38. VI: 29, 64. IX: 35. X: 25, 37, 38. XI: 15, 25, 26. verg. vs. 27, 40, 42. XII: 44. XIII: 19. XIV: 2, 29. XVI: 9, 27. verg. vs. 30. XVII: 8, 20, 21. XX: 29. Matth. XVIII: 6. Mark. IX: 42.

(295) Mark. I: 15. Matth. XI: 20. Joh. III: 3, 5.

(296) Joh. XVI: 27. XIV: 23. VI: 56. VII: 38, 39. VIII: 12. XII: 36, 46. VIII: 31, 32. verg. vs. 34—36.

(297) Joh. VI: 53. VIII: 24.

Uit dit eene en andere zien wij, dat Hij de uitdrukkingen van gelooven in of aan (298) Hem en aan zijn Evangelie in denzelfden zin bezigt, in welken wij gewoon zijn te spreken van iemand, of iets te gelooven, en alzoo met dezelve de overtuiging aanduidt, door welke men Hem voor hetgeen Hij is, en zijn Evangelie voor waarachtig, voor Gods woord houdt; maar tevens, dat het geloof, aan hetwelk de zaligheid door Hem verbonden wordt, naar zijn onderwijs, zulk eene overtuiging is, welke vertrouwen op, en liefde tot Hem voortbrengt, zoodat men zich aan Hem ten naauwste verbonden gevoelt, zich aan Hem overgeeft en toevertrouwt, en gedrongen wordt, om zijne geboden te bewaren.

Na dit te hebben opgemerkt van den aard en de werking des geloofs, kan het ons niet moeijelijk vallen het verband tusschen hetzelve en onze zaligheid aan te wijzen. Dat verband is dan ja ook hierin gelegen, dat het geloof ons dringt tot heiligmaking, dewijl het zoo op ons verstand en hart werkt, zulke denkbeelden en zulke gezindheden bij ons opwekt en versterkt, dat hij, die Christus Jezus door een waarachtig geloof is ingeplant, niet anders kan, dan vruchten

(298) Dat de uitdrukkingen *gelooven in* en *aan Hem* door Jezus verwisseld worden en hetzelfde beteekenen, is bekend. Zie b. v. Joh. V: 38, 46.

ten der dankbaarheid voortbrengen (299), en ons alzoo vatbaar maakt voor het genot der vergeving en zaligheid. Maar hierin is het verband niet alleen gelegen. Het ligt ook in het vertrouwen op Hem, als den door God verordenden en ons geschonken Zaligmaker, die de weg, de waarheid en het leven is, door wien alleen men komt tot den Vader, en aan wien de Vader al het oordeel overgegeven heeft Gelijk de verdoolde, ongelukkige reiziger op eenen onbekenden, donkeren en gevaarlijken weg, zich aan zijnen gids toevertrouwt, en alzoo aan een gewis verderf door hem ontrukt wordt, even zoo vertrouwt hij, die in JEZUS CHRISTUS gelooft, zich aan Hem toe, en wordt hij door Hem behouden. Er bestaat derhalve niet slechts een middelijk, maar ook een onmiddelijk verband tusschen het geloof en de zaligheid. Doch ik kan dit hier althans niet verder ontwikkelen. *Het geloof is*, gelijk MUNTINGHE te regt schrijft, *de band, welke ons aan Jezus, en door Jezus aan God, zijnen en onzen Vader, hecht. Zonder hetzelve was er niets, hetwelk den mensch met zijnen Zaligmaker verbond; Jezus zou voor den mensch niets zijn, en de gansche verlossing ware voor den mensch te vergeefs. Het geloof in Jezus Christus alleen doet hem uit de verlossing het ware nut trek-*

(299) *Heidelb. Katech.* a. 64.

trekken; het veredelt tevens door de vernieuwde begrippen, begeerten en neigingen, die het voortbrengt, de menschelijke natuur, en het doet hem, hoe levendiger het in hem is, met zoo veel te vaster treden voortschrijden tot dien hoogen trap van zedelijke volkomenheid, die zijn doel is, en wiens bereiking, na dit aardsche leven, eens de grondslag van zijne zaligheid zijn zal (300).

Zoo hebben wij dan de gezegden van JEZUS aangaande zijn lijden en sterven tot vergeving der zonden en zaligheid bij een verzameld en verklaard, derzelver echtheid en ongeschondenheid gehandhaafd en de leer, in dezelve vervat, opgegeven. Wij gaan derhalve voort tot de beantwoording van het *tweede* gedeelte der Prijsvraag, hetwelk eene nasporing vordert van de redenen, waarom de Heer niet meermalen en uitvoeriger van deze gewigtige zaak gesproken heeft.

(300) *Gesch. d. m. naar den Bijb.* IX: 171, 2. Verg. REINHARD, *Christel. Zedel.* III: §. 177. EGELING, *de Nadenkende Christen*, bl 111 verv.

TWEE-

TWEEDE DEEL.

Nasporing der redenen, waarom Jezus *niet meermalen en uitvoeriger van zijn lijden en sterven tot vergeving der zonden en zaligheid gesproken heeft.*

Wij gaan dan nu de redenen nasporen, waarom de Heer niet meermalen en uitvoeriger van zijn lijden en sterven tot vergeving der zonden en zaligheid gesproken heeft. Doch hier doet zich de vraag aan ons op, of Hij er waarlijk niet meer en uitvoeriger van zal gesproken hebben, en deze vraag moet vooraf door ons overwogen worden; want, als wij mogten aannemen, dat Hij er meer en uitvoeriger van gesproken heeft, dan was het onderzoek, tot hetwelk wij overgaan, gelijk van zelf spreekt, ten eenenmale overbodig, ja ijdel. De Prijsstoffe gaat uit van de veronderstelling, dat deze vraag ontkennend moet beantwoord worden; doch die veronderstelling kan in twijfel getrokken worden, en wordt ook door sommigen, niet zonder gronden, in twijfel getrokken, zelfs met opzigt tot het tijdperk vóór 's Heilands lijden en sterven. Het is toch be-

bekend, dat wij slechts gedenkwaardigheden uit het leven van JEZUS bezitten. Al zijne redenen zijn zoo min als al zijne daden door de Evangelisten opgeteekend; want zij berigten ons menigmalen, dat Hij op zijne reizen het Evangelie des Koningrijks predikte, zonder ons iets van den inhoud dier prediking mede te deelen (1). En wie kan er aan twijfelen, of Hij zal aan zijne Discipelen, wien het gegeven was, de verborgenheden van het Koningrijk der hemelen te weten (2), meerder onderrigt gegeven hebben, dan wij in de Evangeliën vinden opgeteekend? Maar is dit zoo, waarom kan Hij dan ook van zijn lijden en sterven tot vergeving der zonden en zaligheid niet meermalen en uitvoeriger gesproken hebben, dan ons is medegedeeld? Vooral schijnt de gezegde veronderstelling aan bedenking onderhevig, met opzigt tot het tijdvak na 's Heilands opstanding. Dat Hij er toen tot het volk en deszelfs Oversten niet meer van gezegd heeft, is zeker; want de geschiedenis, en de uitdrukkelijke verklaring van PETRUS (3) leeren ons, dat Hij zich, na zijne herleving, aan hen niet geopenbaard heeft; maar minder zeker is het, of Hij er tot zijne leerlingen niet meer van zal gesproken heb-

(1) Zie Matth. IV: 23. IX: 35. eld.

(2) Matth. XIII: 11.

(3) Zie. Hand. X: 40, 41.

hebben; want van de gesprekken, toen met hen gehouden, is ons slechts weinig opgeteekend, ja wij weten uit hetgene wij hebben, dat Hij hun toen veel meer gezegd heeft, dan wij geboekt vinden. Hoe duidelijk is dat uit zijn gesprek met de Emmausgangers, van hetwelk LUKAS ons berigt, dat Hij begonnen hebbende van MOZES en van al de Profeten hun uitleide in al de Schriften hetgene van Hem geschreven was; alsmede uit het verhaal van zijne eerste verschijning aan de Apostelen, van welke wij lezen, dat Hij hun verstand opende, opdat zij de Schriften verstonden; en uit het korte, algemeene berigt, hetwelk LUKAS ons geeft van zijnen omgang met zijne leerlingen, tusschen zijne opstanding en hemelvaart, schrijvende: *aan welken Hij ook, na dat Hij geleden had, zich zelven levend vertoond heeft, met vele gewisse kenteekenen, veertig dagen lang, zijnde van hen gezien, en sprekende van de dingen, die het Koningrijk Gods aangaan* (4). Inderdaad, als wij op dit eene en andere acht geven, dan moeten wij erkennen, dat het gevoelen van hen geenszins van grond ontbloot is, die aannemen, dat JEZUS, althans na zijne herleving, van zijn lijden en sterven tot vergeving der zonden en zaligheid, meer tot zijne leerlingen zal gesproken hebben. Maar al ware dit zoo,

(4) Zie Luk XXIV: 27, 45. Hand, I: 3.

zoo, zoo spreekt het echter van zelf, dat dit ons bij eene vergelijking tusschen het onderwijs der Apostelen en dat van hunnen Meester niet kan baten, dewijl wij het uitvoerigere onderrigt, hetwelk Hij zal gegeven hebben, niet bezitten. Doch, om ons betoog zoo krachtig en volledig mogelijk te maken, willen wij dat gevoelen niet omhelzen, maar, ten gevalle van hen, die beweren, dat de Apostelen in hun onderwijs van den Heer zijn afgeweken, aannemen, dat Hij van zijn lijden en sterven tot vergeving der zonden en zaligheid niet meer en niet uitvoeriger gesproken heeft, dan wij geboekt vinden. Wij willen dit te liever, omdat ook voor deze hunne gedachte kan gepleit worden, op gronden, ontleend uit het stilzwijgen der Geschiedschrijvers, hetwelk zich niet wel laat verklaren, indien de Heer meermalen en uitvoeriger over deze gewigtige zaak gesproken had; en omdat wij meenen, voldoende redenen te kunnen bijbrengen, om welke Hij zoo spaarzaam en kort van dezelve gewaagde.

En welke mogen dan deze redenen geweest zijn? Het is van het hoogste belang dit te onderzoeken; want in den eersten opslag kan 's Heilands handelwijze ons niet anders, dan vreemd voorkomen. Waarom, zoo worden wij gedrongen te vragen, niet meermalen en uitvoeriger gesproken van eene waarheid, welke het midden-

punt

punt van het Evangelie schijnt uit te maken? Waarom er geene melding van gemaakt, bij voorbeeld, bij de bede, welke Hij zijnen Discipelen in den mond leide: *vergeef ons onze schulden!* en in de gelijkenissen van den onbarmhartigen Dienstknecht, van den verloren Zoon, van den Farizeër en den Tollenaar? Waarom bij de uitvoerige aankondigingen van zijn lijden en sterven tegen het einde zijns levens alleen van zijne opstanding uit den dood, en geen woord van de vergeving der zonden en de zaligheid gesproken? Waarom vooral er niet meer van gewaagd na zijne herleving? Zoo kunnen wij vragen; en zoo hebben sommigen gevraagd, ja die vragen zijn door hen aangedrongen met het doel, om de ontwikkeling van 's Heilands onderwijs door de Apostelen, als afwijking van hetzelve voor te stellen, en eene der gewigtigste, troostrijkste waarheden ons te ontnemen. De Prijsvraag gaat derhalve niet alleen niet zonder reden uit van de veronderstelling, dat JEZUS de ontwikkeling van zijn onderwijs aangaande zijn lijden en sterven tot vergeving der zonden en zaligheid aan zijne Apostelen overgelaten, en er zelf niet meer en niet uitvoeriger van gesproken heeft; maar verlangt ook te regt eene nasporing van de redenen, om welke Hij er niet meermalen en niet uitvoeriger van gewaagd heeft. Is die veronderstelling waar, dan heeft de Heer ook ongetwijfeld gewigtige

re-

redenen voor zijne handelwijze gehad, en dan zal ons hier gewisselijk dezelfde wijsheid in de oogen stralen, welke wij allerwege bewonderen in het onderwijs van Hem, die sprak, zoo als niemand ooit gesproken heeft. Wij gaan dan onderzoeken, en bepalen ons *eerst* tot het tijdperk vóór 's Heilands sterven, en *dan* bij dat na zijne opstanding.

Waarom heeft JEZUS *niet meermalen en uitvoeriger van zijn lijden en sterven tot vergeving der zonden en zaligheid gesproken vóór zijnen dood?*

Dat de vraag geen onderzoek verlangt naar de redenen, om welke JEZUS niet meermalen en niet uitvoeriger van zijn lijden en sterven gesproken heeft; maar alleen wil aangetoond hebben, waarom Hij de vergeving der zonden en zaligheid als doel van zijn lijden en sterven niet meermalen en uitvoeriger vermeld heeft, behoef ik naauwelijks te zeggen. Evenwel het eene is ten naauwste met het andere verbonden, want de Heer kon van de bedoelingen zijns lijdens en stervens niet spreken, zonder tevens van zijn lijden en sterven te gewagen. Daarom willen wij in de *eerste* plaats onderzoeken, waarom Hij niet meermalen en uitvoeriger van zijn lijden en sterven gesproken heeft, en *dan* nagaan, waarom Hij

Hij niet meermalen en uitvoeriger van de vergeving der zonden en zaligheid door hetzelve gewaagd heeft.

Wat het *eerste* betreft, hier springen ons de redenen van 's Heilands handelwijze terstond in de oogen, *en* met opzigt tot het volk en deszelfs Oversten; *en* met opzigt tot zijne Leerlingen.

Het spreekt toch van zelf, en dit verdient in de *eerste* plaats onze opmerking, dat Hij in zijn onderwijs aan het volk en deszelfs Oversten niet kon uitgaan van, noch gedurig doen uitkomen het denkbeeld, dat men Hem verwerpen zoude. Het groote doel, welks bereiking Hij zich moest voorstellen, was de erkentenis van Hem als dengene, wien God beloofd had, en Israël verwachtte; want zonder deze erkentenis moest zijne zending geheel mislukken; van haar hing het aannemen van zijne verklaringen, het bouwen op zijne beloften en het volbrengen van zijne bevelen ten eenenmale af. JEZUS moest derhalve de mogelijkheid der bereiking van dit doel steeds veronderstellen, en alles daarhenen rigten, dat hetzelve werd verwezenlijkt. Van hier, dat Hij zijn onderwijs aansloot aan dat des Doopers, hetwelk zoo uitnemend geschikt was, om de menigte voor de erkentenis van Hem als den Christus voor te bereiden en vatbaar te maken, dewijl het strekte, om den eigenwaan en de aardschgezindheid te fnuiken, en eenen nederigen, geestelijken zin

te

te wekken in de harten (5). Hij begon, als deze, met op te wekken tot bekeering, omdat het Koningrijk der hemelen nabij gekomen was (6); tastte niet minder krachtig het heerschende vooroordeel aan, als of geboorte uit ABRAHAM regt gaf op het genot der zegeningen van het Godsrijk; verklaarde uitdrukkelijk, dat niemand in dat rijk konde ingaan, of hij moest wederom geboren worden, bestreed met den hoogsten ernst de schijnheiligheid der Farizeën, schreef eene overvloedigere geregtigheid, dan die door hen beoefend werd, voor, en drong vooral aan op reinheid des harte, op zuiverheid van beginselen en bedoelingen (7). Zoo zocht Hij, even als zijn voorlooper, eenen anderen, geestelijken zin, zoo honger en dorst naar de geregtigheid onder zijn volk te wekken en te versterken, omdat deze zulk een invloed heeft op de aanneming of verwerping der waarheid, en inzonderheid op de erkentenis van Hem, als den Christus, den Zaligmaker der wereld (8). Doch hierbij liet Hij het niet. Dat was

(5) Zie het voortreffelijke werk van KROM, *Johannes de Dooper.*

(6) Matth. III: 17.

(7) Joh. III: 3, 5. Matth. V—VII.

(8) Verg. Joh. III: 19—21. VII: 17, en de Leerrede van Prof. VAN ECK, naar de eerste plaats, *over den groo-*

was slechts voorbereiding; dat slechts ondergeschikt onderwijs. Het groote of naaste doel, welks bereiking Hij zich moest voorstellen, was, zich te doen erkennen en aannemen als dengene, die beloofd was. Van hier, dat Hij niet slechts verklaarde, dat het Koningrijk Gods gekomen was (9), maar ook de aandacht op zich zocht te vestigen. Daartoe was Hij met wijsheid, het eerst in eenen familie-kring werkzaam, om aan dezen en door denzelven naar buiten aan anderen bekend te worden (10). Daartoe verrigtte Hij vervolgens de zoo zeer in het oog loopende daad der tempelzuivering, bij zijne eerste komst te Jeruzalem, na zijne optreding onder Israël (11). Daartoe ging Hij het land door, goeddoende, en allerwege zijne Goddelijke magt en liefde, op de treffendste wijze, openbarende. Maar ook hierbij liet Hij het niet. Hij sprak wel vooral in het eerst meer bedektelijk en in algemeene uitdrukkingen, en zocht wel doorgaans zijne volksgenooten door eigene opmerkzaamheid en nadenken te brengen tot de overtuiging, dat Hij degene was, die komen zoude; ja Hij verbood somtijds zelfs, met

grooten invloed, welken gehechtheid aan de zonde op haat tegen de waarheid; gehechtheid aan de deugd op liefde tot de waarheid in den godsdienst oefent, in deszelfs *Tiental Leerred.* bl. 153 verv.

(9) Matth. XII: 28. (10) Joh. II: 1—11.

(11) Joh. II: 13—21.

met wijze liefde, het verbreiden van zijne wonderen (12). Maar Hij sprak ook meermalen duidelijk van zijne meer dan menschelijke grootheid, na dat Hij vele proeven van zijne geloofwaardigheid gegeven had, en maakte zich onbewimpeld genoeg, als den Messias kenbaar, gelijk uit de onderaangehaalde plaatsen overvloedig blijken kan (13). Zoo zocht Hij en moest Hij zoeken de bereiking van het groote doel, hetwelk Hij zich moest voorstellen, en de geschiedenis leert ons dan ook, dat men ten volle overtuigd was, dat hij voor den Christus wilde gehouden zijn (14). Maar van hier dan ook, dat Hij zijn lijden en sterven slechts spaarzaam en ingewikkeld konde en moest aanduiden. Nu en dan moest hij er van gewagen, om zich te beroepen op het alles afdoende bewijs voor zijne Goddelijke zending, hetwelk zijne opstanding uit den dood zoude opleveren (15), of om de al te opgewondene gemoe-

(12) Matth. IX: 27—31. Luk. IV: 34, 41. Matth. XII: 14—16. XVI: 20.

(13) Zie Joh. III: 1—21. IV: 26. V: 17—47. VI: 26 verv. Matth. VII: 21—23. XI: 4, 6. Joh. VII: 16 verv. VIII: 12 verv. IX: 35—37. Matth. XXI: 1—16. XXIII: 8, 10, 27. Joh. XII: 44—50. Matth. XXVI: 64.

(14) Zie Joh. VI: 14. Luc VII: 16. Joh. VII: 26, 31, 40—43. Matth. XXVI: 64. XXVII: 17, 22, 29, 37, 42.

(15) Joh. II: 19. Marc. XII: 39, 40. XVI: 4.

moederen neer te zetten (16), dewijl Hij wilde erkend zijn voor hetgene Hij was, niet voor hetgene men meende, dat Hij zijn moest, of om de verregaande boosheid zijner aartsvijanden in het licht te plaatsen (17), en bij de uitkomst te doen zien, dat het lot, hetwelk Hem trof, Hem niet onverwacht was overgekomen (18). Hij volgde hierin met wijsheid den gang van zijne lotgevallen; daarom sprak Hij er van reeds terstond na de aanvaarding zijner Profetische bediening, toen Hij tegenstand in zijn werk ontmoette, en Hij raadpleegde met de behoeften zijner hoorders; maar altijd gewaagde Hij er van tot het volk en deszelfs Oversten, over wie wij nu handelen, op eene meer of min verbloemde wijze, omdat Hij zich bestendig de bereiking van dat groote doel, de erkentenis van Hem als den Christus, moest blijven voorstellen (19), en om dat eene gedurige, duidelijke aankondiging van zijn lijden en sterven met de bereiking van dat doel in openlijken strijd zou geweest zijn.

Hierbij komt *ten tweede*, dat de Joden van 's Heilands dagen volstrekt geen denkbeeld hadden van eenen *lijdenden* Messias. Sommigen hebben wel ge-

(16) Joh. VI. (17) Matth. XXI: 33—44.
(18) Joh. III: 14.
(19) Luk. XIX: 42*a*.

getracht het tegendeel te bewijzen (20); maar wij vinden in de schriften van het Nieuwe Verbond althans, voor hun gevoelen geen grond ter wereld, en het is dan ook door anderen te regt weersproken (21). Zij waanden, dat het op te rigten Godsrijk met uiterlijk gelaat zou komen en een rijk van deze wereld zijn (22). Zij stelden zich den Koning van hetzelve voor, als een aardschen Vorst, die op den troon van zijnen Vader DAVID zitten, het knellende juk der Romeinen hun van de schouders tillen, alle volken aan zich onderwerpen, Israël tot het toppunt van eer en aanzien verheffen, het met allerlei aardsche zegeningen overladen en tot in eeuwigheid blijven zoude (23). Van hier, dat zij met JEZUS zoo zeer waren ingenomen, wanneer Hij doorslaande proeven gaf van zijne meer dan menschelijke magt en grootheid, inzonderheid, wanneer Hij hun eenen aardschen gelukstaat scheen te bereiden, zoo als bij de wonderdadige spijziging, toen men Hem met geweld tot Koning verheffen wil-

(20) Zie de SS. aangeh. door BORGER, in zijne *disputatio contra* EBERHARDUM, p. 152. n. *x*.

(21) Zie de SS. ingelijks door BORGER aangeh. l. l.

(22) Luk. XVII: 20, 21.

(23) Joh. XII: 34 verg. HESS *abriss der Jüdischen vorurtheile, in Lehre, Thaten und Schicksale unsers Hernn*, I. 371 — 412, vooral 386 — 389.

wilde (24); of, wanneer Hij zelf geneigd scheen om zijn bewind te aanvaarden, gelijk bij zijne plegtige intrede in Jeruzalem, toen men kleederen en palmtakken op den weg spreidde, en Hem toejuichte: *gezegend is Hij, die komt in den naam des Heeren, Hosanna in de hoogste hemelen* (25)! Ja de Godvruchtigsten onder Israël voedden aangaande den Messias en zijn rijk aardschgezinde denkbeelden en verwachtingen. Zij hadden wel niet zulke grove, enkel zinnelijke gedachten, en stelden zich wel het op te rigten Godsrijk ook als een rijk voor, in hetwelk waarheid en geregtigheid zouden heerschen; maar dachten tevens aan uitwendigen luister en verlossing van Israëls vijanden, gelijk wij duidelijk zien uit den lofzang van ZACHARIAS (26). Een SIMEON en de Dooper alleen schijnen kennis gehad te hebben van het aanstaande lijden van den CHRISTUS; maar deze waren ook met Goddelijke openbaringen verwaardigd; en, schoon zij hierdoor zulk een' helderen blik in de toekomst wierpen, zoo schijnen ook zij nog geenszins alle aardschgezinde denkbeelden te hebben laten varen, blijkens de vraag van dezen: *zijt gij degene, die komen zoude, of verwachten wij eenen anderen* (27)? en de

(24) Joh. VI: 15. (25) Matth. XXI: 8, 9.
(26) Luk. I: 67—79.
(27) Matth. XI: 3. Zie over deze plaats JUSTINI M. opus

de vermelding der heerlijkheid van Gods volk door genen (28). Maar zou het dan doelmatig en wijs geweest zijn, indien de Heer gedurig en uitvoerig van zijn lijden en sterven had gesproken? Niet, dat Hij schromen moest verkeerde denkbeelden en heerschende vooroordeelen aan te tasten en te wederspreken. Dit eischte zijne roeping van Hem en dit deed Hij; want Hij zocht hun ten zijnen aanzien en ten aanzien van het Godsrijk, door zijn onderwijs en zijne daden, betere begrippen in te boezemen, ofschoon het afkeer van Hem wekte en tot zijne verwerping leidde. Maar eene gedurige en uitvoerige vermelding van zijn lijden en sterven zou eene onnoodige, doellooze aantasting van hunne begrippen geweest zijn, en hen te zeer geërgerd hebben. Van deze ergernis hebben wij een bewijs in hunnen uitroep na zijne merkwaardige rede in *Kapernaüm's* Synagoge: *deze rede is hard; wie kan dezelve hooren* (29); ja de verklaring, welke Hij eens in den Jeruzalemschen tempel

opus spurium: Responsiones ad Orthodoxos etc. quaest. XXXVIII. SCHROECK, *Christel. Kirchengesch.* II: 22. MUNTINGHE, *Gesch. d. m.* X: 18—20 en a. 9, en vooral het geschrevene tusschen KROM en DONKER CURTIUS in de *Vaderl. Letteroef.* 1817. n. XIV, XV. Mengelw. bl. 641—643 en 689—700, alsmede den eerste in het *N. Chr. Mag.* III. 260.

(28) Luk. II: 32. (29) Joh. VI: 60.

pel afleide: *nog een' kleinen tijd ben ik bij u, en ik ga henen tot dengene, die mij gezonden heeft; gij zult mij zoeken, en gij zult mij niet vinden; en waar ik ben, kunt gij niet komen*, maakte hunnen spotlust gaande, en deed hen tot malkander zeggen: *waar zal deze henen gaan, dat wij Hem niet zullen vinden? Zal Hij tot de verstrooide Grieken gaan, en de Grieken leeren? Wat is dit voor eene rede, dat Hij gezegd heeft: gij zult mij zoeken, en zult mij niet vinden, en waar ik ben, kunt gij niet komen* (30)? Het was dus beter, het was wijs, dat Hij tot zulke menschen niet dan spaarzaam en met weinige woorden van zijn lijden en sterven sprak, dat Hij hun slechts enkele wenken gaf, en niet dan op eene ingewikkelde, maar te gelijk zoo duidelijke wijze er van gewaagde, dat zij bij de uitkomst konden zien, hoe zijn lot Hem bekend geweest was.

Merken wij *ten derde* op, dat de Oversten des volks de bewerkers van zijnen dood zijn zouden, dan wordt het ons nog duidelijker, waarom de Heer niet meermalen en niet uitvoeriger, noch tot hen zelve, noch tot de menigte van zijn lijden en sterven gesproken heeft. Hij moest hen wel doen gevoelen, dat zij als zijne toekomstige moordenaars Hem bekend waren. Dit deed Hij dan

(30) Joh. VII: 33—36.

dan ook van den beginne aan, ja Hij sprak hierom juist, op eene ingewikkelde wijze, vroeger tot hen, dan tot zijne leerlingen, van zijnen dood, omdat zij door de bewustheid van het booze opzet, hetwelk zij al spoedig in hun binnenste koesterden, Hem in dit opzigt konden verstaan, als zijne woorden voor anderen, ook voor zijne Discipelen duister waren (31), gelijk zij ook, eerder dan deze, den zin van zijne voorspellingen aangaande zijnen dood en zijne opstanding begrepen, blijkens hunne verklaring en hun verzoek aan PILATUS, terstond na zijn sterven (32). Maar wie gevoelt niet, hoe onvoegzaam het zou geweest zijn, indien Hij tot hen zelve, door wier toedoen Hij aan het kruis zou genageld worden, hiervan gedurig en uitvoerig gesproken had? In dit onvoegzame lag gewis eene der redenen, om welke Hij zweeg op de beschuldiging, welke, bij zijne teregtstelling voor den Raad, tegen Hem werd ingebragt (33); maar dit was dan ook ongetwijfeld eene der oorzaken, om welke Hij er te voren niet zoo dikwijls en uitvoerig tegen hen van gewaagd had. Even onvoegzaam zou het zijn geweest, wanneer Hij er meermalen en duidelijk van gesproken had tot het volk; want dit

(31) Zie VAN HERWERDEN op Joh. II: 19.
(32) Matth. XXVII: 62, 63.
(33) Matth. XXVI: 61—63*a*.

dit zou den schijn gehad hebben, als of Hij de menigte tegen derzelver Oversten wilde in het harnas jagen, en het zou dezen aanleiding gegeven hebben, om Hem te bespotten, of als een argwanenden lasteraar ten toon te stellen. Wij zien hiervan, dunkt mij, eene proeve in dat scherpe woord, hetwelk zij Hem op zijne vraag: *wat zoekt gij mij te dooden?* in den Jeruzalemschen tempel toeduwden: *gij hebt den Duivel; wie zoekt u te dooden* (34)? Neen! Hij kon en moest er tot hen en het volk slechts zoo veel van zeggen, dat men konde voelen, hoe Hij hunne snoode voornemens kende, en bij de uitkomst konde opmerken, dat zijne verwerping naar zijnen en Gods wil, geschied was. Ook de opmerking, dat de Oversten der natie de bewerkers van zijnen dood zijn zouden, kan er ons van overtuigen.

Doch waarom dan niet meermalen en uitvoeriger er van gesproken tot zijne leerlingen? Maar dit heeft Hij gedaan. Gelijk de vriend voor zijn' vriend het hart uitstort, en aan hem openbaart, wat hij voor anderen verborgen houdt, even zoo heeft de Heer met hen gehandeld; want Hij heeft hun, bij herhaling, met duidelijke woorden ontdekt, wat Hem zoude overkomen (35). Doch zijne handelwijze met hen, te dezen opzigte, verdient eene naauw-

(34) Joh. VII: 19, 20.

(35) Zie de plaatsen boven aangeh., bl 52. a. 96.

naauwkeurigere beschouwing. Zoo zullen wij ook hier zijne wijze liefde opmerken, en de redenen ontdekken, om welke Hij niet nog meermalen en uitvoeriger van zijn lijden en sterven tot hen gesproken heeft.

Niet, dat wij willen treden in een onderzoek van de wijze, op welke Hij hen vormde en opkweekte. De naauwkeurige en diepdenkende HESS heeft dit, naar zijne gewoonte, voortreffelijk gedaan (36). Hij neemt, en, naar het mij voorkomt, met veel oordeel, in 's Heilands onderrigt aan en vorming van zijne leerlingen voor zijnen dood, *vier* tijdperken aan, van welke het *eerste* gaat van den overgang van eenige Discipelen uit de school van JOHANNES in die van JEZUS tot de verkiezing en afzondering der twaalve; het *tweede* van deze afzondering tot de eerste ontdekking van zijn lijden; het *derde* van deze ontdekking tot de nieuwe inzigten, welke Hij hun in zijne afscheidsrede mededeelt, en het *vierde* de zoo gewigtige afscheidsrede omvat, terwijl hij aan het slot van zijne belangrijke verhandeling de bedenking wegneemt, dat er in vroegere gesprekken en redenen van den Heer, zoo als in het gesprek met NIKODEMUS, en in de rede in *Kapernaüm's* Synago-

(36) Zie 's mans Verh. *Lehrumgang des Hernn mit seinen Schülern* in *Lehre, Thaten, u. Schicks u. H.* I. 259–372.

agoge gehouden, veel voorkomt, hetwelk dan later moest gesproken zijn, en opmerkt, wat wij boven reeds zeiden (37), dat het onderwijs van JEZUS menigmalen ingerigt werd naar de oogenblikkelijke gesteldheid en behoeften zijner hoorders (38). Doch wij willen, gelijk ik reeds te kennen gaf, de vorming der leerlingen door hunnen Meester niet in derzelver geheelen omvang beschouwen; maar even gelijk bij de aanwijzing der redenen, om welke JEZUS tot het volk en deszelfs Oversten niet meermalen en uitvoeriger van zijn lijden en sterven sprak, zoo ook hier, in de *eerste* plaats ons alleen bepalen bij het groote of eerste doel, welks bereiking bij hen Hij zich moest voorstellen. Dit doel was, hun geloof aan Hem, als den door God beloofden Messias, onwrikbaar vast te vestigen, en door een' onverbrekelijken band hen aan zich te verbinden. Zonder dit zouden zij gedurig gevaar loopen, van zich aan Hem te ergeren en Hem te verlaten; zonder dit konden zij hunne bestemming niet bereiken, noch aan dezelve beantwoorden. Hiertoe moest dan ook 's Heilands omgang met hen ingerigt zijn en was dezelve ingerigt. Door het onderwijs van den Dooper voorbereid en door deszelfs getuigenis aangaande JEZUS, inzonderheid door

(37) Zie boven bl. 96, 97.

(38) Zie HESS, t. a. pl. s. 367—370.

door dat woord: *ziet het Lam Gods* opgewekt, waren twee der leerlingen van JOHANNES tot Hem gekomen, en de eerste ontmoeting was reeds van zulk een' aard en had reeds zulk eene gezegende uitwerking, dat ANDRÉAS, een van hen, niet aarzelde, zijnen broeder SIMON toe te roepen: *wij hebben den Messias gevonden* en hem tot JEZUS geleidde. Maar hoe zeer moet beider eerbied voor Hem geklommen en hunne overtuiging versterkt zijn, toen de Heer hen deed hooren, dat Hij SIMON kende, zonder hem vroeger gezien te hebben, en hem een naam gaf, met zijn karakter meer overeenkomstig, dan die, welken hij tot nog toe voerde. Ook FILIPPUS, die den volgenden dag in het gezelschap van 's Heilands leerlingen werd opgenomen, was aanstonds zoo vervuld van geloof, dat hij NATHANAËL verklaarde: *wij hebben (dien) gevonden, van welken* MOZES *in de wet geschreven heeft en de Profeten, (namelijk)* JEZUS *den zoon van* JOZEF *van Nazareth;* en door deszelfs bedenking: *kan uit Nazareth iets goeds zijn?* geenszins geschokt werd, maar rustig antwoordde: *kom en zie.* En hoe zeer zal zijn en aller geloof gesterkt zijn geworden, toen de Heer aan NATHANAËL zulk eene kennelijke en voor hem zoo overtuigende proef van zijne meer dan menschelijke kennis gaf, dat hij zijne gemaakte bedenking geheel vergat,

en

en met den diepsten eerbied uitriep: *Rabbi! gij zijt de zoon van God, gij zijt de Koning Israëls!* ja de hooge gedachten, welke zij van Hem voedden, zullen ten toppunt zijn geklommen, toen Hij ter bereiking van zijn doel bij hen, eerst tot NATHANAËL sprak: *omdat ik u gezegd heb, ik zag u onder den vijgenboom, zoo gelooft gij, gij zult grootere dingen zien, dan deze;* en hierop tot allen zeide: *voorwaar, voorwaar zeg ik ulieden, van nu aan zult gij den hemel zien geopend, en de Engelen Gods opklimmende en nederdalende op den Zoon des menschen* (39). Intusschen moeten wij het toenmalige geloof der leerlingen nog voor geene vaste, diep gewortelde overtuiging houden, tegen welke geene bedenkingen hoegenaamd iets zouden vermogt hebben. Het was bloesem des geloofs; maar nog geene rijpe vrucht (40). Dat geloof moest dus van tijd tot tijd tot rijpheid, tot de noodige vastheid gebragt, en de band tusschen hen en den Heer hoe langs zoo meer toegehaald worden. Daarom nam Hij hen met zich op de bruiloft te *Kana*, en deed er, met het gewenschte gevolg, een

(39) Joh. I: 35—52. Cf. BORGER, *Comm. de Evang. Joh.* etc. ad Sect. 39, p. 1-4; ad Sect. 43, p. 5—11; ad Sect. 48, 49. p. 12—23; ad Sect. 51, p. 24—29 et ad Sect. 52, p 30—46.

(40) Zie HESS, t. a. pl.

een treffend wonder (41). Daartoe rukte Hij hen uit den werkkring, in welken zij, als visschers, of tollenaars, tot nog toe verkeerd hadden, geheel en al uit, en beloofde hun, dat Hij hen tot visschers der menschen zoude maken (42). Daartoe liet Hij hen, wel eens met opzet, in dreigende gevaren en bangen nood komen, opdat zijne Goddelijke magt hun te meer zoude openbaar worden (43). Daartoe nam Hij hen steeds op zijne reizen met zich, opdat zij van zijne daden en zijne heerlijkheid getuigen zijn zouden. Daartoe gaf Hij hun dat uitvoerige onderwijs, in zijne zoogenaamde Bergrede, welke in de eerste plaats tot hen gerigt en zoo uitnemend geschikt was, om hunnen waarheidszin te versterken, hunne denkbeelden te verbeteren en uit te breiden, hunne liefde tot de echte Godzaligheid te vermeerderen en naar eene overvloedigere geregtigheid, dan die der Schriftgeleerden en Farizeën was, hen te doen jagen. Daartoe deelde Hij hun zijn bijzonder onderwijs mede en verklaarde hun, wat Hij der menigte in gelijkenissen voorstelde en voor haar verborgen hield (44), boezemde hun onbekrompenere denkbeelden in en gewende hen

(41) Joh. II: 1—11. Cf. BORGER, l. l. p. 47—78.
(42) Matth. IV: 18—22. IX: 9.
(43) Matth. VIII: 23—27. XIV: 23—33.
(44) Matth. XIII: 11.

hen aan eene vrijere levenswijze, zoodat zij, zonder schroom, het vasten nalieten, op den Sabbath aren plukten en aten, en met ongewasschen handen brood gebruikten (45). Met één woord, zijn geheele omgang met zijne Discipelen, zijn onderwijs, zijne daden, zijn voorbeeld, ook zijn bidden in hunne tegenwoordigheid (46), het was alles ingerigt, om hun geloof in Hem te vestigen, hen aan Hem ten naauwste te verbinden, en zoo het hoofddoel, welks bereiking bij hen Hij zich moest voorstellen, te bevorderen. Van hier, dat Hij, gedurende de twee eerste tijdvakken van hunne vorming, volstrekt niet gewaagde van zijn aanstaand lijden en sterven; maar er toen eerst melding van maakte, toen hun geloof zich genoeg gevestigd had, en zijne *antifarizésche* onderwijzingen hun eenen meer geestelijken en zedelijken zin hadden ingeboezemd. Het is van belang, dat wij dit wel opmerken. In de deelen van *Caesarea Philippi* gekomen, vroeg Hij hen: *wie zeggen de menschen, dat ik, de Zoon des menschen, ben?* Het antwoord was: *sommigen* JOHANNES *de Dooper, en anderen* ELIAS, *en anderen* JEREMIAS *of een van de Profeten. Maar gij*, hernam JEZUS, *wie zegt gij, dat ik ben?* En nu aarzelde Petrus niet, om onbewim-

(45) Matth. IX: 14–17. XII: 1. XV: 1 verv.
(46) Luk. XI: 1.

wimpeld, in aller naam, te antwoorden: *gij zijt de Christus, de zoon des levenden Gods.* Zoo was derhalve zijn hoofddoel bij hen bereikt; maar zoo was het dan ook nu het geschikte tijdstip, om van zijn lijden en sterven te spreken. De geschiedenis zegt ons uitdrukkelijk: VAN TOEN AAN BEGON JEZUS *zijnen Discipelen te vertoonen, dat Hij moest henen gaan naar Jeruzalem, en veel lijden van de Ouderlingen, en Overpriesters, en Schriftgeleerden, en gedood worden, en ten derden dage opgewekt worden* (47). Doch ook nu moesten hun de denkbeelden van de CHRISTUS te zijn, en verworpen te worden, onvereenigbaar toeschijnen. Van hier, dat Hij hun terstond, als 't ware een tegengif gaf, door te spreken van zijne komst in de heerlijkheid zijns Vaders met zijne Engelen (48); dat Hij daarna drie van hen aanschouwers maakte van zijne verheerlijking op den berg (49); dat Hij op de vraag van PETRUS, in aller naam gedaan, *wat zal ons geworden?* hun het zitten op twaalf troonen, om de twaalf geslachten van Israël te oordeelen, toezeide (50), en ook om hunnent wil, de laatste maal, op zulk een plegtstatige wijze, *Jeruzalem* binnenreed (51). Inderdaad, het hoofddoel,

(47) Matth. XVI: 13—21. (48) Matth. XVI: 27.
(49) Matth. XVII: 1—8. 2 Petr. I: 16—18.
(50) Matth. XIX: 28. (51) Matth. XXI: 1—11.

doel, welks bereiking bij hen Hij zich moest voorstellen en werkelijk voorstelde, vorderde, dat Hij niet van den beginne af aan van zijn lijden en sterven tot hen sprak, en dat Hij er toen ook slechts nu en dan van gewaagde, toen hun geloof aan Hem diepe wortelen geschoten had in hun hart, en zij ten naauwste aan Hem verbonden waren.

Het is zoo, wanneer zij de Schriften der Profeten geloofd, en het lijden en sterven van den CHRISTUS als een van deszelfs kenmerken gekend hadden, dan had de Heer van stonden aan en gedurig er tot hen van kunnen spreken. Maar zij koesterden aangaande den MESSIAS geheel andere denkbeelden; en het is op deze dat wij *ten tweede* willen letten, opdat het ons nog duidelijker worde, waarom JEZUS niet meermalen en uitvoeriger van zijn aanstaand lot tot zijne Discipelen geproken heeft. Zij waren wel niet met zulke grove, verkeerde voorstellingen en vooroordeelen vervuld, als het gros des volks en deszelfs Oversten, omdat zij niet zoo aardschgezind waren. Hunne liefde voor de waarheid en de Godsvrucht deed hen diepe hoogachting gevoelen voor eenen CHRISTUS, die, gelijk JEZUS deed, op waarheid en op geregtigheid, welke dezen naam verdient, aandrong, en maakte voor hen een Godsrijk begeerlijk, in hetwelk beide deze hemel telgen zouden heerschen. Ook hadden zij reeds van

den Dooper geleerd, dat de afkomst uit ABRAHAM op zich zelve geene aanspraak gaf op het deelgenootschap aan het Koningrijk der hemelen. Evenwel verkeerden ook zij in den waan, dat de CHRISTUS op deze aarde als Koning heerschen, dat Hij hier een rijk, aan dat van de Vorsten dezer wereld gelijk, stichten en zoo in zijne heerlijkheid zich openbaren zoude. Duidelijk leiden zij deze hunne verwachting aan den dag, toen de schare, na de wonderdadige spijziging, JEZUS met geweld wilde nemen, om Hem tot Koning te verheffen, zoo dat Hij hen moest dwingen in het schip te gaan en voor Hem weg te varen (52). Niet minder duidelijk zien wij dezelve in hunne verslagenheid, toen zij den rijken jongeling bedroefd zagen heengaan, en den Heer hoorden zeggen, dat een rijke bezwaarlijk in het Koningrijk der hemelen zal ingaan; alsmede in de vraag, bij die gelegenheid, door PETRUS, in aller naam gedaan: *ziet, wij hebben alles verlaten, wat zal ons dan geworden* (53)? Maar vooral blijkt ons dezelve uit de twistvraag, welke zij gedurig onder malkander opwierpen, wie van hen de meeste zou zijn in het Koningrijk der hemelen (54)? en uit het verzoek van JAKOBUS en JOHANNES,

(52) Joh. VI: 15. Matth. XIV: 22.
(53) Matth. XIX: 22 — 27.
(54) Matth. XVIII: 1. eld.

NES, om te mogen zitten, de een aan 's Heilands regter- en de ander aan zijne linker-hand in zijn Koningrijk (55). Ja die verwachting was zoo diep in hen geworteld, dat zij, zelfs na Zijne opstanding, Hem vroegen, of Hij nu het Koningrijk aan Israël zoude oprigten (56). Geen wonder: zij waren en bleven Israëlieten. De denkbeelden en verwachtingen der natie waren hun van jongs af ingeboezemd; zij wisten, dat Israël Gods uitverkoren volk en bijzonder eigendom was, en dat de Profeten zoo veel groots en heerlijks van het Messias-rijk voorspeld hadden; en het was hun niet onbekend, wat de Schriftgeleerden te dezen opzigte dachten, blijkens hunne vraag aan JEZUS: *wat zeggen dan de Schriftgeleerden, dat* ELIAS *eerst moet komen* (57)? Van hier dan ook, dat zij schijnen gewenscht te hebben, dat de Meester de Farizeën wat meer mogt sparen, en Hem wel eens waarschuwden, dat zij, die zoo veel invloed hadden op het volk, aan zijne rede zich geërgerd hadden (58). Maar zou het dan wijs geweest zijn, indien de Heer van zijn lijden en sterven tot hen gedurig gesproken had? Hij moest ja vooral bij hen verkeerde denkbeelden en vooroordeelen bestrijden en trachten uit te roeijen. Hieraan arbeidde Hij ook met het taai-

(55) Matth. XX: 20, 21.
(56) Hand. I: 6.
(57) Matth. XVII: 10.
(58) Matth. XV: 12.

taaiste geduld; maar Hij deed het tevens met wijze liefde. Hij handelde met hen, gelijk een verstandig onderwijzer en opvoeder, die zich schikt naar de vatbaarheid zijner kweekelingen, hun niet op eenmaal alles mededeelt, maar van trap tot trap opklimt, en hierop vooral uit is, dat zijne leerlingen zelve leeren denken, opdat zij zoo, als door zich zelve, de waarheid verstaan. Eene vroege en gedurige vermelding van zijn lijden en sterven konden zij niet dragen. Getuige dit hun gedrag, bij de eerste aankondiging van hetzelve. Toen nam PETRUS Hem tot zich, begon Hem te bestraffen en zeide tot Hem: *Heer! (zijt) u genadig, dit zal u geenszins geschieden!* zoo dat JEZUS, om dergelijke stoute taal voor altijd af te snijden, hem, met den meesten nadruk, dit ernstige woord toevoegde: *ga weg achter mij, Satan! gij zijt mij een aanstoot; want gij verzint niet de dingen, die Gods zijn, maar die der menschen zijn* (59). Getuige het hunne gemoedsgesteldheid bij de tweede uitvoerige vermelding van zijn lijden en sterven. Toen durfden zij wel niet weder zulk eene stoute taal voeren, maar wat werkte het bij hen? Volgens MATTHEUS werden zij zeer bedroefd, en volgens MARKUS en LUKAS verstonden zij zijne woorden niet; dezelve waren voor hen verborgen,

(59) Matth. XVI: 22, 23.

gen, zoo dat zij ze niet begrepen, en zij vreesden, zulk een' diepen indruk had de toespraak aan PETRUS op hen gemaakt, zij vreesden van die woorden Hem te vragen (60). Het was en bleef hun stik donker, en wat zij er van begrepen, dat baarde hun diepe droefheid, terwijl zij kort daarop onder malkander de vraag behandelden: wie toch de meeste zoude zijn in het Koningrijk der hemelen (61)? Die vraag werd door hen opgeworpen zelfs aan den laatsten avond van 's Heilands leven (62). Ja, bij zijne gevangen-neming hadden zij nog zoo weinig begrip van zijn lijden en sterven, als door Hem moetende ondergaan worden, dat zij Hem tegen de gewapende bende wilden verdedigen (63). Van hier dan ook, dat zij geheel ter neer geslagen waren, toen hun geliefde Meester, geheel tegen hunne denkbeelden en verwachtingen aan, aan het kruis was gestorven, dat zij toen, ofschoon zij er niet aan zullen getwijfeld hebben, of zijn geest was door den Vader in het paradijs overgebragt, echter de bange klagt slaakten: *wij hoopten, dat Hij de ge-*

(60) Matth. XVII: 23. Mark. IX: 32. Luk. IX: 45.

(61) Matth. XVIII: 1 verv. Mark. IX: 33. verv. Luk. IX: 46. verv.

(62) Luk. XXII: 24.

(63) Matth. XXVI: 51. Luk. XXII: 49, 50.

gene was, die Israël verlossen zoude (64), en dat zij van zijne opstanding uit den dood zoo moeijelijk te overtuigen waren (65). Neen! de Heer moest tot hen niet zoo vroeg en gedurig van zijn lijden en sterven spreken. Opdat zij gelooven mogten, dat Hij degene was, voor wien Hij zich had uitgegeven, daarom gewaagde Hij er nu en dan van, eer het geschied was (66); want zoo zagen zij, dat hetzelve Hem niet onverwacht overkwam, en zoo konden zij voor volslagen ongeloof bewaard blijven; maar Hij deed het niet eerder en niet meer, dan zij konden dragen. Gelijk overal, zoo bewonderen wij ook hier zijne wijze liefde.

Hierbij komt *ten derde*, dat de aankondiging van 's Heilands lijden en sterven hun diepe droefheid veroorzaakte. Zij begrepen wel niet, hoe het mogelijk ware, dat de CHRISTUS zou verworpen worden en den dood ondergaan; maar zij verstonden echter zeer goed, dat hun Meester van lijden en sterven, als Hem te wachten staande, gewaagde; en, daar Hij deze treurige toekomst, bij herhaling, aankondigde, zoo werden zij droefgeestig en ter neer geslagen. Hoe treffend getuigt deze hunne gemoedsgesteldheid, op-

(64) Luk. XXIV: 21.
(65) Luk. XXIV: 11, 36—43.
(66) Joh. XIII: 19. XIV: 29.

opdat ik dit in het voorbijgaan opmerke, voor de echtheid van 's Heilands voorspellingen aangaande zijn lijden en sterven. Bij de eerste toch waren de Discipelen, zoo als wij gezien hebben, ontevreden en zoo stoutmoedig, dat zij den Meester durfden bestraffen; maar bij de tweede werden zij zeer bedroefd, omdat zij zagen, dat Hij in zijne aankondiging volhardde, en omdat zij, van wege de nadrukkelijke teregtwijzing, welke zij ontvangen hadden, Hem niet weder durfden tegenspreken. Wie gevoelt niet, dat dit de uitwerking van 's Heilands tweede voorspelling, na hetgeen er bij de eerste gebeurd was, op zulke menschen, als zijne leerlingen waren, zijn moest, en dat een verdichter op deze en dergelijke bijzonderheden geen acht zou geslagen hebben? Het is zoo, zij schijnen zich daarna met het denkbeeld van lijden en sterven eenigzins verzoend te hebben; het zij dat het, door de herhaalde aankondiging, minderen indruk op hen maakte; het zij dat zij zich in den waan bragten, dat 's Heilands woorden anders moesten verklaard worden, of met opzet verzuimden, over dezelve na te denken; want terstond na de derde aankondiging deden JAKOBUS en JOHANNES het reeds boven vermelde verzoek om de twee eerste posten in het Messiasrijk. Maar hoe bedroefd en ontroerd waren zij aan den laatsten avond van zijn leven, toen Hij van zijn heengaan gewaag-

 de

de (67)! En geen wonder. Hunne ziel was aan Hem zoo naauw verbonden, dat zij Hem niet konden missen. Zij hadden in zijn bijzijn zoo vele zalige uren doorgebragt en al hunne hoop op Hem gevestigd. Als Hij maar bij hen, en zij maar bij Hem bleven, dan was het hun wel. Volgen wilden zij Hem, waar Hij ook henen ging, al moesten zij ook hun leven voor Hem zetten (68); maar de gedachte, dat Hij hen verlaten zou, dat zij Hem niet weder zouden zien, was hun ondragelijk. En mogen wij dan niet ook in deze hunne gemoedsgesteldheid eene reden zoeken, om welke de Heer niet meermalen en uitvoeriger van zijn lijden en sterven tot hen sprak? Of zal een leeraar zijne leerlingen, een vriend zijne vrienden, een Vader zijne kinderen noodeloos bedroeven? En zouden wij dit dan van Hem verwachten, die de liefde zelve was, en de zijnen met zulk eene teedere zorg opkweekte? Neen! het kon Hem niet van het hart, zoo gedurig en uitvoerig tot hen te spreken van eene zaak, welke hen zoo zeer ontroerde en de bitterste zielesmart veroorzaakte. Hij sprak er met wijze liefde slechts zoo veel van, als volstrekt noodig voor hen was; en, wanneer Hij er van gewaagd en daardoor hen ter neer geslagen had, dan

(67) Joh. XIV: 1, 27. XVI: 6.
(68) Joh. XIII: 36, 37.

dan zocht Hij hen aanstonds weder op te beuren en te verblijden, door er telkens de verzekering bij te voegen, dat Hij ten derden dage weder zoude opstaan om eene heugelijke toekomst voor hen te openen. Wij ontdekken deze wijze liefde en teedere zorg van den Heer voor zijne leerlingen vooral in zijne afscheidsrede, als welke zoo uitnemend geschikt was, om hunne ziel kalm te maken, en blijdschap in hunne harten uit te storten. Hij spreekt toch in dezelve geen woord meer van zijn lijden en sterven, maar maakt alleen van heengaan melding en opent hun de rijkste bronnen van vertroosting, door hun te verzekeren, dat Hij naar het huis zijns Vaders heenging en wel met het doel, om daar voor hen plaats te bereiden; dat Hij den Vader zou bidden, en dat die hun een' anderen Trooster, namelijk den Geest der waarheid, zoude geven, welke altijd bij hen blijven zoude; dat Hij zelf tot hen zoude wederkomen, om hen tot zich te nemen, opdat zij zouden zijn, waar Hij was; en dat zij, ja wel voor eenen korten tijd bedroefd zouden worden, maar dat hunne droefheid tot blijdschap zoude worden, en dat niemand dan hunne blijdschap van hen zoude wegnemen (69). Voorzeker! dat was onderwijs, geschikt voor de leerlin-

(69) Joh. XIV: 1—3, 16—19. XVI: 7—13, 20—22.

lingen in hunne toenmalige omstandigheden, dat onderwijs, zoo als men het van JEZUS verwachten konde. Eene gedurige en uitvoerige vermelding van zijn lijden en sterven zou de aandoeningen der Discipelen te zeer gaande gemaakt hebben, en met zijne teedere liefde jegens hen in strijd geweest zijn.

Eindelijk kunnen wij hier nog wijzen op de gevoelige ziel van JEZUS zelve. Dat Hij deze bezat, zouden wij durven vaststellen, al leverde zijne geschiedenis er ons geene bewijzen van op; want zij behoort tot den adel van onze natuur, en Hij had zonder dezelve geen Zaligmaker van zondaren kunnen zijn. Maar wij vinden er meer dan ééne proef van opgeteekend. MATTHEUS en MARKUS berigten ons, dat Hij, eens de scharen ziende, *innerlijk met ontferming* over haar bewogen werd, omdat ze vermoeid en verstrooid waren, gelijk schapen, die geenen herder hebben (70). LUKAS verhaalt, dat Hij, op het gezigt van eene weduwe, welke de lijkbaar van haren eeniggeboren zoon volgde, *innerlijk met ontferming* over haar bewogen werd en tot haar zeide: *ween niet* (71)! als mede, dat Hij, op zijne laatste reis naar *Jeruzalem*, toen Hij de stad in het oog kreeg, over haar *weende*

(70) Matth. IX: 36. Mark. VI: 34.
(71) Luk. VII: 13.

de (72). En hoe treffend stelt JOHANNES de aandoeningen voor, welke den Heer vermeesterden, in zijn verhaal van de opwekking van LAZARUS. JEZUS *dan*, schrijft hij, *als Hij haar* (MARIA) *zag weenen, en de Joden, die met haar kwamen, (ook) weenen, werd Hij zeer bewogen in den geest en ontroerde zich zelven;* en wederom: JEZUS *weende;* en nog eens: JEZUS *dan wederom in zich zelven zeer bewogen zijnde, kwam tot het graf* (73). Wij vinden derhalve bij *al* de Evangelisten aandoenlijke bewijzen van het gevoelige hart, hetwelk in onzen Heer klopte, en dat mogen wij, in het voorbijgaan, wel opmerken, omdat het ons doet zien, hoe zij allen het hoogstbelangrijk achtten, dezelve op te teekenen. Andere proeven ter bevestiging van de waarheid, dat JEZUS eene gevoelige ziel had, ga ik voorbij, omdat dezelve van andere aandoeningen getuigen, welke Hij openbaarde, doch op welke wij hier niet hebben te letten. De opgegevene zijn genoeg en doen ons zien, dat Hij geen lijden kon aanschouwen, of zijn medelijden werd opgewekt, dat Hij geene tranen kon zien storten, of Hij weende mede Maar zouden wij dan ook in dit gevoelige gestel van den Verlosser geene reden mogen zoeken

(72) Luk XIX: 41.
(73) Joh. XI: 33, 35, 38*a*.

ken van zijn spaarzaam spreken over zijn lijden en sterven? Hadden andere oorzaken het Hem tot pligt gemaakt, meermalen en uitvoeriger van hetzelve te gewagen, dan zou de vlekkeloos Heilige gewis zijn gevoel hebben weten te beheerschen; maar nu die oorzaken niet bestonden, nu mogen wij, dunkt mij, aannemen, dat er ook in zijne gevoelige ziel eene reden zal gelegen zijn geweest, om welke Hij zoo weinig en kort van zijnen aanstaanden dood melding maakte. Of zou het treurige lot, hetwelk Hem wachtte, zulke eene ziel niet in beweging gebragt, geene onaangename aandoeningen in haar verwekt, en haar geene droefheid veroorzaakt hebben? Het is zoo, gelijk Hij zijn lijden en sterven in al deszelfs bijzonderheden vooruitzag, zoo waren Hem ook evenzeer bekend de heerlijke vruchten, welke het voor Hem en voor menschen zoude opleveren. Maar de bange strijd moest echter nog gestreden worden; zijne menschelijke natuur, zijne gevoelige ziel kan niet anders, dan afkeer van lijden gehad hebben, en hoe veel liep er zamen, hetwelk de gedachte aan en het spreken over zijn lijden voor Hem aandoenlijk maken moest. De geschiedenis getuigt, hoe zeer de voorstelling van hetzelve zijne aandoeningen gaande maakte. Men denke slechts aan dat scherpe, boven reeds vermelde woord aan PETRUS, toen deze Hem vermaande, die donkere denkbeelden van lijden en sterven uit het hoofd

te

te zetten; aan zijne ontroering in den tempel (74); aan de aandoeningen, welke Hem aan den Paaschmaaltijd vermeesterden (75), en vooral aan zijne gemoedsgesteldheid in Gethsemané, toen Hij droevig en zeer beangst begon te worden, zoo dat het zweet Hem als groote droppelen bloeds van het aangezigt afliep; toen Hij zeide tot zijne leerlingen: *mijne ziel is geheel bedroefd tot der dood toe, blijft hier en waakt met mij;* en op zijn aangezigt vallende, in deze bede zijn hart voor zijnen Vader uitstortte: *mijn Vader! indien het mogelijk is, laat dezen drinkbeker van mij voorbijgaan; doch niet gelijk ik wil, maar gelijk gij (wilt)* (76)! Wij mogen derhalve, dunkt mij, veilig aannemen, dat Hij, ook om zijne eigene aandoeningen niet te zeer gaande te maken, niet meermalen en uitvoeriger van zijn aanstaande lijden en sterven gewaagde, en zich hetzelve het liefst voorstelde, als een verhoogd worden, en als een heengaan tot en verheerlijkt worden bij den Vader.

Doch waartoe deze aanwijzing van de redenen, om welke de Heer niet meermalen en uitvoeriger sprak van zijn lijden en sterven? Het is om ons hierin reeds te doen zien, waarom Hij van

(74) Joh. XII: 27. (75) Joh. XIII: 21.

(76) Matth. XXVI: 36 verv. Mark. XIV: 32 verv. Luk. XXII: 39 verv.

van het doel en de vrucht zijns lijdens en stervens geene meerdere en uitvoerigere melding maakte; want Hij kon, gelijk wij in het begin opmerkten, van het doel en de vrucht zijns doods niet spreken, zonder tevens van zijnen dood zelven te gewagen; maar indien er nu redenen bestonden, om welke Hij slechts spaarzaam en kort van zijn op handen zijnde lijden en sterven sprak, dan doen deze ons reeds zien, waarom Hij niet meermalen en uitvoeriger van deszelfs oogmerken en gevolgen gewaagde.

Intusschen valt het niet te ontkennen, dat Hij van de vergeving der zonden en de zaligheid door zijn lijden en sterven veel spaarzamer en korter, dan van zijn lijden en sterven zelf gesproken heeft. De vraag blijft dus over: „ waarom heeft de „ Heer geene meerdere en uitvoerigere melding ge- „ maakt van het doel en de vruchten zijns lijdens „ en stervens; waarom heeft Hij aangaande de- „ ze gewigtige zaak slechts enkele wenken gege- „ ven; waarom dezelve niet meer ontwikkeld en „ duidelijker voorgedragen?" Laat ons zien, of wij de redenen van deze zijne handelwijze kunnen nasporen.

Vooraf moet ik opmerken, dat Hij er niet zoo weinig van gezegd heeft, als in den eersten opslag schijnt. Hij heeft wel slechts enkele wenken gegeven, maar in die wenken ligt veel opgesloten, gelijk ons bij de verklaring van zijne gezegden en de ont-

ontwikkeling van het uit dezelve afgeleide onderwijs, is gebleken; ja welligt zal ons bij de overweging van de leer der Apostelen blijken, dat dezelve in waarheid de kiem van hun uitvoeriger onderrigt in zich bevatten. Het is echter reeds bij eene oppervlakkige beschouwing duidelijk, dat de Apostelen 's Heilands onderwijs ontwikkeld hebben, en het kan niet anders, dan ons bevreemden, waarom Hij zelf er niet meermalen en uitvoeriger van gesproken heeft. De zoo even vermelde vraag behoudt dus al hare kracht, en verdient naauwkeurig door ons overwogen te worden.

Ik vind dan eene *eerste* reden hierin, dat de Heer geene aanleiding kreeg, om er meer van te spreken. Als Hij er van gewaagde, dan maakte men ja bedenking tegen zijne verklaringen, en opperde desaangaande vragen; maar hoe zeldzaam en met welke gezindheid deed men het! Denken wij aan 's Heilands rede in de Synagoge te *Kapernaüm*. Toen streden zij er over onder malkander, zeggende: *hoe kan ons deze zijn vleesch te eten geven?* En, nadat JEZUS zijn onderwijs plegtig herhaald had, vroegen zij niet om verder onderrigt, maar riepen uit: *deze rede is hard, wie kan dezelve hooren* (77)? Van gelijken, ja van nog ergeren aard, waren de bedenkingen en uitboezemingen der Jeruzalemmers. Op 's Heilands betuiging: *heeft*

(77) Joh. VI: 52, 60.

heeft Mozes u niet de wet gegeven en niemand van u doet de wet; wat zoekt gij mij te dooden? antwoordde de schare: *gij hebt den duivel, wie zoekt u te dooden* (78)? Op zijne verklaring, dat Hij nog een kleinen tijd bij hen was, dat men Hem zou zoeken, maar niet vinden, en dat men, waar Hij was, niet zoude kunnen komen, dreef men den spot met Hem (79). Toen Hij, op eenen anderen tijd, van zijn heengaan sprak, hernamen zij niet minder bijtend: *zal Hij ook zich zelven dooden, omdat Hij zegt; waar ik henenga, kunt gij niet komen* (80). Maar op zulke bedenkingen en uitboezemingen konde Hij hun de waarheid niet nader verklaren. Dezelve gaven Hem geene aanleiding, om meermalen en uitvoeriger van zijn lijden en sterven tot vergeving der zonden en zaligheid tot hen te spreken en dit gewigtige doel van hetzelve meer in het licht te stellen. Even zoo was het ook met zijne Discipelen. Bij zijne eerste duidelijke vermelding van zijn lijden en sterven maakten zij ja bedenking, maar van welken aard was dezelve? Kwam zij voort uit een leergierig gemoed? Begeerden zij nader onderrigt aangaande de zaak, welke hun zoo duister en onverklaarbaar voorkwam? Neen! PETRUS bestrafte Hem, en toen JE-

(78) Joh. VII: 19, 20. (79) Joh. VII: 33—36.
(80) Joh. VIII: 22.

JEZUS hem dat nadrukkelijke, ernstige, boven reeds aangehaalde woord toevoegde: *ga weg achter mij Satan!* enz., toen was er niemand, die nader onderrigt verlangde, toen zwegen allen (81). En bij de tweede aankondiging werden zij bedroefd en vreesden Hem te vragen, ofschoon zij zijne woorden niet verstonden (82). Hadden zij Hem over dit gewigtige stuk met een leergierig hart gevraagd, wie twijfelt er aan, of Hij zou hen ook in dit opzigt nader onderwezen hebben? Maar dit deden zij niet. Zij toonden derhalve, dat zij voor een nader onderrigt aangaande deze zaak nog niet vatbaar waren. Zij gaven den Heer geene aanleiding, om hun hetzelve mede te deelen, en Hij volgde alzoo de gewoonte, welke Hij zich, met wijsheid, in zijn onderwijs, veelal ten regel stelde, om namelijk uit de bedenkingen, welke Hem gemaakt, en de vragen, welke Hem voorgesteld werden, zijn onderwijs te ontleenen; eene gewoonte, welke mede getuigt van de voortreffelijkheid zijner leerwijze, want zoo werden zijne hoorders tot nadenken opgeleid, zoo werd het onderwijs van zelf ingerigt naar hunne behoeften, en zoo werd hun niet meer gegeven, dan zij dragen konden (83).

Het

(81) Matth. XVI: 22, 23.
(82) Matth. XVII: 23. Mark. IX: 32.
(83) Verg. W. BROES *over het lijden van* JEZUS,

voor-

Het laatst gezegde leidt mij tot eene *tweede* meer belangrijke reden, namelijk deze, dat 's Heilands hoorders voor een meer uitvoerig onderrigt aangaande het doel en de vrucht van zijn lijden en sterven nog niet vatbaar waren. Tot staving hiervan wijze ik *eerst* op de gesteldheid huns harte, en *dan* op den zamenhang tusschen de leer der vergeving van zonden en zaligheid door 's Heeren lijden en sterven en andere waarheden, welke voor hen nog veel te hoog waren.

Wat het *eerste* betreft, zal de mensch vatbaar zijn voor de aanneming van de prediking der vergeving van zonden en ware zaligheid, dan moet hij zich als een zondaar kennen en lust tot heiligheid hebben. Zonder dit stelt hij in die prediking, zonder dit in die vergeving en zaligheid geen belang, omdat hij er geene behoefte aan gevoelt. Maar hoe was nu bij het volk en deszelfs Oversten de gesteldheid des harte? Zoo aardschgezind als hunne denkwijze was, zoo aardschgezind was ook hun hart. Zij voelden behoefte aan geluk, maar aan een geluk van deze wereld, aan verlossing van hunne vijanden en aan uitwendigen voorspoed. Zij voelden behoefte aan eenen *Messias*, maar aan een' *Messias*, die hun dat geluk, hetwelk zij begeerden, konde en wil-

vooral bl. 22 verv. en HESS, *Lehre, Thaten u. Schicksale u. Herrn*, I. 75—101.

wilde schenken. De *Sadduceën* loochenden de opstanding der dooden en het volgende leven (83). Maar welk belang konden zij dan stellen in de prediking der vergeving van zonden? En wat de *Farizeën* betreft, hoogmoed en geveinsdheid beheerschten hunne harten. Er woonde geene liefde tot God in hun binnenste (84). Zij namen eere van malkander en zochten de eere, die van God alleen is, niet (85). Zij werden zoo zeer door geldgierigheid gedreven, dat zij zelfs der weduwen huizen opaten, en dat onder den schijn van lang te bidden (86). Zij maakten de Goddelijke geboden krachteloos door hunne inzettingen (87), en lieten het zwaarste der wet na, namelijk de *billijkheid* in het oordeelen, de *barmhartigheid* in het helpen en de *trouw* in het vervullen van beloften (88). Maar diezelfde menschen waren boven mate naauwgezet in uitwendige, zoogenaamde, deugdsbetrachting, zoo zelfs, dat zij de munte en de dille en het komijn vertienden (89), het buitenste van hunne drinkbekers en schotels zorgvuldig reinigden (90), het dragen van iets en het plukken van aren op den Sabbath

(83) Matth. XXII: 23. (84) Joh. V: 42.
(85) Joh. XVI: 44.
(86) Luk. XVI: 14. Matth. XXIII: 14.
(87) Matth. XV: 6 (88) Matth. XXIII: 23.
(89) Matth. XXIII: 23. (90) Matth. XXIII: 25.

bath (91), alsmede het eten met ongewasschen handen (92) streng veroordeelden, ja zelfs het helpen van ongelukkigen op den Sabbath voor schennis van dien heiligen dag hielden (93); en, schoon zij al wat zij deden, alleen verrigtten, om van de menschen gezien en geëerd te worden (94), zoo waren zij echter met deze hunne goede werken zoo zeer ingenomen, dat zij zich zelven als regtvaardigen en bij uitnemendheid vrome menschen aanmerkten. Van hier, dat zij den omgang met tollenaren en zondaren zorgvuldig vermeden, aan het verkeer van JEZUS met dezen, in het eerst zich grootelijks ergerden (95) en daarna hetzelve aanvoerden als een bewijs tegen zijne Profetische waardigheid (96). Van hier, dat zij met hunne breede gedenkcedels en groote kleederzomen te voorschijn tredende, op aller achting en eerbied, op de begroetingen op de markten, op den eeretitel van *Rabbi* en op de vooraanzitting aan de maaltijden en in de Sijnagoge de meeste aanspraak meenden te hebben (97), en dat zij zelfs aan geene genade en ver-

(91) Joh. V: 10. Matth. XII: 1, 2.
(92) Matth. XV: 2.
(93) Joh. V: 16. eld.
(94) Matth. XXIII: 5. (95) Matth. IX: 11.
(96) Luk. XV: 2. XIX: 7.
(97) Matth. XXIII: 5—7.

vergeving bij God behoefte gevoelden (98). Ook de besten onder hen achtten eene wedergeboorte uit water en Geest voor den Jood onnoodig, gelijk wij zien uit het gesprek van JEZUS met NIKODEMUS. En had men zich onwetend bezondigd, de schuld was door een offer uit te wisschen. En deze menschen waren Israëls leidslieden! Kon het anders, of het volk moest van den weg der waarheid en der deugd hoe langs zoo meer afdwalen? Het verkreeg geene kennis aan zich zelf, vergenoegde zich met hetgeen het deed, bouwde, in navolging van deszelfs Meesters, op zijne geregtigheid en verhief zich op zijne afkomst uit ABRAHAM. Dit was vooral te *Jeruzalem* de heerschende gezindheid. De *Galileërs* waren meer aardschgezind, dan hoogmoedig, en zochten den Heer om de spijs, die vergaat (99); de *Jeruzalemmers* daarentegen waren door volkstrots opgeblazen; getuige het dat woord, hetwelk zij JEZUS met zoo vele verontwaardiging toeduwden: *wij zijn* ABRAHAM'S *zaad en hebben nooit iemand gediend; hoe zegt gij (dan): gij zult vrij worden* (100)? Maar zou het nu wijs gehandeld geweest zijn, indien de Heer tot dezulken van zijn lijden en sterven tot vergeving der zonden en zaligheid meermalen en

(98) Luk. XVIII: 9—14.
(99) Joh. VI: 26, 27. (100) Joh. VIII: 33.

en uitvoeriger gesproken had? Zouden zij daarvoor vatbaar geweest zijn? Zou dat doel getroffen en ingang gevonden hebben? Neen! Hij moest eerst de zedewet in derzelver oorspronkelijke zuiverheid, ontdaan van alle menschelijke bijvoegsels en verkrachtingen, weder aan het licht brengen en tegen de verkeerde uitleggingen der Schriftgeleerden handhaven. Hij moest eerst aanwijzen, wat er in den echten onderdaan van het Godsrijk vereischt wordt, aan welke verkeerdheden men zich schuldig maakte en welk eene deugd men beoefenen moest. Hierin vinden wij Hem dan ook overal en ten allen tijde bezig. Zoo bragt Hij hun onder het oog, hoe veel hun ontbrak. Zoo zocht Hij hen bekend te maken met zich zelven, hunnen hoogmoed op hunne ingebeelde heiligheid hun te ontnemen, gevoel van behoefte aan genade en vergeving bij hen te wekken en tot de regte waardering en dankbare aanneming van deze grootste van alle weldaden hen op te leiden (101). Het is zoo, juist deze prediking werd, door de bedorvenheid der menschen, oorzaak van zijne verwerping. Men kon dat reine licht en die onbekrompene denkbeelden niet verdragen; men had aan die heiligheid geen lust en

werd

(101) Verg. LANG *over de ongenoegzaamheid der Natuurl. Godgel.* H. Gen. 1796 bl. 68 verv. en MUNTINGHE *Gesch. d. Menschheid.* IX: 242, 251. verv.

werd tegen den vrijmoedigen bestraffer verbitterd; doch dit ontneemt niets aan hetgeen wij bezig zijn te bewijzen. Neen! het was wijs en goed, dat de Heer niet meermalen en uitvoeriger sprak van zijn lijden en sterven tot vergeving der zonden en zaligheid. Het volk en deszelfs Oversten waren er nog niet vatbaar voor door de gesteldheid huns harte.

Hetzelfde geldt in zeker opzigt van de Discipelen des Heeren. Ik zeg met opzet, in zeker opzigt; want er was tusschen hen en het volk en deszelfs Oversten een hemelsbreed verschil. Gelijk zij geene bloot aardschgezinde denkbeelden en verwachtingen van den *Messias* en deszelfs rijk koesterden, zoo was ook hun hart niet alleen vervuld van de dingen dezer wereld. Zij vreesden den God van Israël en wandelden in opregtheid voor deszelfs aangezigt, hadden de waarheid en de deugd lief, voelden voor hunnen Meester eene onbepaalde hoogachting en den diepsten eerbied, en waren, door innige liefde, ten naauwste aan Hem verbonden. Hoe duidelijk toonden zij dit, door bij Hem te blijven in dien gewigtigen stond, toen velen Hem verlieten, ofschoon Hij zelf hun vrijheid gaf, om ook heen te gaan (102). Noch het besluit van den Joodschen Raad, dat allen, die Hem beleden, den

(102) Joh. VI: 66 — 69.

den *Christus* te zijn, uit de Synagoge zouden geworpen worden (103); noch het vooruitzigt, dat zij welligt met Hem in *Judéa* zouden omkomen (104), kon hen van zijne zijde verwijderen. Zij waren gereed, om zelfs hun leven voor Hem te zetten en volgden Hem, met dit voornemen in het hart, naar *Gethsemané* (105). Geen wonder, dat Hij de loffelijkste getuigenis van hen aflegt, in zijn gebed tot zijnen Vader, nadat Hij met de meeste teederheid afscheid van hen genomen, en zijne laatste bevelen hun gegeven had (106). Maar, schoon dit alles waar is, zoo is het niet minder zeker, dat zij nog die zelfkennis misten, welke er vereischt wordt, om de verkondiging van de vergeving der zonden regt te waarderen, er voor zich zelven levendige behoefte aan te gevoelen en ze met hooge ingenomenheid aan te nemen. Hunne wenschen bepaalden zich nog te veel tot het goed dezer aarde. Zij vroegen nog te veel: *wat zal ons geworden?* Hoogmoed vooral was hunne hoofdkwaal. Zij lieten zich veel voorstaan op hunne opofferingen voor de zaak huns Meesters. *Ziet*, zeiden zij tot Hem, *wij hebben alles verlaten en zijn u gevolgd* (107). Zij twistten gedurig onder

(103) Joh. IX: 22. XII: 42. (104) Joh. XI: 16.
(105) Matth. XXVI: 35.
(106) Joh. XIV—XVII. (107) Matth. XIX: 27.

der malkander over den eersten rang in het Godsrijk, zochten de een boven den ander zich te verheffen, en hadden van tijd tot tijd de ernstigste teregtwijzing en bestraffing hierover noodig. Maar zou het nu wijs geweest zijn, indien de Heer tot hen gedurig en uitvoerig over zijn lijden en sterven tot vergeving der zonden en zaligheid had gesproken? Zouden zij daarvoor vatbaar geweest zijn? Is er iets, dat tegen deze leer meer aandruischt, dan hoogmoed en eigenwaan, en kan zij met blijdschap worden aangenomen door het hart, hetwelk nog te zeer aan de aarde gehecht is? Handelde de Heer dan niet met wijze liefde met hen, door hen meer met hen zelven bekend te maken, hun nederigheid en ootmoed in te boezemen en hunne begeerte naar het hoogste goed voor den zondigen sterveling op te wekken. Voorzeker! zij moesten eerst *en* door zijn onderwijs, *en* door zijn heilig voorbeeld, *en* vooral door hun eigen gedrag zich zelven leeren kennen. Zij moesten eerst regt leeren inzien, hoe veel hun nog ontbrak, welke zondaren zij ook voor God waren en welke dringende behoefte zij ook aan vergeving hadden. Als zij deze noodzakelijke kennis, inzonderheid door eigen ervaring, verkregen hadden, dan zouden zij eerst regte vatbaarheid hebben voor de aanneming van de leer der vergeving van zonden en zaligheid door zijn lijden en sterven, dan haar eerst op den wa-

 ren

ren prijs schatten en met dankbare vreugde haar ombelzen. Het was derhalve wijs en goed, dat de Heer slechts spaarzaam en met weinige woorden tot hen van haar sprak. Ook zij waren er nog niet vatbaar genoeg voor van wege de gesteldheid huns harte.

Doch wij moeten ten *tweede*, dunkt mij, inzonderheid letten op het naauwe, onafscheidelijke verband tusschen de leer der vergeving van zonden en zaligheid door het lijden en sterven van JEZUS, en andere waarheden, welke *en* voor de menigte *en* voor de Discipelen nog veel te hoog waren. Ik heb het oog op de verheerlijking van JEZUS in den hemel tot Koning over de verlosten door zijn bloed, en vooral op de aanneming der Heidenen. Dat de eerste waarheid de bevatting niet slechts van het volk en deszelfs Oversten, maar ook van 's Heilands leerlingen nog verre te boven ging, behoef ik wel niet te bewijzen, na hetgeen ik boven gezegd heb van de denkbeelden, welke men aangaande den *Messias* en deszelfs rijk koesterde. Altijd stelde men Hem zich voor, gelijk wij zagen, als hier op aarde zullende blijven en heerschen. Zelfs na zijne opstanding uit den dood waanden de Discipelen nog, dat Hij hier beneden een zigtbaar Koningrijk zoude vestigen. Ja deze waarheid, dat Hij in den hemel zou verhoogd worden, zou hun zoo wel als der menigte nog ongerijmder en on-

be-

begrijpelijker zijn voorgekomen, dan die van zijn lijden en sterven, gelijk Hij zelf, aan het slot zijner rede in *Kapernaüm's* Synagoge, duidelijk te kennen geeft; want Hij zeide, toen men over hetgeen Hij van het eten van zijn vleesch en het drinken van zijn bloed gezegd had, murmureerde: *ergert u dit? (Wat zoude het) dan (zijn), zoo gij den Zoon des menschen zaagt opvaren, daar Hij te voren was?* (108) Van hier, dat Hij aangaande deze waarheid slechts enkele wenken gaf, dat Hij niet, dan op eene ingewikkelde wijs van haar gewaagde, dat Hij bij de vermelding van zijn lijden en sterven doorgaans alleen van zijne opstanding sprak, en op deze wees, als de bron van troost en van blijdschap, welke zich in de toekomst voor de zijnen opende, en dat Hij in zijne afscheidsrede van zijn heengaan tot den Vader sprekende, ook van zijn wederkomen melding maakte. Maar van hier dan ook, dat Hij de leer aangaande zijn lijden en sterven niet verder konde ontwikkelen. Deze stond toch met die waarheid in het naauwste verband, gelijk de Apostelen naderhand konden aanwijzen en hebben aangewezen. Had Hij derhalve van haar uitvoeriger willen spreken en het doel zijns doods meer in het licht stellen, dan had Hij ook de ge-

(108) Joh. VI: 61, 62.

gezegde waarheid duidelijker moeten voordragen, en aantoonen, hoe Hij door lijden in zijne heerlijkheid moest ingaan, om als de Verlosser over zijne verlosten te heerschen. Maar hiervoor was men nog niet vatbaar; en daarom kon Hij ook het oogmerk en de vrucht zijns stervens niet breeder ontvouwen. Doch bovenal komt hier in aanmerking de andere waarheid, te weten de aanneming der Heidenen. Het is zoo, ook van haar gaf de Heer meermalen wenken, want Hij zeide, dat velen zouden komen van het Oosten en het Westen, en met ABRAHAM, IZAK en JAKOB aanzitten in het Koningrijk der hemelen (109). Hij noemde zich het licht der wereld, het brood, hetwelk leven geeft aan de wereld, en den herder, die, behalve het omdolende *Israël*, nog andere schapen had, welke Hij ook moest toebrengen, opdat het zoude zijn ééne kudde en één herder (110), en verklaarde uitdrukkelijk, dat zijn Evangelie zou gepredikt worden in de geheele wereld tot eene getuigenis voor alle volken (111), ja zijne geheele leer had de strekking, om eens dat groote doel, de verbroedering van Joden en Heidenen, te verwezenlijken; want Hij zocht al wat de vereeniging tusschen

hen

(109) Matth. VIII: 11.
(110) Joh. VIII: 12. VI: 33. X: 16.
(111) Matth. XXIV: 14. XXVIII: 19, 20.

hen verhinderde, van lieverlede uit den weg te ruimen, verklaarde zich sterk tegen de gehechtheid aan de overleveringen der vaderen, verzette zich met kracht tegen den volkstrots zijner natie en derzelver verachting van de Samaritanen en Heidenen, sprak dikwijls van de alles omvattende, zich niet alleen tot de Joden bepalende, maar tot de wereld zich uitstrekkende liefde zijns Vaders, drong op eene aanbidding van God aan, welke niet aan eene zekere plaats wordt verbonden, maar in geest en waarheid geschiedt, en op eene liefde tot den naasten, welke zich niet slechts tot vrienden, of tot land- en geloofsgenooten, maar tot alle menschen, ook tot vijanden uitstrekt, en schreef in zijne Godsvereering slechts twee plegtigheden voor, opdat dezelve, over de geheele aarde, onder alle volken konde ingevoerd worden (112). Wat zeg ik? Hij toonde reeds nu en dan door zijn gedrag, dat zijn oogmerk en zijne liefde het geheele menschdom omvatten; want wij zien Hem, niet lang na de aanvaarding van zijne bediening, niet slechts bij de JAKOB's put in de onderwijzing van eene Samaritaansche vrouw bezig, maar ook bij dat van de Joden zoo gehate volk twee dagen vertoeven, om het te brengen tot het Koningrijk der

(112) Verg. REINHARD, *Plan van den Stichter des Christendoms*, met aanm. van WOLTERBEEK.

der hemelen (113), en Hij weigerde zijne hulp zoo min aan den Heidenschen Hoofdman en de Kananésche vrouw (114), als aan zijne volksgenooten. Maar, schoon dit waar is, zoo vinden wij echter bij Hem nog geene ontwikkeling van dit gewigtige, voorname leerstuk van het Evangelie, en geene aanwijzing, hoe het met deze aanneming der Heidenen gaan zoude. Hiervoor was men, hiervoor waren ook de Discipelen nog niet vatbaar. Zij waren dat zelfs niet na 's Heilands opstanding, blijkens hunne vraag, of Hij het Koningrijk voor *Israël* zoude oprigten, ja PETRUS had, nog na den Pinksterdag, eene bijzondere openbaring noodig, om met vrijmoedigheid in te gaan tot KORNELIUS (115). Maar die ontwikkeling en aanwijzing had de Heer moeten geven, indien Hij uitvoeriger van het doel en de vrucht zijns lijdens en stervens had willen spreken. Dan had Hij moeten aantoonen, dat door zijnen dood een einde aan de offerhanden zou gemaakt worden, dat door denzelven de *Mozaïsche* Godsdienst-inrigting zou vernietigd worden, dat de middelmuur des afscheidsels tusschen Joden en Heidenen zou neergeworpen worden, en dat God die beide in zijn

lig-

(113) Joh. IV.
(114) Matth. VIII: 13. XV: 28.
(115) Hand. X.

ligchaam met zich verzoenen zoude, gelijk dit naderhand, vooral door PAULUS, zoo uitnemend geschied is. Maar zulk een onderwijs was zoo wel voor de Discipelen, als voor de menigte veel te hoog geweest. Daarom konde JEZUS de leer aangaande zijn lijden en sterven tot vergeving der zonden en zaligheid nog niet nader ontwikkelen. Zij hong te naauw zamen met zulke waarheden, welke nog niet ontdekt konden worden, en greep te diep in de innerlijkste verborgenheden van het Koningrijk der hemelen. Hij gaf wel ook in dit opzigt wenken, vooral bij de instelling van het gedachtenis-maal zijns doods, toen Hij van het *Nieuwe Verbond* gewaagde; maar Hij liet het ook met wijsheid bij deze enkele wenken, omdat men voor eene uitvoerigere, duidelijkere voorstelling nog niet vatbaar was, als bij welke Hij zaken had moeten ontdekken, welke men nog niet konde dragen.

Maar de waarheid was zoo gewigtig, en moest zij dan niet eerst en geheel bekend gemaakt worden? Ik erken, als men dezelve toen alleen had kunnen vernemen, dan had de Heer haar behooren mede te deelen. Doch er zou zich *en* voor de Discipelen, *en* voor het volk eene nadere en wel eene betere gelegenheid opdoen, om ze hen te doen hooren. Het is hierop, dat ik in de *derde* plaats wijze.

Die nadere gelegenheid zou zich opdoen voor de

de Discipelen; want de Heer zou uit den dood weder opstaan, en hen wederzien. Dat niet alleen. Hij zou hun den Heiligen Geest zenden van den Vader, die hun niet slechts indachtig zoude maken al wat Hij hun gezegd had, maar ook hen alles leeren, in alle waarheid leiden en de vele dingen, welke Hij hun nog te zeggen had, doch die zij nog niet konden dragen, hun bekend maken. En deze nieuwe Leeraar zou van zich zelven niet spreken, niets op zijn eigen gezag hun mededeelen, noch eene andere, met het onderwijs, hetwelk zij van Hem ontvangen hadden, strijdige leer hun openbaren. Neen! wat Hij gehoord zou hebben, dat zou Hij spreken, en Hij zou Hem, hunnen Meester, verheerlijken; want Hij zou het uit het zijne nemen en dit hun verkondigen (116). Zoo bestond er derhalve geene volstrekte noodzakelijkheid, dat de Heer hun vóór zijnen dood, of, dat Hij zelf hun alles openbaarde, en Hij behoefde dus ook van zijn lijden en sterven tot vergeving en zaligheid niet meermalen en uitvoeriger te spreken. Er zou zich eene nadere gelegenheid opdoen, om er hen van te doen hooren. En deze nadere gelegenheid zou te gelijk eene betere zijn, omdat zij dan *en* van wege de gesteldheid van hun ver-

stand

(116) Joh. XIV: 16. XVI: 12—15.

stand *en* van wege de gesteldheid van hun hart voor het ontvangen van dit hoogere onderwijs meerdere vatbaarheid zouden hebben. Het groote doel, van zijne Messias-waardigheid hen te overtuigen, zou dan ten volle bij hen bereikt zijn; want, naar mate zijn lijden en sterven hun te voren was toegeschenen met die waardigheid in strijd te zijn, naar die mate zou hetzelve, na zijne opstanding en verheerlijking, hen te meer in hun geloof versterken. Daarenboven hunne verkeerde denkbeelden en vooroordeelen aangaande Hem en zijn rijk zouden dan geheel, of althans grootendeels, zijn weggevallen. En wat wij ook niet vergeten moeten op te merken, zij zouden dan, door eigene ervaring geleerd, meerdere kennis aan zich zelven verkregen hebben, niet langer zoo hoog gevoelende zijn en hunne behoefte aan vergeving beter inzien. Ook dit was den Heer bekend, want Hij voorspelde hun, hoe zij zich omtrent Hem gedragen zouden (117). En mogen wij niet vaststellen, dat dit hun gedrag hun meerderen ootmoed zal hebben ingeboezemd? Zien wij dit niet in de wijze, op welke PETRUS het driemaal herhaalde: SIMON, JONA's *zoon! hebt gij mij lief?* beantwoordde (118)? En blijkt het niet duidelijk uit die be-

(117) Matth. XXVI: 31—35.
(118) Joh. XXI: 15—17.

belangrijke, zoo veel zeggende aanteekening van JOHANNES: JEZUS *antwoordde, ik heb u gezegd, dat ik het ben: indien gij dan mij zoekt, zoo laat deze henengaan, opdat het woord vervuld zoude worden, dat Hij gezegd had: uit de genen, die Gij mij gegeven hebt, heb ik niemand verloren* (119)? Maar was het dan niet wijs en goed, dat de Heer zijn uitvoeriger onderrigt tot deze betere gelegenheid uitstelde? Voorzeker! hoe meer wij er over nadenken, des te meer voelen wij ons gedrongen, om zijne wijze liefde te bewonderen. Als deze nadere gelegenheid zou zijn aangebroken, dan zouden zij de leer aangaande zijn lijden en sterven tot vergeving der zonden en zaligheid kunnen vatten; dan regt inzien, dat ook zij vergeving noodig hadden; dan al den rijkdom der liefde, door hunnen Heer in zijn sterven ook aan hen bewezen, beseffen, en deze gewigtige, troostrijke waarheid met ootmoedige dankbaarheid en eene onuitsprekelijke vreugde omhelzen.

Hetzelfde geldt met opzigt tot het volk en deszelfs Oversten; want, ofschoon de Heer zich niet in persoon aan hen zoude openbaren, zoo zoude Hij hun echter door zijne Apostelen bekend maken, wat Hij hun nu nog niet konde me-

(119) Joh. XVIII: 8, 9.

mededeelen. Dezen toch had Hij uitverkoren, om, na zijn vertrek van de aarde, in zijnen naam op te treden, van Hem te getuigen en het Evangelie des Koningrijks te verkondigen (120). En Hij wist, dat die last door hen, naar eisch, zou volvoerd worden; want Hij kende hen, als mannen, die uit de waarheid waren, en door liefde tot haar gedrongen, niets anders zouden leeren, dan hetgeen zij van Hem ontvangen hadden. Daarenboven Hij zou hen in staat stellen, om aan hunne verhevene roeping met getrouwheid te kunnen beantwoorden, en hunne prediking vergezeld doen gaan van zulke kennelijke blijken hunner goddelijke zending, dat allen de voldoendste gronden zouden hebben, om die prediking even gerust aan te nemen, als wanneer zij door Hem zelven geschied ware. Zoo zou zich derhalve ook voor hen eene nadere gelegenheid opdoen, om de leer der vergeving en zaligheid door zijn lijden en sterven te kunnen vernemen. Wat zij van JEZUS zelven niet gehoord hadden, dat zouden zij van de Apostelen kunnen hooren, en dus bestond er geene dringende noodzakelijkheid voor den Heer, om er meermalen en uitvoeriger van te spreken. En deze nadere gelegenheid zou ook voor hen te gelijk eene veel betere zijn.

Het

(120) Matth. X: 1 verv. XXVIII: 19. Mark. XVI: 15. Joh. XV: 16, 27. Luk XXIV: 47, 48. Hand. I: 8.

Het groote pleit tusschen Hem en zijne vijanden, of Hij al dan niet de *Messias* ware, zou dan beslist zijn. Dit was het wel reeds, gedurende zijne omwandeling op aarde, voor alle waarheid lievenden en opregten van harte; want zijne werken getuigden, dat de Vader Hem gezonden had en dat Hij der waarheid getuigenis gaf. Maar het was zulks niet voor de menigte, omdat zijn gedrag en zijne lotgevallen menige bedenking daartegen schenen op te leveren. Doch, als Hij was opgestaan en tot den Vader heengegaan, dan zou die groote waarheid allen met den heldersten glans in de oogen stralen; dan zou het blijken, dat Hij onschuldig ter dood was veroordeeld en geene zonde gekend, noch gedaan had. Maar dit zou derhalve de regte tijd zijn, om van zijn lijden en sterven tot vergeving der zonden en zaligheid meermalen en uitvoeriger te spreken; want dan moest de vraag als van zelf oprijzen: waarom Hij, die nu toch ontegenzeggelijk bleek de CHRISTUS te zijn, den dood had ondergaan? en dan kon zijn lijden eerst met regt uit het gezegde oogpunt voorgesteld worden. Dat niet alleen. Men zou dan ook geschikt zijn, om die leer aan te nemen; want, als men met de onloochenbaarste bewijzen de waarheid gestaafd zag, dat de gestorven JEZUS uit de dooden opgewekt en door God tot den CHRISTUS, den Heer, gemaakt was, dan moesten de verkeerde

de denkbeelden en vooroordeelen, door welke men vroeger voor de omhelzing dier leer onvatbaar was, van zelf wegvallen. En wat wij vooral niet vergeten moeten op te merken, na den MESSIAS-moord zou men voorwaar niet meer op afkomst uit ABRAHAM en eigen geregtigheid voor God kunnen roemen; maar inzien en gevoelen, hoe dringende behoefte men had aan vergeving bij den Allerhoogste. Zoo zou de leer van 's Heilands lijden en sterven tot vergeving der zonden en zaligheid dan op derzelver regte plaats kunnen aangebragt worden. Zoo zou zij dan eerst duidelijk en in al hare kracht, als ook tot hen, die den CHRISTUS gekruisigd hadden, zich uitstrekkende, kunnen gepredikt worden, en het door schuldbesef verslagene hart zou dan regt gestemd zijn, om haar met ootmoedige, dankbare blijdschap te omhelzen.

Maar indien de Heer dan ook al zijne wijze redenen gehad heeft, om welke Hij van deze gewigtige zaak zoo weinig en kort sprak vóór zijn sterven, zoo blijft de vraag over: waarom Hij er geene meerdere en uitvoerigere melding van gemaakt heeft na zijne opstanding? Het is tot de beantwoording van deze vraag, dat wij thans overgaan.

Waarom heeft JEZUS *er niet meermalen en uitvoeriger van gesproken na zijne opstanding?*

Wij willen niet twisten met hen, die meenen, dat JEZUS, na zijne opstanding, van zijn lijden en sterven tot vergeving der zonden en zaligheid meer zal gezegd hebben, dan ons is opgeteekend. Wij erkennen, dat zij voor hun gevoelen niet weinig kunnen bijbrengen, en hebben dit boven reeds opgemerkt; ja het komt ons met sommigen genoegzaam zeker voor, dat Hij zijne Discipelen, bij het openen van de schriften, onder andederen ook op JEZAJA LIII zal gewezen hebben (121); maar wij herhalen tevens, wat wij dáár verklaarden, dat ook de tegenovergestelde gedachte heeft, waardoor zij zich aanprijst, en voelen ons te meer in onze meening versterkt, naar mate wij over deze zaak meer nadenken. Intusschen spreekt het van zelf, dat wij ons hier, in ons onderzoek, tot 's Heilands leerlingen alleen moeten bepalen; want, als wij hetzelve ook tot het volk en deszelfs Oversten wilden uitstrekken, dan zou de vraag zich oplossen in eene andere, namelijk in deze: waarom de Heer, na zijne verrijzing, aan hen niet is verschenen? Wij vestigen derhalve op zijne leerlingen alleen onze aan-

(121) Zie USTERI, *Paul. Lehrb.* s. 141, 219.

aandacht, en gaan in de veronderstelling, dat Hij, ook na zijne opstanding, niet meermalen en uitvoeriger, dan wij geboekt vinden, althans niet veel en dikwijls, van de zaak, over welke wij handelen, tot hen gesproken heeft, de redenen hiervan nasporen. Hoe vreemd zijne handelwijze in den eersten opslag schijnen moge, een naauwkeuriger onderzoek zal onze verwondering doen ophouden, de veronderstelling, welke wij aangenomen en boven reeds eenigzins gestaafd hebben, bevestigen, en ons de wijsheid van onzen Heer op nieuw in de oogen doen vallen. Letten wij slechts op de *vier* volgende bijzonderheden: *vooreerst*, het tijdvak tusschen 's Heilands opstanding en hemelvaart was voor een uitvoeriger onderwijs aangaande zijn lijden en sterven tot vergeving der zonden en zaligheid door Hem niet bestemd; *ten tweede*, zijne leerlingen waren er ook toen nog niet vatbaar voor; *ten derde*, Hij had, naar zijne wijsheid, met hetzelve andere bedoelingen, en deze heeft Hij getracht te bereiken; eindelijk *ten vierde*, het was ook toen niet volstrekt noodig, dat Hij hun een uitvoeriger onderrigt aangaande de zaak, over welke wij handelen, mededeelde.

Wat het *eerste* betreft, dit blijkt ons, dunkt mij, duidelijk uit 's Heilands laatste redenen vóór zijnen dood. Immers vinden wij in dezelve geene enkele belofte, ja geen' enkelen wenk, dat

Hij hun nog, in eigen persoon, een nader onderrigt zoude mededeelen. Hij verzekerde hun wel, dat Hij ten derden dage uit den dood zoude opstaan, dat Hij tot hen zoude wederkomen, dat zij Hem zouden wederzien, en dat Hij hun zoude voorgaan naar Galiléa; maar Hij gaf tevens duidelijk genoeg te kennen, dat de tijd van dit wederzien zeer kort zoude zijn; ja Hij sprak op zulk eene wijze, als of Hij nu reeds henenging naar den Vader, en de oogenblikken, in welke zij Hem hier op aarde zouden aanschouwen, in geene aanmerking nam. Het was: *ik ga henen, om u plaats te bereiden; ik ga henen tot mijnen Vader, en zoo wat gij begeeren zult in mijnen naam, dat zal ik doen, opdat de Vader in den Zoon verheerlijkt worde. Ik zal den Vader bidden, en Hij zal u eenen anderen Trooster geven, opdat Hij bij u blijve in der eeuwigheid. Ik zeg u de waarheid, het is u nut, dat ik weg ga, want indien ik niet weg ga, zoo zal de Trooster tot u niet komen; maar indien ik henen ga, zoo zal ik Hem tot u zenden. Ik ben van den Vader uitgegaan en ben in de wereld gekomen; wederom verlate ik de wereld en ga henen tot den Vader.* Op denzelfden toon en in denzelfden geest was het gebed gestemd, met hetwelk Hij zijne afscheidsrede besloot. Terwijl Hij zijne oogen ophief naar den hemel, sprak Hij als iemand, die hier

zijn werk heeft afgedaan en zoo zoo derwaarts zal verhuizen: *Vader! de ure is gekomen, verheerlijk uwen Zoon, opdat ook uw Zoon U verheerlijke. Ik heb U verheerlijkt op de aarde, ik heb voleindigd het werk, dat Gij mij gegeven hebt, om te doen. En nu verheerlijk mij, Gij Vader! bij U zelven, met de heerlijkheid, die ik bij U had, eer de wereld was. Ik ben niet meer in de wereld; maar deze zijn in de wereld, en ik kome tot U. Vader! ik wil, dat waar ik ben, ook die bij mij zijn, die Gij mij gegeven hebt, opdat zij mijne heerlijkheid mogen aanschouwen, die Gij mij gegeven hebt; want Gij hebt mij lief gehad voor de grondlegging der wereld.* Het is zoo, Hij kondigde zijnen leerlingen een' tijd aan, op welken Hij niet meer door gelijkenissen tot hen zoude spreken, maar hun vrijuit van den Vader verkondigen (122); doch dat Hij hiermede geenszins het oog had op den tijd tusschen zijne opstanding en hemelvaart, noch te kennen wilde geven, dat Hij hen in eigen persoon nader onderwijzen zoude, blijkt niet alleen uit hetgeen Hij er terstond op liet volgen: *in dien dag zult gij in mijnen naam bidden* (123); maar ook uit hetgeen Hij hun verklaarde van den Geest, welken Hij hun zenden zoude van den Vader. Hij had hun nog veel te zeg-

(122) Joh. XVI: 25. (123) Joh. XVI: 26*a*.

zeggen, hetwelk zij toen nog niet konden dragen; maar dat alles zou hun geopenbaard worden door den Geest De Trooster, de Heilige Geest, de Geest der waarheid, die zou hen alles leeren, die hun indachtig maken al wat Hij hun gezegd had, die hen in alle waarheid leiden en de wereld overtuigen (124). Het is zoo, LUKAS berigt ons, dat Hij met hen sprak van de dingen, die het Koningrijk Gods aangaan, alsmede, dat Hij hun uitleide in al de schriften, hetgeen van Hem geschreven was, en dat Hij hun verstand opende, opdat zij de schriften verstonden (125); doch dat wij hierbij aan geen uitvoerig onderwijs en aan geene ontvouwing van den geheelen raad Gods tot zaliging van menschen te denken hebben, blijkt uit de vraag der Discipelen aan JEZUS, kort voor zijne hemelvaart, aangaande de oprigting van zijn Koningrijk, en uit de behoefte van PETRUS aan eene nadere openbaring, eer hij het Evangelie aan de Heidenen verkondigde, vermits het eene en andere ons doet zien, dat hunne denkbeelden nog niet die helderheid en uitgebreidheid hadden, welke zij ongetwijfeld zouden gehad hebben, indien de Heer hun na zijne opstanding zulk een uitvoerig onderrigt medegedeeld had. Maar is dit zoo, dan

(124) Joh. XIV: 26. XVI: 7—13.
(125) Hand. I: 3. Luk. XXIV: 27, 44—47.

dan kan het ons niet vreemd voorkomen, dat Hij, in het tijdvak tusschen zijne verrijzing en hemelvaart, niet meer gesproken heeft van zijn lijden en sterven tot vergeving der zonden en zaligheid. Wij zien er uit, dat Hij dat tijdvak niet bestemd had tot eene nadere, opzettelijke, breedvoerige onderwijzing van zijne leerlingen, en moeten dus verwachten, dat Hij hun ook toen van de zaak, over welke wij handelen, weinig of niets medegedeeld, maar alleen bij het allernoodzakelijkste onderrigt zich bepaald zal hebben.

Doch hier doet de vraag zich aan ons op: „waarom had de Heer dat tijdvak niet bestemd „tot een uitvoeriger onderwijs aangaande het doel „en de vrucht zijns lijdens en stervens?" En dit brengt mij tot mijne *tweede* opmerking: de Discipelen waren er ook toen nog niet vatbaar voor. Te weten, dit onderwijs hong, gelijk wij boven zagen, ten naauwste zamen met de voorstelling van 's Heilands verhooging in den hemel tot Koning over de verlosten door zijn bloed en van de aanneming der Heidenen. Maar deze waarheden waren ook toen nog te hoog voor hen, gelijk blijkt uit de meermalen door ons aangevoerde vraag: *zult gij in dezen tijd aan Israël het koningrijk weder oprigten?* als welke ons doet zien, hoe zij nog in den waan verkeerden, dat de Heer op aarde zou vertoeven en dat zijn rijk zich tot *Israël* bepalen zoude. Van hier, dat

dat Hij hun ook nu, naar zijne wijsheid, desaangaande geen uitvoerig en duidelijk onderwijs mededeelde. Hij gaf hun wel wenken, gelijk wij straks zullen opmerken, en zeide hun wel in 't algemeen, dat Hij zou opvaren tot zijnen Vader, en dat zij zijne getuigen zouden zijn, zoo te *Jeruzalem*, als in geheel *Judea* en *Samaria* en tot aan het uiterste der aarde, maar schijnt het eene en andere niet breeder ontwikkeld te hebben, en antwoordde hun op de zoo even vermelde vraag alleenlijk, dat het hun niet toekwam de tijden of gelegenheden te weten, welke de Vader in zijne eigene magt gesteld had (126), dewijl zijne hemelvaart, van welke zij zoo zoo getuigen zijn zouden, hun betere inzigten zoude schenken, dan woorden hun vermogten te geven. Wij mogen dit vooral vaststellen van de roeping en aanneming der Heidenen; want, als de Heer hun desaangaande een uitvoerig en duidelijk onderrigt gegeven had, dan zoude PETRUS aangaande deze waarheid helderdere begrippen gehad en geene nieuwe openbaring behoefd hebben, om aan KORNELIUS en de zijnen het Evangelie te verkondigen. Door deze nieuwe openbaring en door hetgeen hij van den Heidenschen Hoofdman zag en hoorde, ontving hij aangaande deze zaak eerst duidelijkere inzigten,

(126) Hand. I: 6—8.

ten, naar zijne eigene verklaringen. God had hem nu getoond, dat hij geen mensch gemeen of onrein mogt heeten. Hij vernam nu in waarheid, dat God geen aannemer des persoons is, maar dat allen, die Hem vreezen en geregtigheid werken, tot welk volk zij ook behooren, Hem aangenaam zijn, en hij voelde zich gedrongen, door hetgeen zijne oogen aanschouwden, om KORNELIUS en de zijnen door den doop in de gemeente des Heeren in te lijven (127). Maar is dit zoo, heeft de Heer zijnen leerlingen, in het tijdvak tusschen zijne opstanding en hemelvaart, aangaande de gezegde waarheden geen uitvoerig en duidelijk onderrigt gegeven; keurde Hij dit, naar zijne wijsheid, nog niet goed, omdat dezelve nog te hoog voor hen waren, dan volgt, dat Hij hun ook aangaande het doel en de vrucht van zijn lijden en sterven geen uitvoeriger en duilijker, ten minste geen volledig onderwijs medegedeeld heeft, en dat Hij dit niet gedaan heeft, omdat zij hiervoor nog niet vatbaar waren, dewijl de leer der vergeving van zonden en zaligheid door zijn lijden en sterven, met de gezegde waarheden ten naauwste was verbonden en niet volkomen kon ontwikkeld worden, of deze moesten ook worden voorgedragen.

Maar waartoe had Hij dan dat tijdvak bestemd?

Ik

(127) Hand X: 28, 34, 35, 46—48.

Ik merkte in de *derde* plaats op, dat Hij met hetzelve andere bedoelingen had, en dat Hij deze ook getracht heeft te bereiken. Te weten, eene aandachtige beschouwing van zijn verkeer met zijne Apostelen tusschen zijne opstanding en zijn heengaan naar den Vader leert ons, dunkt mij, dat hetzelve de heilrijke strekking had, *vooreerst*, om hen van zijne herleving ten volle te overtuigen; *ten tweede*, om hun geloof aan Hem, als den Messias, onwrikbaar te vestigen; *ten derde*, om hunne liefde tot en hun vertrouwen op Hem te vermeerderen, en *ten vierde*, om hen voor zijne digt op handen zijnde hemelvaart voor te bereiden.

Vooreerst, het had de heilrijke strekking, om hen van zijne herleving ten volle te overtuigen; want Hij vertoonde zich aan hen met vele *gewisse* kenteekenen (128), zoodat zij van zijne opstanding uit den dood evenzeer overtuigd werden, als van hun eigen bestaan. In het eerst konden zij haar niet gelooven. Zoo diepen indruk had de verijdeling van hunne verwachting op hen gemaakt. Zij hielden het berigt der vrouwen voor ijdel geklap. Zij namen zelfs de verklaringen van SIMON en van de Emmausgangers niet met volle overtuiging aan, en meenden, toen zij Hem met hunne oogen aanschouwden,

(128) Hand. I: 3.

den, dat zij slechts zijnen geest zagen; ja nadat Hij hun zijne handen en voeten getoond en hun verzekerd had, dat Hij het zelf was, konden zij het nog niet gelooven van blijdschap. Er was tot hunne volle overtuiging noodig, dat Hij at voor hunne oogen. En dat deed Hij, met nederbuigende liefde zich naar hunne zwakheid en ongeloovigheid schikkende. Dit niet alleen Hij bleef daartoe nog veertig dagen lang op deze aarde, vertoonde zich aan hen onderscheidene malen, sprak, at en dronk met hen, liet hun de lidteekenen van zijne kruisiging zien en ging op zulk eene wijze met hen om, dat zij niet alleen door zijn gelaat en zijne houding, maar ook door zijn spreken, zijn handelen en zijn geheele bestaan, allerduidelijkst in Hem denzelfden JEZUS herkenden, met wien zij drie jaren lang hadden omgegaan en wien zij den geest hadden zien geven aan het kruis. Maar hoe volstrekt noodig was het, dat Hij hen hiervan ten volle overtuigde, eer Hij henenging. Zonder dit hadden zij moed, noch kracht gehad, om van Hem te spreken en waren zij niet in staat geweest, om bij het langdurig gemis van zijne ligchamelijke tegenwoordigheid en al den tegenstand, met welken zij te kampen hadden, tot het einde toe te volharden. Nu daarentegen konden zij verklaren: *hetgeen wij gehoord hebben, hetgeen wij gezien hebben met onze oogen, en onze handen ge-*

getast hebben van het woord des levens, dat verkondigen wij u (129). Nu konden zij den Raad en het volk toeroepen: *dezen* JEZUS, *wien gij gekruisigd hebt, heeft God opgewekt, waarvan wij getuigen zijn* (130).

Ten *tweede*, 's Heilands verkeer met zijne Apostelen, na zijne opstanding, had de heilrijke strekking om hun geloof aan Hem, als den CHRISTUS, onwrikbaar te vestigen. Dit volgde reeds van zelf uit de overtuiging van zijne herleving; ja, naar mate zij zijne opstanding minder verwachtten, naar die mate moest dezelve hun geloof te levendiger en krachtiger maken. Hetzelve ontving daarenboven nieuw voedsel uit de nieuwe proeven, welke zij van zijne goddelijke magt en kennis aanschouwden; want Hij toonde hun, dat Hij over de visschen der zee te gebieden had, en deed hen gevoelen, dat Hij wist, wat zij in zijne afwezigheid spraken (131). Doch wij moeten hier vooral letten op het kenmerkende van zijne opleiding der Discipelen. Vóór zijnen dood had Hij slechts in algemeene bewoordingen van de schriften der Profeten gesproken en gezegd, dat het alles zoo geschieden moest, opdat de schriften der Profeten vervuld wer-

(129) 1 Joh. I: 1, 3.
(130) Hand. II: 24, 32. III: 15.
(131) Joh. XXI: 6. XX: 27.

werden, maar nu leidde Hij hen dieper in die schriften in en wees hun uit dezelve aan, dat de CHRISTUS alzoo moest lijden en in zijne heerlijkheid ingaan (132). Zoo zagen zij, dat juist datgene, waaraan zij zich zoo zeer geërgerd hadden, zijne Messias-waardigheid in het licht stelde en een krachtig bewijs voor haar opleverde. En dit is geenszins in strijd met hetgeen wij zoo even beweerd hebben aangaande het tijdvak tusschen 's Heilands opstanding en hemelvaart, als door Hem niet bestemd, om zijnen leerlingen nader onderwijs mede te deelen; want het onderrigt, hetwelk Hij hun gaf, door hun de schriften te openen, was voor hen terstond volstrekt noodig, niet alleen, om dat zijne Messias-waardigheid de groote hoofdzaak was, van welke zij ten volle overtuigd moesten zijn en die zij van den beginne aan verkondigen moesten; maar ook, omdat zijn kruis hen zou hebben blijven ergeren indien zij niet waren ingeleid in de schriften der Profeten. Dit was derhalve de reden, waarom Hij, ofschoon hunne verdere onderwijzing door den Geest geschieden zoude, reeds nu hun zelf dit noodzakelijke onderrigt mededeelde.

Ten *derde*, 's Heilands verkeer met zijne Apostelen, na zijne opstanding, had de heilrijke strek-king,

(132) Luk. XXIV: 25—27, 44—47. Verg. HESS, *Lehre, Thaten u. Schicksale u. Herrn* I: 358—361.

king, om hunne liefde tot en hun vertrouwen op Hem te bevestigen en te vermeerderen; want, ofschoon zij zich aan Hem geërgerd hadden, tegen hunne beloften aan gevlugt waren en Hem alleen gelaten hadden, ofschoon één uit hen Hem zelfs op de schandelijkste wijze had verloochend, en Hij dus billijke reden had, om hen zijns onwaardig te verklaren, zoo deed Hij hun zelfs niet de minste verwijting. Neen! Hij was dezelfde in liefde. Ja, dezelfde blijdschap, welke hunne borst, bij het wederzien doorstroomde, woonde ook in zijn hart. Hij noemt hen terstond zijne broeders, laat hun allen, en PETRUS inzonderheid, zijne herleving aanstonds bekend maken, openbaart zich aan hen, zoo spoedig mogelijk, naar hunne onderscheidene behoeften, en doet hen niet wachten op de toegezegde verschijning in *Galiléa*, maar vertoont zich aan hen reeds te *Jeruzalem*. *Vrede zij ulieden* is het eerste woord, dat van zijne lippen vloeit. Met medelijdende zachtmoedigheid berispt Hij hen over hun ongeloof en met de nederbuigendste liefde daalt Hij af tot hunne zwakheid. Hij verklaart hen tot getuigen van al de dingen, die er geschied waren, vernieuwt zijne belofte aangaande den Heiligen Geest, herstelt den diep gevallen Apostel met onvergelijkelijke wijsheid en teederheid, voor de oogen van deszelfs Medeapostelen, in zijne waardigheid, en draagt allen,

bij

bij vernieuwing, den eervollen last op, om heen te gaan in de geheele wereld en zijn Evangelie aan alle volken te prediken. En hoe geschikt was zijn verkeer, om hun vertrouwen op Hem onwrikbaar te vestigen. *Zij* zagen nu vooral, dat zij slechts gelooven moesten, zonder te willen zien, en dat zijne woorden vervuld worden, al schijnt zelfs de flaauwste hoop op die vervulling verdwenen te zijn. Daarenboven ontvingen zij van Hem de troostrijke belofte: *ik ben met u tot aan de voleinding der wereld* (133), en ervaarden niet alleen, dat Hij hen zag en hoorde, schoon zij Hem niet aanschouwden, maar ook, dat Hij in al hunne behoeften volkomen kon voorzien. Maar hoe wijs en weldadig was in dit opzigt zijn verkeer met hen; want wat kon hun nu te veel zijn voor Hem, aan wien zij zich zoo verbonden gevoelden, en, schoon de last, hun opgedragen, allermoeijelijkst was, zij wisten nu, met volle verzekerdheid, dat zij verkeerden in de dienst van eenen Heer, die hun kon en wilde schenken, al wat zij noodig hadden. Al werden zij nu voor den Raad, voor Vorsten en Koningen getrokken, Hij zou hun mond en wijsheid geven. Al werden zij nu in den kerker geworpen Hij, die tot hen kwam, schoon de

(133) Matth. XXVIII: 20.

de deuren gesloten waren, kon ook voor hen den kerker openen. Ja, al ware het, dat zij, om zijns naams wil, het zwaarste lijden en den vreesselijksten dood moesten ondergaan, Hij kon hun moed en kracht schenken, om dat lijden te dragen, en hen ten leven doen herrijzen, om hen voor eeuwig zijne heerlijkheid deelachtig te maken. Met één woord, terwijl de liefde tot Hem hen moest dringen, om voor Hem alles te doen en alles te lijden, moest het vertrouwen op Hem hen daartoe in staat stellen. Maar was het dan niet wijs en weldadig, dat de Heer gedurende het tijdvak tusschen zijne opstanding en hemelvaart ook hiertoe aan hen arbeidde?

Ten *vierde*, zijn verkeer met hen, gedurende dat tijdvak, had ook de heilrijke strekking, om hen voor zijne hemelvaart voor te bereiden. En wat was noodzakelijker, dan dit? Naar de mate van hunne droefheid over zijnen dood en het gemis van Hem was hunne blijdschap over zijne herleving en het wederzien van Hem te overvloediger, en zij meenden, dat zij Hem nu voor altijd zouden bezitten, blijkens hunne vraag, of Hij nu aan *Israël* het Koningrijk zoude oprigten. Wat zou het zijn, als Hij van hen werd weggenomen en zij zich alleen bevonden? Hoe zouden zij dan te moede wezen, hoe dat kunnen dragen? Maar hoe wijs en weldadig was dan ook in dit opzigt zijn omgang met hen, als welke

ke strekte, om hen van lieverlede voor het gemis van zijne ligchamelijke tegenwoordigheid voor te bereiden. Hij sprak wel niet duidelijk en uitvoerig tot hen van zijn aanstaand heen gaan, omdat zij dit, te midden van hunne nieuwe, hooge vreugde niet konden dragen, maar Hij gaf hun echter door zijne bevelen en beloften, en vooral door hetgeen Hij MARIA *Magdalena* beval tot hen te spreken, desaangaande niet weinige wenken (134). Doch bovenal zocht Hij door zijn zonderling en raadselachtig verkeer zelf, zijn weldadig doel te bereiken, want Hij ging niet, gelijk te voren, gemeenzaam en dagelijks met hen om. Zulk een gemeenzaam, dagelijksch verkeer zou hun de kort op handen zijnde scheiding te moeijelijk gemaakt hebben. Slechts nu en dan, en dit voor weinige oogenblikken, openbaarde Hij zich aan hen. *Het waren*, gelijk HESS te regt schrijft, *korte, afgebrokene bezoeken en verrassende ontdekkingen, welke aan den eenen kant van de zekerheid zijns herlevens hen volkomen overtuigen, maar ook aan de andere zijde hen hoe langs zoo meer vertrouwelijk maken moesten met de gedachte, dat zijne afwezigheid met hunne betrekking tot Hem en met zijne Messias-waardigheid zeer wel bestaan kon-*

(134) Luk. XXIV: 26. Joh. XX: 21—23. Matth. XXVIII: 18—20. Hand. I: 4, 7, 8. Joh. XX: 17.

konde. Met één woord, *Hij ging met hen om, als iemand, die de wereld zoo zoo zal verlaten, die zich niet meer beschouwt als een burger van deze aarde, en zijn aanstaand heengaan slechts om zekere redenen nog een weinig uitstelt* (135). Zoo arbeidde Hij aan hunne vorming naar hunne toenmalige behoeften. Hij liet hunne verdere onderwijzing, overeenkomstig zijne belofte, aan den Heiligen Geest over, sprak van zijn lijden en sterven tot vergeving der zonden en zaligheid niet opzettelijk en uitvoerig, en bereidde hen slechts voor, voor dat hoogste en laatste onderrigt, hetwelk zij op den Pinksterdag en daarna van den Geest ontvangen zouden. In het kort, Hij schikte zich, met wijze liefde, naar hunne vatbaarheid en omstandigheden, en deed de ontwikkeling van zijn onderwijs hand aan hand gaan met de ontwikkeling van zijne lotgevallen en van de lotgevallen zijns Koningrijks.

Eindelijk moeten wij *ten derde* nog opmerken, dat het ook nu, evenmin als vóór zijnen dood, volstrekt noodig was, dat Hij van het doel en de vrucht zijns lijdens en stervens meermalen en uitvoerig gewaagde; want zij zouden van den Geest, welken Hij hun zenden zoude van den

(135) *Geschichte Jesu* II. 605. Verg. Slot, Jezus *hooge wijsheid, doorstralende in den omgang met zijne Discipelen, na zijne opstanding uit den dood.*

den Vader, nog een nader onderwijs ontvangen. Doch dit behoef ik, na hetgeen ik desaangaande reeds vroeger gezegd heb (136), niet verder te ontwikkelen. Ik wil alleen nog opgemerkt hebben, hoe de Heer van het onderwijs, hetwelk de Heilige Geest hun zoude geven, uitdrukkelijk gezegd had: *Hij zal van zich zelven niet spreken; Hij zal het uit het mijne nemen en zal het u verkondigen* (137). Leidt dit ons niet tot de gedachte, dat de Geest hun eigenlijk geene nieuwe waarheden zoude bekend maken, maar slechts ontwikkelen, wat de Heer hen reeds geleerd had, doch hetwelk door hen nog niet begrepen was, en ligt niet alzoo in deze verklaring de wenk, dat de kiem en de grondtrekken van al wat de Apostelen nog door den Geest leeren zouden, in het onderwijs van hunnen Meester lagen opgesloten, ofschoon het nog verborgen was voor hunne oogen? Maar al meende iemand, deze opvatting met regt in twijfel te mogen trekken, al vonden wij tevens in de leer der Apostelen aangaande het lijden en sterven van JEZUS tot vergeving der zonden en zaligheid denkbeelden, welke wij in zijn onderwijs niet aantroffen en die uit hetzelve niet schijnen afgeleid te kunnen worden, zoo staat het echter,

(136) Zie boven bl. 207, 208.
(137) Joh. XVI: 13, 14.

ter, op grond van zijne, zoo even vermelde verklaring, vast, dat het onderwijs des Geestes met het zijne zoude overeenkomen; want de Geest zou spreken, wat Hij gehoord had en Hem verheerlijken; en dus was eene uitvoerige vermelding van zijn lijden en sterven tot vergeving der zonden en zaligheid, ook nu voor de Apostelen niet volstrekt noodig.

Wij hebben dan nu niet slechts de gezegden van JEZUS aangaande zijn lijden en sterven tot vergeving der zonden en zaligheid verzameld en verklaard, maar ook getracht de redenen na te sporen, waarom Hij niet meermalen en uitvoeriger van deze gewigtige zaak gesproken heeft, en zijn derhalve gekomen tot het *derde* Deel van mijne Verhandeling, in hetwelk ik, naar den inhoud van de Prijsvraag, moet betoogen, dat de Apostelen, aan welken Hij dit ter ontwikkeling had overgelaten, in diervoege aan deszelfs oogmerk beantwoord hebben, dat in de overeenstemming van hun onderwijs met het zijne een allezins voldoende grond gelegen is tot onze overtuiging en vertroosting.

DER-

DERDE DEEL.

Betoog, dat de Apostelen, aan welken JEZUS *de ontwikkeling van de leer aangaande zijn lijden en sterven tot vergeving der zonden en zaligheid had overgelaten, in diervoege aan deszelfs oogmerk beantwoord hebben, dat in de overeenkomst van hun onderwijs met het zijne een allezins voldoende grond gelegen is tot onze overtuiging en vertroosting.*

De Prijsvraag gaat uit van de veronderstelling, dat de Apostelen het onderwijs van JEZUS aangaande zijn lijden en sterven tot vergeving der zonden en zaligheid, naar zijn doel, moesten ontwikkelen en werkelijk ontwikkeld hebben. En te regt; want zij waren door Hem aangesteld niet alleen tot zijne getuigen, maar ook tot verkondigers van zijn Evangelie. Zij moesten derhalve niet slechts zijne geschiedenis, zijne daden en lotgevallen, maar ook zijne leer aan de wereld bekend maken, en de wenken en grondtrekken, welke Hij gegeven had, nader ontvouwen, uit een zetten, ophelderen en toepassen. Dit moet het oogmerk van JEZUS met hen geweest zijn. Gelijk dat volgt

uit hunne aanstelling zelve, zoo blijkt het ook uit den algemeenen inhoud van den lastbrief, welken Hij hun gaf: *gaat henen in de geheele wereld, predikt het Evangelie aan alle schepselen; wie geloofd zal hebben en gedoopt zal zijn, zal zalig worden; maar wie niet zal geloofd hebben, zal verdoemd worden* (1); alsmede uit de reeds meermalen aangevoerde belofte des Heeren, dat de Geest, welken Hij hun zenden zoude, hun niet alleen indachtig zoude maken, wat Hij hun gezegd had, maar ook hen in alle waarheid leiden en hun ontdekken, wat Hij hun nog niet konde zeggen, omdat zij het nog niet konden dragen. Ja het vloeit uit den aard der zaak voort; want, *of* de Apostelen zouden overal en te allen tijde dezelfde woorden en dezelfde denkbeelden, welke zij van hunnen Meester gehoord hadden, moeten medegedeeld hebben, *of* zij kwamen van zelf, door zijne woorden met andere te verwisselen en zijne denkbeelden op andere wijze voor te dragen, tot ontwikkeling van het onderrigt, hetwelk zij van Hem ontvangen hadden. Maar had Hij hun de ontwikkeling van zijne leer in het algemeen opgedragen, dan spreekt het van zelf, dat Hij de ontvouwing ook van de zaak, over welke wij han-

(1) Mark. XVI: 15, 16.

handelen, aan hen heeft overgelaten; ja wij mogen en moeten dit te meer aannemen, omdat Hij van haar slechts weinig sprak, en omdat Hij, gelijk wij opmerkten, wijze en goede redenen had, om welke Hij er niet meermalen en uitvoeriger van gewaagde. Zij hebben dan ook, gelijk met opzigt tot andere waarheden, zoo ook met opzigt tot de leer van 's Heilands lijden en sterven ter vergeving der zonden en zaligheid, het onderwijs van hunnen Meester ontwikkeld. Maar hoe hebben zij dit gedaan? Hebben zij in deze ontwikkeling van het hunne ingemengd en zijn zij van den Meester afgeweken, of hebben zij in diervoege aan deszelfs oogmerk beantwoord, dat in de overeenkomst van hun onderwijs met het zijne een allezins voldoende grond gelegen is tot onze overtuiging en vertroosting? Ziet daar de belangrijke vraag, welke wij nu moeten beantwoorden.

Vooraf zouden wij kunnen aantoonen, dat wij het laatste mogen verwachten en daartoe kunnen wijzen op Hem, door wien de Apostelen waren uitverkoren en op zijne getuigenis aangaande hunne prediking (2); op hen zelve; op de beloften, welke hun gedaan waren (3); op hunne ei-

(2) Matth. X: 40. Luk. X: 16. Joh. XIII: 20.

(3) Matth. XXVIII: 20. X: 19, 20. Joh. XIV: 26. XVI: 13, 14.

eigene verklaringen (4); op hunne onderlinge overeenstemming (5) en op de bijzondere proeven, welke zij bestendig ontvingen van de hulp des Heeren (6). Doch wij willen ons hier met geene algemeene bewijzen en redeneringen van voren ophouden, maar terstond ter zake treden.

Twee hoofdzaken doen zich aan ons voor. Wij moeten namelijk aanwijzen *vooreerst*, dat het onderwijs der Apostelen aangaande het lijden en sterven van JEZUS tot vergeving der zonden en zaligheid met het zijne overeenstemt; en ten *tweede*, dat in deze overeenstemming een allezins voldoende grond gelegen is tot onze overtuiging en vertroosting.

Over-

(4) Hand. IV: 20. 1 Joh. I: 1, 3. Gal. I: 1. Rom. XV: 18, 19. 1 Kor. I: 17. II: 1, 12, 13, 16*b*. III: 10, 11. IV: 1—4, 6. VII. 40*b*. IX: 1, 16, 17. XV: 1—3. 2 Kor. I: 13, 18—20. II: 17. III: 5, 6. IV: 1, 2, 5, 6. Gal. I: 8—12. Efez. III: 8, 9 verg. Koloss. I: 25, 26. 1 Thess. I: 4—6, 13. 1 Tim. I: 12. VI: 3, 4. 2 Tim. I: 13 verg. vs. 14 en II: 2.

(5) Gal. I: 17—24. II: 1, 2, 9.

(6) Verg. behalve LOTZE, *over de eenheid der leer van Jezus en de Apostt.*, en CLARISSE, *waardij en gezag van de leer der Apostt.*, bov. aangeh., REGENBOGEN, *Bijlagen over de eenheid der leer van Jezus en de Apostt.* H. Gen. 1801, bl. 6 verv. en MUNTINGHE, *Geschied. d. Menschheid* X. 62 verv.

Overeenstemming van het onderwijs der Apostelen met dat van JEZUS.

Om de overeenstemming van het onderwijs der Apostelen met dat van JEZUS in het licht te stellen, willen wij *eerst* de voornaamste plaatsen, in welke zij van 's Heilands lijden en sterven tot vergeving der zonden en zaligheid melding maken, ophelderen. Begeven wij ons derhalve tot hunne redevoeringen, ons in het *tweede* boek van LUKAS opgeteekend, en tot hunne schriften; maar dewijl wij slechts van *vijf* der Apostelen (7) iets bezitten, zoo kunnen wij van dezen alleen gewagen; ja wij moeten nog *twee* van hen, te weten JAKOBUS en JUDAS, met stilzwijgen voorbijgaan, omdat in hunne brieven niets voorkomt, waaruit wij hunne leer aangaande het lijden en sterven van JEZUS tot vergeving der zonden en zaligheid kunnen opmaken. Hieruit volgt echter geenszins, dat deze Apostelen de waarheid, welke wij behandelen, ontkenden en niet predikten; want wat den laatstgemelde betreft, hoe kort is deszelfs brief! Maar kan het ons dan zoo zeer bevreemden, dat wij er van de leer der verzoening door 's Heilands dood gee-

(7) Verondersteld, dat de Schrijvers der brieven van JAKOBUS en JUDAS tot de Apostelen behoorden.

geene melding in gemaakt vinden? Ook PAULUS spreekt van haar niet in zijnen brief aan FILÉMON. Daarenboven JUDAS gewaagt van de *barmhartigheid onzes Heeren* JEZUS CHRISTUS *ten eeuwigen leven* vs. 21; eene uitdrukking, welke veronderstelt, wat de andere Apostelen meer ontwikkeld hebben voorgedragen, en hij vermaant de Christenen, om *te strijden voor het geloof, hetwelk eenmaal den heiligen overgeleverd is*, (vs. 3); maar deze vermaning heeft niet weinig kracht, om ons van zijne overeenstemming met zijne Medeapostelen te overtuigen, wanneer wij opmerken, dat hij met derzelver onderwijs bekend was, en zijne lezers opwekt, om aan hunne woorden te gedenken, (vs. 17) (8).
„ En wat den Apostel JAKOBUS aanbelangt,
„ diens oogmerk en leerwijze in zijnen brief wij-
„ ken zoo verre af van alle anderen, dat men
„ niet moest vorderen, dat hij daarin ook van
„ alle fundamenteele geloofsstukken moest spre-
„ ken. Zouden wij het geloof der Evangelie-
„ waarheden in een Christen-wijsgeer in twij-
„ fel trekken, omdat hij in een zamenstel van
Chris-

(8) Verg. J. VAN VOORST, Verh. over *de allernaauwste betrekking en den zeer heilzamen invloed van het geloof der verborgenheden en andere betwiste leerstukken op onze gelukzaligheid*, H. Gen. 1787. bl. 165.

„ Christelijke zedekunde daarvan geene melding
„ maakte? Mag een Christen-Leeraar niet op
„ zijn' tijd opzettelijk over allerlei Evangelie-
„ pligten handelen en dan die waarheden gerust
„ veronderstellen, die hij te voren, als den
„ voornamen inhoud van het Evangelie, en als
„ ten uiterste gewigtig, had doen voorkomen?
„ En waarom mogt JAKOBUS voor hen, wien
„ het meer haperde aan de uitoefening der Evan-
„ gelie-pligten, dan aan erkentenis der geloofs-
„ waarheden, niet een' brief schrijven, in wel-
„ ken hij, op toegestemde gronden, de nood-
„ zakelijkheid en de regte wijze van de beoefe-
„ ning der heil-leer opzettelijk inscherpte, zon-
„ der zich nu zoo zeer ergens anders mede be-
„ zig te houden (9)?" Wat eindelijk die Apostelen betreft, van welke wij geene schriften bezitten: zelfs zij, die beweren, dat 's Heilands leerlingen van Hem zijn afgeweken, geven toe, dat men uit de overeenstemming van hen, die geschriften hebben nagelaten, mag afleiden, dat deze één geloof met hunne Medeapostelen zullen gehad hebben (10). Doch hierover behoe-

Chris- ven

(9) J. VAN VOORST, t. a pl. bl. 165, 166. Verg. de door hem aangeh Schrijvers, n. 1. Voeg er bij NEANDER, *Geschichte der Pflanzung und Leitung der Christl. Kirche durch die Apostel*, II. s. 448—457.

(10) Zie MATTHAEI, t. a pl. I. s. 38, 193—196.

ven wij niet verder uit te weiden, en wij gaan dus onverwijld tot ons onderzoek over.

Verklaring van de voornaamste gezegden der Apostelen aangaande het lijden en sterven van Jezus *tot vergeving der zonden en zaligheid.*

Het *eerst* zullen wij onze aandacht vestigen op Petrus, als die het eerst is opgetreden, om in den naam van Jezus het Evangelie te verkondigen; *dan* zullen wij van Johannes spreken, als die terstond aan deszelfs zijde was; en *eindelijk* zullen wij van Paulus gewagen, als die het laatst tot het Apostelambt geroepen is.

Verklaring der gezegden van Petrus.

Het schijnt in den eersten opslag vreemd, dat de Apostel Petrus, *en* in de rede, welke hij op het Pinksterfeest (11), *en* in die, welke hij na de herstelling van den kreupelgeborene gehouden heeft (12), geen woord vermeldt van de vergeving der zonden en zaligheid als doel en vrucht van 's Heilands lijden en sterven. Hij zegt alleen, dat Jezus door den bepaalden raad

en

(11) Hand. II: 14—40. (12) H. III: 12—26.

en de voorkennisse Gods overgegeven is (13); dat God alzoo vervuld heeft, hetgeen Hij door den mond van zijne Profeten te voren verkondigd had, dat de CHRISTUS lijden zoude (14); dat deze de Vorst des levens is (15), en dat men zich moest bekeeren en in deszelfs naam laten doopen tot vergeving en uitwissching der zonden (16). Maar, om niet te zeggen, dat hij zelf waarschijnlijk toen nog geen volkomen inzien in den ganschen raad Gods zal gehad hebben, gelijk uit zijne volgende geschiedenis blijkt en boven door ons opgemerkt is, zoo kon hij ook niet alles op eenmaal zeggen. Behalve dat, zijn hoofddoel met deze redevoeringen was te leeren, dat de gekruisigde JEZUS door God tot een Heer en CHRISTUS verhoogd is, en tot het geloof in Hem, als zoodanig, zijne hoorders te bewegen (17). Hij maakt van deszelfs lijden en sterven alleen gewag, om zijne hoorders te verootmoedigen en omdat hij anders van deszelfs opstanding niet konde spreken; terwijl de aanwijzing, dat dit lijden en sterven niet streed met de groote waarheid: JEZUS *is de* CHRISTUS, maar

(13) Hand. II: 23. (14) Hoofdst. III: 18.
(15) Hoofdst. III: 15.
(16) Hoofdst. II: 38. III. 19.
(17) Zie VAN SENDEN, *Verded. van Bijbel en Openb.* II: 1. bl. 57—69.

maar dezelve veelmeer bevestigde, genoeg was, om zijn hoofddoel te bereiken (18). Daarenboven er liggen in de aangehaalde woorden reeds eenige wenken opgesloten. En misschien heeft hij er meer van gezegd en willen zeggen, dan wij geboekt vinden; want wij hebben de eerste rede niet in haar geheel (19), en de andere werd afgebroken door 's Heilands vijanden, die aan PETRUS en JOHANNES de handen sloegen en hen in de gevangenis wierpen (20). Hoe dit zij, hij heeft er naderhand duidelijk van gesproken.

Zonder ons op te houden met de meer algemeene uitdrukkingen, welke wij in zijne andere redevoeringen aantreffen (21), bepalen wij ons tot zijne brieven. Hier vinden wij terstond eene toespeling op de offerdienst; want hij zegt, bij den aanvang van zijnen *eersten* brief, H. I: 2. van de Christenen, aan wien hij schreef, dat zij uitverkoren waren tot *besprenging* (*εἰς ῥαντισμὸν*) *des bloeds van* JEZUS CHRISTUS, dat is, om met het bloed van JEZUS CHRISTUS besprengd te worden (22). Hij doelt op de

(18) Verg. VAN TRICHT, *Geloofs- en Zedeleer van* PETRUS, H. Gen. 1809. 2 st. bl. 16, 17.

(19) Zie Hand. II: 40. (20) Hoofdst. IV: 1 verv.

(21) Hoofdst. IV: 12. V: 31. X: 43.

(22) Zie STEIGER, *der erste Brief Petri* etc. ad l.

de bloedsprenging, welke onder het Oude Verbond plaats had, en die, zoo als wij boven reeds opmerkten (23), geschiedde, niet om beloften te bevestigen, noch om te verbeteren, maar om te *ontzondigen*, en in dezen zin te reinigen, te heiligen. Zoo moest de melaatsche, opdat ik deze boven niet vermelde voorbeelden hier nog aanvoere, ten dage zijner reiniging zevenmaal met bloed besprengd worden; en wie een dood ligchaam van een mensch had aangeraakt, op den derden dag, met het water der afzondering besprengd worden. Geschiedde dit, dan was hij op den zevenden dag rein; maar was dit niet gebeurd en had hij zich dus niet ontzondigd, dan verontreinigde hij den tabernakel des Heeren en dan moest hij uitgeroeid worden uit *Israël*; omdat het water der afzondering niet op hem gesprengd was; daarom was hij onrein en zijne onreinheid nog in hem (24). Houden wij dit op het oog, dan is het, dunkt mij, duidelijk, dat de Apostel de *ontzondiging* (*expiatio*) der Christenen door het bloed van JEZUS CHRISTUS bedoelt. Met dat bloed waren zij als 't ware besprengd. Zoo was de onreinheid, die hun aankleefde, zoo de zondenschuld, welke

(23) Zie bl 60, 61, 67, 68.

(24) Levit. XIV: 7. Num. XIX: 12, 13.

ke op hen rustte, weggenomen; en dus stelt hij den dood des Heeren voor, als hen uit hunnen vorigen zondigen, strafwaardigen, in zulk een toestand overgebragt hebbende, in welken zij zich zelven beschouwen konden en beschouwd moesten worden, als geene zonden meer hebbende, en alzoo ontheven van de rampzalige gevolgen, welke zij van wege dezelve te wachten gehad hadden (25). In deze opvatting worden wij bevestigd door den zamenhang. Want de Apostel had in het naastvoorgaande van de *gehoorzaamheid* gesproken, tot welke de Christenen uitverkoren waren, en alzoo leert hij ons te dezer plaatse het tweeledige doel van hunne verkiezing kennen, als welke strekte *en* om hen te doen leven naar Gods geboden, *en* om hen te ontzondigen.

In hetzelfde *eerste* Hoofdstuk ontleent hij, vs 18, 19, uit den dood van CHRISTUS eene drangreden tot heiligmaking. *Wandelt in vreeze*, had hij gezegd, *den tijd uwer inwoning*, en hierop laat hij volgen: *wetende*, dat is, dewijl gij weet, *dat gij niet door vergankelijke dingen, zilver of goud verlost zijt uit uwe ijdele wandeling, die (u) van de Vaderen overgele-*

(25) Verg. CALVYN, ad l. en POTT, in *Epp. Cathol.* Vol. II, ad l. Zie echter ook STEIGER, ad l. en USTERI, *Paul. Lehrb.* s. 220, 221.

leverd (is), *maar door het dierbare bloed van* CHRISTUS, *als eens onbestraffelijken en onbevlekten lams.* Hij herinnert hun alzoo, tot welk een duren prijs zij verlost waren uit den rampzaligen toestand, in welken zij verkeerd hadden. De wandel, de levenswijs, die hun van hunne Vaderen overgeleverd en door hen gevolgd was, was *ijdel*, dwaas, onredelijk en goddeloos (26) geweest. Hun dienen van God had bestaan in de uitoefening van eenige inzettingen en plegtigheden; ja zij hadden, in hunne onwetendheid, aan hunne begeerlijkheden bot gevierd, in den treurigen staat van duisternis zich bevonden, waren aan dwalende schapen gelijk geweest, hadden den wil der Heidenen volbragt en gewandeld in ontuchtigheden, begeerlijkheden, wijnzuiperijen, brasserijen, drinkerijen en gruwelijke afgoderijen (27). Maar uit dien ijdelen wandel waren zij *verlost*, liever *gelost* (ἐλυτρώθητε) (28). En dat was geschied *niet door vergankelijke dingen*, *door zilver of goud*, waardoor men iemand van de slavernij, of van eenen anderen rampzaligen toestand, in welken hij verkeert,

(26) Zie Jak. I: 26, verg. Efez. IV: 17 (ματαιότης) en Rom. I: 21 (ματαιόω). Verg. POTT en STEIGER, ad l.

(27) Zie vs. 14. II: 9, 25. IV: 3.

(28) Zie over dit woord bij Matth. XX: 28. bl. 54, 55.

keert, vrijmaakt; *maar door het dierbare bloed van* Christus *als eens onbestraffelijken en onbevlekten lams*, liever, gelijk er eigenlijk staat: *maar door dierbaar bloed, als van een onbestraffelijk en onbevlekt lam, van* Christus. Er was dus *bloed* gestort, om hen te lossen, en wel *dierbaar*, kostelijk bloed, bloed van groote waarde (29), dat van Christus. Dit bloed was de losprijs, welke er was opgebragt, om hen te redden uit hunne ijdele wandeling, en het moest worden aangemerkt, als dat van een offerlam, en wel van een *onbestraffelijk* en *onbevlekt*, dat is een volkomen lam, zonder eenig gebrek. De Apostel heeft het oog op de volmaaktheid, welke het offerlam hebben moest (30), en doelt op de onschuld en heiligheid van Christus. Hij geeft tevens een wenk, dat de Heer gestorven is tot vergeving der zonden; want waartoe anders zijnen dood met dien van een offerlam vergeleken? Gelijk zulk een lam werd opgebragt, om in de plaats des schuldigen offeraars den dood te ondergaan, en alzoo hem van de straf zijner zonden te bevrijden, zoo was Christus voor hen, in hunne plaats gestorven,

(29) Men merke de tegenstelling op *οὐ φθαρτοῖς, ἀλλὰ τιμίῳ αἵματι*, gelijk ook *ἐν φόβῳ ἀναστράφητε* en *ἐκ τῆς ματαίας ὑμ. ἀναστροφῆς.*

(30) Zie Exod. XII: 5. Levit. IX: 3. XIV: 10, eld.

ven, om hen te lossen uit hunne ijdele wandeling en van derzelver rampzalige gevolgen te bevrijden. Maar was dit zoo, was hunne lossing tot zoo duren prijs geschied, dan moesten zij ook in vreeze wandelen den tijd hunner inwoning; dan toezien, dat zij niet weder gelijkvormig werden aan hunne vorige begeerlijkheden, en daarnaar staan, dat, gelijk Hij, die hen geroepen had, heilig was, zoo ook zij heilig werden in al hunnen wandel (31).

In denzelfden geest, en nog duidelijker spreekt hij Hoofdst. II: 24. Hij had de Christelijke *huisknechten* of slaven opgewekt, om hunnen heeren, ook den harden, met alle vreeze onderdanig te zijn, en, om hun lijdzaamheid in te boezemen, hen gewezen op CHRISTUS, die voor hen geleden en hun een voorbeeld nagelaten had, opdat zij zijne voetstappen zouden navolgen; want, ofschoon Hij geene zonde gedaan had en er geen bedrog in zijnen mond was gevonden, zoo schold Hij echter, als Hij gescholden werd, niet weder, en als Hij leed, dreigde Hij niet, maar gaf het over aan dien, die regtvaardig oordeelt, vs. 18—23. Doch hierbij laat de Apostel het niet. CHRISTUS was meer dan

(31) Zie vs. 13—16. Verg. POTT, ad l. VAN TRICHT, t. a. pl. bl. 79. USTERI, t. a. pl. s. 144, 218—220.

dan voorbeeld in zijn lijden en sterven. Hij voegt er bij: *die zelf onze zonden in zijn ligchaam gedragen heeft op het hout, opdat wij, der zonden afgestorven zijnde, der geregtigheid leven zouden, door wiens striemen gij genezen zijt.* Hij leert ons alzoo twee zaken, namelijk *vooreerst*, wat CHRISTUS in zijn lijden en sterven voor ons gedaan heeft, en *ten tweede*, waartoe Hij dat gedaan heeft. Het eerste drukt hij uit met de woorden: *die zelf onze zonden in zijn ligchaam gedragen heeft op het hout*; maar wat hij hiermede zeggen wil, is niet gemakkelijk aan te wijzen. Dat hij er geene wegneming van zonden, in den zin van zedelijke verbetering, mede bedoelt, is intusschen duidelijk, want van deze spreekt hij in het volgende, als van het doel, waartoe CHRISTUS onze zonden gedragen heeft (32). Maar wat wil hij er dan mede te kennen geven? Alles komt hier aan op den zin der uitdrukking: *de zonden dragen.* Zij kan beteekenen, *of* de zonden wegdragen, wegnemen, *of* voor de zonden boeten, de straf, of de rampzalige gevolgen van dezelve ondervinden. De

(32) Zie STEIGER, ad l. en VAN VOORST, *Animadv. de usu verborum cum praepos. composit. in N. T.* Spec. alt. p. 148 sqq., waar de verklaring van GROTIUS, in deszelfs *Ann. in N. T.* ad l. overvloedig wederlegd wordt.

De eerste beteekenis vinden wij in hetgeen wij van den weggaanden bok, in de wet van MOZES, lezen: *Aäron zal beide zijne handen op het hoofd des levenden boks leggen, en zal daarop al de ongeregtigheden der kinderen Israëls en al hunne overtredingen, naar al hunne zonden belijden; en hij zal die op het hoofd des boks leggen, en zal hem door de hand eens mans, die voorhanden is, naar de woestijn uitlaten: alzoo zal die bok op zich al hunne ongeregtigheden in een afgezonderd land wegdragen, en hij zal dien bok in de woestijn uitlaten* (33). En deze beteekenis komt hier geenszins ongepast. Het woord toch, door de onzen door *dragen* vertaald, beteekent eigenlijk *naar de hoogte dragen* (34), van waar het niet slechts elders (35), maar ook door PETRUS (36), van het offeren gebezigd wordt, omdat de offers op het altaar gelegd worden, en deze beteekenis komt uitnemend overeen met de verklaring, dat

(33) Levit. XVI: 21, 22. (*λήψεται ὁ χ. ἐφ' ἑαυτῷ τὰς ἀδικίας αὐτῶν εἰς γῆν ἄβατον*).

(34) *ἀναφέρειν* הֶעֱלָה. Cf. SCHLEUSNER, Lex. in 70 Interpp. ad voc. et VAN VOORST, *Animadv. de usu verborum* etc. p. 143 seq.

(35) Zie Gen. VIII: 20. XXII: 2, 13. Levit. VI: 26. Num. XXIII: 2. Hebr. VII: 27. XIII: 15.

(36) 1 Petr. II: 5.

dat Christus onze zonden gedragen heeft *op het hout* (37), dat is het kruis. De Apostel stelt ons Hem dan voor, als beladen met onze zonden, en dezelve, toen Hij het kruis beklom, gedragen hebbende *in zijn ligchaam*, hetwelk gedood werd en het offer was, dat geslagt werd; terwijl hij er het woordje *zelf* (*αὐτὸς*) bijvoegt, om de tegenstelling tegen over *onze zonden* en de gewilligheid van Jezus in het dragen van onze zonden te meer te doen uitkomen (38). Doch wij moeten ook van de andere beteekenis gewagen, volgens welke de uitdrukking: *de zonden dragen* te kennen geeft voor de zonden boeten. In die beteekenis komt zij meermalen voor in den Bijbel, en dit niet slechts van menschen, die voor hunne eigene zonden gestraft worden (39), maar ook van het boeten voor de zonden van anderen (40); ja men kan haar ook op de boven aangehaalde plaats, in welke van den weggaanden bok gesproken wordt, dus

(37) *ἐπὶ τὸ ξύλον*, על עץ.

(38) Verg Winer, *Gramm* s. 131.

(39) Levit. XX: 17, 19. (*οἱ ό: ἁμαρτίαν κομίζειν*, *ἀποφέρειν*) V: 1. XXII: 9. XXIV: 15. Num. IX: 13. Ezech. XXIII: 35 (*λαμβάνειν ἁμαρτίαν*).

(40) Num XIV: 33 (*ἀναφέρειν τὴν πορνείαν*). Klaagl. V: 7. (*τὰ ἀνομήματα ὑπέχειν*) Ezech. XVIII: 19, 20. (*λαμβάνειν τὴν ἁμαρτίαν*).

dus verklaren, en zij schijnt in de godspraak van JEZAJA, Hoofdst. LIII, zoo genomen te moeten worden. Maar is dit zoo, en heeft de Apostel, gelijk duidelijk blijkt, op de gezegde godspraak het oog gehad, dan schijnt het, dat hij de genoemde uitdrukking in deze tweede beteekenis hier gebezigd heeft, en dus wil zeggen, dat CHRISTUS in zijn lijden en sterven de straf, die wij om onze zonden verdiend hadden, gedragen, dat Hij voor onze zonden geboet heeft (41). Het bijvoegsel *op het hout*, schoon met de eerste opvatting beter strookende, maakt hier geene zwarigheid (42). Maar de woorden van PETRUS zijn dan echter nog voor verdere verschillende verklaring vatbaar en de vraag blijft over, in welken zin hij CHRISTUS voorstelt, als onze zonden aan het kruis geboet hebbende. Hoe het zij, wanneer wij de eerste beteekenis aannemen, ook dan hebben wij bij de uitdrukking, dat JEZUS onze zonden gedragen heeft op het hout, niet aan zedelijke verbetering te denken, gelijk wij zoo even reeds opmerkten, maar aan zulk een wegnemen van de zonden, dat dezelve als 't ware niet meer aanwezig zijn, niet

(41) Verg. STEIGER, ad l. en HOTTINGERUS, aangeh. door VAN VOORST, l. l. p. 160. 161.

(42) Zie WINER, *Grammat.* s. 344, 345. Conf. tamen VAN VOORST, *de usu* etc. p. 158, 159.

niet meer gedacht, niet toegerekend worden (43). Immers het doel, waartoe CHRISTUS onze zonden droeg op het hout, was, naar 's Apostels verklaring: *opdat wij, der zonden afgestorven zijnde, der geregtigheid leven zouden.* Het woord, door *afgestorven zijnde* overgezet, zou ik liever vertalen *ontslagen zijnde;* want PETRUS schijnt het oog te hebben op slaven, die door den dood van hunne heeren in vrijheid gesteld werden (44). Nu CHRISTUS hunne zonden had weggedragen, of wil men liever, nu Hij voor dezelve geboet had, nu waren zij van dezelve ontslagen; maar nu moesten zij dan ook niet meer voor de zonden, maar voor de geregtigheid leven. *Geregtigheid* beteekent hier, blijkens de tegenstelling tegen over *zonden, heiligheid, deugd,* in welken zin dit woord nog eenmaal voorkomt in dezen brief (45); en de uitdrukking: *der geregtigheid* of voor de geregtigheid *leven* geeft te kennen al zijne vermogens en krachten aan haar toewijden, naar hare voorschriften zijn geheele bestaan en gedrag inrigten. Dit moesten de Christenen nu, dit was het groote,

(43) Cf. GROTIUS, *Defensio fid. Cathol. de satisf. Christi* L. B. 1617 p. 11—13; VAN VOORST, *de usu* etc. p. 161—167 en USTERI, t. a. pl. s. 143, 144.

(44) Zie DE BEAUSOBRE et L'ENFANT, ad l.

(45) Hoofdst. III: 14.

te, heerlijke, heilrijke doel, waartoe CHRISTUS hunne zonden in zijn ligchaam gedragen had op het hout. De Apostel voegt er eindelijk met de woorden van JEZAJA bij: *door wiens striemen gij genezen zijt* (46). Hij past dezelve regtstreeks toe op de Christen-slaven, aan wien hij dit schreef, om hen te beter te vertroosten onder de slagen, welke zij menigmalen te onregt ontvingen, en geeft er, even gelijk de Profeet, mede te kennen, dat zij, door het lijden van CHRISTUS uit eenen ellendigen in eenen gelukkigen staat waren overgebragt, gelijk blijkt uit de beteekenis, in welke het woord *genezen* voorkomt (47), en uit hetgeen hij er op volgen laat: *want gij waart als dwalende schapen, maar gij zijt nu bekeerd tot den Herder en Opziener uwer zielen* (48).

Niet minder duidelijk schrijft hij, Hoofdst. III: 18, de Christenen, tot hunne vertroosting onder het lijden, nogmaals op het voorbeeld des Heeren wijzende: *want* CHRISTUS *heeft ook eens voor de zonden geleden, Hij regtvaardig voor de*

(46) Jez. LIII: 5.

(47) Zie Jez. LXI: 1, vooral Jerem. XVII: 14, waar ἰάομαι met σώζω verwisseld wordt, als mede Matth. XIII: 15, eld.

(48) vs. 25. — Over de geheele plaats zie CALVYN en POTT, en vooral STEIGER, ad l.

de onregtvaardigen, opdat Hij ons tot God zoude brengen, die wel is gedood in het vleesch, maar levend gemaakt door den Geest. Hij doelt op het lijden des doods van JEZUS. In dezen zin wordt het woord *lijden* meermalen van den Verlosser gebezigd (49), en dat PETRUS ook hetzelve hier dus gebruikt, blijkt uit de bijgevoegde verklaring, dat CHRISTUS *eens* geleden heeft en dat Hij *gedood* is in het vleesch. Dat lijden, zegt hij, heeft CHRISTUS ondergaan *voor de zonden*, of om de zonden, dat is niet, ter wegneming van de zonden in den zin van zedelijke verbetering; hoe zou dit *een lijden voor de zonden* kunnen heeten? maar ter verzoening van de zonden, dat is, of om te boeten voor de zonden, of om ze weg te nemen, zoodat zij niet meer toegerekend worden (50). Waarschijnlijk heeft hij ook hier het oog op de offers; want een zondoffer heet in de Grieksche Overzetting des Ouden Testaments gedurig τὸ

(49) Zie Matth. XVII: 12. Luk. XXIV: 26, 46. Hand. I: 3. XVII: 3. Verg. J. J. PRINS, *Comm. ad Quaest. Theolog.:* » interpretatio loci difficilis 1 Petr. III: 18—22." L. B. 1835. p. 19. Onderscheidene Handss. Vertal. en Kerkv. hebben ἀπέθανε. Zie PRINS, l. l. p. 11, 12.

(50) Zie VAN VOORST, Verh. in het Haagsche Gen. 1787. bl. 128. n. 1.

τὸ περὶ ἁμαρτίας (51), en de Priester, die het offer bragt, werd gezegd verzoening te doen voor iemand (περὶ τινός) (52). Hoe dit zij, de zonden zijn, volgens PETRUS, de oorzaak, om welke CHRISTUS *eens* (ἅπαξ) geleden heeft. Met dit woordje *eens* geeft hij te kennen, niet, dat CHRISTUS *te eeniger tijd* geleden heeft, gelijk sommigen meenen; maar dat Hij slechts *éénmaal* (53), of liever nog, dat Hij *ééns voor altijd* geleden heeft, om daarmede aan te duiden, dat Hij niet weder voor de zonden behoeft te lijden (54). En dat lijden had Hij ondergaan: *Hij de regtvaardige voor onregtvaardigen.* Het was niet om *zijne* zonden, dat Hij hetzelve verduurde; want Hij was *regtvaardig.* Hij had geene zonde gedaan en er was in zijnen mond geen bedrog gevonden, gelijk de Apostel Hoofdst. II: 22 gezegd had, en dus kon Hij voor zich geene straf lijden. Neen! Hij leed voor *onregtvaardigen*, voor zondaren, die om hunne zonden straf verdiend hadden, dat is niet slechts *ten hunnen nutte*, maar, gelijk de tegenstelling duidelijk aanwijst, *in hunne plaats.* Elk onbevooroordeelde, die slechts vraagt, wat er

(51) Levit. IX: 1, 3, 7, 8. XVI: 5 eld.
(52) Levit. IV: 20 eld.
(53) Zie PRINS, l. l. p. 18.
(54) Zie Rom. VI: 10. Hebr. IX: 25—28.

er geschreven staat, (en hierom behoort het ons toch alleen te doen te zijn,) moet, dunkt mij, dit toestemmen. Inderdaad, wij moeten 's Apostels woorden geweld aandoen, indien wij aan dezelve een anderen zin geven. Maar hoe duidelijk leert hij ons dan hier het plaatsbekleedende van den dood van CHRISTUS. En dat lijden voor de zonden had de Heer ondergaan, *opdat Hij*, gelijk de Apostel verder verklaart, *ons tot God zoude brengen.* De uitdrukking is ontleend van den bijzonderen gunsteling eens Konings, die anderen tot hem inleidt. *Zij* komt overeen met het zeggen van JEZUS, Joh. XIV: 2, 3, 6, en geeft te kennen, niet alleen het genot van de gunst van God; maar ook en vooral het zijn bij Hem in den hemel, dat is het bezit der toekomstige zaligheid (55). Tot die zaligheid de Christenen op te voeren, dit was het groote doel, waartoe CHRISTUS leed voor de zonden, Hij, de regtvaardige, voor hen, onregtvaardigen, die tot God niet konden komen. Maar hoe kon Hij, die gestorven was, hen daartoe brengen; hoe Hij hun leidsman (ὁ προσαγωγεὺς) tot God zijn? De Apostel voegt er bij: *die wel is gedood in het vleesch, maar levend gemaakt door den Geest*, dat is, die wel in zijn

(55) Verg. Hoofdst. I: 3—5, 9, 21. Zie SCHLEUSNER in voc. en PRINS, l. l. p. 22, 23.

zijn ligchaam, of door de zwakheid des ligchaams den dood ondergaan, maar het leven herkregen heeft door den Geest, of door de kracht van God (56); en dat hij hierbij niet slechts aan 's Heilands herleving, maar ook aan deszelfs verheerlijking gedacht heeft, blijkt uit hetgeen hij er in vs. 22 bijvoegt. Zoo was dus CHRISTUS, schoon gestorven, in staat, om het groote doel, waartoe Hij den dood voor de zonden ondergaan had, te verwezenlijken, namelijk ons tot God te brengen (57).

Eindelijk vinden wij nog in den *eersten* brief, Hoofdst. IV: 1, 2, deze merkwaardige woorden: *dewijl dan* CHRISTUS *voor ons in het vleesch geleden heeft, zoo wapent gij u ook met dezelve gedachte, (namelijk) dat wie in het vleesch geleden heeft, die heeft opgehouden van de zonde, om nu niet meer naar de begeerlijkheden der menschen, maar naar den wille Gods, den tijd, die overig is in het vleesch, te leven.* De Apostel wil, dat de groote waarheid, welke hij den Christenen, Hoofdst. III: 18. voorgedragen had, om onder het leed, hetwelk hen trof, hen op te beuren en te bemoedigen, hen ook opwekke en dringe tot eenen heiligen wandel. Hij brengt

(56) Verg. 2 Kor. XIII: 4. Zie PRINS, l. l. p. 28, 29.

(57) Verg. CALVYN, POTT en VAN TRICHT, t. a. pl. bl. 77—81.

brengt hun daartoe die groote waarheid nogmaals voor den geest, schrijvende: *dewijl dan* CHRISTUS *voor ons in het vleesch geleden heeft*, en laat hierop zijne vermaning volgen: *zoo wapent gij u ook met dezelve gedachte* enz. Dat hij met de woorden: CHRISTUS *heeft in het vleesch geleden* het lijden des doods aanduidt, hetwelk CHRISTUS in zijn ligchaam onderging, is ontegenzeggelijk, want in deze beteekenis had hij de uitdrukking zoo gebezigd, toen hij schreef: CHRISTUS *heeft eens voor de zonden geleden*, en het is naar deze zijne verklaring, dat hij hier kennelijk henen wijst. Maar hieruit volgt, dat wij, naar de regelen eener gezonde uitlegkunde, indien wij ten minste niet door voldoende redenen verhinderd worden, de uitdrukking van *in het vleesch te lijden*, in 's Apostels vermaning voorkomende, in denzelfden zin moeten opvatten, en dat hij dus met de algemeene stelling: *wie in het vleesch geleden heeft, die heeft opgehouden van de zonde*, wil zeggen: wie den dood in het ligchaam ondergaan heeft, die heeft opgehouden van de zonde. Dat hij met de laatste woorden geenszins bedoelt hunne zedelijke verbetering blijkt duidelijk, want van deze spreekt hij eerst in het volgende, en hij stelt haar voor als het doel van het ophouden van de zonde. Hij verstaat er hetzelfde door, als hetgeen hij Hoofdst. II: 24, naar onze

te vertaling, *der zonden afgestorven te zijn* genoemd had, en geeft er mede te kennen: een ontslagen zijn van de zonde, zoodat zij niets meer heeft te eischen en men met haar niets meer te doen heeft. PAULUS noemt het Rom. VI: 7 *geregtvaardigd te zijn van de zonde* (58). Maar hoe hebben wij dit te verstaan, en hoe kon dit worden toegepast op de Christenen, aan wien PETRUS schreef? Zij hadden immers, schoon door veel leed gedrukt wordende, echter niet in den opgegeven zin, in het vleesch geleden? En toch is het duidelijk, dat hij uitgaat van de veronderstelling, dat zij gezegd konden worden in het vleesch geleden te hebben; want hij wil, dat zij de algemeene stelling, door hem voorgedragen, op zich zullen toepassen, en met de gedachte, welke hij hun tot hunne heiliging aanprijst, zich zouden wapenen. De vraag is dus, hoe hij van hen kon zeggen, dat zij den dood ondergaan hadden. Om deze vraag te beantwoorden en zijn voorstel wel te vatten, hebben wij te letten op de waarheid, uit welke hij zijne vermaning afleidt, en wel bepaaldelijk op die bijzonderheid, dat CHRI-

STUS

(58) WINER vertaalt: *πέπαυται ἁμαρτίας, der hat Ruhe von der Sünde, ist dagegen verwahrt.* Grammat. s. 214, 215.

STUS *voor hen* geleden had. Te weten CHRISTUS had *voor hen*, dat is, gelijk wij boven hebben aangewezen, in hunne plaats, geleden. Hij had, naar Hoofdst. II: 24, hunne zonden in zijn ligchaam gedragen op het hout, en volgens Hoofdst. III: 18, voor de zonden geleden, Hij, de regtvaardige, voor onregtvaardigen. Maar was dit zoo, had Hij in hunne plaats den dood, de straf der zonde, ondergaan, dan konden zij gezegd worden, zelve in het vleesch geleden, zelve den dood, de straf der zonde, ondergaan te hebben (59), en dan gold de algemeene waarheid: *wie in het vleesch geleden heeft, die heeft opgehouden van de zonde* ook van hen, maar dan moest

(59) USTERI zelf verklaart het zoo, schrijvende: *durch das Leiden und den Tod Christi ist die Sünde derer, für welche er litt, gebüsst worden; nun ist, wer für die Sünde die strafe erlitten, der Sünde ledig; also sind auch die Gläubigen, deren Sünden im Fleische Christi gestraft worden, die mithin in Christo gelitten haben, von der Sünde frei geworden, ihr abgestorben. Das Mitleiden und Mitsterben der Gläubigen mit Christo wird zwar hier nicht ausdrücklich ausgesprochen, sondern es liegt nur im vorhergehenden ὑπὲρ ἡμῶν, das freilich unsicher ist, ergibt sich aber auch deutlich aus dem Folgesatz, εἰς τὸ μηκέτι u. s. w., so dass die Analogie des Gedankens mit dem in* Rom. VI: 6 — 11. *enthaltenen nicht zu verkennen ist. Entw. des Paulin. Lehrb.* s. 217.

moest het ook in hen blijken, dat zij opgehouden hadden van de zonde. De Apostel wilde daarom, dat zij zich met die gedachte *wapenden.* Zij moesten haar zich diep in het hoofd en hart prenten, haar gedurig voor hunnen geest terug roepen, steeds met haar werkzaam zijn, en zoo in den strijd, welken zij te strijden hadden, van haar, als een krachtig *wapen*, gebruik maken. En dat moesten zij, *om nu niet meer naar de begeerlijkheden der menschen, maar naar den wille Gods, den tijd, die overig is in het vleesch, te leven.* De begeerlijkheden der menschen zijn die lusten, welke de menschen over het algemeen, inzonderheid de Heidenen, onder welke zij leefden, involgden. Naar die begeerlijkheden hadden zij, schoon Joden van afkomst, vóór hunne bekeering, in hunne onwetendheid geleefd, naar Hoofdst. I: 14, IV: 3. Maar nu moesten zij dit niet meer. Zij moesten nu naar den wil van God leven, zoo als die hun ontdekt was door de prediking van het Evangelie en door den Apostel in zijnen brief ontvouwd werd. Naar dien wil hun bestaan en gedrag in te rigten, dat moest nu hun lust en streven zijn; en dit niet voor eenen korten, maar al den tijd, die hun nog in het vleesch, in het ligchaam, zoude overig zijn. Hun gansche volgende leven moest nu aan de betrachting van Gods geboden

toegewijd wezen (60). Meerdere verklaringen vinden wij niet in de brieven van PETRUS aangaande het lijden en sterven van JEZUS tot vergeving der zonden en zaligheid. Wij gaan dus over tot de beschouwing van het onderwijs van JOHANNES.

Verklaring der gezegden van JOHANNES.

Het spreekt van zelf, dat ik hier niet behoef te gewagen van de wenken, welke in de redevoeringen van PETRUS liggen opgesloten en boven door mij zijn opgegeven. Wanneer wij echter de rede van dezen Apostel tot KORNELIUS uitzonderen, dan kunnen en moeten die wenken intusschen aangemerkt worden, als de gevoelens ook van JOHANNES behelzende, dewijl de gezegde redevoeringen ook in zijnen naam en in zijne tegenwoordigheid zijn uitgesproken. Ik bepaal mij derhalve tot die gezegden, welke ons van hemzelven zijn nagelaten.

Wij treffen reeds in zijn Evangelie, Hoofdst. XI: 51, 52, eene plaats aan, welke door ons moet overwogen worden, te weten, zijne verklaring van het merkwaardige woord van KAJAFAS;

(60) Verg. HINLOPEN, *Leerred.* bl. 362 — 386. Andere verklaringen van deze plaats zie men bij POTT ad l. en STEIGER ad l.

FAS: „gij verstaat niets, noch gij overlegt „niet, dat het ons nut is, dat één mensch sterve voor het volk, en het geheele volk niet „verloren ga." *Dit zeide hij*, voegt JOHANNES er bij, *niet uit zich zelven, maar zijnde Hoogepriester deszelven jaars profeteerde hij, dat* JEZUS *sterven zoude voor het volk, en niet alleen voor dat volk; maar opdat Hij ook de kinderen Gods, die verstrooid waren, tot één zoude vergaderen.* Hij beschouwde dus, naar zijne goede gewoonte, om in alles, wat zijnen Meester betrof, de hand van God te eerbiedigen, het zeggen van KAJAFAS, als eene godspraak, door welke hij, ofschoon dit zelf niet wetende noch bedoelende, maar alleen naar de ingevingen van zijn boos hart luisterende, den aard en het doel van 's Heilands sterven openbaarde; want hij verklaart, dat de Hoogepriester alzoo sprak *niet uit zich zelven*, niet uit eigen beweging (61), maar *profeteerde* (62), door goddelijke aanblazing in zijn denken en spreken zoo bestierd werd, dat hij dit gevoelen met deze woorden uitte (63), en alzoo in den Raad verkondigde, dat JEZUS sterven zoude

(61) *ἀφ' ἑαυτοῦ*. Zie Joh. V: 19. XV: 4. *ἀπ' ἐμαυτοῦ*, zie Joh. VI: 30. VII: 17, eld.
(62) Zie Luk. I: 67. Hand. II: 17, 18, eld.
(63) Verg. GROTIUS ad l.

de *voor het volk*, dat is, voor het Joodsche volk, hetwelk in Palaestina woonde, en door KAJAFAS bedoeld was (zie vs. 48). Doch onder dit schrijven denkt JOHANNES aan het doel van den dood des Heeren, als zich niet slechts tot dat volk bepalende, maar veel verder zich uitstrekkende, en daarom kan hij niet nalaten, er bij te voegen: *en niet alleen voor dat*, liever *het volk*, *maar opdat hij ook de kinderen Gods*, *die verstrooid waren*, dat is, de Joden, die buiten Palaestina leefden, en deze niet alleen, maar ook allen, die uit de Heidenen in JEZUS gelooven, en zoo tot kinderen van God zouden worden aangenomen (64), *tot één zoude vergaderen*. Hij heeft waarschijnlijk het oog op hetgeen de Heer, naar Joh. X: 16, gezegd had, en, ofschoon de uitdrukking *kinderen Gods*, of *kinderen des koningrijks*, soms van de Joden alleen gebezigd wordt (65), zoo wordt zij echter meermalen van allen, ook van hen, die uit de Heidenen in CHRISTUS gelooven, gebruikt (66); ja, PAULUS zegt uitdrukkelijk: *zoo velen als er door den Geest Gods geleid worden*, *die zijn kinderen Gods* (67). Maar wat geeft JOHANNES te kennen met de woor-

den:

(64) Joh. I: 12. (65) Matth. VIII: 12.
(66) Matth. XIII: 38, eld.
(67) Rom. VIII: 16. Verg. OLSHAUSEN ad l.

den: *sterven voor het volk?* Is het *in plaats* of *ten nutte van* het volk? Sommigen meenen het eerste, zich grondende *en* op het voorzetsel voor (ὑπὲρ), *en* op de woorden van KAJAFAS, als die sprak, „van een dood, dien JEZUS „op een regterlijk vonnis zou ondergaan, en „van het sterven van een mensch *voor* het „volk, opdat het gansche volk niet verloren „ging (68)." Doch wij hebben reeds meermalen opgemerkt, dat men op het genoemde voorzetsel *op zich zelf* niet bouwen kan, en wat het andere betreft, ofschoon het niet te ontkennen is, dat de woorden van KAJAFAS het denkbeeld van *plaatsvervanging* zeer goed toelaten, zoo schijnt hij toch met zijne uitdrukking: *sterven voor het volk*, niets meer te hebben willen zeggen, dan voor het algemeene welzijn opgeofferd te worden. Het is zoo, juist die uitdrukking, de Hoogepriester had immers ook eene andere kunnen bezigen, schijnt JOHANNES zoo bijzonder getroffen te hebben, en zoo opmerkelijk te zijn voorgekomen; maar het slot van zijne verklaring doet ons, dunkt mij, toch zien, dat wij het woordje *voor* hier eenvoudig door *ten nutte van* te vertalen hebben. Hoe het zij, dit is zeker, dat hij de vereeniging van allen, die in JEZUS gelooven, tot ééne kudde,

(68) Zie VAN HERWERDEN ad l.

de, onder éénen herder, als doel van den dood van CHRISTUS voorstelt (69).

Wij gaan voort tot de brieven des Apostels. Hier vinden wij al aanstonds in den *eersten*, Hoofdst. I: 7*b*, de belangrijke verklaring: *het bloed van* JEZUS CHRISTUS, *Gods Zoon, reinigt ons van alle zonde.* Dat hij door het *bloed* van JEZUS CHRISTUS deszelfs geweldigen dood bedoelt, behoef ik naauwelijks te zeggen; maar wat wil hij, als hij van dat bloed verklaart: *het reinigt ons van alle zonde?* De uitdrukking bevat hetzelfde denkbeeld, hetwelk wij bij PETRUS aantroffen in de woorden: *besprenging des bloeds van* JEZUS CHRISTUS, gelijk ons blijken zal, als wij letten *en* op het spraakgebruik des Bijbels, *en* op het verband, in hetwelk zij hier voorkomt. Te weten, het woord *reinigen* (καθαρίζειν) wordt in de Grieksche Overzetting van het Oude Testament gebezigd voor סָלַח, dat is *vergeven, niet toerekenen, niet straffen* (70). Vooral komt dit woord in de offerdienst voor, en wel voor חִטֵּא, dat is *ontzondigen* (71); voor כִּפֶּר, dat is *verzoe-*

(69) Verg. OLSHAUSEN ad l.
(70) Zie Num. XXX: 6, 9, 13, (Belg. 5, 8, 12).
(71) Exod. XXIX: 36.

zoenen (*expiare*) (72), en voor טִהֵר, dat is *reinigen*, als gevolg der verzoening (*expiatio*) in den zin van bevrijding van schuld (73). Even zoo wordt het ook in het Nieuwe Testament gebezigd. Zoo spreekt de Schrijver van den brief aan de Hebreën, terwijl hij ons naar de offerdienst henenwijst, van een *reinigen* der conscientie van doode werken, in den zin van *ontzondigen*, ja hij stelt de uitdrukkingen *gereinigd worden* en *vergeving ontvangen* als met elkander overeenkomende voor (74), en maakt in hetzelfde verband van *de besprenging met bloed* op zulk eene wijze melding (75), dat wij volkomen bevestigd worden in hetgeen ik zoo even opmerkte, dat de uitdrukking van JOHANNES hetzelfde denkbeeld bevat, hetwelk wij bij PETRUS aantroffen. Hiervoor pleit ook het verband, in hetwelk zij voorkomt Wij hebben toch het woordje, hetwelk haar voorgaat, niet met sommigen door *want*, maar door *en* over te zetten. De Apostel neemt namelijk met deze zijne uitspraak eene ontmoedigende bedenking weg, welke zijn vorig onderwijs bij zijne lezers konde opwekken. Te weten, hij had op de stelligste wij-

(72) Exod. XXIX: 37. XXX: 10.
(73) Levit. XVI: 30. (74) Hebr. IX: 14, 22.
(75) ib. vs. 13, 19, 21.

wijze verklaard, dat zij, om met God en elkander gemeenschap te hebben, in het licht moesten wandelen, gelijk God in het licht is; maar dit zou hen, bij de bewustheid van hunne voormalige en tegenwoordige overtredingen kunnen ter neer slaan; daarom laat hij er deze vertroostende woorden op volgen; of wil men liever, hij wekt hen tot dien wandel in het licht op, door hun te verzekeren, dat dan het bloed van JEZUS CHRISTUS hen reinigde van al hunne vorige, en nog tegen hunnen wil in hen overblijvende verkeerdheden. Niemand hunner toch was zonder zonden. Hij drukt dit zoo sterk mogelijk uit, door er bij te voegen: *indien wij zeggen, dat wij geene zonden hebben, zoo verleiden wij ons zelven, en de waarheid is in ons niet*, vs 8 en wederom vs. 10: *indien wij zeggen, dat wij niet gezondigd hebben, zoo maken wij Hem tot een leugenaar, en zijn woord is niet in ons.* Daarenboven de Apostel spreekt niet van zonden, welke nog niet geschied waren; maar van die, welke men reeds bedreven had, of gedurig bedreef. Ook hieruit volgt, dat hij door het reinigen van de zonde, niet het wegnemen van de zonde in den zin van zedelijke verbetering; maar in dien van ontzondigen, bevrijden van de straf der zonde, bedoeld heeft. En, wat wij niet vergeten moeten op te merken, hij zegt in vs. 9: *indien wij onze zonden belijden, Hij*, (God) *is*

is getrouw en regtvaardig (76), *dat Hij ons de zonden vergeve, en ons reinige van alle ongeregtigheid.* Zoo doet hij ons zelf de uitdrukkingen: de zonden vergeven, en van alle ongeregtigheid reinigen, als gelijkluidende kennen, overeenkomstig zijne gewoonte, vooral in zijnen eersten brief, om gedurig twee uitspraken, welke genoegzaam hetzelfde te kennen geven, te bezigen, ten einde de eene door de andere op te helderen en te bevestigen (77). Er valt dus niet aan te twijfelen, of hij wil met de woorden: *het bloed van* JEZUS CHRISTUS, *Gods Zoon, reinigt ons van alle zonde*, zeggen: dat de dood van

(76) Δίκαιος. Over de beteekenis van dit woord te dezer plaats verschillen de Uitleggers. Sommigen vertalen het door *goed*, terwijl anderen de eigenlijke beteekenis houden en 's Apostels woorden dus opvatten, dat God gezegd wordt *regtvaardig* te handelen met hen, wien Hij schenkt wat Hij hun heeft toegezegd. En, inderdaad, voor deze verklaring is veel te zeggen. Wanneer wij echter het Hebreeuwsche spraakgebruik raadplegen, en bijzonder op het oog houden dat δικαιοσύνη (חֶסֶד) in de Alexand. Overzetting, meermalen met ἀλήθεια en ἔλεος verbonden wordt, in den zin van *weldadigheid* en *trouw* (zie Gen. XXIV: 27. XXX: 10. Exod. XXXIV: 7), dan schijnt het eerste gevoelen de voorkeur te verdienen. Men vergelijke intusschen vooral LÜCKE ad l.

(77) Zie hoofdst. I: 5, 8, 10. II: 4, 8, 10, 11, 27.

van JEZUS CHRISTUS ons bevrijdt van de straf, die wij van wege onze zonde te wachten hadden, of ontzondigt, zoo dat het is, of wij geene zonde hebben, dewijl zij ons niet wordt toegerekend (78).

Intusschen herinnerde hij dit niet, opdat men vrijelijk zoude zondigen. Neen! hij schreef den Christenen deze dingen, opdat zij niet zondigden; maar hadden zij zich echter aan zonde schuldig gemaakt, dan mogten zij zich met die blijde waarheid vertroosten. Nadat hij het eerste uitdrukkelijk verklaard heeft, ontvouwt hij het laatste nader in deze belangrijke betuiging: *en indien iemand gezondigd heeft, wij hebben eenen Voorspraak bij den Vader*, JEZUS CHRISTUS, *den Regtvaardige, en Hij is eene verzoening voor onze zonden, en niet alleen voor de onze, maar ook voor (de zonden) der geheele wereld*, Hoofdst. II: 1*a*, 2. En ziet daar de *tweede* plaats, die wij moeten overwegen. Was het ons op de vorige reeds duidelijk, hier vooral lijdt het geene tegenspraak, dat JOHANNES het oog heeft op die zonden, aan welke de Christenen zich, na hunne bekeering, mogten schuldig maken. Hij stelt het geval, dat iemand hunner gezondigd heeft,

(78) Zie over deze plaats CALVYN, GROTIUS en LÜCKE ad l. De voce *καθαρίζειν* cf. GROTIUS *def. Fidei Cathol.* p. 166 sq.

heeft, en wijst aan, wat den zoodanige kan en moet opbeuren; doch doet dit op zulk eene wijze, dat hij duidelijk te kennen geeft, hoe hij en al zijne medechristenen aan deze troostvolle waarheid gedurige behoefte hadden. Doch laat ons deze zijne gewigtige uitspraak naauwkeurig beschouwen. De uitdrukking van *gezondigd te hebben* sluit ontegenzeggelijk in zich het denkbeeld van verbeuring der Goddelijke gunst, van schuld en straf. Dit is duidelijk uit het volgende; want, hoe men ook het woord (παράκλητος) (79), hetwelk de onzen door *Voorspraak* vertaald hebben, overzette, altijd zal het gezegde: *wij hebben eenen Voorspraak bij den Vader* te kennen geven: „ wij hebben iemand, „ die onze belangen bij den Vader behartigt, die „ bij Hem voor ons intreedt, en veroorzaakt, „ dat wij de rampzalige gevolgen van onze zon„ den niet ondervinden, dat wij de door onze „ zonden verbeurde gunst van den Vader blijven „ genieten." De Apostel stelt dus hier de tusschenkomst van onzen Voorspraak bij den Vader voor, als noodzakelijk, ten minste als strekkende ter afwending van het ongenoegen des Vaders over onze zonden, en hij doet ons den Vader ken-

(78) Over dit woord zie MUNTINGHE, *Gesch. der Menschh.* X. 40, en de Schrijvers door hem aangeh. Add. MORUS in *Acroas.* I. 136.

kennen, ja als gezind, om te vergeven; maar tevens, als den zondaar straffende, en hem, door de tusschenkomst van den Voorspraak alleen, zijne schuld kwijtscheldende. En wie was die Voorspraak? Dat wisten de Christenen, aan welke hij schreef, wel; maar hij wil Hem echter bij name noemen. Het was JEZUS CHRISTUS! Die namen alleen openden hun, door de kennis, welke zij aan Hem hadden, eene voldoende bron van vertroosting; want was *Hij* hun Voorspraak bij den Vader, wat hadden zij dan te vreezen? Doch JOHANNES laat het hierbij niet, maar herinnert tevens, dat JEZUS CHRISTUS de *Regtvaardige* is, dat wil zeggen: dat Hij de Heilige is, in wien geene zonde is, gelijk uit de tegenstelling tegen over dengene, die gezondigd mogt hebben, en uit andere plaatsen van 's Apostels brief, blijkt (80), en deze herinnering geschiedt door hem blijkbaar met het doel, om de geschiktheid van dezen Voorspraak te doen uitkomen, en de bron van vertroosting, welke hij aanwees, te meer te openen. Met ditzelfde doel voegt hij er, duidelijk met het oog op den dood van JEZUS, nog deze merkwaardige woorden bij: *en Hij*, eigenlijk staat er: *en Hij zelf* (81), *is eene verzoening voor onze zonden*, en

(80) Zie Hoofdst. III: 3, 5, 7.
(81) *καὶ αὐτός*.

en nu hij deze waarheid eenmaal heeft ter neêr geschreven, nu kan een JOHANNES, wiens hart zoo vol van liefde was, niet nalaten, om er nog dit op te laten volgen: *en niet alleen voor de onze; maar ook voor* (*de zonden*) *der geheele wereld*. Doch wat wil hij zeggen, als hij JEZUS CHRISTUS eene *verzoening voor de zonden* noemt? Het woord *verzoening* (ἱλασμὸς) komt van ἱλάσκειν, hetwelk beteekent: *iemand bevredigen, deszelfs toorn afwenden, hem ons weder toegenegen maken*, en geeft dus *datgeen* te kennen, *waardoor de beleedigde verzoend, deszelfs toorn afgewend en hij jegens zijnen beleediger weder welgezind gemaakt wordt*. In de Grieksche Overzetting van het Oude Testament wordt het gebezigd, nu eens voor סְלִיחָה d. i. *vergeving, kwijtschelding van straf* (82), dan voor כִּפֻּרִים d. i. *verzoening, ontzondiging* (*expiatio*) (83), en dan weder voor חַטָּאָה d. i. *zondoffer*, waardoor iemands schuld werd uitgewischt (84). Het laatste komt hier echter alleen in aanmerking, gelijk MORUS te regt heeft opgemerkt (85), en het bijvoegsel: *voor de zonden* (περὶ τῶν ἁμαρτιῶν), duidelijk aanwijst, zoo als ieder weet, die

met

(82) Ps. CXXIX: (CXXX:) 4.
(83) Num. V: 8. (84) Ezech. XLIV: 27.
(85) Zie deszelfs *Comment. in Suam Epitom.* II: 91.

met het spraakgebruik des O. T. eenigzins bekend is. De Apostel stelt dus hier JEZUS CHRISTUS voor als een zondoffer, van wege zijnen dood voor de zonden, en leert ons met deze uitdrukking letterlijk, dat CHRISTUS door zijnen dood God met ons verzoend, deszelfs toorn afgewend en Hem ons weder toegenegen gemaakt heeft. Maar hoe hebben wij dit te verstaan? Moeten wij dit alzoo naar de letter opvatten? Of hebben wij het oneigenlijk, en hoe dan, te verklaren? Op deze vraag zullen wij later antwoorden. Thans zij het ons genoeg, op te merken, hoe veel overeenkomst er is tusschen deze betuiging van JOHANNES en die van PETRUS: CHRISTUS *heeft onze zonden in zijn ligchaam gedragen op het hout; Hij heeft eens voor de zonde geleden* (86). Verkiest iemand met GROTIUS (87) aan te nemen, dat *verzoening* hier staat voor *verzoener* (ἱλαστὴρ), ik heb er niet tegen, mits men slechts op het oog houde, dat JOHANNES van JEZUS CHRISTUS spreekt, als die door zich zelven, door zijne eigene offerande, de verzoening te weeg gebragt heeft. Maar de verklaring van den grooten man, volgens welke ἱλάσκειν zou beteekenen, *maken, dat de zonden ophouden*, en de geheele uitdrukking zou te kennen geven: CHRISTUS

(86) 1 Petr. II: 24. III: 18.
(87) V. ejus *Comm.* ad l.

STUS *geeft ons krachten, dat wij voortaan niet meer zondigen*, is *en* met het spraakgebruik des Bijbels *en* met het verband lijnregt in strijd (88). Hoe duidelijk doet onze verklaring daarentegen dit verband uitkomen; want was Hij zelf, wien de Apostel den Christenen, zoo zij gezondigd hadden, als hunnen Voorspraak bij den Vader voorgesteld had, was Hij zelf eene verzoening voor hunne zonden, dan konden zij er vasten staat op maken, dat zijne voorspraak niet te vergeefs zou zijn, dat zij de vergeving van hunne zonden gewisselijk ontvangen zouden. In hetgeen Hij op aarde geleden had ter verzoening van hunne zonden lag de grond en de kracht van zijn tusschentreden bij den Vader. Intusschen moesten zij niet meenen, dat die verzoening op hen alleen betrekking had. Neen! JOHANNES voegt er bij: *en niet alleen voor de onze; maar ook voor de geheele wereld*, d. i. gelijk de onzen teregt invullen *voor* (*de zonden*) *der geheele wereld* (89).

Hij

(88) Zie GROTIUS zelven: *Def. fidei de Satisf. C.* p. m. 110—113. LÜCKE zegt er volkomen naar waarheid van: *Das heisst den ursprünglichen Sinn des bildlichen Ausdrücks ganz daran geben, die mittelbare Wirkung für die Sache selbst nehmen, und den Zusammenhang mit dem Schluss von vs. 1 unterbrechen.* Zie deszelfs *Comm.* ad l.

(89) Zie WINER'S *Grammatik.* s. 482.

Hij wil er mede zeggen, *of* dat deze verzoening zich uitstrekt tot allen, die, waar dan ook over de aarde verspreid, in CHRISTUS gelooven zouden, gelijk CALVYN denkt, *of* dat dezelve genoegzaam was ter verzoening van de zonden der geheele wereld, zoo als LÜCKE meent, en hij voegt er dit bij, *of* om de grootheid van de genade des Heeren te verheffen, gelijk de eerste zegt, *of* om de zelfverheffing, welke van de Joden tot de Christenen begon overteslaan, tegen te gaan, zoo als de laatstgenoemde Uitlegger beweert (90).

Eene *derde* plaats (91) vinden wij H. III: 5: *gij weet, dat Hij geopenbaard is, opdat Hij onze zonden zoude wegnemen.* Dat de Apostel hier van JEZUS CHRISTUS spreekt, en door deszelfs openbaring zijne verschijning in het vleesch bedoelt, is duidelijk (Zie vs 8 en Hoofdst. IV: 2). Maar wat hij wil met de uitdrukking *de zonden wegnemen* schijnt moeijelijker bepaald te kunnen worden. Sommigen vatten haar op in denzelfden zin, welken wij zagen,

(90) Verg. USTERI *Entwickel.* etc. s. 144, 145. SCHOLTEN *de Dei erga hominem amore* p. 76—80.

(91) 1 Joh. II: 12. gaan wij voorbij, omdat het onzeker is, of de Apostel hier op JEZUS het oog heeft. Zie VAN DER PALM 1 *Zestal Leerred.* bl. 211 verv, en de aant. op 's mans Bijbel-Vertal., maar vooral SCHOLTEN *de Dei erga h. a.* p. 18—21, n. 3. Verg. echter BRINK en LÜCKE ad l.

gen, dat aan de woorden *reinigen van alle ongeregtigheid*, H. I: 7b, moet toegeschreven worden. Anderen daarentegen, en onder deze zelfs Calvyn, ofschoon zij toegeven, dat deze spreekwijze elders die beteekenis heeft, meenen echter, dat zij hier het wegnemen der zonden, in den zin van *heiligen*, *verbeteren* aanduidt, of willen, gelijk Lücke, het eene denkbeeld met het andere hier verbonden hebben. Het spraakgebruik pleit voor het eerste gevoelen. Te weten de uitdrukking van *de zonden weg te nemen* (נָשָׂא עָוֹן αἴρειν τὰς ἁμαρτίας) komt overal in de beteekenis van *ontzondigen*, *verzoenen*, *van de straf der zonde bevrijden* voor. Zoo zegt Kaïn: *mijne misdaad is grooter*, *dan dat zij vergeven* (eigenlijk weggenomen) *worde* (92); zoo de Heer van *Sodom*, dat Hij, vijftig regtvaardigen in haar vindende, de gansche stad zou *sparen* (niet straffen) om hunnent wil (93); zoo de broeders tot Jozef: *vergeef doch de overtreding uwer broederen* (straf ons niet om dezelve) (94); zoo, om niet meer te noemen, Mozes voor zijn volk biddende: *indien Gij hunne zonde vergeven* (wegnemen, hen niet straffen) *zult; doch zoo niet, zoo delg mij nu uit uw boek* (95). Van hier, dat de Grieksche Overzetters van het Oude Testa-

(92) Gen. IV: 13. (93) ald. XVIII: 26.
(94) ald. L: 17. (95) Exod. XXXII: 32.

stament het Hebreeuwsche woord op al deze plaatsen door *vergeven* (ἀφίεναι eigenlijk *wegzenden*) vertalen. Maar dat zelfde woord wordt ook door hen overgezet door dat, hetwelk wij hier bij JOHANNES aantreffen. Zoo sprak SAUL tot SAMUËL: *vergeef (mij) doch mijne zonde* (96); zoo ABIGAÏL tot DAVID: *vergeef doch uwe dienstmaagd de overtreding* (97); zoo MOZES tot en van den Heere: *die de zonde vergeeft*, er tegenoverstellende de uitdrukking van *geenszins onschuldig houden* (οὐ καθαρίζειν) (98). Er valt dus, dunkt mij, niet aan te twijfelen, of de Apostel heeft bij de uitdrukking: *de zonden wegnemen*, niet aan heiligmaking, maar aan bevrijding van straf, aan ontzondiging gedacht. Maar is dit zoo, dan heeft hij hier hetzelfde denkbeeld voor den geest gehad, hetwelk wij bij PETRUS vonden in de woorden: *die onze zonden in zijn ligchaam gedragen heeft op het hout* (99). CALVYN meent wel, dat de zamenhang tegen deze verklaring strijdt; doch te onregt. Want, wij hebben ons dezen zamenhang dus voor te stellen, dat de Apostel uit de herinne-

(96) 1 Sam. XV: 25. (97) ald. XXV: 28.

(98) Exod. XXXIV: 7. verg. Num. XIV: 28. (ἀφαιρεῖν), elders, Mich. VII: 18, ἐξαιρεῖν.

(99) Verg. het gezegde bij 1 Petr. II: 24. bl. 248—252.

nering, dat JEZUS CHRISTUS geopenbaard was, om, in den opgegeven zin, de zonden weg te nemen, eene drangreden ontleent, om de Christenen op te wekken tot eenen heiligen wandel, even gelijk wij dit bij PETRUS opgemerkt hebben.

De volgende plaatsen, Hoofdst. III: 16. IV: 9—11. voegen wij bij een, omdat dezelve mindere opheldering vorderen. Zij luiden dus: *hieraan hebben wij de liefde gekend, dat Hij zijn leven voor ons gesteld heeft, en wij zijn schuldig voor de broeders het leven te stellen. — Hierin is de liefde Gods tegen ons geopenbaard, dat God zijnen eeniggeboren Zoon gezonden heeft in de wereld, opdat wij zouden leven door Hem. Hierin is de liefde, niet, dat wij God lief gehad hebben; maar dat Hij ons lief heeft gehad, en zijnen Zoon gezonden heeft (tot) eene verzoening voor onze zonden. Geliefden! indien God ons alzoo lief heeft gehad, zoo zijn wij ook schuldig malkanderen lief te hebben.* Hier zien wij den Discipel, welken de Heer lief had, in zijn waar karakter; hier zijne rede in al hare volheid en kracht. Het is de liefde, welke hij hier in haren waren aard voorstelt. Het is de liefde van God en van CHRISTUS, van welke hij hier gewaagt. Het is de liefde, de broederliefde, tot welke hij hier opwekt. Daarvan was het hart van JOHANNES vooral zoo vol. Daar-

van sprak en schreef hij zoo gaarne, omdat zijne ziel zoo zeer tot liefde gestemd was, omdat de liefde het leven van zijn leven uitmaakte. Op de *eerste* plaats spreekt hij van de liefde tot CHRISTUS, en stelt haar den broederen ter navolging voor. Intusschen hebben wij bij de woorden: *hieraan hebben wij* DE LIEFDE *gekend*, noch aan de liefde des Heeren, noch aan de liefde des Vaders, maar veel meer aan de liefde in het algemeen te denken, zoo dat de Apostel wil zeggen, dat hij en zijne medechristenen de echte liefde, dat zij den waren aard der liefde hadden leeren kennen (100). Die liefde was te aanschouwen in JEZUS CHRISTUS, als die zijn leven voor hen gesteld had; en wilden zij nu de echte liefde beoefenen, dan waren zij verpligt, als de nood dit vorderde, ook voor malkanderen hun leven veil te hebben en op te offeren. Doch hierover behoef ik niet verder uit te weiden; want uit hetgeen de Apostel hier van de zelfopoffering des Heeren zegt, kan op zich zelf niets anders worden afgeleid, dan dat Hij, ons ten nutte, zich aan den dood overgegeven heeft, gelijk boven reeds is aangewezen. Alleen moet ik opmerken, dat uit de tegenstelling *voor de broeders het leven te stellen*, niet voortvloeit, dat de dood van CHRI-

STUS

(100) Zie LÜCKE ad l.

STUS in aard en doel moet gelijk geacht worden aan de zelfopoffering, welke de broeders zich voor elkander moesten getroosten (101). Op de *andere* plaats gewaagt de Apostel van de liefde Gods. Van deze had hij zoo sterk mogelijk gesproken; want hij had gezegd, dat de liefde uit God is, ja dat Hij liefde is. En dit gaat hij nu bewijzen, door er op te laten volgen: *hierin is de liefde Gods tegen ons geopenbaard, dat God zijnen eeniggeboren Zoon gezonden heeft in de wereld, opdat wij zouden leven door Hem*, d. i. het eeuwige, zalige leven (102) door middel (103) van Hem hebben zouden. De gift en het doel beide dringen hem tot de verklaring, dat de liefde Gods hierin *in* of *jegens* ons (104) *geopenbaard*, aan het licht gekomen is. En om de grootheid van die liefde nog sterker te doen uitkomen, voegt hij er bij: *hierin is de liefde, niet* (daarin) (105) *dat wij God lief gehad hebben; maar* (hierin) (105) *dat Hij ons lief heeft gehad, en zijnen Zoon gezonden heeft* (*tot*) *eene ver-*

(101) Zie CALVYN, ad l.
(102) Verg. Hoofdst. II: 25.
(103) Over διὰ cum Genit. Zie WINER *Gramm.* s. 324—327.
(104) ἐν ἡμῖν hoort niet bij ἀγάπη; maar bij ἐφανερώθη. Zie WINER, l. l. s. 352. Verg. Rom. V: 8.
(105) Over deze invulling zie LÜCKE, ad l.

verzoening voor onze zonden. Zoo leert hij ons, dat het plan onzer verlossing uit God is, en dat wij dezelve aan zijne vrije, ongehoudene liefde te danken hebben. Zijne liefde was het, welke Hem bewoog, om zijnen Zoon, ter onzer redding, over te geven. En dat was geene wederliefde, die op onze liefde tot Hem volgde, en uit deze voortvloeide. Neen! wij hadden Hem niet lief. De Apostel zegt hier minder, dan hij denkt. Uit hetgeen hij schrijft van het doel der zending van Gods Zoon, kunnen wij opmaken, wat hij, bij deze woorden, zal gedacht en gevoeld hebben. Maar niettegenstaande dat zond God zijnen Zoon, en wel tot eene *verzoening* (ἱλασμὸν) *voor hunne zonden.* Het is zoo, JOHANNES spreekt hier niet uitdrukkelijk van 's Heilands lijden en sterven; maar dat woord *verzoening*, en hetgeen hij vroeger in zijnen brief gezegd had, kon zijne lezers in het vatten van zijne meening niet doen mistasten. En dit zij genoeg ook van deze plaats; want van de vermaning, welke de Apostel daarop bouwt, tot broederliefde, behoef ik hier niets te zeggen, en het woord *verzoening* is bij Hoofdst. II: 2. opgehelderd, terwijl ik onder, zoo als daar reeds gezegd is, hoop aan te wijzen, hoe het in hetzelve opgeslotene denkbeeld overeengebragt moet worden met de uitdrukkelijke verklaring, dat Gods *liefde* zijnen Zoon tot

ver-

verzoening der zonden gegeven heeft (106).

Eindelijk vinden wij in de *Openbaring* nog tweemalen gewag gemaakt van het lijden en sterven van JEZUS tot vergeving der zonden en zaligheid, te weten, eens door JOHANNES zelven;

(106) CALVYN voegt bij zijne verklaring van deze plaats, deze opmerkelijke woorden: *Sed hic emergit quaedam repugnantiae species; nam si prius nos amabat Deus, quam se Christus pro nobis in mortem offerret, quid nova reconciliatione opus fuit? ita supervacua videri Christi mors posset. Respondeo, quum dicitur Christus placasse nobis Patrem, hoc ad sensum nostrum referri. Nam ut sumus male nobis conscii, Deum non nisi iratum et infestum concipere possumus, donec a reatu Christus nos absolvat. Deus enim, ubicunque apparet peccatum, iram suam et aeternae mortis judicium vult sentiri. Hinc sequitur, nihil quam praesenti mortis aspectu terreri nos posse, donec peccatum Christus morte sua aboleat, donec sanguinis sui pretio nos a morte liberat. Rursum Dei amor justitiam requirit: ergo ut persuasi simus nos amari, ad Christum venire necesse est, in quo solo nobis constat justitia. Nunc videmus, loquendi varietatem; quae in scriptura occurrit, secundum diversos respectus, aptissimam et fidei apprime utilem esse. Ideo Filium suum interposuit Deus ad se nobis reconciliandum, quia nos amabat; sed occultus erat amor ille, quia interea nos Deo eramus hostes, iram ejus assidue provocando. Deinde malae conscientiae formido et terror omnem vitae gustum nobis adimebant. Ergo quod ad fidei nostrae sensum, Deus nos in Christo amare incipit.*

ven, en eens door de hemellingen, met wier gevoelen dat van den Apostel wel zal overeengestemd hebben, en welker woorden wij daarom niet aarzelen tot de zijne te maken.

De *eerste* komt voor in de begroeting der zeven Aziatische Gemeenten, en luidt dus: *Hem, die ons heeft lief gehad, en ons van onze zonden gewasschen heeft in zijn bloed, en die ons gemaakt heeft tot Koningen en Priesters, Gode en zijnen Vader, Hem (zegge ik) zij de heerlijkheid en de kracht in alle eeuwigheid, amen.* Hoofdst. I: 5*b*, 6. De Apostel spreekt eerst van de liefde des Heeren, in het algemeen; en dan maakt hij gewag van de uitnemende weldaden, welke wij aan deszelfs liefde te danken hebben. Hij heeft ons *gewasschen*, zegt hij, *in zijn bloed.* Ziet daar de eerste weldaad. De uitdrukking is zinnebeeldig, en ontleend *of* van de wasschingen, welke onder het O. T. plaats hadden, *of* van den waterdoop. Zij komt nog eenmaal voor in de *Openbaring*, Hoofdst VII: 14, en beteekent volkomen hetzelfde, als die, welke wij in den eersten Brief des Apostels, Hoofdst. I: 7*b*, aantreffen. Te weten, de spreekwijs van *wasschen van de zonden* en *gewasschen te zijn van zijne zonden* geeft nergens in den Bijbel, zoo veel ik weet, zedelijke verbetering; maar overal eenen toestand te kennen, in welken men als rein, als zonder zonde beschouwd wordt,

en bereekent van daar bevrijding van de straf der zonden (107). Hoe veel kon ik tot staving hiervan aanvoeren; doch ik wil mij alleen bepalen tot den LIsten Psalm, omdat deze het duidelijkst spreekt. In denzelven bidt de ootmoedige Dichter, tot tweemalen toe, dat God hem *wassche van zijne ongeregtigheid*, vs. 4 en 9, en wat hij daarmede te kennen geeft, verklaart hij zelf, door te zeggen, niet alleen, in vs. 3: *zijt mij genadig, o God! naar uwe goedertierenheid; delg mijne overtreding uit, naar de grootheid uwer barmhartigheden;* maar ook door in dezelfde verzen, naar den aard der Hebreeuwsche dichtkunst, deze uitdrukking te verwisselen en op te helderen met de volgende: *reinig mij van mijne zonde* vs. 4. (hetzelfde woord (καθαρίζειν), hetwelk wij 1 Joh. I: 7*b.* aantroffen) en vs. 9: *ontzondig mij met ijzop en ik zal rein zijn* (καθαρισθήσομαι, wederom hetzelfde woord). Is het niet duidelijk, dat wij hier bij het wasschen

(107) Zie *Verhandelingen* en *Leerr.* over de *Openb. v. Joh.* door P. J. LAAN, I: 221. De plaatsen door hem bijgebragt, n. *a.* om aan te wijzen, dat de uitdrukking *wasschen van de zonden* soms *zedelijke verbetering* aanduidt, zijn Ezech. XXXVI: 25—27. Joh. III: 5. 1 Kor. VI: 11. Tit. III: 5; doch op al deze plaatsen is de wassching *ontzondiging*, terwijl in dezelve met andere woorden van de *verbetering* of *bekeering* gewaagd wordt.

schen van de zonden, te denken hebben, niet aan zedelijke verbetering; maar aan ontzondiging, aan wegneming van de zonde, zoo dat dezelve niet gedacht, als niet gepleegd beschouwd wordt, en de zondaar van de straf bevrijd blijft? Even zoo hebben wij de uitdrukking dan ook hier op te vatten. En wanneer de Apostel spreekt van een wasschen *in* of *door het bloed van* Christus, dan geeft hij daardoor te kennen, dat wij onze ontzondiging, de wegneming onzer zonden, de bevrijding van de straf der zonden aan 's Heilands bloedigen dood te danken hebben. Maar hij noemt nog eene groote weldaad, die wij aan de liefde des Heeren verschuldigd zijn; want hij voegt er bij: *en die ons heeft gemaakt tot Koningen en Priesters*, of, gelijk wij naar eene andere lezing, welker gezag op uit- en inwendige gronden rust, vertalen moeten: *tot een koningrijk, tot Priesters*, dat is *een koningrijk van Priesters* (108) *Gode en zijnen Vader*. De uitdrukking *tot een koningrijk van Priesters* is ontleend uit Deut. XIX: 3, 6, waar Jehova Mozes beveelt: *aldus zult gij tot het huis Jakobs spreken, en den kinderen Israëls verkondigen. Gij zult mij een Priesterlijk Koningrijk en*

(108) *βασιλείαν ἱερεῖς* pro vulg. *βασιλεῖς καὶ ἱερεῖς*. Vid. Griesb., ad l. Cf. Winer, *Grammat.* s. 452.

en een heilig volk zijn. Tot die eervolle bestemming werd Israël verheven door de betrekking, welke de Heer bij *Horeb* op hen aannam. God was in een' bijzonderen zin hun Koning, en waar God Koning is, daar zijn al de onderdanen *Priesters*, want allen zijn zijn eigendom, en aan Hem toegewijd. Wij vinden hetzelfde denkbeeld bij PETRUS, als hij zegt: *gij wordt zelve als levende steenen gebouwd tot een geestelijk huis, tot een heilig Priesterdom, om geestelijke offeranden op te offeren, die Gode aangenaam zijn door* JEZUS CHRISTUS; *Gij zijt een uitverkoren geslacht, een Koninklijk Priesterdom, een heilig volk, een verkregen volk, opdat gij zoudt verkondigen de deugden desgenen, die u uit de duisternis geroepen heeft tot zijn wonderbaar licht* (109). En het is met hetzelfde denkbeeld voor den geest, dat PAULUS de Christenen te Rome vermaant: *ik bidde u, broeders! bij de ontferminge Gods, dat gij uwe ligchamen stelt tot eene levende, heilige en Gode welbehagelijke offerande* (110). Geven wij op deze meer uitvoerige verklaringen acht, dan zien wij, dat de uitdrukking *en* de hooge eer, *en* de verhevene bestemming der Christenen aanduidt. JOHANNES wil er dus mede

(109) 1 Petr. II: 5. 9. (110) Rom. XII: 1.

de zeggen: „ wij zijn tot de grootste eer, en „ den hoogsten adel verheven. Toegewijden aan „ God den Vader zijn wij, en zijn eigendom; en „ dit, opdat wij steeds in zijne dienst verkeeren „ en zijne geboden betrachten." Ook dit hadden zij aan JEZUS CHRISTUS te danken. JEZUS CHRISTUS, zegt hij, heeft er ons toe gemaakt. Hij had er den grondslag toe gelegd door zijn sterven, en er hen toe gebragt door zijn leven in heerlijkheid. Geen wonder, dat de Apostel vol van dankbare aanbidding bij de herinnering van zulke weldaden, schrijft: *Hem zij de heerlijkheid en de kracht tot in eeuwigheid*, en zijne lofverheffing besluit met het woordje *amen* (111).

De andere plaats komt voor in Hoofdst. V: 9, 10, en verdient niet minder onze opmerking. Volgens dezelve vallen de dieren en Ouderlingen voor het Lam neder, en zingen *een nieuw lied, zeggende: Gij zijt waardig het boek te nemen, en zijne zegelen te openen; want Gij zijt geslagt, en hebt ons Gode gekocht met uw bloed, uit allen geslachte, en tale en volke en natie, en Gij hebt ons onzen God gemaakt tot Koningen en Priesteren, en wij zullen als Konin-*

(111) Verg. USTERI, *Entwickel.* etc. s. 196.

ningen heerschen (112) *op de aarde*. Wat men ook denke van de dieren en ouderlingen, dit is zeker, blijkens den inhoud van hun lied, dat wij er gezaligden uit de menschen door te verstaan hebben. Deze dan hieven een *nieuw* lied aan, en dit geeft te kennen, dat zich thans eene bijzonder plegtige gelegenheid, en nieuwe, te voren niet gekende stoffe tot vreugde aan hen opdeed (113). Welke die gelegenheid en stoffe tot vreugde waren, blijkt ons *en* uit den zamenhang *en* uit het lied zelf. Het was het nemen van het boek uit de hand van Hem, die op den troon zat, door het Lam, ten einde deszelfs zegelen te openen. Maar wat hebben wij hierdoor te verstaan? Gewoonlijk denkt men hierbij alleen aan de kennis en ontvouwing der Goddelijke geheimen, welke, met opzigt tot het Godsrijk op aarde, in het boek stonden opgeteekend (114). Doch deze verklaring maakt, als ik wel zie, het gansche tooneel flaauw en van weinig betee-
ke-

(112) GRIESBACH verkiest de lezing *αὐτοῦς* en *βασιλεύσουσιν*.

(113) Men zie slechts onder anderen Ps. XXXIII: 3. XL: 4. XCVI. 1. XCVIII: 1. Jez. XLII: 10. en de aant. van VAN DER PALM op de eerste plaats.

(114) Zie niet alleen EICHHORN, *Comment. in Apocal. Joann.*; maar ook V. D. PALM, ad l. en LAAN, t. a. p. bl. 160, 241; de laatste geeft echter op bl. 448. de, naar ons inzien, ware verklaring.

kenis; want die kennis verkreeg ook JOHANNES kort daarna, en zij moest door de uitkomst allen te beurt vallen; maar welk verschil maakte het, of die kennis uit het boek zelf, dan wel op eene andere wijze verkregen werd? Behalve dat, de verhoogde Verlosser wist door zijne Goddelijke kennis, wat er, naar den raad zijns Vaders, zou gebeuren Neen! wij hebben aan iets anders te denken. Te weten, toen het boek geopend werd, toen *geschiedde*, wat in hetzelve geschreven stond, en wat dit ware, verneemt men door de *uitkomst*. Derhalve geeft het openen van het boek te kennen: maken, dat geschiedt, wat, naar deszelfs inhoud, door God bepaald is; zoo dat de gezaligden met het begin van hun lied willen zeggen: „ Gij zijt waardig, om den wil van „ God ter uitvoer te leggen." Wij hebben dus hier eene treffende en verhevene voorstelling van de aanvaarding der heerschappij over hemel en aarde door den Zaligmaker. Dit gaf den verlosten nieuwe stoffe tot vreugde; dit was de plegtige gelegenheid, bij welke zij een nieuw lied aanhieven. En waarom was Hij waardig, het boek te nemen en zijne zegelen te openen? Dit zegt ons het overige van hun lied. Hij was *geslagt*; Hij had zich, als een lam (zie vs. 12.) laten slagten, aan eenen geweldigen dood overgegeven, en door zijn *bloed*, door zijn bloedig sterven, hen uit allerlei volken *Gode gekocht*, en Hem

Hem tot *Koningen en Priesters* gemaakt: uitdrukkingen, die wij reeds hebben opgehelderd (115). Ja, door Hem zouden zij als *Koningen heerschen op de aarde*, op de vernieuwde, van zonde en ellende gereinigde aarde de hoogste heerlijkheid genieten (116). Zoo brengen zij het Lam hunne hulde; maken dankbare melding van de verlossing en heerlijkheid, welke hun door hetzelve reeds te beurt gevallen was en verder te beurt vallen zou; roemen zijnen dood boven al als de oorzaak daarvan; en doen ons dien dood kennen, als den grond, op welken het Lam waardig geacht werd, de uitvoerder van Gods raad te zijn. Geen wonder, dat nu ook de Engelen den lof des Overwinnaars vermelden. Zij roepen met eene groote stem: *het Lam, dat geslagt is, is waardig te ontvangen de kracht, en rijkdom, en wijsheid, en sterkte, en eere, en heerlijkheid, en dankzegging.* Intusschen doet deze hulde aan het Lam geenszins zwijgen van den lof van Hem, die op den troon zit. Neen! zij loopt hierop uit, en wekt hiertoe op. Al het schepsel vereenigt zich, ten slotte, in de verheerlijking van den Vader en den Zoon, zeggende: *Hem, die op den troon zit en het Lam zij de dankzegging,*

(115) Zie bij 1 Petr. I: 18, 19. Openb. I: 5*b*, 6.

(116) Verg. 2 Petr. III: 13. Zie LAAN, t. a. pl. p. 452.

ging, en de eer, en de heerlijkheid, en de kracht in alle eeuwigheid! terwijl het geheele majestueuze tooneel wordt gesloten door de verlosten door het bloed des Lams. Zij hadden het nieuwe lied begonnen; zij moeten het ook eindigen, en wel ter eere van Hem, uit wien, door wien en tot wien alle dingen zijn. *Amen!* riepen de vier dieren uit, en de vier en twintig Ouderlingen vielen neder, en aanbaden Hem, die leeft tot in alle eeuwigheid (117).

Verzameling en verklaring der gezegden van PAULUS.

Wij gaan over tot de verzameling en verklaring der gezegden van den Apostel PAULUS. Maar van hem hebben wij zoo vele schriften, en hij maakt in dezelve zoo dikwijls gewag van 's Heilands lijden en sterven tot vergeving der zonden en zaligheid, dat ik niet elke plaats afzonderlijk kan behandelen. Ik wil echter al zijne gezegden bijeenzamelen, omdat ik dit noodig acht ter juiste beoordeeling van de overeenkomst tusschen zijn onderwijs en dat des Heeren, en zal daarna de voornaamste derzelve trachten op te helderen.

Ver-

(117) Vs. 11—14. Verg. USTERI, *Entw.* s. 110, 146.

Verzameling van deszelfs gezegden.

Wij willen dan al de gezegden van PAULUS aangaande het lijden en sterven van JEZUS tot vergeving der zonden en zaligheid bijeen brengen, en zullen daartoe *eerst* zijne redevoeringen, en *dan* zijne brieven doorloopen.

Van den inhoud zijner eerste redenen, na zijne bekeering te *Damaskus* gehouden, weten wij niets meer, dan dat hij den Joden bewees, dat JEZUS CHRISTUS de Zoon van God is (118). Dit zien wij er echter uit, dat hij zijne prediking op dezelfde wijze begon als PETRUS en JOHANNES. Nog minder weten wij van zijne eerste Evangelie verkondiging te *Jeruzalem;* want van deze lezen wij alleen, dat hij vrijmoediglijk sprak in den naam des Heeren JEZUS, en handelde tegen de Grieksche (Joden) (119). Even weinig is ons bekend van zijn onderwijs te *Antiochië*, in vereeniging met BARNABAS, gedurende een geheel jaar (120). Maar op zijne eerste reis van uit de hoofdstad van *Syrië* zien wij hem te *Antiochië* in *Pisidië*, in de Synagoge optreden, en hooren hem daar, onder ande-

(118) Hand. IX: 20, 22. (119) t. a pl. vs. 29.
(120) Hoofdst. XI: 26.

deren, deze merkwaardige woorden spreken: *zoo zij u dan bekend, mannen broeders! dat door dezen* (JEZUS CHRISTUS) *u vergeving der zonden verkondigd wordt; en dat van allen, waarvan gij niet kunt geregtvaardigd worden door de wet van* MOZES, *door dezen een iegelijk, die gelooft, geregtvaardigd wordt* (121). Het is zoo, hij spreekt hier niet van 's Heilands lijden en sterven tot vergeving der zonden en zaligheid, maar heeft een uitgebreider gezigtspunt. Hij had namelijk niet alleen van deszelfs dood, maar ook van deszelfs opstanding gewaagd, en denkt nu niet slechts aan hetgeen de Heer door zijn lijden en sterven, maar ook aan hetgeen Hij door zijne opstanding en verheerlijking gedaan heeft en doet, om zondaren zalig te maken. Daarom zegt hij alleen *door Hem*. Doch hiermede wederspreekt hij zijn overig onderwijs niet. Integendeel dit kortere en meer algemeene onderrigt moet uit zijne uitvoerigere en meer ontwikkelde verklaringen opgehelderd worden. Intusschen vinden wij in de *Handelingen der Apostelen* niet meer, hetwelk onze aandacht te dezer plaatse tot zich trekt. Wij herinneren alleen nog, dat hij in de Synagoge, te *Thessalonika*, drie Sabbathen lang met de Joden handelde uit de Schriften, (dezelve) openende,

en

(121) Hoofdst. XIII: 38, 39.

en voor (oogen) stellende, dat de CHRISTUS moest lijden en opstaan uit de dooden, en dat deze JEZUS is de CHRISTUS, dien ik (zeide hij) ulieden verkondige (122); alsmede zijne opmerkelijke betuiging aan de Opzieners der Efezische Gemeente: *gijlieden weet — hoe ik niets achtergehouden heb van hetgene nuttig was, dat ik u niet zoude verkondigd, en u geleerd hebben. Daarom betuig ik ulieden, op dezen huidigen dag, dat ik rein ben van het bloed van (u) allen; want ik heb niet achtergehouden, dat ik u niet zoude verkondigd hebben al den raad Gods* (123); verder zijn berigt aangaande hetgeen de Heer hem op den weg naar *Damaskus* gezegd had: *ik zende u tot de Heidenen, om hunne oogen te openen, en (hen) te bekeeren van de duisternis tot het licht, en (van) de magt des Satans tot God, opdat zij vergeving der zonden ontvangen, en een erfdeel onder de geheiligden, door het geloof in mij* (124), en eindelijk zijne verklaring voor AGRIPPA: *hulpe van God verkregen hebbende, sta ik tot op dezen dag, betuigende beide klein en groot, niets zeggende, buiten hetgeen de*

(122) Hoofdst. XVII: 1—3. Zie ook Hoofdst. XXVIII: 23.

(123) Hoofdst. XX: 26, 27.

(124) Hoofdst. XXVI: 16—18.

de Profeten en Mozes gesproken hebben, dat geschieden zoude, (*namelijk*) *dat de* CHRISTUS *lijden moest, en dat Hij, de eerste uit de opstanding der dooden zijnde, een licht zoude verkondigen dezen volke en den Heidenen* (125). Vraagt iemand naar de redenen, waarom de Apostel in zijne redevoeringen niet meer gewaagde van 's Heilands lijden en sterven tot vergeving der zonden en zaligheid, zoo antwoord ik, dat deze vraag niet wel gedaan kan worden, omdat wij die redevoeringen niet in haar geheel bezitten. Daarenboven merke men op, dat dezelve meestal bedoelden *of* de verdediging van hem zelven, *of* de bevestiging der groote waarheid, dat JEZUS de CHRISTUS is (126). Hoe het zij, hij heeft er te meer van gesproken in zijne *brieven.*

In dien aan de *Romeinen* treffen wij al spoedig deze belangrijke plaats aan: (*zij*) *worden om niet geregtvaardigd, uit zijne genade, door de verlossing, die in* CHRISTUS JEZUS *is, welken God voorgesteld heeft* (*tot*) *eene verzoening door het geloof in zijn bloed, tot eene betooning van zijne regtvaardigheid, door de vergeving der zonden, die te voren geschied zijn onder de verdraagzaamheid Gods, tot eene betooning van zij-*

(125) Hoofdst. XXVI: 22, 23.

(126) Zie over PAULUS, als *Apologeet* in zijne redevoeringen, VAN SENDEN. t. a. pl. bl. 82—95.

zijne regtvaardigheid in dezen tegenwoordigen tijd, opdat Hij regtvaardig zij, en regtvaardigende dengene, die uit het geloof in JEZUS *is* (127). Hij stelt JEZUS CHRISTUS voor, als *overgeleverd om onze zonden, en opgewekt om onze regtvaardigmaking* (128), en laat hierop deze gewigtige woorden volgen: *wij dan geregtvaardigd zijnde uit het geloof, hebben vrede bij God, door onzen Heer* JEZUS CHRISTUS, *door welken wij ook de toeleiding hebben door het geloof tot deze genade, in welke wij staan, en roemen in de hope der heerlijkheid Gods. — En de hope beschaamt niet, omdat de liefde Gods in onze harten uitgestort is door den Heiligen Geest, die ons gegeven is; want* CHRISTUS, *als wij nog krachteloos waren, is te zijner tijd voor de goddeloozen gestorven; want naauwelijks zal iemand voor eenen regtvaardige sterven; want voor den goede zal mogelijk iemand ook bestaan te sterven Maar God bevestigt zijne liefde tegen ons, dat* CHRISTUS *voor ons gestorven is, als wij nog zondaren waren. Veel meer dan, zijnde nu geregtvaardigd door zijn bloed, zullen wij door Hem behouden worden van den toorn. Want, indien wij vijanden zijnde, met God verzoend zijn door den dood zijns Zoons, veel meer zul-*

(127) Rom. III: 24—26.
(128) Hoofdst IV: 25.

zullen wij, verzoend zijnde, behouden worden door zijn leven. En niet alleenlijk (dit), maar wij roemen ook in God, door onzen Heer JEZUS CHRISTUS, *door welken wij nu de verzoening gekregen hebben* (129). Hij vergelijkt verder CHRISTUS met ADAM, en zegt: *gelijk door ééne misdaad (de schuld gekomen is) over alle menschen tot verdoemenis, alzoo ook door ééne regtvaardigheid (komt de genade) over alle menschen tot regtvaardigmakinge des levens. Want gelijk door de ongehoorzaamheid van dien éénen mensch velen (tot) zondaars gesteld zijn geworden, alzoo zullen ook door de gehoorzaamheid van éénen velen (tot) regtvaardigen gesteld worden* (130). Hij neemt de bedenking: „Zullen „wij in de zonde blijven, opdat de genade te „meerder worde?" op deze wijze weg: *dat zij verre. Wij, die der zonde gestorven zijn, hoe zullen wij nog in dezelve leven? Of weet gij niet, dat, zoo velen wij in* CHRISTUS JEZUS *gedoopt zijn, wij in zijnen dood gedoopt zijn? Wij zijn dan met hem begraven door den doop in den dood, opdat, gelijkerwijs* CHRISTUS *uit de dooden opgewekt is tot de heerlijkheid des Vaders, alzoo ook wij in nieuwigheid des levens wandelen zouden. Want, indien wij met Hem ééne*

(129) Rom. V: 1, 2, 5—11.
(130) Hoofdst. V: 18, 19.

éénе plante geworden zijn in de gelijkmaking zijns doods, zoo zullen wij het ook zijn (in de gelijkmaking zijner) opstanding. Dit wetende, dat onze oude mensch met (Hem) gekruisigd is, opdat het ligchaam der zonde te niete gedaan worde, opdat wij niet meer de zonde dienen; want die gestorven is, die is geregtvaardigd van de zonde. Indien wij nu met CHRISTUS *gestorven zijn, zoo gelooven wij, dat wij ook met Hem zullen leven* (131). Na dat hij verklaard heeft, dat er geene verdoemenis is voor degenen, die in CHRISTUS JEZUS zijn, omdat de wet des Geestes des levens in CHRISTUS JEZUS hen vrij gemaakt heeft van de wet der zonde en des doods, voegt hij er bij: *want hetgeen der wet onmogelijk was, dewijl zij door het vleesch krachteloos was, heeft God, zijnen Zoon zendende in gelijkheid des zondigen vleesches, en (dat) voor de zonde, de zonde veroordeeld in het vleeesch, opdat het regt der wet vervuld zoude worden in ons, die niet naar het vleesch wandelen, maar naar den geest* (132). En ter bemoediging van de Christenen schrijft hij met dankbare blijdschap: *die ook zijn eigen Zoon niet gespaard heeft, maar heeft Hem voor ons allen overgegeven, hoe zal Hij ons ook met Hem niet alle dingen schenken? Wie zal beschuldiging inbren-*

(131) Rom. VI: 2—7. (132) Hoofdst. VIII: 3, 4.

brengen tegen de uitverkorenen Gods? God is het, die regtvaardig maakt. Wie is het, die verdoemt? CHRISTUS *is het, die gestorven is; ja, dat meer is, die ook opgewekt is, die ook ter regterhand Gods is, die ook voor ons bidt* (133); terwijl hij op de betuiging, dat wij in leven en in sterven des Heeren zijn, volgen laat: *want daartoe is* CHRISTUS *ook gestorven, en opgestaan, en weder levend geworden, opdat Hij beide over dooden en levenden heerschen zoude* (134).

In den *eersten* brief aan de *Korinthiers* vraagt hij, bij derzelver berisping, dat de een naar hem, een ander naar APOLLOS, een derde naar PETRUS, en een vierde naar CHRISTUS zich noemde: *is* PAULUS *voor u gekruisigd* (135)? Hij zegt verder in denzelven: *ik heb niet voorgenomen, iet te weten onder u, dan* JEZUS CHRISTUS *en dien gekruisigd* (136); verklaart: *ook ons Pascha is voor ons geslagt,* (*namelijk*) CHRISTUS (137); brengt hun onder het oog, dat zij niet huns zelfs, maar Gods eigendom waren, schrijvende: *want gij zijt duur gekocht; zoo verheerlijkt dan God in uw ligchaam* (*en in uwen geest, welke Godes zijn*) (138); *gij*

(133) vs. 32 — 34.
(134) Hoofdst. XIV: 9.
(135) 1 Kor I: 13*b*.
(136) Hoofdst. II: 2.
(137) Hoofdst. V: 7*b*.
(138) Hoofdst. VI: 19, 20. Zie GRIESB. ad l.

gij zijt duur gekocht, wordt geene dienstknechten der menschen (139); wekt hen op, om toch door hunne kennisse, den zwakken broeder niet te doen verloren gaan, *om welken* CHRISTUS *gestorven is* (140); herinnert hun, dat hij hun ten eerste had overgegeven, wat hij ook ontvangen had, *dat* CHRISTUS *gestorven is voor onze zonden, naar de Schriften* (141), en wijst het groote gewigt van 's Heeren opstanding aan, onder anderen met deze belangrijke woorden: *indien* CHRISTUS *niet opgewekt is, zoo zijt gij nog in uwe zonden* (142).

In den *tweeden* brief aan de *Korinthiers* vinden wij deze hoogstmerkwaardige uitspraak: *de liefde van* CHRISTUS *dringt ons, als die dit oordeelen, dat indien één voor allen gestorven is, zij dan allen gestorven zijn; en Hij is voor allen gestorven, opdat de genen, die leven, niet meer zich zelven zouden leven; maar dien, die voor hen gestorven en opgewekt is* (143); en wederom de nog merkwaardigere verklaring: *God was in* CHRISTUS *de wereld met zich zelven verzoenende, hare zonden haar niet toerekenende, en heeft het woord der verzoening in ons ge-*

(139) Hoofdst. VII: 23.
(140) Hoofdst. VIII: 11.
(141) Hoofdst. XV: 3. (142) vs. 17.
(143) 2 Kor. XV: 14, 15.

gelegd. Zoo zijn wij dan gezanten van CHRISTUS *wege, als of God door ons bade. Wij bidden van* CHRISTUS *wege: laat u met God verzoenen, want dien, die geen zonde gekend heeft, heeft God zonde voor ons gemaakt, opdat wij zouden worden regtvaardigheid Gods in Hem* (144).

Aan de Gemeenten in *Galatiën* schrijft hij: *genade zij u en vrede van God den Vader en onzen Heer* JEZUS CHRISTUS, *die zich zelven gegeven heeft, opdat Hij ons trekken zoude uit deze tegenwoordige booze wereld, naar den wille onzes Gods en Vaders, denwelken zij de heerlijkheid in alle eeuwigheid, amen* (145)! — *Ik ben met* CHRISTUS *gekruisigd, en ik leef; (doch) niet meer ik, maar* CHRISTUS *leeft in mij, en hetgeen ik nu in het vleesch leef, dat leef ik door het geloof des Zoons Gods, die mij lief gehad heeft, en zich zelven voor mij overgegeven heeft. Ik doe de genade Gods niet te niete; want, indien de regtvaardigheid door de wet is, zoo is dan* CHRISTUS *te vergeefs gestorven* (146). CHRISTUS *heeft ons verlost van den vloek der wet, een vloek geworden zijnde voor ons; want daar is geschreven: vervloekt is een iegelijk, die aan het hout hangt* (147). — *Zoo velen*

(144) t. a. pl. vs. 18 — 21. (145) Gal. I: 3 — 5.
(146) Hoofdst. II: 20, 21. (147) Hoofdst. III: 13.

len als gij in CHRISTUS *gedoopt zijt, hebt gij* CHRISTUS *aangedaan* (148). — *Wanneer de volheid des tijds gekomen is, heeft God zijnen Zoon uitgezonden, geworden uit eene vrouwe, geworden onder de wet, opdat Hij degenen die onder de wet waren, verlossen zoude, opdat wij de aanneming tot kinderen verkrijgen zouden* (149).

Als hij in het begin van den brief aan de *Efeziers* melding maakt van de genade, met welke God ons begenadigd heeft in den Geliefde, dan voegt hij er bij: *in welken wij hebben de verlossing door zijn bloed, (namelijk) de vergeving der misdaden, naar den rijkdom zijner genade, met welke Hij overvloedig is geweest over ons in alle wijsheid en voorzigtigheid, ons bekend gemaakt hebbende de verborgenheid zijns willens, naar zijn welbehagen, hetwelk Hij voorgenomen had in zich zelven, om, in de bedeeling van de volheid der tijden, wederom alles tot één te vergaderen in* CHRISTUS, *beide, dat in den hemel is, en dat op de aarde is* (150). Hij verklaart verder van de Christenen uit de Heidenen: *gij, die eertijds verre waart, zijt nabij geworden, door het bloed van* CHRISTUS; *want Hij is onze vrede, die deze beide* (Joden en Heidenen)

(148) t. a. pl. vs. 27. (149) Gal. IV: 4, 5.
(150) Efez. I: 7 — 10.

nen) *één gemaakt heeft, en den middelmuur des afscheidsels gebroken hebbende, heeft Hij de vijandschap in zijn vleesch te niete gemaakt,* (*namelijk*) *de wet der geboden in inzettingen* (*bestaande*), *opdat Hij die twee zoude in zich zelven tot éénen nieuwen mensch scheppen, vrede makende, en dat Hij die beide met God zoude in één ligchaam verzoenen door het kruis, de vijandschap aan hetzelve gedood hebbende* (151). Hij vermaant allen: *zijt tegen malkander goedertieren, barmhartig, vergevende malkanderen, gelijkerwijs ook God in* CHRISTUS *ulieden vergeven heeft. Zijt dan navolgers Gods, als geliefde kinderen, en wandelt in de liefde, gelijkerwijs ook* CHRISTUS *ons lief gehad heeft, en zich zelven voor ons overgegeven heeft tot eene offerande en een slagtoffer, Gode tot eenen welriekenden reuk* (152). En hij wekt de mannen op, om hunne eigene vrouwen lief te hebben, *gelijk ook* CHRISTUS *de gemeente lief gehad heeft, en zich zelven voor haar heeft overgegeven, opdat Hij ze heiligen zoude, haar gereinigd hebbende met het bad des waters, door het woord, opdat Hij ze zich zelven zoude heerlijk voorstellen, eene gemeente, die geen vlek of* [illegible] *rim-*

(151) Hoofdst. II: 13—16.
(152) Hoofdst. IV: 32. V: 1, 2.

rimpel heeft, of iets dergelijks; maar dat zij zoude heilig zijn en onberispelijk (153).

In den brief aan de *Filippensen* hebben wij slechts ééne plaats, maar eene zeer merkwaardige. Het is deze: *dat gevoelen zij in u, hetwelk ook in* CHRISTUS JEZUS *was, die in de gestaltenisse Gods zijnde, geenen roof geacht heeft, Gode even gelijk te zijn; maar heeft zich zelven vernietigd, de gestaltenis eens dienstknechts aangenomen hebbende, en is den menschen gelijk geworden, en in gedaante gevonden als een mensch, heeft Hij zich zelven vernederd, gehoorzaam geworden zijnde tot den dood, ja tot den dood des kruizes. Daarom heeft Hem God ook uitermate verhoogd, en heeft Hem eenen naam gegeven, welke boven allen naam is, opdat in den naam van* JEZUS *zich zoude buigen alle knie der genen, die in den hemel, en die op de aarde, en die onder de aarde zijn, en alle tong zoude belijden, dat* JEZUS *de Heer zij, tot heerlijkheid Gods des Vaders* (154).

Nadat hij in zijnen brief aan de *Kolossers* verklaard heeft, dat God hem, zoo wel als zijne medechristenen, getrokken had uit de magt der duisternis, en overgezet in het koningrijk des Zoons

(153) Efez. V: 25—27.
(154) Filipp. II: 5—11.

Zoons zijner liefde, voegt hij er bij: *in den welken wij hebben de verlossing door zijn bloed, (namelijk) de vergeving der zonden* (155). En een weinig verder zegt hij: *het is (des Vaders) welbehagen geweest, dat in Hem alle volheid wonen zoude, en dat Hij door Hem vrede gemaakt hebbende door het bloed zijns kruizes, door Hem (zegge ik) alle dingen verzoenen zoude tot zich zelven; het zij de dingen, die op de aarde, 't zij de dingen, die in de hemelen zijn. En Hij heeft u, die eertijds vervreemd waart, en vijanden door het verstand, in de booze werken, nu ook verzoend, in het ligchaam zijns vleesches, door den dood, opdat Hij u zoude heilig, en onberispelijk, en onbeschuldelijk voor Hem stellen* (156). En wederom: *Hij heeft u, als gij dood waart in de misdaden, en in de voorhuid uws vleesches, mede levend gemaakt met Hem, al (uwe) misdaden u vergevende, uitgewischt hebbende het handschrift, dat tegen ons was, in inzettingen (bestaande), hetwelk (zegge ik) eeniger wijze ons tegen was, en heeft dat zelve uit het midden weggenomen, hetzelve aan het kruis genageld hebbende, en de overheden en magten uitgetogen hebbende, heeft Hij die in het openbaar ten toon*

(155) Koloss. I: 14. Zie GRIESB. ad l.
(156) Koloss. I: 19 – 22.

toon gesteld, *en heeft door hetzelve over hen getriumfeerd* (157). Eindelijk tot vergevensgezindheid vermanende, zegt hij: *gelijk als* CHRISTUS *u vergeven heeft*, (*doet*) *gij ook alzoo* (158).

In den *eersten* brief aan die van *Thessalonika* gewag gemaakt hebbende van hunne bekeering van de afgoden tot God, om den levenden en waarachtigen God te dienen, en zijnen Zoon uit de hemelen te verwachten, laat hij hierop volgen: *den welken Hij uit de dooden verwekt heeft*, (*namelijk*) JEZUS, *die ons verlost van den toekomenden toorn* (159). En tegen het einde van den brief schrijft hij: *God heeft ons niet gesteld tot toorne*, *maar tot verkrijging der zaligheid door onzen Heer* JEZUS CHRISTUS, *die voor ons gestorven is*, *opdat wij*, *het zij dat wij waken*, *het zij dat wij slapen*, *te zamen met Hem leven zouden* (160).

Merkwaardig en belangrijk zijn zijne verklaringen in den *eersten* brief aan TIMOTHEUS. *God wil*, zoo schrijft hij hem, *dat alle menschen zalig worden en tot kennisse der waarheid komen; want daar is één God*, *daar is ook één Middelaar Gods en der menschen*, *de mensch* CHRISTUS JEZUS, *die zich zelven gegeven heeft*

(157) Koloss. II: 13—15.
(158) Hoofdst. III: 13*b*.
(159) 1 Thess. I: 10.
(160) Hoofdst. V: 9, 10.

heeft tot een rantsoen voor allen, zijnde het getuigenis te zijner tijd (161).

In den *tweeden* brief aan dien beminden Leerling schrijft hij uit de volheid zijns harte, in het gezigt van den marteldood: *God heeft ons zalig gemaakt, en geroepen met eene heilige roeping, niet naar onze werken; maar naar zijn eigen voornemen en genade, die ons gegeven is in* CHRISTUS JEZUS, *voor de tijden der eeuwen; doch nu geopenbaard is door de verschijning onzes Zaligmakers* JEZUS CHRISTUS, *die den dood heeft te niete gedaan, en het leven en de onverderfelijkheid aan het licht gebragt, door het Evangelie* (162); en een weinig verder: *indien wij met (Hem) gestorven zijn, zoo zullen wij ook met (Hem) leven* (163).

Niet minder gewigtig zijn zijne betuigingen in den brief aan TITUS: *de zaligmakende genade Gods is verschenen allen menschen, en onderwijst ons, dat wij de goddeloosheid, en de wereldsche begeerlijkheden verzakende, matiglijk, en regtvaardiglijk, en godzaliglijk leven zouden in deze tegenwoordige wereld, verwachtende de zalige hope en verschijning des grooten Gods en onzes Zaligmakers* JEZUS CHRISTUS, *die zich zelven voor ons gegeven heeft, op-*

(161) 1 Tim. II: 4—6. (162) 2 Tim. I: 9, 10. (163) Hoofdst. II: 11.

opdat Hij ons zoude verlossen van alle ongeregtigheid, en zich zelven een eigen volk zoude reinigen, ijverig in goede werken (164). — *Ook wij waren eertijds onwijs, ongehoorzaam, dwalende, menigerlei begeerlijkheden en wellusten dienende, in boosheid en nijdigheid levende, hatelijk zijnde, (en) malkanderen hatende. Maar wanneer de goedertierenheid Gods onzes Zaligmakers, en (zijne) liefde voor de menschen verschenen is, heeft Hij ons zalig gemaakt, niet uit de werken der regtvaardigheid, die wij gedaan hadden; maar naar zijne barmhartigheid, door het bad der wedergeboorte, en de vernieuwing des Heiligen Geestes, denwelken Hij over ons rijkelijk heeft uitgegoten door* JEZUS CHRISTUS *onzen Zaligmaker, opdat wij geregtvaardigd zijnde door zijne genade, erfgenamen zouden worden naar de hope des eeuwigen levens* (165).

Eindelijk vinden wij in den brief aan de *Hebreën*, want wij willen ook dezen niet voorbij gaan, de volgende verklaringen: *nadat Hij de reinigmaking onzer zonden door zich zelven te weeg gebragt heeft, is Hij gezeten aan de regterhand der Majesteit, in de hoogste hemelen* (166). — *Wij zien* JEZUS *met heerlijkheid*

(164) Titus II: 11—14.

(165) Hoofdst. III: 3—7.

(166) Hebr. I: 3*b*.

heid en eere gekroond, die een weinig minder dan de Engelen geworden was, van wege het lijden des doods, opdat Hij door de genade Gods voor allen den dood smaken zoude. Want het betaamde Hem, om welken alle dingen zijn, en door welken alle dingen zijn, dat Hij, vele kinderen tot de heerlijkheid leidende, den oversten Leidsman hunner zaligheid door lijden zoude heiligen (167). — *Overmits dan de kinderen des vleesches en bloeds deelachtig zijn, zoo is Hij ook desgelijks derzelve deelachtig geworden, opdat Hij door den dood te niete zoude doen dengene, die het geweld des doods had, dat is, den duivel, en verlossen zoude al degenen, die met vreeze des doods, door al (hun) leven der dienstbaarheid onderworpen waren* (168). *In alles moest Hij den broederen gelijk worden, opdat Hij een barmhartig en een getrouw Hoogepriester zoude zijn in de dingen, die bij God (te doen waren), om de zonden des volks te verzoenen; want in hetgene Hij, zelf verzocht zijnde, geleden heeft, kan Hij degenen, die verzocht worden, te hulpe komen* (169). — *Hoewel Hij de Zoon was, (nogtans) heeft Hij gehoorzaamheid geleerd uit hetgene Hij heeft geleden, en, geheiligd zijnde, is Hij, allen, die Hem*

(167) Hebr. II: 9, 10. (168) Hoofdst. II: 14, 15.
(169) Hoofdst. II: 17, 18.

Hem gehoorzaam zijn, eene oorzaak der eeuwige zaligheid geworden (170). — *Zoodanig een Hoogepriester betaamde ons, heilig, onnoozel, onbesmet, afgescheiden van de zondaren, en hooger dan de hemelen geworden, wien het niet alle dagen noodig was, gelijk den Hoogepriesters, eerst voor zijne eigene zonden slagtofferen op te offeren, daarna (voor de zonden) des volks; want dat heeft Hij éénmaal gedaan, als Hij zich zelven opgeofferd heeft* (171). — CHRISTUS, *de Hoogepriester der toekomende goederen, gekomen zijnde, is door den meerderen en volmaakteren tabernakel, niet met handen gemaakt, dat is, niet van dit maaksel, noch door het bloed der bokken en kalveren; maar door zijn eigen bloed, éénmaal ingegaan in het heiligdom, eene eeuwige verlossing te wege gebragt hebbende; want indien het bloed der stieren en bokken, en de assche der jonge koe, besprengende de onreinen (hen) heiligt, tot de reinigheid des vleesches, hoe veel te meer zal het bloed van* CHRISTUS, *die door den eeuwigen Geest zich zelven Gode onstraffelijk opgeofferd heeft, uwe conscientie reinigen van doode werken, om den levenden God te dienen. En daarom is Hij de Middelaar des Nieuwen Testa-*

(170) Hebr. V: 8, 9.
(171) Hoofdst. VII: 26, 27.

staments, opdat de dood (daar tusschen) gekomen zijnde, tot verzoening der overtredingen, die onder het eerste Testament waren, degenen, die geroepen zijn, de beloftenisse der eeuwige erve ontvangen zouden (172). — *Anders had Hij dikmaal moeten lijden van de grondlegging der wereld af; maar nu is Hij éénmaal in de voleinding der eeuwen geopenbaard, om de zonde te niete te doen door zijns zelfs offerande; en gelijk het den mensch gezet is éénmaal te sterven, en daarna het oordeel, alzoo ook* CHRISTUS *éénmaal geofferd zijnde, om veler zonden weg te nemen, zal ten anderen male zonder zonde gezien worden van degenen, die Hem verwachten tot zaligheid* (173). — *Toen sprak Hij: ziet ik kome, om uwen wil te doen, o God! — in welken wille wij geheiligd zijn door de offerande des ligchaams van* JEZUS CHRISTUS *eenmaal geschied* (174). — *Een iegelijk Priester stond wel alle dagen dienende, en dezelve slagtofferen dikmaal offerende, die de zonden nimmermeer kunnen wegnemen; maar deze, een slagtoffer voor de zonden geofferd hebbende, is in eeuwigheid gezeten aan de regterhand Gods; — want met ééne offerande heeft Hij*

(172) Hebr. IX: 11 — 15.
(173) Hoofdst. IX: 26 — 28.
(174) Hoofdst. X: 9, 10.

Hij in eeuwigheid volmaakt degenen, die geheiligd worden (175). — *Dewijl wij dan, broeders! vrijmoedigheid hebben, om in te gaan in het heiligdom door het bloed van* Jezus, *op eenen verschen en levenden weg, welken Hij ons ingewijd heeft door het voorhangsel, dat is (door) zijn vleesch, en (dewijl wij hebben) eenen grooten Priester over het huis Gods, zoo laat ons toegaan met een waarachtig hart, in volle verzekerdheid des geloofs* (176). — *Zoo wij willens zondigen, nadat wij de kennis der waarheid ontvangen hebben, zoo blijft er geen slagtoffer meer over voor de zonden; maar eene schrikkelijke verwachting des oordeels, en hitte des vuurs, dat de tegenstanders zal verslinden. Als iemand de wet van* Mozes *heeft te niete gedaan, die sterft zonder barmhartigheid onder twee of drie getuigen, hoe veel te zwaarder straffe meent gij zal hij waardig geacht worden, die den Zoon Gods vertreden heeft, en het bloed des Testaments onrein geacht heeft, waardoor Hij geheiligd was* (177). — *Gij zijt niet gekomen tot den tastelijken berg; — maar tot den berg Sions — en tot den Middelaar des Nieuwen Testaments* Jezus, *en het bloed der be-*

(175) Hebr. X: 11, 12, 14.
(176) Ib. vs. 19—22.
(177) Ib. vs. 26—29.

besprenging, dat betere dingen spreekt, dan ABEL (178). — *Daarom heeft ook* JEZUS, *opdat Hij door zijn eigen bloed het volk zoude heiligen, buiten de poort geleden* (179). — *De God nu des vredes, die den grooten Herder der schapen door het bloed des eeuwigen Testaments uit de dooden heeft wedergebragt, (namelijk) onzen Heer* JEZUS CHRISTUS, *die volmake u in allen goeden werke* (180). — Zoo vele gezegden vinden wij bij PAULUS, ons onderwerp betreffende, en hierbij waren nog meerdere te voegen geweest, indien wij ook die plaatsen hadden willen aanhalen, in welke wel niet regtstreeks van hetzelve melding gemaakt wordt; maar die echter tot hetzelve in het naauwste verband staan. Doch waartoe die lange rei van teksten? Ik erken, de wijze van behandeling der Prijsstoffe, welke ik verkozen heb, is uitvoeriger. Ik had, door slechts resultaten te geven, eenen veel korteren weg kunnen inslaan. Maar ik houde het er voor, dat die, welken ik ingeslagen ben, de koninklijke weg en de meest geschikte is, om zelf tot de kennis der waarheid te komen, en anderen haar te doen aanschouwen; en daarom wil ik op denzelven voortgaan.

In-

(178) Hebr. XII: 18—24.

(179) Hoofdst. XIII: 12. (180) Ib. vs. 20.

Intusschen kan ik niet al de opgegevene gezegden des Apostels één voor één verklaren, gelijk ik bij den aanvang reeds gezegd heb, zal mijne Verhandeling niet al te uitvoerig worden. Dit is ook niet noodig, en daarom ga ik mij tot de voornaamste bepalen.

Verklaring der voornaamste gezegden van PAULUS.

De *eerste* belangrijke plaats, welke al onze aandacht verdient, is Rom. III: 24—26, waar de Apostel schrijft: (*zij*) *worden om niet geregtvaardigd, uit zijne genade, door de verlossing, die in* CHRISTUS JEZUS *is, welken God voorgesteld heeft* (*tot*) *eene verzoening door het geloof in zijn bloed, tot eene betooning van zijne regtvaardigheid, door de vergeving der zonden, die te voren geschied zijn, onder de verdraagzaamheid Gods, tot eene betooning van zijne regtvaardigheid in dezen tegenwoordigen tijd, opdat Hij regtvaardig zij, en regtvaardigende dengene, die uit het geloof in* JEZUS *is.* Laat ons zien, hoe wij deze moeijelijke, maar hoogstgewigtige woorden te verstaan hebben. De Apostel spreekt van *geregtvaardigd worden* (181), en wat hij daarmede bedoelt, mo-

(181) Het Participium δικαιούμενοι hangt af van ὑστε-

moge hij zelf ons leeren. Hij stelt namelijk deze uitdrukking tegen over die van *verdoemelijk zijn* voor God (182), van *geoordeeld*, dat is veroordeeld *te worden* (183), en verwisselt ze met die van *vergeving der zonden te ontvangen* (184). Houden wij dit op het oog, dan is het duidelijk, dat hij bij dezelve aan *vrijspraak*, aan *bevrijding van de straf der zonde* gedacht heeft. Maar geven wij verder op nog andere plaatsen acht, in welke hij deze uitdrukking bezigt, dan schijnt hij eene nog uitgebreidere beteekenis met haar verbonden te hebben. Hij spreekt toch ook van een *geregtvaardigd worden van God* (185), en dat kan niet wel anders te kennen geven, dan dat God als regtvaardig erkend wordt. Hij verklaart, dat de hoorders der wet niet regtvaardig zijn; maar dat de doenders der wet zullen *geregtvaardigd worden* (186); en wat beteekent dit anders, dan dat deze voor regtvaardigen zullen verklaard worden?

ὑστεροῦνται. Zie over het *Partic.* in het N. T. WINER *Gramm.* §. 46. n. 2. s. 286 sq.

(182) Hoofdst. III: 19, 20.

(183) Hoofdst. II: 13. Zie ook Hoofdst. VIII: 33, 34.

(184) Hand. XIII: 38, 39. Zie ook Rom. IV: 6—8.

(185) Hoofdst. III: 4.

(186) Hoofdst. II: 13.

den? En hij zegt, opdat ik niet meer noeme, van ABRAHAM: *indien* ABRAHAM *uit de werken geregtvaardigd is, zoo heeft hij roem* (187); maar kunnen wij hierbij wel aan vergeving van zonden denken? Inderdaad, wanneer wij op deze en andere plaatsen letten, dan is het, dunkt mij, duidelijk, dat de uitdrukking *geregtvaardigd worden*, bij PAULUS beteekent, *voor regtvaardig verklaard worden*, in welk algemeenere denkbeeld het meer beperkte van *vrijspraak* en *bevrijding van straf* van zelf ligt opgesloten. Wij vinden dus hier, schoon in eenen anderen vorm (188), hetzelfde denkbeeld, hetwelk wij bij PETRUS in de uitdrukking van *besprengd worden*, en bij JOHANNES in die van *gereinigd worden* aantroffen (189). Maar hoe worden

(187) Rom. IV: 12.

(188) Over den invloed van de karakters en denkwijze der Apostelen op hunne schriften zie VAN HENGEL's Verh. in *Teyl. Godgel. Gen.* D. XXVII.

(189) Verg. over de woorden δικαιοσύνη etc. J. VAN VOORST, *Spec. alt. annott. in loca selecta N. T.* L. B. 1811. VAN WILLES, in *de Theol. Bijdrag.* VII. 1. bl. 1—83. WINER in Op. *Ein Beitrag zur Verbesserung der Neutestamentl. Lexikographie.* Erl. 1823. bl. 12—14. RÜCKERT's aant. op Rom. I: 17. en, om niet meer te noemen, USTERI in *Entw. des Paul. Lehrb.* s. 89—93.

den wij voor God geregtvaardigd? PAULUS zegt: wij worden *om niet* geregtvaardigd, *uit zijne*, d. i. *Gods genade.* Zoo heldert hij op en bevestigt, wat hij gezegd had *en* van de krachteloosheid der wet, om den mensch te regtvaardigen, als welke hem slechts met zijne zonden en strafwaardigheid bekend maakt, ja het vonnis der veroordeeling over hem uitspreekt, *en* van de regtvaardigheid Gods, door het geloof in JEZUS CHRISTUS; en hij leert ons, dat noch onze werken, noch ons geloof, met opzigt tot onze regtvaardiging voor God eenige verdienstelijkheid hebben. Wij worden om niet, uit genade geregtvaardigd. En dat worden wij, zoo vervolgt de Apostel, *door de verlossing, die in* CHRISTUS JEZUS *is.* Over deze woorden zouden wij het eene en andere kunnen zeggen, en wel *eerst* over de beteekenis van het woord *verlossing* (ἀπολύτρωσις) *en dan* over de uitdrukking, *die in* CHRISTUS JEZUS *is;* doch dit behoeven wij niet, om dat PAULUS zelf het verklaart, door er op te laten volgen: *welken God voorgesteld heeft* (*tot*) *eene verzoening door het geloof in zijn bloed.* Het woord *verzoening* (ἱλαστήριον), waarvan hij zich bedient, is eigenlijk een bijvoegelijk naamwoord, doch wordt, gelijk elders, zoo ook hier, als een zelfstandig gebezigd, en beteekent, *of* in het algemeen

meen een *verzoeningsmiddel* (190), *of* ontvangt eenen meer bepaalden zin, naar mate men er *of* ἐπιθέμα, d. i. een *deksel*, *of* het zij θύμα, het zij ἱερεῖον, d. i. *offer* onder verstaat. Verstaat men er het eerste onder, dan doelt de Apostel op het *verzoendeksel*, hetwelk op de arke lag, en dus genoemd werd, omdat het bloed des zond-offers, tot verzoening op hetzelve gesprengd werd (191). Zoo komt het voor *en* in de Grieksche Overzetting des O. T. (192), *en* in den brief aan de *Hebreën* (193). Denkt men daarentegen aan θύμα, of iets dergelijks, dan geeft het een *zoen-offer* te kennen; en dit laatste verdient ongetwijfeld de voorkeur, schoon men ook aan de eerste, meer algemeene, beteekenis zich kan houden. Tot zulk een zoen-offer nu, of zulk een verzoeningsmiddel zegt PAULUS heeft God CHRISTUS JEZUS *voorgesteld*, liever *bestemd*, *verordend*, (προέθετο). In deze beteekenis toch komt dit woord altijd voor bij onzen Apostel (194), en zoo gebruikt hij ook steeds het van hetzelve afgeleide zelfstandige naamwoord πρόθεσις, hetwelk de onzen overal door

(190) Zoo wordt ook het *adject.* σωτήριον als *substant.* gebruikt Luk. II : 30. III : 6.

(191) Zie Levit. XVI : 14.

(192) Exod. XXV : 20.

(193) Hebr. IX : 5.

(194) Zie Rom. I : 13. Efez. I : 9.

door *voornemen* vertalen (195), terwijl hij voor *voorstellen*, of *ten toon stellen* een ander woord bezigt (196). Hij voegt er bij: *door het geloof in zijn bloed*, d. i als men deze woorden met elkander verbindt, door het vertrouwen op zijnen bloedigen dood te stellen; doch men kan ze ook van een scheiden, zoo dat het laatste *in* of *door zijn bloed* op verzoening terugslaat; en dit komt, dunkt mij, met het spraakgebruik van PAULUS meer overeen. Hij gebruikt wel enkele malen de spreekwijs, *geloof in* (πίστις ἐν) (197); maar is toch doorgaande gewoon het voorwerp des geloofs in den *tweeden* naamval te plaatsen (198), en nergens elders hooren wij hem, zoo veel ik weet, *van geloof in het bloed van* CHRISTUS spreken, terwijl wij hem daarentegen meermalen melding zien maken van regtvaardiging door zijn bloed (199), van verlossing door zijn bloed (200), en van een nabij worden door het bloed van CHRISTUS, die de vre-

(195) Zie Rom. VIII: 28. XI: 11. Efez. I: 11. III: 11.

(196) Ἀποδείκνυμι. Zie b. v. 1 Kor. IV: 9.

(197) Zie Gal. III: 26. Efez. I: 15. Koloss I: 14.

(198) Rom. III: 22, 26. Gal II: 16, 20. Efez. III: 12. Filipp. I: 27. III: 9. 2 Thess. II: 13, eld.

(199) Rom. V: 9.

(200) Efez. I: 7. (διὰ).

vrede is van Joden en Heidenen (201). Hij zal dus met deze woorden willen aanwijzen, *deels*, dat JEZUS CHRISTUS, door zijnen dood een zoen-offer, of een zoen-middel geworden is, *deels*, hoe men de verzoening, door Hem te weeg gebragt, deelachtig wordt, namelijk door het geloof. Maar waarom of waartoe had God Hem tot een zoen-offer bestemd? De Apostel zegt, dat Hij dit gedaan heeft *tot eene betooning van zijne regtvaardigheid.* Hij spreekt van Gods *regtvaardigheid* (δικαιοσύνη), en duidt daarmede blijkbaar iets aan, dat in God is en van Hem uitgaat. Even gelijk *de toorn Gods* (ὀργὴ Θεοῦ) iets, dat in God is en van Hem uitgaat, te kennen geeft, zoo ook moeten wij, bij de *regtvaardigheid Gods* (δικαιοσύνη Θεοῦ), welke tegen het eerste overgesteld wordt, aan iets, dat in God is en van Hem uitgaat, denken (202). Maar wat is dan deze regtvaardigheid van God? Hebben wij de eigenlijke beteekenis van *regtvaardigheid* te houden, of moeten wij er de *goedheid* Gods door verstaan? Sommigen meenen het laatste; doch deze beroepen zich, naar het mij voorkomt, te onregt op het spraakgebruik, en schijnen de bron van Gods regtvaardigheid, te weten zijne genade, met de regtvaardigheid zel-

(201) Efez. II: 13.
(202) Zie Rom. I: 17, 18.

zelve te verwarren, uit die bron een denkbeeld ontleenende, hetwelk in het woord zelf niet ligt opgesloten. Het is zoo, wij worden *om niet* geregtvaardigd; maar hierom mogen wij de regtvaardigheid Gods niet door goedheid verklaren. Wel komt, in de Grieksche Overzetting des O. T. het woord, hetwelk PAULUS gebruikt, meermalen en ontegenzeggelijk in de beteekenis van *goedheid*, *weldadigheid* voor (203); maar dan vinden wij in den Hebreeuwschen tekst niet צְדָקָה, maar חֶסֶד. De vraag is dus slechts, naar het mij voorkomt, of PAULUS het laatste, dan of hij het eerste woord voor den geest gehad heeft; en dat hij niet aan het laatste, maar aan het eerste gedacht heeft, blijkt onder anderen uit zijne aanhaling van Gen. XV: 6 in Rom. IV: 3. Er valt dus, dunkt mij, niet aan te twijfelen, of wij hebben, bij zijne uitdrukking, niet aan de *goedheid*, maar aan de *regtvaardigheid* Gods te denken, dewijl het Hebreeuwsche woord צְדָקָה overal deze beteekenis heeft. Hierbij komt, dat hij zelf meermalen het Grieksche woord, waarover wij handelen, ontegenzeggelijk dus bezigt. Zoo stelt hij, bij voorbeeld, in dit zelfde hoofdstuk de *geregtigheid*

Gods

(203) Gen. XIX: 17. XX: 13. XXI: 23. XXIV: 27, 49. XXXII: 10. (Hebr. 11.) Exod. XV: 13.

Gods (Θεοῦ δικαιοσύνη) tegen over onze *ongeregtigheid* (ἡ ἀδικία ἡμῶν) (204). Maar wat zijn hier meerdere woorden van noode? De Apostel verklaart zich zelven; want hij zegt, dat God zijne regtvaardigheid betoond heeft, opdat Hij *regtvaardig zij en regtvaardigende dengene, die uit het geloof in* JEZUS *is*, en hiermede wijst hij ons duidelijk aan, dat wij bij de regtvaardigheid Gods, van welke hij spreekt, te denken hebben aan *die regtvaardigheid, door welke God regtvaardig is, en regtvaardigt*, voor regtvaardig verklaart en als zoodanig behandelt allen, die in JEZUS CHRISTUS gelooven (205). *Tot betooning* (206) dan van deze zijne regtvaardigheid, d. i. om deze zijne regtvaardigheid te betoonen, aan den dag te leggen, te bewijzen, zegt PAULUS, heeft God JEZUS CHRISTUS tot eene verzoening voorgesteld. Maar wat wil hij met deze woorden: *door de vergeving der zonden, die te voren geschied zijn*,

(204) Rom. III: 5. Zie ook Hoofdst. VI: 13, 18, 19, 20. 2 Kor. VI: 14. IX: 10. Efez. IV: 24 eld.

(205) Dit heeft CHRYSOSTOMUS reeds opgemerkt; want hij schrijft: τοῦτο οὖν καὶ αὐτὸς ἑρμηνεύων ἐπήγαγε, τίς ἐστιν ἔνδειξις· τὸ εἶναι αὐτὸν δίκαιον, καὶ δικαιοῦντα τ. ἐκ. π. 'I. ad l.

(206) Zie, wat ἔνδειξις betreft, 2 Kor. VIII: 24, en verder over ἐνδείκνυμι, Rom. IX: 17, 22. 2Kor. VIII: 24.

zijn, onder de verdraagzaamheid Gods? Laat ons zien. Hij spreekt van de zonden, die te voren geschied zijn, en wijst ons dus henen naar het tijdperk vóór den verzoeningsdood van CHRISTUS. Dit is duidelijk. Niet minder duidelijk is het, dat hij dat tijdperk voorstelt, als het tijdperk van Gods *verdraagzaamheid*, of lankmoedigheid, door welke Hij de straf der zonde uitstelt (207), om 't even, of men dit woord met *geschied zijn* vereenigt, en met de onzen vertaalt: *die te voren geschied zijn onder de verdraagzaamheid Gods*, dan of men, met anderen, hetzelve met vergeving verbindt, op deze wijze: *door de vergeving der te voren gepleegde zonden, welke werd toegestaan door de verdraagzaamheid Gods.* Maar moeijelijker is het te zeggen, wat wij hier door het woord, hetwelk de onzen door *vergeving* overzetten, te verstaan hebben. COCCEJUS (208) en anderen na hem, willen aan een *voorbij laten gaan* (eene *praetermissio*) gedacht hebben, en inderdaad, ik kan niet anders zien, of dit is de bedoeling van PAULUS geweest. Mijne gronden zijn de volgende: *vooreerst*, dat is de eigenlijke beteekenis van het woord, hetwelk hij bezigt (πά-

(207) Zie Rom. II: 4.

(208) Zie deszelfs *Comment. in Ep. ad Rom.* Oper. Tom. IV. p. m. 418 sqq.

(πάρεσις van παρίημι *praetermitto*); *ten tweede*, als hij van vergeving der zonden gewaagt, dan gebruikt hij steeds een ander woord, (ἄφεσις); maar zou hij dan hier πάρεσις geschreven hebben, indien hij niet iets anders bedoelde? en dit klemt te meer, als wij op het oog houden, hetgene COCCEJUS reeds heeft opgemerkt, en door ieder, die deze plaats met aandacht leest, moet toegestemd worden, dat de Apostel hier, bij uitstek naauwkeurig schijnt te zijn in de keus zijner woorden (209); *ten derde*, deze beteekenis komt juist overeen met het karakter des vorigen tijdperks, als zijnde dit, gelijk wij zoo even reeds zagen, volgens den Apostel, het tijdperk van de verdraagzaamheid Gods; *ten vierde*, zij wordt begunstigd door het verband der rede; want als wij de te voren gepleegde zonden te beschouwen hebben, als door God voorbij gezien, zonder ze te straffen, dan vooral verstaan wij, wat de Apostel van CHRISTUS gezegd had, als door God bestemd tot een zoen-offer, of zoen-middel, ter betooning van zijne regtvaardigheid; *ten vijfde*, het denkbeeld, dat zij oplevert, vinden wij ook elders door PAULUS voorgedragen, want hij sprak op den *Areopagus* van een *overzien* (ὑπεριδὼν) van de tijden der on-

(209) *Videtur*, schrijft COCCEJUS, l. l. *de industriâ significantissima selegisse vocabula.*

onwetendheid door God (210), en wij lezen in den brief aan de *Hebreën* van den dood van CHRISTUS, als geschied *tot verzoening* (εἰς ἀπολύτρωσιν) *der overtredingen, die onder het eerste Testament waren* (211). Eindelijk *ten zesde*, hij gebruikt hier een voorzetsel, hetwelk nooit het doel, waartoe, maar altijd de reden, waarom, aanduidt, en door *om* of *van wege* moet overgezet worden (212); maar dit dringt ons, dunkt mij, om of *voorbijgang* te vertalen, *of*, zoo wij meenen, aan *vergeving* te moeten denken, dit zoo te verklaren, dat het ten laatste denzelfden zin oplevert; want de uitdrukking: *wegens de vergeving der zonden, die te voren geschied zijn, onder de verdraagzaamheid Gods, of, wegens de vergeving der te voren gepleegde zonden, welke door de verdraagzaamheid Gods geschiedde*, sluit dan toch altijd, in verband met het voorgaande denkbeeld, in zich, dat de betooning van Gods regtvaardigheid, zoo als die in den dood van CHRISTUS geopenbaard was, noodzakelijk bleef. De Apostel leert ons hier derhalve, dat God, door zijne lankmoedigheid, de te voren gepleegde zonden had laten voorbij gaan, zonder ze te straffen; maar dat dit echter

was

(210) Hand. XVII: 30.

(211) Hebr. IX: 15.

(212) Zie WINER *Gramm.* s. 339.

was geschied, zonder krenking van zijne heiligheid; want dat Hij JEZUS CHRISTUS bestemd had tot een zoen-offer, ter betooning van die regtvaardigheid, door welke Hij regtvaardig is, en regtvaardig maakt. En zoo verviel de bedenking, die men zoude kunnen opwerpen, namelijk, hoe het met de vergeving der zonden vóór den dood van JEZUS geweest ware. Na deze uitweiding keert de Apostel tot de hoofdzaak weder, en vat den draad zijner redenering dus weder op: *tot eene betooning* (zeg ik) *van zijne regtvaardigheid in dezen tegenwoordigen tijd.* Hij verstaat er door de dagen des N. Verbonds; want hij stelt dezen tegenwoordigen tijd tegen over het tijdperk, waarvan hij zóó gesproken had. Op gelijke wijze had hij reeds in het 21ste vers gezegd: *maar nu is de regtvaardigheid Gods geopenbaard geworden zonder de wet.* En hij geeft ten slotte het doel der betooning van die regtvaardigheid op, zoo dat hij tevens het denkbeeld, daarin opgesloten, nader ontwikkelt, schrijvende: *opdat Hij regtvaardig zij, en regtvaardigende dengene, die uit het geloof in* JEZUS *is.* Of zullen wij hier het woord *regtvaardig* (δίκαιος) met sommigen door *goed*, of *goedertieren* vertalen? Maar in deze beteekenis wordt het, ten minste door PAULUS, nergens gebruikt. Altijd heet het bij hem *regtvaar-*

dig (213). En dat hij ook hier er dit door te kennen geeft, blijkt allerduidelijkst uit zijn geheele redebeleid, inzonderheid uit de voorstelling van den dood van CHRISTUS, als een *zoen-offer* of *zoen-middel* (*ἱλαστήριον placamentum*), en bovenal hieruit, dat hij de uitdrukking: *opdat Hij regtvaardig zij*, tegen over de *verdraagzaamheid Gods* plaatst. Houden wij dit eene en andere op het oog, dan zien wij tevens, dat de Apostel niet doelt op de regtvaardigheid Gods, zoo als zij zich openbaart in eene gelijke behandeling van Joden en Heidenen, gelijk anderen meenen. Neen! hij wil zeggen, dat nu de regtvaardigheid Gods bij het regtvaardigen van den zondaar aan het licht was gekomen. In het tijdperk van deszelfs verdraagzaamheid scheen het, als of Hij niet regtvaardig was; maar nu was zijne regtvaardigheid geopenbaard, en wel zoo, hierin lag het aanbiddelijke van Gods raad, dat er geene straf, maar regtvaardiging uit voortvloeide voor allen, die in CHRISTUS JEZUS gelooven. PAULUS drukt deze wonderspreuk opzettelijk zoo wonderspreukig uit, om ze te treffender in de oogen te doen vallen. God heeft JEZUS CHRISTUS, zegt hij, bestemd tot een zoen-middel door zijn bloed, tot eene be-

(213) Zie Rom. II: 13. III: 10. V: 19.

betooning van zijne regtvaardigheid, OPDAT HIJ REGTVAARDIG ZIJ, en tevens en daardoor REGTVAARDIGENDE, voor regtvaardig verklarende, en als zoodanig behandelende DENGENE, DIE UIT HET GELOOF IN JEZUS IS (214).

De *tweede* belangrijke plaats is Rom. V: 1—11. Na dat de Apostel de vruchten des geloofs opgegeven, en van de liefde Gods melding gemaakt heeft, gaat hij de grootheid dier liefde ontwikkelen, ten einde zijne hoofdstelling te bevestigen, dat de hoop des Christens niet kan, noch zal beschaamd worden. Hij vergelijkt hiertoe den dood van CHRISTUS met hetgene onder de menschen pleegt te geschieden. Voor eenen *regtvaardige*, dat is voor een braaf en deugdzaam mensch, maar aan wien men geene verpligting heeft, zal niet ligt iemand zijn leven opofferen. Voor eenen *goede*, van wien men vele weldaden ontvangen heeft, zal mogelijk iemand bestaan te sterven. Maar hoe was het met hen

(214) Men verg. over deze moeijelijke plaats, behalve COCCEJUS, CALVYN ad l. GROTIUS, de *Satisf.* CHRISTI, p. 26—28. NOESSELT *Opp. fasc.* I. p 71 sqq. MORUS, *Diss.* Vol. II. 96, 97. THOLÜCK, RÜCKERT, USTERI, *Paul. Lehrb.* s. 113 ff. OLSHAUSEN *Bibl. Comm.* III. 1. ad l. en FRITZSCHE *Pauli ad Rom. Ep.* I. ad l. Zie ook het *Oordeelk. Overz.* enz. in de *Godgel. Bijdr.* b. a. bl. 540 verv.

hen, voor wien CHRISTUS stierf? Waren zij zulke goeden, of ten minste zulke regtvaardigen? o Neen! toen Hij zijn leven voor hen liet, toen waren het nog krachteloozen, goddeloozen, zondaren. En echter was Hij voor hen gestorven. Zoo had dus God zijne liefde in al derzelver rijkdom jegens hen betoond. En was dit zoo, waren zij, schoon dus gesteld, nu *geregtvaardigd door zijn bloed* (215), door zijnen bloedigen dood, had deze hen in zulk eenen toestand overgebragt, dat zij als regtvaardigen werden aangemerkt, dat hunne zonden niet meer gedacht, ja als niet gedaan beschouwd werden, dan zouden zij veel meer door Hem behouden worden van den toorn, dat is, den toekomenden toorn (verg. 1 Thess. I: 10.). *Want*, schrijft de Apostel, *indien wij, vijanden zijnde, met God verzoend zijn, door den dood zijns Zoons, veel meer zullen wij, verzoend zijnde, behouden worden door zijn leven.* Het woord: *vijanden* (ἐχθροὶ), kan in een' *bedrijvenden* of *lijdelijken* zin worden opgevat. Neemt men het in den laatsten, in welken het voorkomt Rom. XI: 28, waar het overstaat tegen *beminden*, dan stelt PAULUS den voormaligen toestand der Christenen voor, als een staat, in welken zij, als

(215) Verg. over de uitdrukking *τῷ αἵματι ἀ.* FRITZSCHE ad l.

als zondaren, bij God gehaat waren (216). Neemt men het daarentegen in den eersten zin, dan doet hij ons dien toestand kennen, als een staat, in welken zij vijandschap tegen God aan den dag gelegd hadden; maar ook dan heeft hij, blijkens het gansche redebeleid, het oog op hetgene zij in dien toestand hadden te wachten gehad; want hij wil de gegrondheid van hunne hoop aanwijzen, en, om die aan te toonen, doet hij hen opmerken, hoe zij te voren vijanden van God geweest waren, en dus op zijne gunst niet de minste aanspraak hadden gehad, ja van wege hunne vijandschap tegen Hem, niet dan zijn ongenoegen, niet dan straf hadden kunnen verwachten (217). Intusschen was de verdiende straf niet gevolgd. Neen! zij waren met God *verzoend*. De Apostel gebruikt hier niet het woord

ἱλα-

(216) Zoo CALVYN, en, om geene anderen te noemen, de aangeh. laatste Uitlegger van den Brief aan de *Rom.*, de geleerde FRITZSCHE,

(217) Verg. vooral MORUS, *Comm.* II. 123: *in omni istâ descriptione*, zegt hij, *spectantur homines, ut ἐχθροὶ τῷ θεῷ. — Scilicet quia leges divinas non observant. — In eodem hoc ἐχθροὶ τῷ θεῷ inest porro per conclusionem*, EOS A DEO NIHIL SIBI SPERARE POSSE, UTPOTE IMMORIGEROS. *Quod consequens in homine scelesto in ipso illo loco* Rom. V: 10, 11. *proponitur, eos destitutos spe, deductos esse rursus huc, ut bene sibi sperarent.*

ἱλάσκεσθαι, hetwelk alleen van den *beleedigde* en *vertoornde* kan gebezigd worden; maar καταλλάσσεσθαι, hetwelk eigenlijk eene *verandering*, eene *omkeering* of *omwending* te kennen geeft, en ontleend is van twee partijen, van welke de een iets heeft tegen den anderen, en die daardoor van elkander verwijderd zijn. De *verzoener*, (ὁ καταλλάσσων) is hij, van wien de *verzoening* (ἡ καταλλαγὴ) uitgaat, die den eersten stap doet, om de verwijdering weg te nemen, en degene, die *verzoend wordt* (ὃς καταλλάσσεται) is hij, die de *verzoening* (τὴν καταλλαγὴν) aanneemt, en in de vriendschap of gunst van hem, wien hij beleedigd, wiens gunst of vriendschap hij verbeurd had, hersteld wordt. Zoo vinden wij dit woord reeds door den Zaligmaker gebezigd: *zoo gij uwe gave zult op den altaar offeren, en aldaar gedachtig wordt, dat uw broeder iets tegen u heeft*, dat gij hem beleedigd hebt, en hij dus met regt iets tegen u heeft, *laat daar uwe gave voor den altaar, en ga henen, verzoen u eerst met uwen broeder*, neem eerst de verwijdering weg, bevredig hem eerst, en herstel den vrede met hem (218). Zoo spreekt PAULUS zelf van de

(218) Matth. V: 23, 24. Wij lezen hier wel διαλλάσσειν, doch dit maakt geen verschil, gelijk FRITZSCHE

de verwerping der Joden (die, wat het Evangelie betrof, door hunne ongehoorzaamheid aan hetzelve, als *vijanden* door God behandeld worden, schoon zij, wat de verkiezing aanging, *beminden* waren, om der vaderen wil), als de oorzaak van de *verzoening* der wereld, d. i. der Heidenen, die te voren als vijanden, maar nu als vrienden door God behandeld werden (219). En zoo zegt hij van de geloovige vrouw, dat zij, tegen zijn bevel aan, van den ongeloovigen man gescheiden zijnde, ongetrouwd moest blijven, of met den man *verzoenen*, tot hem wederkeeren, om weder door hem aangenomen te worden (220). Als de Apostel dus van zich en zijne mede-christenen verklaart, dat zij, vijanden zijnde, met God verzoend waren, dan geeft hij hier-

SCHE ad l. tegen TITTMAN (de *Synon. in N. T.* L. I. p. 102, 103.) bewezen heeft.

(219) Rom. XI: 15. verg. vs. 28.

(220) 1 Kor. VII: 11. verg. vs. 10. Verg. over *καταλλάσσειν* MUNTINGHE, *Gesch. d. M.* X. bl. 145 verv. USTERI *Paul. Lehrb.* s. 105—109, als mede de beantwoording der vraag: *in welken zin wordt er in de Schriften des N. Verbonds gesproken van eene verzoening der menschen met God*, in de *Godgel. Bijdr.* voor 1829. III. 4. bl. 506 — 514. En *eenige Aanmerkingen over de beantwoording dier vraag*, met aanmm. van den Steller van het bedoelde stuk, in dezelfde *Bijdr.* voor 1830. IV. 2. bl. 245 — 265.

hiermede te kennen, dat zij zijne vrienden geworden, in zijne gunst hersteld waren. Dat waren zij geworden *door den dood van Gods Zoon.* Bij deze algemeene uitdrukking laat hij het hier, zonder aan te wijzen, hoe dit door dien dood geschied zij. Hij had dit te voren opzettelijk verklaard, en het was voor zijn tegenwoordig oogmerk genoeg, hun te herinneren, dat die verzoening, die herstelling in de gunst van God, niet door hen was bewerkt. Niet hun geloof, niet hunne verbetering, niet hunne aflegging van de vijandschap was er de oorzaak van; want de bevrediging was geschied, toen zij nog vijanden waren. Neen! God zelf was er de bewerker van, en dat door den dood zijns Zoons. Zoo lief had Hij hen gehad, en was Hij gezind geweest, om hen zijne gunst te doen genieten en gelukkig te maken. Hierin ligt de kracht van 's Apostels redenering. Hij doelt niet op de verandering van hunne gezindheid en hunne verbetering. Hij wil niet, dat zij zouden denken: „ heeft God ons zoo lief gehad, toen wij zulke „ booze, Hem vijandige menschen waren, hoe „ veel te meer zal Hij ons dan nu beminnen, nu „ wij Hem zoo liefhebben, en zulke beste, bra„ ve menschen zijn." Dit strijdt niet alleen met het doel en den zamenhang van deszelfs redenering te dezer plaats, inzonderheid met vs. 9, waar hij niet van *verbetering*, maar van *regtvaar-*

vaardiging spreekt, en met vs. 11, waar de verzoening als eene weldaad voorgesteld wordt; maar ook met den geest, die allerwege heerscht in 's Apostels schriften. Noch hier, noch ergens elders leert hij den mensch op zijne bekeering en deugd zijne hoop bouwen. Neen! hij heeft het oog op de verandering van hunnen toestand en hunne betrekking tot God. Zij waren vijanden geweest, maar verzoend, in Gods gunst hersteld, door God zelven, ten koste van den dood zijns Zoons. Daarom mogten zij vaststaan in de hoop, en zeggen: *veel meer dan zullen wij, verzoend zijnde, behouden worden door zijn leven;* want in den staat hunner vijandschap hadden zij alles te vreezen gehad, maar nu, in den staat huns vredes met God, hadden zij alles te hopen. Daarenboven, die voor hen gestorven was, leefde, leefde voor hen, en door zijn leven, door Hem, den voor hen levende, zouden zij van den toorn behouden en het eeuwige zalige leven deelachtig worden. Neen! dat is den Apostel nog niet sterk genoeg, en dat kon tot eene verkeerde voorstelling van den Oneindige leiden. Hij voegt er daarom nog bij: *en niet alleenlijk (dit); maar wij* ROEMEN *ook in God*, als onzen God, *door onzen Heer* JEZUS CHRISTUS, *door welken wij nu de verzoening*, de herstelling in Gods gunst, *gekregen hebben.* Maar is de Apostel hier niet in strijd met zich zelven?

Stelt

Stelt hij ons niet te gelijker tijd als vijanden en als beminden van God voor? En leert hij ons hier den Oneindige niet kennen, als te gelijk ons liefhebbende en hatende, als verzoend zijnde, en moetende verzoend worden? Zoo meenen sommigen (221), maar te onregt; want hij zegt niet, dat God ons, als zondaren, heeft lief gehad, maar dat Hij ons heeft lief gehad, toen wij nog zondaren waren, dat is geheel aan de zonde overgegeven, en als zoodanig bij Hem gehaat, als zoodanig voorwerpen van zijn heilig ongenoegen waren (222).

De

(221) Zie RÜCKERT ad l.

(222) Zie VAN VOORST, Haagsch Genootschap 1787. bl. 157—159. USTERI *Entw. d. Paul. Lehrb.* s. 106—109. CALVYN zegt (*Comment.* ad l.): *Sed videtur hic secum pugnare Apostolus, nam si mors Christi divini erga nos amoris pignus fuit, sequitur nos jam tum fuisse illi gratos. Atqui nunc dicit inimicos fuisse. Respondeo, quia Deus* PECCATUM ODIO *habet, nos quoque illi esse exosos, quatenus* PECCATORES *sumus: quatenus autem arcano suo consilio nos in Christi corpus cooptat, odisse nos desinit; sed reditio in gratiam nobis ignota est, donec fide in eam pervenimus. Itaque,* RESPECTU NOSTRI, *semper sumus hostes, donec Christi mors ad propitiandum Deum intercedat. Atque hoc duplicis respectus discrimen notandum est. Neque enim aliter gratuitam Dei misericordiam agnoscimus, quam si constat, Filio unigenito non pepercisse, quia nos amabat, quo tempore in-*

De *derde* belangrijke plaats vinden wij in hetzelfde *vijfde* hoofddeel, vooral in vs. 18, 19. Zij hangt ten naauwste met de voorgaande zamen; want de vermelding van Hem, door wien wij de verzoening gekregen hebben, bragt den Apostel op de gedachte aan dengene, door wien zonde en dood in de wereld gekomen waren, zoodat ook de geheele redenering van vs. 12—21 strekt ter bevestiging van zijne in het 5de vers voorgedragene stelling: *de hoop beschaamt niet.* Hij maakt daartoe eene vergelijking tusschen ADAM en CHRISTUS. *Gelijk door éénen mensch*, zegt hij, *de zonde in de wereld ingekomen is, en door de zonde de dood, en alzoo de dood tot alle menschen*, tot de Heidenen zoo wel als de Joden (223), *doorgegaan is, in welken*, liever, *omdat allen gezondigd hebben*; zoo, wil hij zeggen, is door éénen mensch geregtigheid en leven gekomen over alle menschen.

Doch,

inter ipsum et nos dissidium erat: rursus beneficium, Christi morte nobis praestitum, non satis sentimus, nisi hoc nobis initium est nostrae cum Deo reconciliationis, ut persuasi simus, expiatione peracta, nunc esse nobis propitium, qui prius JURE *infensus erat. Ita quum receptio in gratiam morti Christi adscribitur, sensus est, tunc sublatum esse reatum, cui alioqui obnoxii essemus.* Vid. ejus *Comm* ad Rom. V: 10.

(223) Verg. Hoofdst. III: 23. II: 12.

Doch, eer hij dezen slotzin vermeldt, gaat hij het *eerste* deel van zijne stelling ontwikkelen en bewijzen, vs. 13 - 17, waarna hij den slotzin (224) dus opgeeft: *zoo dan, gelijk door ééne midaad (de schuld gekomen is) over alle menschen tot verdoemenis, alzoo ook door ééne regtvaardigheid (komt de genade) over alle menschen tot regtvaardigmaking des levens.* Te regt hebben onze Overzetters hier uit vs. 16 de woorden κρίμα en χάρισμα ingevoegd; doch het eerste wordt beter door *veroordeelend vonnis*, dan door *schuld* vertaald (225). De Apostel spreekt van *ééne misdaad*, en heeft daarmede het oog op ADAMS overtreding van het Goddelijke gebod, Gen. III. vermeld. Door die ééne misdaad zegt hij is het *veroordeelend vonnis: stof zijt gij, en tot stof zult gij wederkeeren*, gekomen over alle menschen tot *verdoemenis*, waarmede hij, zoo als uit het verband van zijne rede blijkt, den dood, van welken hij gesproken had, bedoelt, die door de zonde in de wereld gekomen was, naar vs. 12, en door de misdaad van éénen geheerscht heeft door dien éénen, volgens vs. 17. Gelijk nu zoo door ééne misdaad

(224) FRITZSCHE meent, dat PAULUS vergeten heeft na vs. 14 den slotzin er bij te voegen; anderen anders.

(225) Zie Rom. II: 2, 3. III: 8. XIII: 2.

daad alle menschen, volgens het Goddelijke vonnis, veroordeeld waren geworden, *alzoo*, zegt PAULUS, (*komt de genade*) *door ééne regtvaardigheid over alle menschen tot regtvaardigmaking des levens. Regtvaardigheid* (δικαίωμα) is hier *deugd*, *gehoorzaamheid*, want het staat tegen over misdaad, en wordt in vs. 19 uitdrukkelijk *gehoorzaamheid* genoemd. De Apostel heeft blijkbaar het oog op de vrijwillige zelfopoffering van CHRISTUS in den dood; want hij spreekt van *ééne* regtvaardigheid. Daarenboven, zijn hoofd en hart waren thans van die zelfopoffering vervuld, en de voorstelling van dezelve, uit het oogpunt van gehoorzaamheid, is hem eigen (226). En hij leert ons, dat door die ééne regtvaardigheid de genade kwam over alle menschen *tot regtvaardigmaking des levens*, welke het leven ten gevolge heeft, d. i opdat allen van de straf der zonden bevrijd, leven, waarlijk leven, zalig leven (227). Om dit eene en andere nog nader in het licht te stellen, voegt hij er bij: *want gelijk door de ongehoorzaamheid van dien éénen mensch velen* (*tot*) *zondaars gesteld zijn geworden*, *alzoo zul-*

(226) Filipp. II: 8. Zie USTERI l l. p. 127. OLSHAUSEN ad l. Verg. echter FRITZSCHE ad l.

(227) Zie Hoofdst. VI: 23. δικαίωσις ζωῆς. Verg. Joh. V: 29. Zie FRITZSCHE ad l.

zullen ook door de gehoorzaamheid van éénen velen (tot) regtvaardigen gesteld worden. De *ongehoorzaamheid* van dien éénen mensch is wederom de misdaad van ADAM, de *gehoorzaamheid* van éénen de zelfopoffering van CHRISTUS, uit gehoorzaamheid aan zijnen Vader, en de uitdrukking *gesteld worden* kan of behouden, of door enkel *worden* overgezet worden (228), terwijl de Apostel spreekt van *velen*, of *de velen* (*οἱ πολλοὶ*), om de menigte aan te duiden, en de tegenstelling tegen over éénen meer te doen uitkomen. De zin der woorden is dus deze: „gelijk door de ongehoorzaamheid van „ADAM eene groote menigte (tot) zondaren „zijn geworden, of gesteld zijn geworden, zoo „zullen door het gehoorzaam sterven van CHRISTUS velen (tot) regtvaardigen worden, of „gesteld worden." Maar wat zegt hier de uitdrukking: zij zullen *regtvaardigen* worden? Doelt de Apostel op derzelver zedelijke verbetering, en wil hij derhalve zeggen, in verband met het voorgaande vers, dat velen door den dood van CHRISTUS verbeterd, en alzoo vatbaar zullen worden voor de vergeving der zonden en het eeuwige leven? Neen! dat is niet in den geest van PAULUS, en dat strijdt met het

(228) Zie OLSHAUSEN en FRITZSCHE ad l.

het verband zijner rede. Wien God de zonden vergeeft, die is bij hem, gelijk RÜCKERT te regt opmerkt, *regtvaardig* (δίκαιος), en wordt als zoodanig behandeld. Hij zegt dus hier hetzelfde, wat hij 2 Kor. V: 21 verklaart, en heeft het oog op de wegneming der zonden, op de uitdelging der schuld, waaruit de regtvaardigmaking des levens, van welke hij zoo gesproken had, van zelf voortvloeide. Dit groote voorregt was reeds velen te beurt gevallen, en zou verder velen te beurt vallen. Hierom zegt hij: *velen* ZULLEN *regtvaardigen worden*, en men kan dus, uit den *toekomenden* tijd geen bewijs tegen onze verklaring ontleenen, gelijk THOLÜCK doet (229). Zoo is dan, naar de leer des Apostels, door den dood van CHRISTUS meer dan hersteld, wat door ADAM bedorven is, en zoo mogen wij dan vaststaan in onze hoop, als die ons niet kan, noch zal beschamen (230).

Eene *vierde* belangrijke plaats treffen wij aan Hoofdst. VI: 2—7. Te weten, PAULUS had in het voorgaande Hoofdstuk verklaard, niet alleen

(229) Zie 's mans *Ausleg. des Br. P. an die Römer* ad l. en verg. RÜCKERT, ad l.

(230) Verg. over deze pl. vooral RÜCKERT ad l. en USTERI, t. a. p. s. 256—258. Zie ook NEANDER *Gesch. der Pflanzung* etc. II. 372, 373.

leen, dat door de ongehoorzaamheid van onzen eersten Stamvader zonde en dood in de wereld gekomen waren, maar ook, dat door de wet de zonde grootelijks was vermeerderd, zoo dat zij kon gezegd worden gegeven te zijn, om de kracht der zonde nog meer te openbaren. Hij had tevens aangetoond, dat dit de heerlijke strekking had, om den rijkdom der Goddelijke genade te treffender te doen uitkomen; want waar de zonde meerder geworden was, daar moest ook de genade overvloediger zijn. Doch hiervan kon een allerverderfelijkst misbruik gemaakt worden, en dit is het, wat hij nu met den meesten nadruk tegengaat. „ Wat zullen wij „ dan zeggen," zoo vraagt hij, bij wijze van bedenking, „ zullen wij in de zonde blijven, op- „ dat de genade te meerder worde? Dat zij ver- „ re," antwoordt hij met diepe verontwaardiging; en de reden, welke hij hiervoor opgeeft, drukt hij uit met deze volzinnige woorden: *wij, die der zonde gestorven zijn, hoe zullen wij nog in dezelve leven?* Elk ziet, dat de geheele kracht van zijne redenering ligt in de uitdrukking: *der zonde gestorven te zijn.* Maar wat bedoelt hij hiermede? Dit toont hij zelf aan, door er op te laten volgen: *of weet gij niet, dat zoo velen als wij in* CHRISTUS JEZUS *gedoopt zijn, wij in zijnen dood gedoopt zijn?* Hij herinnert hun dus, dat de doop in CHRISTUS JE-

ZUS,

ZUS, die aan hen was bediend, bij hunnen overgang tot het Christendom, een doop *in zijnen dood* (εἰς τὸν θάνατον αὐτοῦ) geweest was; maar hiermede bedoelt hij eene gemeenschap aan den dood van CHRISTUS. Dit blijkt, dunkt mij, niet alleen uit het volgende, want hij spreekt van een begraven zijn *met* CHRISTUS, van *ééne plante* geworden te zijn *met Hem*, en van *met Hem* gestorven te zijn (vs. 4, 5, 8.), maar ook uit andere plaatsen. Zoo noemt hij elders den doop *in* CHRISTUS een *aandoen van* CHRISTUS, met het oog op de gemeenschap aan CHRISTUS en zijne weldaden (231). Zoo spreekt hij van een' doop *in* of *tot één ligchaam*, en *in* of *tot éénen Geest*, dat is, om aan hetzelfde ligchaam en denzelfden Geest deel te hebben (232). Hun doop in CHRISTUS was dus eene afbeelding geweest van hunne gemeenschap aan den dood, welken CHRISTUS, naar vs. 10, eenmaal voor de zonde ondergaan had. En ziet daar dan, hoe zij gezegd konden worden *der zonde gestorven te zijn*. CHRISTUS, hun Heer, was voor de zonde gestorven, en had in zijnen dood de straf der zonde geleden. Aan dien dood hadden zij deel gekregen door het geloof in Hem. Dat

(231) Zie Gal. III: 27. Verg. KOPPE, BORGER en WINER, ad l.

(232) 1 Kor. XII: 13.

Dat was hun afgebeeld bij hunnen doop in Hem, als die een doop in zijnen dood geweest was; en zoo konden zij, van wege hunne gemeenschap aan den dood van CHRISTUS, gezegd worden, der zonde gestorven te zijn. In denzelfden zin stelt hij de Christenen voor, als *der wet*, onder welke zij als hunne meesteres gehouden waren, *gestorven* door het ligchaam van CHRISTUS, om het eigendom van eenen anderen Heer te worden (233). Maar was dit zoo, wisten zij dat, hadden zij het daarvoor naar waarheid gehouden, dan moesten zij *of* hun geloof, hunne belijdenis, en hunne betrekking op CHRISTUS, met één woord hun gansche Christendom ten eenenmale verzaken, *of* niet meer in de zonde leven. Om hun dit nog meer onder het oog te brengen, gaat de Apostel het gezegde nog verder ontwikkelen. *Wij zijn dan*, dus vervolgt hij, *met Hem begraven door den doop in den dood, opdat, gelijkerwijs* CHRISTUS *uit de dooden opgewekt is tot de heerlijkheid des Vaders*, liever, door de heerlijke kracht des Vaders, *alzoo ook wij in nieuwigheid des levens wandelen zouden*. Met het oog op de toenmalige wijze van doopen, spreekt hij nu van een begraven zijn met CHRISTUS, *deels*, zoo het schijnt,

(233) Rom. VII: 4, 6.

schijnt, om aan te wijzen, hoe de doop een zinnebeeld van gemeenschap aan den dood van CHRISTUS kon genoemd worden; *deels*, om de geheele vernietiging van het ligchaam der zonde, zoo als die door denzelven werd afgebeeld, te beter in het licht te stellen; en hij geeft het doel daarvan op, om de verpligting der Christenen tot eenen heiligen wandel te meer te doen uitkomen. Zij waren, bij hunne indompeling in het water, als met CHRISTUS begraven, niet, om, daaruit herrezen, wederom te leven voor die zonde, voor welke zij, door hunne gemeenschap aan den dood van CHRISTUS, gestorven waren; maar om, gelijk Hij, een nieuw leven te leiden. Het laatste vloeide uit het eerste voort, gelijk de Apostel aantoont, door er bij te voegen: *want, indien wij met Hem ééne plante geworden zijn in de gelijkmaking zijns doods, zoo zullen wij het ook zijn (in de gelijkmaking zijner) opstanding.* Gelijk twee in elkander gegroeide planten ten naauwste verbonden zijn, zoo waren zij, met opzigt tot hunne gemeenschap aan den dood van CHRISTUS, ten naauwste met Hem verbonden, gelijk hun doop hun afgebeeld had; maar was dit zoo, dan kon het niet anders, of zij moesten ook gemeenschap hebben aan zijne opstanding, en het leven, dat Hij, uit den dood verrezen, leidde. Inderdaad, deze verwachting rustte op den zekersten grond. Om dit aan

te toonen, vervolgt de Apostel dus: *dit wetende*, d. i. want dit weten wij, *dat onze oude mensch met (Hem) gekruisigd is, opdat het ligchaam der zonde te niete gedaan worde, opdat wij niet meer de zonde dienen; want die gestorven is, die is geregtvaardigd van de zonde.* Hij doelt met de uitdrukking *oude mensch* op hunnen toestand vóór hunne bekeering en hunnen doop. Toen waren zij aan de heerschappij der zonde onderworpen, en moesten derzelver bezolding, den dood, verwachten (zie vs. 23). Maar door hunne gemeenschap aan den dood van CHRISTUS, waren zij met Hem den kruisdood gestorven, hadden zij met Hem de straf der zonde ondergaan, en dit, opdat het *ligchaam der zonde*, als zetel der zonde, te niete gedaan, vernietigd werd, opdat zij niet meer de zonde zouden dienen. Zoo waren zij dus *geregtvaardigd van de zonde.* Die dwingelandes had hare heerschappij over hen uitgeoefend. Zij had hen doen sterven, en dus niets meer van hen te eischen. Zij waren geheel en al van haar ontslagen, en stonden tot haar in geene de minste betrekking meer. Dat wisten zij, daarvan hadden zij zich overtuigd, en moesten zij zich overtuigd houden. Maar was dit zoo, dan sprak het van zelf, dat zij ook met CHRISTUS zouden leven, en dat dit nieuwe leven niet weder aan de zonde, maar even gelijk dat van CHRISTUS, aan

God

God moest toegewijd worden, (zie vs. 8—11.). Wij treffen dus hier hetzelfde denkbeeld aan, hetwelke wij bij den Apostel PETRUS (234), naar onze verklaring, vonden. Alleen wordt het door PAULUS te dezer plaatse meer ontwikkeld (235).

Eene *vijfde* belangrijke plaats vinden wij 2 Kor. V: 14, 15: *De liefde van* CHRISTUS *dringt ons, als die dit oordeelen, dat, indien één voor allen gestorven is, zij dan allen gestorven zijn; en Hij is voor allen gestorven, opdat degenen, die leven, niet meer zich zelven zouden leven, maar Dien, die voor hen gestorven en opgewekt is.* PAULUS spreekt van de *liefde van* CHRISTUS (236), als die hem *drong*, om zoo te handelen, als hij in de vorige verzen van zich verklaard had, en zet eene algemeene stelling voor op, welker tweede gedeelte duidelijk aanwijst, wat hij met het eerste bedoelt. Zullen toch

(234) Zie het aanget. op 1 Petr. IV: 1, 2.

(235) Verg. over deze moeijelijke plaats, behalve CALVYN, THOLÜCK, RÜCKERT, OLSHAUSEN en FRITZSCHE ad l. HERINGA *Tiental Bijbeloeff. in Leerr.* 10de Leerr. bl. 255 verv. HUGENHOLTZ, *diss. inaug.* de *Cap. VI ad Rom.* p. 7—45, en de uitvoerige *Recensie* van deze in de *Godgel. Bijdr.* 1821. IX. 2. bladz. 528—555.

(236) Zie WINER's *Gramm.* §. 30. s. 156.

toch bij het sterven van éénen voor allen, deze allen gezegd kunnen worden gestorven te zijn, dan moet die ééne ontegenzeggelijk *in derzelver plaats* den dood ondergaan hebben. De Apostel stelt dus niet het geval voor, dat een held ten nutte van zijne landgenooten, of een vriend ten nutte van zijne vrienden zich opoffert; want wie zal in zulk een geval van hen, tot wier heil zulk een held of vriend zich opgeofferd heeft, zeggen, dat zij gestorven zijn. Ook speelt hij niet met het woord *sterven*, en gebruikt het niet eerst in eene eigenlijke, en dan in eene oneigenlijke beteekenis; want dan kon de gevolgtrekking niet doorgaan, en de gansche uitspraak was zonder zin en zonder kracht. Neen! hij denkt zich hier menschen, die den dood moeten ondergaan, maar voor wie een ander optreedt, om in derzelver plaats te sterven. In zulk een geval, en in zulk een geval alleen, kunnen zij allen, voor wie die ééne gestorven is, gezegd worden gestorven te zijn. En dit geval past hij toe op CHRISTUS, schrijvende: *en Hij is voor allen gestorven.* Wij hebben dus deze uitdrukking ontegenzeggelijk in denzelfden zin op te vatten, in welken zij ons in de algemeene, door den Apostel voorop gezette, stelling voorkwam. Het is zoo, PAULUS maakt hier geene melding van de gevolgtrekking, welke hij in zijne algemeene stelling had opgegeven, maar laat op de verkla-

ring:

ring: *Hij is voor allen gestorven*, terstond volgen: *opdat degenen, die leven*, enz. Doch hierdoor moeten wij niet meenen, dat deze woorden beantwoorden aan het tweede gedeelte der algemeene uitspraak: *zoo zijn allen gestorven*. Neen! deze gevolgtrekking is hem, overeenkomstig zijne schrijfwijze, in de pen gebleven. Gelijk hij zoo menigmalen doet, zoo springt zijn vlugge geest ook hier een denkbeeld over, hetwelk de lezer uit het reeds gezegde gemakkelijk konde opmaken, zoo dat hij dus wil zeggen: „ even „ als wanneer één voor allen gestorven is, al„ len gestorven zijn, zoo is CHRISTUS voor „ allen gestorven, *en dus zijn allen gestorven*." Maar wat geeft dit *sterven* van allen dan te kennen? Hebben wij dit woord in eenen oneigenlijken, zedelijken zin te verstaan? Maar dit strijdt *en* tegen de regelen eener gezonde Uitlegkunde, *en* tegen den zin, in welken wij gezien hebben, dat dit woord in de algemeene stelling, zoo wel in het laatste, als in het eerste gedeelte, voorkomt. Neen! gelijk het woord *sterven* in eenen eigenlijken zin van CHRISTUS gebezigd wordt, zoo ook van ons, en gelijk allen gezegd en geacht worden, gestorven te zijn, wanneer één voor hen sterft, zoo ook wij, nu CHRISTUS voor ons gestorven is. Hij heeft den dood, en in denzelven de straf der zonde, want de bezolding der zonde is, volgens de doorgaande leer

des

des Apostels, de dood, ondergaan. Dien dood heeft Hij voor ons ondergaan, zoo dat wij kunnen en moeten gezegd worden gestorven te zijn; Hij is dus *in onze plaats* gestorven. En dit, *opdat degenen, die leven, niet meer zich zelven leven, maar dien, die voor hen gestorven en opgewekt is.* De Apostel spreekt van degenen, *die leven*, en vult zoo het denkbeeld aan, hetwelk hij had overgeslagen (237). Zij hadden moeten sterven, maar CHRISTUS was voor hen gestorven, en nu leefden zij. Doch dit leven moest nu ook aan Hem toegewijd worden. Zij moesten niet meer zich zelven, niet meer naar eigen zin en wil, of, gelijk hij dit elders uitdrukt,

(237) USTERI schijnt hierop niet gelet te hebben, want, schoon hij zelf verklaart: *von einer Stellvertretung ist hier gewiss die Rede*, zoo schrijft hij echter: *aber das Faktum des stellvertretenden Todes Christi ist hier, wie der Zusammenhang, besonders die daraus gezogene Folgerung lehrt, nur aus dem ethisch-symbolischen Gesichtspunkte aufgefasst, nicht aus dem der Uebernahme der Strafe. Diese Stelle lässt sich also nicht als Beweis für eine stellvertretende Uebernahme der Strafe anführen: denn diese würde vielmehr folgenden Schluss erwarten lässen: Wenn einer für alle gestorben ist (statt aller die Strafe erlitten hat), so bleiben nun alle am Leben (sind frei von der Strafe).* Zie *Paul. Lehrb.* s. 120, 121.

drukt, niet meer naar het vleesch (238), niet meer in de zonde (239), maar naar den wil en ter eere van Hem leven, die voor hen gestorven was. Dit was het doel, waartoe Hij voor hen den dood ondergaan had. Dit eischte de dankbaarheid van hen. En dat konden zij, want Hij, die voor hen gestorven was, was niet in den dood gebleven, maar weder opgestaan, en daarom voegt de Apostel er bij: *en opgewekt is.* Dit laatste heeft dus geene betrekking op de uitdrukking *voor ons*, en men kan uit hetzelve geen bewijs ontleenen tegen de verklaring, welke wij van de woorden: *Hij is voor ons gestorven* gegeven hebben, als of zij niet zouden kunnen beteekenen: *Hij is* IN ONZE PLAATS *gestorven*, dewijl men van CHRISTUS niet kan zeggen, dat Hij in onze plaats opgewekt is; ja, al wilde men de uitdrukking *voor ons* op beide betrekkelijk maken, ook dan zou onze opvatting even zeer vaststaan, dewijl zij niet op de beteekenis van het voorzetsel (ὑπὲρ), maar op andere gronden rust, en dit voorzetsel, hetwelk met ons woordje *voor* overeenkomt, door den Apostel beide van den dood en de opwekking van CHRISTUS kan gebezigd worden, zonder dat het met op-

(238) Rom. VIII. 4, 12, 13. Verg. 1 Petr. IV: 1.
(239) Rom. VI: 2.

opzigt tot beide niet meer dan *ten nutte van* zou kunnen aanduiden (240).

Eene *zesde* allerbelangrijkste plaats treffen wij aan in hetzelfde hoofddeel van den *tweeden* brief aan de *Korinthiers*, vs 19—21: *God was in* CHRISTUS, *de wereld met zich zelven verzoenende, hare zonden haar* (*hun* αὐτοῖς) *niet toerekenende, en heeft het woord der verzoeninge in ons gelegd. Zoo zijn wij dan gezanten van* CHRISTUS *wege, als of God door ons bade; wij bidden van* CHRISTUS *wege: laat u met God verzoenen; want dien, die geene zonde gekend heeft, heeft Hij zonde voor ons gemaakt, opdat wij zouden worden regtvaardigheid Gods in Hem.* PAULUS gebruikt hier hetzelfde woord *verzoenen* (καταλλάσσειν), hetwelk wij in Rom V: 10 aantroffen, en daar reeds opgehelderd hebben. Hij spreekt verder van de *wereld* en verstaat daardoor niet, gelijk sommigen gemeend hebben, de uitverkorene wereld, de wereld der geloovigen; maar Joden en Heidenen, dat is, *het geheele menschdom*, schoon hieruit geenszins volgt, dat de geheele wereld zalig wordt. In deze algemeene beteekenis komt dit woord dikwijls bij hem voor (241). Elders

(240) Verg. DE KEIZER, Verh. in het *Haagsch Genootschap* 1815. bl. 82, 84.

(241) Rom. III: 19. 1 Kor. I: 21, eld.

ders duidt hij er de booze, ongeloovige wereld mede aan, in tegenstelling van de uitverkorenen, of in CHRISTUS geloovigen, omdat de meesten der menschen, ook na de openbaring van de zaligmakende genade Gods in JEZUS CHRISTUS, in hunne onbekeerlijkheid volharden (242). Maar nergens bezigt hij het, zoo ver ik weet, in den zin van de uitverkorene wereld, de wereld der geloovigen. En dat hij het ook te dezer plaats in de door ons opgegevene beteekenis wil verstaan hebben, zal ons uit den zamenhang zijner rede overvloedig blijken. Met opzigt dan tot het menschdom in het algemeen, zegt hij, dat *God was in* CHRISTUS *de wereld met zich zelven verzoenende*. Sommigen meenen, dat de Apostel hiermede verklaart *eerst*, dat God in CHRISTUS was, en *daarna*, dat God, door de tusschenkomst van CHRISTUS, de wereld met zich verzoend heeft (243); maar, hoe zeker de eerste waarheid ook op zich zelve zij, en hoe duidelijk zij elders geleerd worde, zij was hier den Apostel ongetwijfeld niet voor den geest; want het verband met vs. 18 leert ons duidelijk, dat de verzoening der wereld met God de hoofdzaak is, over welke hij spreekt, doch de-

(242) 1 Kor. I: 27, 28. 1 Kor. IV: 12.
(243) Zie CALVYN, en LUTHER.

deze wordt door die verklaring op den achtergrond geplaatst. Wij volgen daarom hen, die de woorden *was verzoenende* met elkander verbinden, en voor gelijkluidend met God *verzoende* houden. Het is toch overbekend, dat het hulpwerkwoord *zijn*, met een *deelwoord* verbonden, aldus menigmalen voorkomt (244). PAULUS spreekt dus van eene daad, welke God eenmaal verrigt had. Hij had de wereld met zich verzoend, en wel *in* CHRISTUS (ἐν Χριστῷ), eene uitdrukking, welke gelijkluidend schijnt te zijn met die van *door* CHRISTUS (διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ), van welke de Apostel zich in het vorige vers bediend had. Het kan echter ook zijn, dat zij nog iets meer te kennen geeft, en CHRISTUS niet alleen als het middel, waardoor, maar ook als den grond, op welken God de wereld met zich verzoende, voorstelt (245); een gevoe-

(244) Zie o. a. Gen. IV: 2, 17, eld. Mark. XV: 43. Luk. I: 21. IX: 18. Joh. XIII: 23. Hand. IX: 9. X: 30. Verg. WINER's *Gramm.* §. 46. s. 294.

(245) WINER: *überh. steht ἐν niemals (mit Person.) für διά. Letzteres bezeichnet eine blosse Vermittlung, die auch aüsserlicher Art seyn kann; ἐν aber bezieht sich immer auf das Innere und Geistige, und drückt zugleich den Grund, auf welchen das Vermittelnde ruht, aus.* Zie deszelfs *Gramm.* §. 52. s. 333. n.

voelen, hetwelk de gang van 's Apostels denkbeelden schijnt te bevestigen. Hij zal dus hier reeds op hetgene er met CHRISTUS zelven gebeurd was, ter verzoening van de wereld met God, het oog gehad en daarom opzettelijk niet *door*, maar *in* CHRISTUS geschreven hebben. Maar hoe of waardoor was God in CHRISTUS de wereld met zich zelven verzoenende? Dit wijst hij aan, door er bij te voegen: *hunne zonden hun niet toerekenende.* De woorden zelve zijn duidelijk. Zij geven namelijk te kennen, dat God hunne schuld hun kwijtschold, dat Hij hen om hunne zonden niet strafte (246). Maar over de wijze, op welke het deelwoord *toerekenende* behoort te worden opgelost, denkt men verschillend, zoo zelfs, dat de een deze uitdrukking als de *oorzaak* (247) en de ander als het *gevolg* (248) der verzoening aanmerkt. De laatste dwaalt echter ongetwijfeld, gelijk het doorgaande gebruik van het deelwoord bij een werkwoord gevoegd, ons overvloedig leeren kan (249), en dus wil PAULUS zeggen, dat God in CHRISTUS de wereld met zich verzoende, door hunne

(246) Verg. Rom. IV: 3—8.

(247) Zoo CALVYN en BILLROTH, ad l.

(248) Zoo FLATT ad l.

(249) Zie WINER's *Gramm.* §. 46. s. 283, 284, en s. 295.

ne zonden hun niet toe te rekenen (250). Doch gaan wij verder. De Apostel vervolgt: *en* (Hij) *heeft*

(250) Opmerkelijk zijn hier weder de woorden van CALVYN: *en qualiter*, zegt hij, *in gratiam redeant homines cum Deo: ubi scilicet impetratá peccatorum remissione justi censentur. Nam quamdiu imputat nobis peccata Deus, necesse est, ut nos habeat exosos: neque enim peccatoribus amicus aut propitius esse potest. Sed videtur cum hac sententiâ pugnare, quod alibi dicitur, nos fuisse ab eo dilectos ante mundi creationem: magis etiamnum quod dicit Joännes, dilectionem, qua nos prosequebatur, fuisse causam, cur peccata nostra per Christum expiaverit: causa enim semper praecedit suum effectum. Respondeo, nos fuisse ante creationem mundi dilectos, sed non nisi in Christo. Interea tamen fateor, dilectionem Dei tempore fuisse priorem, atque ordine etiam, quantum ad Deum: sed respectu nostri, principium amoris in Christi sacrificio statuitur. Neque enim, quum Deum absque Mediatore intuemur, concipere alium possumus erga nos, quam iratum: Mediator interpositus facit, ut sentiamus nobis pacatum. Sed quia hoc quoque est cognitu necessarium, Christum nobis ex fonte gratuitae Dei misericordiae prodiisse: utrumque diserte docet Scriptura: iram Patris Filii sacrificio fuisse placatam, et ideo Filium expiandis hominum peccatis fuisse oblatum: quia Deus, illorum misertus, tali pignore receperit eos in gratiam. Summa haec sit, ubi est peccatum, illic esse iram Dei: non aliter igitur, neque ante Deum nobis esse propitium, quam ubi peccata nostra delet non imputando. Hoc be-*

heeft het woord der verzoening in ons gelegd. Zoo zijn wij dan gezanten van CHRISTUS *wege, als of God door ons bade: wij bidden van* CHRISTUS *wege, laat u met God verzoenen.* Doch van deze woorden behoef ik niet te spreken. Ik merk alleen op, dat PAULUS met de woorden: *laat u met God verzoenen* wil zeggen: „ laat u in Gods gunst herstellen," en dat hij hier niet op de *Korinthische* Christenen het oog heeft, als die zich reeds met God hadden laten verzoenen; maar verklaart, hoe hij, overeenkomstig zijne roeping, overal, in den naam van CHRISTUS, ja van God zelven, optrad, en, waar hij kwam, den menschen toeriep: *laat u met God verzoenen.* Van meer belang is het voor ons, op het 21ste vers onze aandacht te vestigen. Hier zegt de Apostel, wat God gedaan had, om der wereld hare zonden niet toe te rekenen, en haar met zich te verzoenen. Hier verklaart hij, wat er met CHRISTUS was voorgevallen, en waarom hij met zoo veel nadruk geschreven had, dat God *in* CHRISTUS de wereld met zich verzoende. *Want dien, die geene zonde gekend heeft*, dus schrijft hij,

beneficium quum nequeant apprehendere nostrae conscientiae, nisi intercedente Christi sacrificio, in illo Paulus non abs re statuit principium et causam reconciliationis, nostri respectu. Comm. ad l.

hij, *heeft God zonde voor ons gemaakt, opdat wij zouden worden regtvaardigheid Gods in Hem.* Hij noemt JEZUS CHRISTUS niet bij name, maar omschrijft Hem als dengene, die geene zonde, volstrekt geene zonde (251) gekend heeft, die zich van niets kwaads bewust was (252). En dat schijnt hij met opzet te doen, om de geschiktheid des Heeren ter beantwoording aan zijne bestemming aan te wijzen, en de tegenstellingen, welke hij wilde maken, te treffender te doen uitkomen. Op deze tegenstellingen moeten wij dan ook vooral acht geven, en als wij dat doen, dan zal het ons niet moeijelijk vallen, den zin van 's Apostels woorden te vatten. Het is zoo, het woord *zonde* (*ἁμαρτία* voor אָשָׁם) komt in de Grieksche Overzetting des O. T. meermalen in de beteekenis van *zond-offer* voor, gelijk wij boven reeds opgemerkt hebben, zoodat de uitdrukking: *God heeft Hem zonde gemaakt*, kan beteekenen: *God heeft Hem tot een zond-offer gemaakt;* maar de tegenstellingen dringen ons, om ze liever in dezen zin op te vatten: *God heeft Hem*

(251) Zie over de kracht van *μὴ*, WINER *Gramm.* §. 59. s. 400, 401.

(252) Verg. 1 Petr. I: 19. II: 22. III: 18. 1 Joh. II: 1. III: 5*b*.

Hem als een zondaar behandeld. Dat het woord *maken* deze verklaring duldt, kan uit onderscheidene plaatsen blijken (253). En dat het woord *zonde*, voor *zondig* en *zondaar*, kan genomen worden lijdt evenmin tegenspraak, ja dit komt met het spraakgebruik, ook van PAULUS, overeen (254). Doch wij kunnen niet slechts de opgegevene verklaring aannemen; maar worden er ook, gelijk ik zeide, door de tegenstellingen toe gedrongen. Immers staat de uitdrukking: *God heeft Hem zonde gemaakt*, in de eerste plaats tegen over die van *Hij heeft geene zonde gekend*; maar volgt niet hieruit, dat de Apostel zeggen wil, dat God Hem gemaakt, dat God met Hem gehandeld heeft, als of Hij wel zonde kende, als of Hij een zondaar ware? Wij behoeven dan hier voorzeker niet te vragen, wat PAULUS bij de woorden *voor ons* gedacht heeft. Of is het voor elken onbevooroordeelde niet zoo duidelijk mogelijk, dat hij wil zeggen: „wij, „die

(253) Zie b. v. Matth. XXVII: 22. Joh. II: 16. Matth. XXI: 13.

(254) *Abstr.*, pro *concr.* Zie WINER *Gramm.* §. 18. s. 107, waar hij opmerkt, dat bij de *abstr.* het artikel gemist wordt, en dit vindt ook hier plaats. Een voorbeeld van een *abstr.* pro *concr.* troffen wij ook in ἱλασμὸς bij JOHANNES aan, 1 Br. II: 2. IV: 10. Cf. BORGER ad Gal. I: 4. p. 82.

„ die de zonde kennen, wij zondaren, hadden „ verdiend als zoodanigen behandeld te worden; „ maar *in onze plaats* heeft God Hem, die gee- „ ne zonde gekend heeft, als of Hij een zondaar „ ware, behandeld?" Inderdaad, niet alleen de beteekenis van het voorzetsel ὑπὲρ, maar het geheele voorstel des Apostels dringt ons, om hier niet *ten nutte van*, maar *in de plaats van* te vertalen. Dit zal ons nog meer in de oogen vallen, als wij letten op het doel, waartoe God, naar de verklaring van PAULUS, JEZUS CHRISTUS zonde voor ons gemaakt heeft, namelijk, *opdat wij zouden worden regtvaardigheid Gods in Hem.* De Apostel gebruikt ook hier, even als in het voorgaande, een *afgetrokken* woord (*verbum abstract.*) Omdat hij van CHRISTUS gezegd had, dat God Hem *zonde* gemaakt heeft, daarom zegt hij van ons, dat wij *regtvaardigheid Gods* worden. Wij vinden derhalve ook hier eene tegenstelling, door welke onze gegevene verklaring van de voorgaande uitdrukking bevestigd wordt, terwijl deze voorgaande uitdrukking wederom strekt tot opheldering van hetgene hier aangaande ons verklaard wordt. Zij leert ons namelijk, dat de woorden: *opdat wij regtvaardigheid Gods worden*, te kennen geven niet, opdat wij regtvaardigen, dat is deugdzamen voor God zouden worden; maar, opdat wij, als of wij geene zonde hadden, door God

God geregtvaardigd, als regtvaardigen behandeld, en alzoo van de straf der zonden bevrijd worden. En voegt de Apostel er bij: *in Hem*, dan zal hij hiermede, overeenkomstig hetgene wij boven van het voorzetsel *in* gezegd hebben, niet alleen willen zeggen, dat wij *door*, door middel van CHRISTUS, bij God geregtvaardigd worden; maar Hem ook als den *grond* van onze regtvaardiging bij God voorstellen, en welligt ook op onze geloofsvereeniging met Hem doelen (255).

Eene *zevende* belangrijke plaats hebben wij in Gal. III: 13: CHRISTUS *heeft ons verlost van den vloek der wet, een vloek geworden zijnde voor ons; want daar is geschreven: vervloekt is een iegelijk, die aan het hout hangt.* Hij spreekt van den *vloek der wet*, en verstaat hierdoor den vloek of de straf, welke de wet, door God aan Israël gegeven, over hare overtreders uit-

(255) Zie over deze plaats, behalve CALVYN, FLATT en BILLROTH, ook GROTIUS, *de Satisf.* CHRISTI, p. 18—20. USTERI *Paul. Lehrb.* s. 108, 109. 121—124 en MORUS *Comm.* p. 122 sqq., als mede deszelfs *Epitome*, in hetwelk bij bl. 165 ad 4 te regt zegt: *nunquam Deus Pater dicitur expiator, ut nunquam dicitur sacerdos; sed Christus dicitur ita.* Καταλλαγὴ *facta est per* ἐξιλασμὸν, et ἐξιλασμὸς *est modus efficiendi* καταλλαγήν.

uitspreekt, gelijk blijkt uit vs. 10. Wij zouden hem echter geheel verkeerd verstaan, indien wij meenden, hierbij alleen aan tijdelijke en burgerlijke straffen te moeten denken. De wet had wel doorgaans op deze het oog, als zij hare overtreders vervloekte (256); maar zij stelde die tijdelijke en burgerlijke straffen voor, als bewijzen van Gods ongenoegen en toorn tegen de verachters van deszelfs geboden, en dit algemeenere denkbeeld is PAULUS voor den geest, wanneer hij van den vloek der wet gewaagt. Zijne geheele redenering wijst dit aan; want hij stelt, om iets te noemen, tegen over den vloek der wet, de regtvaardiging voor God en het leven, als den zegen en de beloften, welke zij aan hare betrachters toezegt, sprekende: *de mensch, die deze dingen doet, zal door dezelve leven*, (vs. 11 en 12). Inderdaad wij moeten ons met RÜCKERT verbazen, dat sommige Uitleggers 's Apostels woorden hebben kunnen verklaren, als of hij zoude hebben willen zeggen: *wij worden niet meer om Sabbathschennis gesteenigd; noch uit het volk van God gebannen, om het nalaten der besnijdenis* enz, en met dien Geleerde uitroepen: *hoe heeft men toch* PAULUS *zoo*

(256) Zie Deut. XXVII: 26. Verg. Hoofdst. XXVIII: 15 verv.

zoo kunnen miskennen (257)! Neen! de Apostel had eene andere grootere redding op het oog. Hij bedoelt het vreesselijke ongenoegen, den toorn van God, welken de wet in hare bedreigingen en straffen voorstelde, als hen te wachten staande, die Gods geboden veronachtzaamden. Ik ontken wel niet, dat hij in de eerste plaats het oog heeft op de Joden, als hij zegt: CHRISTUS *heeft* ONS *verlost.* Dit spreekt van zelf, want zij waren onder de wet en den vloek der wet. Daarenboven leert ons de uitdrukkelijke vermelding van de *Heidenen*, bij wijze van tegenstelling in vs. 14, dat hij aan hen gedacht heeft. Maar hierdoor wordt de geheele menschheid geenszins uitgesloten, want de Heidenen hadden ook eene wet in hun binnenste, en lagen onder de veroordeeling van deze, gelijk de Joden onder den vloek van de Mozaïsche wet (258). Als de Apostel dus zegt: CHRISTUS *heeft ons verlost*, d. i. vrij gekocht (eene uitdrukking, welke ontleend is van slaven, of gevangenen, die voor zekeren prijs gelost werden) (259), *van den vloek der wet*, dan rigt hij ja, overeenkomstig zijn tegenwoordig doel, zijn voorstel

(257) Zie deszelfs *Comm.* ad l.

(258) Zie Rom. I: 18—20, 32. II: 14, 15. Verg. NEANDER l. l. II: 373. n. 1.

(259) Zie RÜCKERT ad l.

stel in naar de behoefte van hen, aan wie hij schreef; maar dan ligt echter ook hier de algemeene waarheid ten grondslag, welke wij reeds dikwijls bij hem hebben aangetroffen, namelijk deze, dat CHRISTUS zondaren van de straf der zonde bevrijdt (260). En waardoor had CHRISTUS hen van den vloek der wet verlost? Door zijne leer, of zijn voorbeeld? PAULUS zegt: Hij heeft ons verlost van den vloek der wet, *een vloek geworden zijnde voor ons*, dat is, door een vloek te worden voor ons (261). Even gelijk in 2 Kor. V: 21, en op zoo vele andere plaatsen, zoo gebruikt hij ook hier een *afgetrokken* woord (*abstr. pro concr.*), en gelijk hij daar uit het woord *zonde* aanleiding nam, om van CHRISTUS te zeggen: *God heeft Hem* ZONDE *gemaakt*, zoo neemt hij hier uit het voorafgegane *vloek* aanleiding, om van CHRISTUS te verklaren, dat Hij een VLOEK geworden is. Het woord *vloek* staat dus hier voor *vervloekte* (262), en de geheele uitdrukking geeft

(260) De significatione et vi vocis *κατάρα* v. BORGER ad Gal. III: 10. et POTT Exc. I. in *Epp. Cathol.*: *de vocabulorum εὐλογεῖν, κ. τ. λ. in N. T. significatione.*

(261) Zie over het Particip. het aangeteek. bij 2 Kor. V: 19.

(262) Κατάρα voor *ἐπικατάρατος*.

geeft te kennen, dat CHRISTUS als een vervloekte, dat is, als iemand, die door de overtreding der wet, derzelver vloek, of straf zich op den hals gehaald heeft, behandeld is, even gelijk wij bij 2 Kor. V: 21. gezien hebben, dat de woorden: *God heeft Hem zonde gemaakt*, willen zeggen, dat God Hem als een zondaar behandeld heeft. Dat dit zoo ware, gaat de Apostel, overeenkomstig de behoefte zijner lezers, uit de wet zelve, welke zij zoo hoog schenen te achten, aanwijzen, door er bij te voegen: *want daar is geschreven* (263): *vervloekt is een iegelijk, die aan het hout hangt* (264). Het is zoo, in Deut. XXI: 22, 23, op welke plaats hij het oog heeft, wordt wel niet van gekruisigden, maar van opgehangenen, nadat zij ter dood gebragt waren, gesproken; doch dit vermindert de kracht van het bewijs niet; want deze ligt alleen in het hangen van iemand aan het hout, als welke door de wet een vloek bij God genoemd werd. Maar was dit zoo, en had CHRISTUS aan het hout gehangen, dan volgde, dat Hij, naar de uitspraak der wet zelve, een vloek geworden, als een vervloekte behandeld

(263) Over de lezing: *ὅτι γέγραπται*, zie GRIESB. ad l.

(264) Naar de LXX: *ὅτι κεκατηράμενος ὑπὸ θεοῦ πᾶς κρεμάμενος ἐπὶ ξύλου.*

deld was. Maar hoe? Had Hij dan de wet overtreden, en hierdoor zich den vloek der wet op den hals gehaald? O neen! Hij is een vloek geworden, zegt PAULUS, *voor ons.* En wat kan dit hier anders te kennen geven, dan *in onze plaats?* Immers had de Apostel hen, die onder de wet waren, voorgesteld, als aan den vloek der wet onderworpen, dewijl zij niet konden volbrengen, al wat geschreven is in het boek der wet, omdat te doen (vs. 10.). Maar indien hij nu hierop volgen laat, dat CHRISTUS hen van dien vloek verlost heeft, door een vloek te worden voor hen, wat kan hij dan hierbij anders gedacht hebben, en wat kunnen wij hierbij dan anders denken, dan dit, dat CHRISTUS in hunne plaats, als een vervloekte behandeld is, dat Hij de straf, welke zij, van wege hunne overtreding der wet, verdiend hadden, ondergaan, en alzoo hen van dezelve bevrijd heeft. Waarlijk de Apostel had zich, dunkt mij, om dit te verklaren, niet duidelijker kunnen uitdrukken (265).

Eene

(265) Verg. over deze plaats CALVYN, GROTIUS in deszelfs *Comm* ad l.; maar vooral de *Satisf. Christi*, p. 20 sqq. KOPPE, BORGER, WINER en RÜCKERT ad l. als mede GREVE *de brief van Paulus aan de Gal.* enz aanm bl. 150, 151. en USTERI *Paul. Lehrb.* s. 178 ff.

Eene *achtste* belangrijke plaats komt ons voor Efez. V: 2.: *wandelt in de liefde, gelijkerwijs ook* CHRISTUS *ons lief gehad heeft, en zich zelven voor ons heeft overgegeven tot eene offerande, en een slagt-offer, Gode tot eenen welriekenden reuk*; eene plaats, welke wij kiezen, niet alleen, omdat zij op zich zelve onze overweging waardig is; maar ook, omdat zij ons aanleiding geeft, ter voorstelling van de denkbeelden, welke met opzigt tot ons onderwerp, in den voortreffelijken brief aan de *Hebreeën* heerschen. De Apostel dan is hier bezig, om zijne medechristenen tot liefde op te wekken. Zij was bij hem de meeste, even gelijk bij JOHANNES; zij de vervulling der wet, en daarom grijpt hij, niet minder dan de Discipel, welken de Heer lief had, elke gelegenheid aan, om haar in te scherpen. *Zijt tegen malkanderen goedertieren, barmhartig, vergevende malkanderen, gelijkerwijs ook God in* CHRISTUS *ulieden vergeven heeft. Zijt dan navolgers Gods, als geliefde kinderen*, zoo had hij reeds geschreven (266). Maar het is hem niet genoeg, op het voorbeeld van God hen gewezen te hebben. Hij wil hen ook wijzen op dat van CHRISTUS, ten einde zij in de liefde wandelen zouden, en be-

(266) Hoofdst. IV: 32. V: 1.

bepaalt hen daartoe bij dat groote bewijs, hetwelk CHRISTUS van zijne liefde hun betoond had, door zich zelven voor hen over te geven tot eene offerande, en een slagtoffer, Gode tot eenen welriekenden reuk. Maar wat wil hij hiermede zeggen? Hooren wij sommigen, zelfs van hen, die anders, zonder kunstelen, ronduit verklaren, wat er geschreven staat, dan heeft de Apostel hier het denkbeeld van *schuld-* of *zoenoffer* volstrekt niet voor den geest gehad. Beide USTERI en RÜCKERT beweren dit. Zij beroepen zich *deels* op de beteekenis der woorden *offerande* en *slagtoffer*, *deels* op het bijvoegsel: *Gode tot eenen welriekenden reuk.* Het eerste woord *offerande* (προσφορὰ) beteekent volgens hen, een vrijwillig Gode toegebragt offer, en wordt inzonderheid gebezigd van geschenken, welke men God toebrengt, om Hem zijne dankbaarheid en hulde te bewijzen. Het andere *slagtoffer* (θυσία) is, volgens hen, een algemeen, onbepaald woord, en komt bij PAULUS altijd zoo voor, dat het beeld van vrijwillige, niet van schuld- of zoen offers ontleend is. En het bijvoegsel: *Gode tot eenen welriekenden reuk* zal duidelijk leeren, dat de Apostel ook hier aan een vrijwillig en niet aan een zoen-offer gedacht heeft. dewijl het ons doet zien, dat hij in het beeld van een brand offer overgaat, en omdat het alleen van vrijwillige offers gebruikt wordt.

De

De geheele uitdrukking zal dus alleen te kennen geven, dat CHRISTUS ons, in zijne Gode welgevallige overgave, een voorbeeld nagelaten heeft (267). Intusschen moeten wij beiden dezen Geleerden regt doen, door tevens te vermelden, dat de *laatste* hieruit geenszins wil afgeleid hebben, dat de voorstelling van CHRISTUS, als een zoen-offer, den Apostel vreemd zoude zijn, of dat deze brief, omdat hier de dood van CHRISTUS onder een ander beeld voorkomt, met de anderen in strijd zoude wezen (268); en dat de *eerste*, zelfs met aanhaling van de plaats, over welke wij handelen, elders uitdrukkelijk verklaart, dat in de uitdrukkingen: CHRISTUS *heeft zich zelven voor ons overgegeven; Hij is voor ons gestorven*, ofschoon het ook niet in de woorden zelve moge vervat zijn, echter overal het denkbeeld van uitdelging der zonden, welke men zich, als eene eigenlijke plaatsvervanging, voorstelde, ten grondslag ligt (269). En waarlijk, aan dit laatste valt niet te twijfelen, ja wij meenen, te kunnen aantoonen, dat den Apostel, ofschoon hij in den dood van CHRISTUS den rijk-

(267) Zie USTERI, *Paul. Lehrb.* s. 112, 113. en RÜCKERT ad l.

(268) Zie RÜCKERT ad l.

(269) Zie USTERI s. 125.

rijkdom van deszelfs liefde ter navolging voorstelt, echter ook hier het denkbeeld van zoenoffer wel degelijk voor den geest geweest is; want, al wordt het woord *offerande* (προσφορὰ) doorgaans van vrijwillige offers gebruikt, zoo wordt het echter ook van zoen-offers gebezigd. Men denke slechts aan hetgene de Schrijver van den brief aan de *Hebreën* zegt: *waar vergeving der zonde is, daar is geene offerande meer voor de zonde* (προσφορὰ περὶ ἁμαρτίας) (270). Ja dezelfde Schrijver bedient zich van dit woord, als hij den dood van CHRISTUS als een zoenoffer voorstelt, zeggende, dat wij geheiligd zijn door de *offerande* (διὰ τῆς προσφορᾶς) des ligchaams van JEZUS CHRISTUS, eenmaal geschied, en dat Hij met ééne *offerande* (μιᾷ προσφορᾷ) in eeuwigheid volmaakt heeft degenen, die geheiligd worden (271). Even zoo en nog meermalen wordt het andere woord *slagtoffer* (θυσία) van *zoen-offers* gebezigd; en dit niet alleen door den Schrijver van den brief aan de *Hebreën* op vele plaatsen (272), maar ook in de Grieksche Overzetting van het Oude Testa-

(270) Hebr. X: 18. Verg. vs. 5, 8.

(271) Hebr. X: 10, 14.

(272) Hebr. V: 1. VII: 27. VIII: 3. IX: 9, 23, 26. X: 1, 5, 8, 11, 22, 26.

stament (273). En wat aangaat de uitdrukking: *Gode tot eenen welriekenden reuk* (zoo toch verbinden wij de woorden, op grond van het spraakgebruik des O. T. liever, dan het woord *God* aan het voorgaande vast te hechten), ofschoon deze in de *vier* eerste boeken van MOZES doorgaans van vrijwillige, en niet van zoen-offers, gebruikt wordt, zoo zie ik echter hierin geen bewijs, dat de Apostel aan geen zoen-offer kan gedacht hebben; want zij komt ook van zulke brand-offers voor, op welke de offeraar zijne hand moest leggen, *opdat het offer voor hem aangenaam was, om hem te verzoenen* (274). Daarenboven bragten de aard van het offer, van hetwelk de Apostel sprak, als zijnde hetzelve geheel vrijwillig gebragt en het doel, hetwelk hij had, om tot eenen wandel in de liefde op te wekken, mede, dat hij zich van deze uitdrukking bediende, zonder dat hieruit volgt, dat hij den stervenden CHRISTUS niet als een zoen-offer heeft voorgesteld. En is het ook niet juist in den geest van PAULUS en met zijne schrijfwijze overeenkomstig, om de belangrijkste neven-denkbeelden in de hoofdzaak, van welke hij spreekt, in te lasschen? Inderdaad, als wij op het

(273) Zie 1 Sam. (Βασιλ.) III: 14. waar *θυσία* voor זֶבַח zelfs met *ἐξιλάσκομαι* verbonden wordt.

(274) Zie Levit. I: 9. Verg. vs. 4.

het eene en andere acht geven, als wij *en* op het boven vermelde spraakgebruik, *en* op de doorgaande volheid en zinrijkheid van 's Apostel's redenen letten, dan kunnen wij er, dunkt mij, niet aan twijfelen, of hij heeft in zijne voorstelling van den dood van CHRISTUS, als bewijs, en wel Gode welgevallig bewijs zijner liefde, Hem tevens voorgedragen, als zich zelven, als een zoen-offer voor de zonden opgeofferd hebbende.

Zoo hebben wij dan hier hetzelfde denkbeeld, hetwelk wij in den brief aan de *Hebreën* meer ontwikkeld aantreffen, en wij willen daarom, bij deze gelegenheid, iets zeggen, van hetgene, met opzigt tot het lijden en sterven van CHRISTUS, in dezen waarlijk schoonen en belangrijken brief voorkomt. Het is zoo, bijna alles wordt ons in denzelven onder beelden, uit de Israëlitische godsdienst ontleend, voorgedragen; maar juist dit doet ons te duidelijker en treffender zien, hoe de Schrijver over den dood des Heeren gedacht heeft. Intusschen spreekt het van zelf, dat ik zijne gezegden niet elk op zich zelf naauwkeurig kan behandelen; want hoe uitvoerig zoude mijne Verhandeling dan worden. Ik zal derhalve zijne denkbeelden slechts kortelijk mededeelen. Wie den brief met eenige opmerkzaamheid leest, ziet terstond, dat de Schrijver zich ten doel gesteld heeft, de Hebreeuwsche Christenen tegen afval

van

van het Christendom te wapenen, en dat de redenen, die hen in hun geloof deden wankelen, gelegen waren, *deels* in den luister van hunne voormalige godsdienst, *deels* in de ergernis, welke hun het lijden en sterven van JEZUS schijnt veroorzaakt te hebben. Om deze redenen weg te nemen, en zijn oogmerk bij hen te bereiken, houdt hij zich dan voornamelijk bezig, met JEZUS CHRISTUS voor te stellen als den waren Hoogepriester, die gedaan had en voortging te doen, wat de Hoogepriester gewoon was te doen onder het Oude Verbond. Gelijk deze de zonden des volks verzoende, zoo had Hij de zonden weggenomen. Gelijk deze in het binnenste heiligdom intrad, om daar, het volk ten goede, bij den Heer te zijn, zoo was Hij in het heiligdom, dat is in den hemel, ingegaan, om daar, ten nutte van de zijnen, bij God te wezen. En gelijk deze, door de bewustheid van zijne eigene zwakheid, met de onwetenden en dwalenden, behoorlijk medelijden hebben kon, zoo was Hij door lijden gevormd tot den uitnemendsten behartiger van de belangen der zijnen. Hij leert ons derhalve, ofschoon hij dit niet uitdrukkelijk zegt, het lijden en sterven van CHRISTUS uit *drie* oogpunten beschouwen, namelijk, *vooreerst* als de verzoening onzer zonden; *ten tweede* als Hem den weg gebaand hebbende tot zijne heerlijkheid, ons ten nutte, en *ten derde* als Hem ge-

geschikt gemaakt hebbende, om met ons, zwakke, zondige menschen medelijden te hebben. Wat het *eerste* betreft, CHRISTUS is hem een Hoogepriester, die, even gelijk de Hoogepriester onder het Oude Verbond, gesteld was, om gaven en slagt-offeren te offeren, zoo ook wat hebben moest, dat Hij zoude offeren (275). Dit had Hij dan ook, maar niet, gelijk eertijds de Hoogepriester, die ter verzoening eerst van zijne eigene, en dan van de zonden des volks, zijne offerdieren bragt, en met vreemd bloed in het heiligdom inging. Neen! Hij offerde zich zelven, en was dus Priester en offer tevens, met zijn eigen bloed doende, wat de Hoogepriester met het bloed der offerdieren verrigtte (276). En het offer, dat Hij bragt, bragt Hij niet, gelijk de Priesters des Ouden Verbonds, elken dag of elk jaar (277). Ware dit noodig geweest, hoe menigmalen zou Hij dan hebben moeten lijden van de grondlegging der wereld af. In de voleinding der eeuwen is Hij geopenbaard, om de ééne offerande te doen, welke Hij gebragt heeft (278). En door die éêne offerande is geschied, wat door al de vroe-

ge-

(275) Hoofdst. VIII: 3.
(276) Hoofdst. IX: 12, 25. X: 10, eld.
(277) Hoofdst. VIII: 27. IX: 25.
(278) Hoofdst. VIII: 27. IX: 26, 28.

gere offers niet geschieden kon. Deze moesten gedurig herhaald worden, want het was onmogelijk, dat het bloed van stieren en bokken de zonden wegnam (279), en zij heiligden slechts tot de reinigheid des vleesches; maar CHRISTUS heeft, door de éénе offerande van zich zelven, de reinigmaking onzer zonden en eene eeuwige verlossing te weeg gebragt (280), de zonde te niete gedaan (281), veler zonden weggenomen (282), de conscientie van doode werken gereinigd, om den levenden God te dienen, de overtredingen verzoend, die onder het eerste Testament waren (283), door de genade Gods voor allen den dood gesmaakt (284), door zijnen dood te niete gedaan, die het geweld des doods had, dat is, den Duivel, en verlost al degenen, die met vreeze des doods al hun leven der dienstbaarheid onderworpen waren (285), in eeuwigheid volmaakt degenen, die geheiligd worden (286), en den weg naar den hemel ingewijd (287). Zoo wijst hij aan, wat JEZUS CHRI-

(279) Hoofdst. X: 1—4.
(280) Hoofdst. I: 3. IX: 12. (281) H. IX: 26.
(282) Hoofdst. IX: 28, verg. Hoofdst. X: 4.
(283) Hoofdst. IX: 14, 15.
(284) Hoofdst II: 9.
(285) Hoofdst. II: 14, 15. (286) H. X: 14.
(287) Hoofdst. X: 19, 20.

CHRISTUS hier op aarde, en dit moeten wij wel op het oog houden, door zijn lijden en sterven te weeg gebragt heeft. Hij zegt wel niet, waarin het verband tusschen den dood van CHRISTUS en de verzoening, of reinigmaking, of wegneming, of vernietiging onzer zonden, want deze woorden beteekenen bij hem hetzelfde, gelegen is; maar het blijkt ons echter zoo duidelijk mogelijk, dat hij zich dat verband als *onmiddellijk* gedacht heeft, en dat hij de heilrijke werking van den dood van CHRISTUS wil uitgestrekt hebben ook tot de uitdelging van die zonden, welke vóór deszelfs verschijning in het vleesch geschied waren. Doch gaan wij verder. Hij leert ons dien dood in de *tweede* plaats beschouwen, als voor CHRISTUS den weg gebaand hebbende tot zijne heerlijkheid ons ten nutte. Nadat Hij een slagt-offer voor de zonden geofferd en de reinigmaking onzer zonden door zich zelven te weeg gebragt heeft, is Hij gezeten aan de regterhand der Majesteit in de hoogste hemelen (288). Voor de vreugd, die Hem was voorgesteld, heeft Hij het kruis verdragen en de schande veracht, en is gezeten aan de regterhand des troons Gods (289). Hij is niet, gelijk de Hoogepriester des Ouden Verbonds

(288) Hoofdst. I: 3b. Hoofdst. X: 12.
(289) Hoofdst. XII: 1, 2.

bonds ingegaan in het heiligdom, dat met handen gemaakt is, maar in den hemel zelven, om te verschijnen voor het aangezigt Gods voor ons (290). Als de Hoogepriester der toekomende goederen is Hij door den meerderen en volmaakteren Tabernakel, niet met handen gemaakt, dat is, niet van dit maaksel, noch door het bloed der bokken en kalveren, maar door zijn eigen bloed, eenmaal ingegaan in het heiligdom, eene eeuwige verlossing te weeg gebragt hebbende (291). Daar is Hij onze Hoogepriester door zijn leven, gelijk Hij het hier was door zijn sterven (292). Gelijk de Hoogepriester bij God intrad voor het volk, zoo bidt Hij daar voor ons. En dat niet, gelijk deze, die slechts voor een tijd, die slechts tot zijnen dood, de zaken des volks kon behartigen. Neen! Hij blijft in der eeuwigheid, en heeft dus een onvergankelijk Priesterschap ontvangen (293). Hij kan dan ook volkomen zalig maken degenen, die door Hem tot God gaan, alzoo Hij altijd leeft, om voor hen te bidden (294). En zulk een Hoogepriester betaamde ons, heilig, onschuldig, onbesmet, afgescheiden van de zonda-

(290) Hoofdst. IX: 24. (291) H. IX: 11, 12.
(292) Hoofdst. VIII: 1, 2. VI: 20.
(293) Hoofdst. VII: 23, 24.
(294) Hoofdst. VII: 25.

daren, en hooger, dan de hemelen geworden (295), die in der eeuwigheid geheiligd is (296). Hij is de borg des beteren Verbonds, de Middelaar des N. T., de groote Herder der schapen, en de overste Leidsman hunner zaligheid (297). Zoo stelt hij ons voor, hoe JEZUS CHRISTUS door zijn lijden en sterven in zijne heerlijkheid is ingegaan, en hoe Hij in den hemel werkzaam is, ter zaliging van menschen. *Eindelijk* doet hij ons deszelfs lijden en sterven kennen, als Hem geschikt gemaakt hebbende, om met ons, zwakke, zondige stervelingen, medelijden te hebben. Het was het genadige doel van God, om door JEZUS CHRISTUS vele kinderen in de heerlijkheid in te leiden. Daarom wilde Hij den oversten Leidsman hunner zaligheid door lijden heiligen, dat is, of volmaken, of tot zijn Hoogepriesterschap in den hemel inwijden. Dat betaamde Hem, om welken alle dingen zijn, en door welken alle dingen zijn (298). JEZUS CHRISTUS moest in alles den broederen gelijk worden, opdat Hij een barmhartig en getrouw Hoogepriester zoude zijn in de dingen, die bij God (te doen waren), om de

(295) Hoofdst. VII: 26. (296) ib. vs. 28.

(297) Hoofdst. VII: 22. VIII: 6. IX: 15. XIII: 20. XII: 2. verg. II: 10.

(298) Hoofdst II: 10.

de zonden des volks te verzoenen; want in hetgene Hij, zelf verzocht zijnde, geleden heeft, kan Hij degenen, die verzocht worden, te hulpe komen (299). Hoewel Hij de Zoon was, nogtans heeft Hij gehoorzaamheid geleerd, uit hetgene Hij heeft geleden; en geheiligd, dat is weder, of volmaakt, of tot zijn Hoogepriesterschap in den hemel ingewijd zijnde, is Hij allen, die Hem gehoorzaam zijn, eene oorzaak der eeuwige zaligheid geworden (300). Zoo hebben wij in Hem geenen Hoogepriester, die niet kan medelijden hebben met onze zwakheden; maar die in alle dingen, gelijk als wij, verzocht is geweest, doch zonder zonde, en zoo mogen wij dus met vrijmoedigheid toegaan tot den troon der genade, opdat wij barmhartigheid mogen verkrijgen en genade vinden, om geholpen te worden ter bekwamer tijd (301). Er was dus waarlijk voor de Hebreeuwsche Christenen geene reden, om zich te ergeren aan het lijden en sterven van CHRISTUS, en hunne voormalige Godsdienst terug te wenschen. Neen! het Nieuwe Verbond had ook door deszelfs Hoogepriester oneindig vooruit boven het Oude. Zij moesten daarom de onwankelbare belijdenis der ho-

(299) Ib. vs. 17, 18.
(300) Hoofdst. V: 8, 9.
(301) Hoofdst. IV: 15, 16.

hope vasthouden (302). Deden zij dit, dan zou CHRISTUS ten anderen maal zonder zonde, met geene zonde als beladen, om die te verzoenen, van hen gezien worden (303); maar verzaakten zij die belijdenis, zondigden zij alzoo willens, nadat zij de kennis der waarheid ontvangen hadden, dan bleef er geen slagt-offer meer over voor de zonden, maar eene schrikkelijke verwachting des oordeels, en hitte des vuurs, dat de tegenstanders zal verslinden (304).

En zoo meen ik genoeg belangrijke gezegden van den Apostel PAULUS verklaard te hebben. Er zijn ja nog vele andere zeer gewigtige plaatsen in zijne brieven, gelijk ons boven bij het doorloopen van dezelve gebleken is; maar ik vreeze, te uitvoerig te worden, indien ik nog meerdere opzettelijk behandele, en het komt mij voor, dat de opgehelderde ons ook reeds duidelijk genoeg hebben doen zien, hoe de Apostel over het lijden en sterven van JEZUS tot vergeving der zonden en zaligheid gedacht en gesproken heeft, terwijl wij ook nog, in het overige van ons betoog, gelegenheid zullen hebben, om merkwaardige gezegden, die wij zijn voorbijgegaan, aan te voeren. Wij zijn dus nu in staat, om na te gaan, of de Apostelen het onder-

(302) Hoofdst. X: 23. (303) Hoofdst. IX: 28.
(304) Hoofdst. X: 26, 27.

derwijs huns Meesters zoo ontwikkeld hebben, dat, in de overeenstemming van hunne prediking met de zijne, een allezins voldoende grond gelegen is tot onze overtuiging en vertroosting.

Aanwijzing der overeenstemming van het onderwijs der Apostelen met dat van JEZUS.

Hebben wij boven, in de opgave der leer van JEZUS (305), *vooreerst* aangewezen, dat de vergeving der zonden en zaligheid doel was van zijn lijden en sterven, naar zijn onderwijs; hebben wij daarin verder, in de *tweede* plaats, onderzocht, in welk verband zijn lijden en sterven door Hem geplaatst wordt tot de vergeving der zonden en zaligheid, en *ten laatste* aangetoond, hoe wij, naar zijne verklaring, die vergeving en zaligheid deelachtig worden, wij willen ook nu op deze *drie* hoofdzaken onze aandacht vestigen.

De vergeving der zonden en zaligheid, naar het onderwijs der Apostelen, doel van 's Heilands lijden en sterven.

Vooreerst dan, gelijk JEZUS, zoo ook stellen de Apostelen de vergeving der zonden en zalig-

(305) Zie I Deel. bl. 104, 105.

ligheid als doel van zijn lijden en sterven voor; doch meermalen en overvloediger. Geen wonder. Nu waren de redenen weggevallen, om welke de Heer, niet dan spaarzaam en als ter loops, van deze gewigtige zaak konde gewagen. Het eene en andere is ons ten duidelijkste gebleken bij de verzameling en verklaring van hunne gezegden, en wordt door niemand in twijfel getrokken. Ik behoef het daarom geenszins op nieuw te bewijzen. Maar deze *eerste* hoofdzaak bragt ons *vier* vragen voor den geest, te weten: *vooreerst*, aan welk lijden hebben wij hier te denken; *ten tweede*, op wie heeft het lijden en sterven van JEZUS betrekking; *ten derde*, welke zonden heeft Hij op het oog, en *ten vierde*, welke straffen en welke zaligheid worden door Hem bedoeld. Wij moeten dus, met opzigt tot deze *vier* bijzonderheden het onderwijs der Apostelen met dat van hunnen Meester vergelijken.

Wat de *eerste* vraag betreft, wij zagen boven, dat wij, naar 's Heiland's onderwijs, bepaaldelijk te denken hebben aan dat lijden, hetwelk Hem overkwam in de laatste uren van zijn leven, en in den dood eindigde; en hoe duidelijk hebben de gezegden der Apostelen ons doen zien, dat ook zij op dat lijden bepaaldelijk het oog hebben. Het is toch bij PETRUS het *bloed* van JEZUS CHRISTUS, waarmede de Christenen besprengd, en waardoor zij uit hunne

ne ijdele wandeling verlost zijn; het is bij hem het *hout*, waarop CHRISTUS hunne zonden gedragen heeft; en, waar hij spreekt van het *lijden* van CHRISTUS voor ons, voor de zonden, en in het vleesch, ook daar wijst ons de zamenhang aan, dat hij aan het laatste lijden van den Heer wil gedacht hebben. Even zoo gewaagt ook JOHANNES van het *sterven* van JEZUS voor het volk, en van deszelfs *bloed*, als reinigende van de zonden, waardoor Hij ons van onze zonden gewasschen en Gode gekocht heeft. En wat aangaat PAULUS, men ga slechts de boven vermelde reeks van plaatsen na, en men zal kunnen opmerken, dat hij ook dat lijden bedoelt, hetwelk de Heer onderging in de laatste, bange uren zijns levens. Of lezen wij niet gedurig bij hem, dat CHRISTUS *gestorven* is voor ons, en voor de zonden, dat Hij zich zelven *gegeven*, *overgegeven*, *opgeofferd*, tot eene *offerande* en *slagt-offer*, Gode tot eenen welriekenden reuk, zich *gegeven heeft*, dat Hij *overgeleverd* is om onze zonden, dat wij de verlossing hebben door zijn *bloed*, dat wij door dat *bloed* met God verzoend en geregtvaardigd zijn, dat ons Pascha voor ons *geslagt* is? Spreekt hij niet uitdrukkelijk van het *lijden des doods* en meermalen van het *kruis* van CHRISTUS, van Hem den *gekruizigde?* Aan dat *kruis* is CHRISTUS, volgens hem, een vloek geworden voor

ons

ons. Zijn *dood* is het rantsoen, hetwelk Hij voor ons heeft opgebragt, en de dure prijs, voor welken Hij ons gekocht heeft. Het is zoo, op enkele plaatsen heeft PAULUS het oog ook op die opoffering, welke de Zoon van God zich getroostte, door de heerlijkheid en de vreugd te verzaken, welke Hij had bij den Vader, en hier op aarde als een dienstknecht om te wandelen (306); maar hij verbindt dan ook hiermede, niet de vergeving van onze zonden en onze zaligheid, maar de verheerlijking des Verlossers aan de regterhand zijns Vaders. Wij vinden derhalve in dit opzigt bij de Apostelen volkomen hetzelfde onderwijs, hetwelk wij bij den Meester aantroffen. Even gelijk Hij, zoo ook spreken zij bestendig van dat lijden, hetwelk Hem overkwam aan het einde zijns levens, en in den dood eindigde, als zij gewagen van zijn lijden en sterven tot vergeving der zonden en zaligheid, zonder dit nader te ontwikkelen. Doch hiervan behoef ik, na het boven aangevoerde, te dezer plaats, niet meer te zeggen (307).

Maar op wie, dit was de *tweede* vraag, heeft dit lijden en sterven van JEZUS betrekking? Hij zelf verklaarde meer dan eens, dat het betrekking had op de *wereld*, en arbeidde ook eene

en-

(306) Filipp. II: 5—11. Hebr. XII: 2.
(307) Zie bl. 105—108.

enkele reis aan de toebrenging van die schapen, welke niet van den Joodschen stal waren. Doch deze waarheid is door zijne Apostelen meer ontwikkeld en in het licht gesteld. Dezelve kon door den Heer nog niet zoo dikwijls en uitvoerig voorgedragen, noch door zijne handelingen aanschouwelijk gemaakt worden, omdat men toen voor haar nog niet vatbaar was, en omdat zijne zending zich, naar het wijze plan van God, alleen bepaalde tot de verlorene schapen van het huis Israël's (308), waarom Hij ook zijnen Apostelen, toen Hij hen uitzond bij zijn leven, uitdrukkelijk beval, tot de verlorene schapen van het huis Israël's heen te gaan, en zich niet te begeven op den weg der Heidenen, noch in te gaan in eenige stad der Samaritanen (309). Maar nu Hij was gestorven en verheerlijkt, nu kon en moest zij door woorden en daden, op de duidelijkste wijze, worden gepredikt. Hoe onbewimpeld spraken nu de Apostelen. Volgens PETRUS stelt de Heer zijne wederkomst uit, omdat Hij *lankmoedig is over ons, niet willende, dat eenigen verloren gaan, maar dat ze* ALLEN *tot bekeering komen* (310). Volgens JOHANNES is JEZUS CHRISTUS *eene verzoening* [illegible] *voor*

(308) Matth. XV: 24.
(309) Matth. X: 5, 6. (310) 2 Petr. III: 9.

voor de zonden der GEHEELE WERELD, en heeft de Vader zijnen Zoon gezonden *tot een Zaligmaker der* WERELD (311). En hoe uitvoerig is hier de Apostel PAULUS: *God was in* CHRISTUS, zoo lezen wij bij hem, *de* WERELD *met zich verzoenende.* Gelijk de geheele wereld, volgens hem, voor God verdoemelijk is, zoo is de regtvaardigheid Gods, zonder de wet, namelijk de regtvaardigheid Gods door het geloof in JEZUS CHRISTUS, geopenbaard *tot* ALLEN en *over* ALLEN, die gelooven. Gelijk door de ééne misdaad van ADAM het veroordeelende vonnis gekomen is over *alle* menschen tot verdoemenis, zoo, zegt hij, komt door ééne regtvaardigheid de genade over *alle* menschen tot regtvaardigmaking des levens, en elders: *God wil, dat* ALLE *menschen zalig worden en tot kennisse der waarheid komen; want daar is één God, daar is ook één Middelaar Gods en der menschen, de mensch* CHRISTUS JEZUS, *die zich zelven gegeven heeft tot een rantsoen voor* ALLEN, en wederom: *de zaligmakende genade Gods is verschenen* ALLEN *menschen.* Inderdaad, zoo iemand, PAULUS predikte deze waarheid, en was er grootelijks mede ingenomen.

Hoe

(311) 1 Joh. IV: 14. NB. Alleen die plaatsen, welke boven nog niet zijn aangevoerd, worden hier door ons opgenoemd.

Hoe klimt zijne rede tot den toon des juichens, en hoe vol is hij van blijde verrukking, als hij spreekt van dat *welbehagen* Gods, *hetwelk Hij voorgenomen had in zich zelven, om in de bedeeling van de volheid der tijden wederom* ALLES *tot één te vergaderen in* CHRISTUS, *beide, dat in den hemel is, en dat op de aarde is* (312), dat is, om de hemel- en aard-bewoners, door tusschenkomst van CHRISTUS, tot één genootschap, ééne gemeente te verbinden. Of, wanneer hij den Christenen uit de Heidenen hunne voorregten onder het oog brengt, schrijvende: *gij, die eertijds verre waart, zijt nabij geworden, door het bloed van* CHRISTUS; *want Hij is onze vrede*, de oorzaak van onzen vrede, *die deze beide* (Joden en Heidenen) *één gemaakt*, tot ééne gemeente vereenigd *heeft, en den middelmuur des afscheidsels gebroken hebbende, heeft Hij de vijandschap in zijn vleesch te niete gemaakt, (namelijk) de wet der geboden in inzettingen (bestaande)*, d. i. Hij heeft die wet, welke de oorzaak was van verwijdering en haat tusschen Joden en Heidenen, afgeschaft, en zoo aan die vijandschap een einde gemaakt, door zijnen dood, *opdat Hij die twee* (Joden en Heidenen) *zoude in zich zel-*

(312) Efez. I: 9, 10.

zelven tot éénen nieuwen mensch scheppen, vrede tusschen hen *makende, en opdat Hij die beide met God zoude in één ligchaam,* (met beide uitdrukkingen: *één mensch*, en *één ligchaam* heeft hij het oog op hunne vereeniging tot ééne gemeente) *verzoenen door het kruis, de vijandschap aan hetzelve gedood hebbende; en komende heeft Hij door het Evangelie vrede verkondigd u, die verre waart, en dien, die nabij waren* (313). Met deze verklaringen der Apostelen stemde dan ook hunne handelwijze overeen. Zonder eenige uitzondering te maken, riepen PETRUS en JOHANNES der menigte toe: *bekeert u, en een* IEGELIJK *van u worde gedoopt in den naam van* JEZUS CHRISTUS, *tot vergeving der zonden, en gij zult de gave des Heiligen Geestes ontvangen, want u komt de belofte toe en uwen kinderen; God opgewekt hebbende zijn kind* JEZUS, *heeft denzelven eerst tot u gezonden, dat Hij ulieden zegenen zoude, daar in, dat Hij een* IEGELIJK (*van u*) *afkeere van uwe boosheden* (314). En wat PAULUS betreft, hij doorreisde, zoo veel hij maar kon, steden en landen, en, waar hij kwam, daar trad hij op, met het Evangelie der bekee-

ring

(313) Efez. II: 13—17. Verg. de boven aangeh. plaatsen uit Koloss. I en II.

(314) Hand. II: 38, 39. Hand. III: 19, 26.

ring en vergeving op zijne lippen. Te *Jeruzalem* en te *Antiochie*, te *Athene* en te *Rome*, overal deed hij allen de blijde tijding hooren: *door* JEZUS CHRISTUS *wordt een* IEGELIJK, *die gelooft, geregtvaardigd. God heeft de tijden der onwetendheid overgezien, en verkondigt nu* ALLEN *menschen* ALÖM, *dat zij zich bekeeren* (315), en wekte hij allen zonder onderscheid op, ja bad hen van CHRISTUS wege: *laat u met God verzoenen!* Het is zoo, de Apostelen spreken gedurig van de *uitverkorenen;* maar dit denkbeeld ontwikkelde zich van zelf uit de aanneming van het Evangelie door sommigen, en de verwerping van hetzelve door anderen. En wie werden door hen met dezen naam genoemd? Allen, die geloofden. Zij beperkten dus hierdoor geenszins de genade Gods in JEZUS CHRISTUS; maar doen ons zien, dat allen, die den door God verordenden en geschonken Zaligmaker der wereld, met een opregt hart, aannemen, tot de uitverkorenen behooren. Zij gewagen daarenboven nergens van de verkiezing, bij hen, die nog niet tot het geloof in CHRISTUS gekomen waren; neen! deze wekken zij op, om zich te bekeeren, en zich met God te laten verzoenen; en zij maken van de-

(315) Hand. XIII: 39. XVII: 30.

dezelve alleen bij diegenen melding, die JEZUS CHRISTUS den Heer hadden aangenomen, opdat zij de genade, hun te beurt gevallen, te hooger zouden waarderen, en in dankbare verrukking met hen uitroepen: *gezegend zij de God en Vader van onzen Heer* JEZUS CHRISTUS, *die ons — heeft uitverkoren in Hem, vóór de grondlegging der wereld, opdat wij zouden heilig en onberispelijk zijn voor Hem in de liefde. — Wij hebben God lief, omdat Hij ons* EERST *heeft lief gehad* (316). Het is zoo, PETRUS verklaart van de ongehoorzamen aan het Evangelie, dat zij *gezet zijn* (ἐτέθησαν), om zich aan het woord te stooten (317), aanleiding tot deze uitdrukking gekregen hebbende uit hetgene hij even te voren (318) gezegd had: *ziet, ik legge* (τίθημι) *in Sion eenen uitersten hoeksteen;* maar hiermede wil hij te kennen geven, dat God het zoo bepaald heeft, dat zij, die niet naar CHRISTUS hooren, hierdoor zich zelven in het verderf storten; en de zamenhang zijner rede leert, dat hij derzelver ongehoorzaamheid, als de oorzaak daarvan, aanwijst. Het is zoo, PAULUS zegt, dat de gave der genade, die daar is éénes menschen JEZUS CHRI-

STUS

(316) Efez. I: 3, 4. 1 Joh. IV: 19.
(317) 1 Petr. II: 9.
(318) Ib. vs. 6.

STUS overvloedig geweest is over *velen*, en dat door de gehoorzaamheid van éénen *velen* tot regtvaardigen zullen gesteld worden; maar de uitdrukkingen, tegen welke hij deze overstelt, te weten, dat door de misdaad van éénen (*Adam*) *velen* gestorven zijn, en dat door de ongehoorzaamheid van dien éénen mensch *velen* (tot) zondaren gesteld zijn geworden, doen ons zien, dat hij dit woord *velen* alleen bezigt, om de menigte dergenen, van welke hij gewaagt, aan te duiden (319). En als dezelfde Apostel op eene andere plaats schrijft, dat CHRISTUS de *gemeente* lief gehad en zich zelven voor *haar* overgegeven heeft, dan sluit hij hierdoor geenszins uit degenen, die verder het Evangelie zouden aannemen en tot de gemeente toetreden. Intusschen verklaarden zij niet, dat alle menschen zalig zullen worden. Het tegendeel blijkt overvloedig uit hunne redevoeringen en brieven. Neen! zij verbinden, even gelijk de Heer, het genot der vergeving en zaligheid aan het geloof, en dus vinden wij, in dit opzigt, bij hen dezelfde leer, welke JEZUS voordroeg, namelijk deze, dat zijn lijden en sterven tot alle menschen betrekking heeft, in zoo verre God gezind en genegen is, om allen te vergeven; maar dat

(319) Rom. V: 15, 19.

dat zij alleen de vergeving en zaligheid door Hem deelachtig worden, die in Hem gelooven.

De *derde* vraag was: welke *zonden* hebben de Apostelen op het oog? Ook hier, en hier vooral, vinden wij ontwikkeling van het onderwijs des Meesters, maar tevens overeenstemming met hetzelve. Was het ons toch bij Hem reeds duidelijk, dat Hij wilde gedacht hebben niet alleen aan die zonden, welke de menschen, 't zij als Joden, 't zij als Heidenen, vóór hunne bekeering tot God en CHRISTUS, gepleegd hadden, maar aan alle verkeerdheden, en dus ook aan die, welke zij, na hunne bekeering, bedrijven zouden, dit blijkt ons vooral uit de leer der Apostelen. Zij spreken wel menigmalen zoo, dat de oppervlakkige lezer het tegengestelde uit hunne schriften meent te moeten afleiden; maar dit volgde uit de wijze, op welke zij de bekeerden en geloovigen zich voorstelden, en uit de verpligting, welke op deze rustte, om, na hunne bekeering, naar het Evangelie van CHRISTUS, Gode ter eer te leven. *En* hunne gezegden, *en* hunne handelwijze kunnen ons van de gemelde waarheid overtuigen. Men denke slechts aan 1 Joh. I: *7b*. en II: 1, 2, en vergelijke, wat wij boven bij deze plaatsen gezegd hebben, alsmede aan de boven opgegeven gezegden van den Schrijver van den brief aan de *Hebreën*. Van hier dan ook, dat zij de Christenen, die van de

waar-

waarheid en godzaligheid in een of ander opzigt afweken, opwekten tot bekeering, en geenszins de hoop op vergeving hun ontzeiden, ja dat PAULUS niet aarzelde, den man, die zich in de *Korinthische* gemeente aan een verregaand wanbedrijf had schuldig gemaakt, en wien hij daarom buiten de gemeente gesloten had, weder in haar op te nemen (320). Het is zoo, even gelijk in het onderwijs van JEZUS, zoo treffen wij, ook bij de Apostelen, enkele gezegden aan, welke daar tegen schijnen te strijden. Zoo spreekt JOHANNES van eene zonde tot den dood, dat is eene zonde, welke den dood aanbrengt, er bijvoegende, *voor dezelve zeg ik niet, dat hij* (de broeder voor zijnen broeder) *zal bidden* (321). Zoo schrijft PETRUS van hen, die, nadat ze door de kennisse des Heeren en Zaligmakers JEZUS CHRISTUS, de besmettingen der wereld ontvloden waren, doch in dezelve wederom ingewikkeld zijnde, van dezelve overwonnen worden: *hun is het laatste erger geworden, dan het eerste*, hun laatste toestand is, door de vermeerdering van hunne schuld en strafwaardigheid, rampzaliger; *want het ware hun beter, dat zij den weg der geregtigheid niet*

(320) Zie 2 Kor. II: 5—10. 1 Kor. V: 3—5.

(321) 1 Joh. V: 16, 17.

niet gekend hadden, dan dat zij, (dien) gekend hebbende, (weder) afkeeren van het heilig gebod, dat hun overgegeven was (322). En zoo zegt de Schrijver van den brief aan de *Hebreën: het is onmogelijk, degenen, die eens verlicht geweest zijn* door het Evangelie, *en de hemelsche gave*, de heilrijke kracht van deze hemelsche gave *gesmaakt* hebben, *en des Heiligen Geestes*, de buitengewone gaven des Heiligen Geestes *deelachtig geworden zijn, en gesmaakt hebben het goede woord Gods*, de voortreffelijkheid van het woord en van de beloften Gods, *en de krachten der toekomende eeuwe*, de krachtvolle werking van den toekomenden tijd, die door de Profeten voorspeld en nu aanwezig is, *en afvallig worden, wederom te vernieuwen tot bekeering* (323); en wederom: *zoo wij willens zondigen, nadat wij de kennisse der waarheid ontvangen hebben, zoo blijft er geen slagtoffer meer over voor de zonden* (324). Doch allen spreken duidelijk van de zoodanigen, die het Christendom geheel verzaken, en tot hun vorig afgodisch, goddeloos leven wederkeeren. Men zie slechts, wat JOHANNES betreft, het slot

(322) 2 Petr. II: 20, 21.
(323) Hebr. VI: 4—6.
(324) Hoofdst. X: 26.

slot van zijnen brief (325), en, wat aangaat PETRUS en den Schrijver van den brief aan de *Hebreën*, blijkt het gezegde genoegzaam uit de aangehaalde woorden zelve. Voor dezulken dan wil JOHANNES niet, dat men zal bidden, omdat hunne terugkeering hopeloos is. Van dezulken verklaart PETRUS, dat het hun beter geweest ware, den weg der geregtigheid niet gekend te hebben, en dat hun het laatste erger geworden is, dan het eerste. Van dezulken zegt de laatste, dat zij door geenen Leeraar wederom tot vernieuwing zullen kunnen gebragt worden, en dat er voor hen geene vergeving meer te vinden is. Maar hetgene wij hier vooral hebben op te merken, is, dat de Apostelen het lijden en sterven van CHRISTUS betrekkelijk maken ook op die zonden, welke vóór zijne verschijning in het vleesch, ja van ADAM af, gepleegd waren. Wij hebben dit reeds opgemerkt bij de behandeling van Rom. III: 25, waarmede de Schrijver van den brief aan de *Hebreën* overeenstemt, als hij den dood van CHRISTUS voorstelt, als geschied *tot verzoening der overtredingen, die onder het eerste Testament waren*, en verklaart, dat CHRISTUS, daar Hij anders dikwijls had moeten lijden van de grondlegging der wereld af,

(325) Zie 1 Joh. V: 20, 21.

af, nu éénmaal in de voleinding der eeuwe geopenbaard is, om de zonde te niete te doen door zijns zelfs offerande. Wat zeg ik? Dit denkbeeld is de ziel van dat merkwaardige betoog van PAULUS, in hetwelk hij eene vergelijking maakt tusschen ADAM en CHRISTUS en aanwijst, dat door CHRISTUS meer dan hersteld is, wat door ADAM bedorven was; zonder hetzelve verstaan wij de stelling niet: *indien de regtvaardigheid door de wet is, zoo is dan* CHRISTUS TE VERGEEFS *gestorven* (326); ja het maakt den grondslag uit van al die verklaringen, in welke de vernietiging van den dood, als straf der zonde, aan het sterven van CHRISTUS wordt toegeschreven, of men moest deze weldaad alleen bepalen tot hen, die na den dood des Heeren geleefd hebben. Doch welke aanmerkelijke ontwikkeling wij hier dan ook in het onderwijs der Apostelen aantreffen, hetzelve is geenszins in strijd met dat van JEZUS. Neen! in het zijne vonden wij reeds wenken, die ons deze uitgestrekte, alomvattende werking van zijne komst, en dus ook van zijn sterven, deden vermoeden; en door zijne leerlingen verstaan wij nu al de kracht van zijne betuiging, dat Hij zijne ziel zou geven tot een rantsoen voor *velen*,

dat

(326) Gal. II: 21.

dat Hij zijn vleesch zou geven voor het leven der *wereld*, dat God de *wereld* heeft lief gehad.

Maar *welke straffen* en *welke zaligheid* worden door de Apostelen bedoeld? Dit was de laatste vraag. Hebben zij, gelijk wij opmerkten, *alle* zonden op het oog, en is de *vergeving* der zonden de bevrijding van derzelver straffen, dan kan het niet anders, of zij moeten ook *alle* straffen, en eene volkomene zaligheid bedoelen. Doch hiertegen schijnt, zoo als wij reeds bij de opgave der leer van JEZUS zeiden, de ervaring te strijden, als welke ons schijnt te leeren, dat wij noch aan de natuurlijke gevolgen der zonde in dit leven, noch aan den dood denken kunnen; want die natuurlijke gevolgen duren ook voor hen, die gelooven, voort, en zij zijn, zoo wel als anderen, aan den dood onderworpen. Laat ons zien, hoe de Apostelen over het eene en andere spreken. Ook hier zal over het onderwijs des Meesters door dat van zijne leerlingen licht voor ons opgaan, en tevens zal de overeenkomst tusschen zijne en hunne prediking ons in de oogen stralen. Het is zoo, de natuurlijke gevolgen of straffen der zonden duren ook voor hen, die gelooven, voort; maar dezelve zijn voor hen geene straffen, maar vaderlijke kastijdingen, of middelen ter hunner oefening, ontwikkeling en volmaking; want zij zijn, naar het onderwijs der Apostelen, met God

God *verzoend door den dood zijns Zoons*, en hebben *vrede bij Hem*, door hunnen Heer JEZUS CHRISTUS (327); zij worden door God en CHRISTUS bemind; zij zijn *broeders* van Gods Zoon (328), en *kinderen* van zijnen Vader; deszelfs *uitverkorene* en geliefde kinderen (329); ja het kwaad, dat hen treft, is hun bewijs van Gods liefde; want *de Heere kastijdt degenen, die Hij lief heeft, en Hij tuchtigt een iegelijken Zoon, dien Hij aanneemt* (330). *Zij roemen* dan ook *in de verdrukking, wetende dat de verdrukking lijdzaamheid werkt, en de lijdzaamheid bevinding* van de echtheid des geloofs, *en de bevinding hoop, en* dat *de hoop niet beschaamt, omdat de liefde Gods*, in den dood van CHRISTUS hun betoond, *uitgestort is in hunne harten, door den Heiligen Geest, die hun gegeven is* (331), en kunnen, te midden van het bangste leed, met innige blijdschap der ziele, zeggen: *wij weten, dat dengenen, die God liefhebben, alle dingen medewerken ten goede. Zoo God voor ons is, wie*

(327) Rom. V: 10, 1.

(328) Hebr. II: 11.

(329) 1 Petr. I: 2, 14. Joh. I: 12. 1 Joh. III: 1. Rom. VIII: 14 — 17, eld.

(330) Hebr. XII: 5 — 11.

(331) Rom. V: 3 — 5.

wie zal tegen ons zijn? Die ook zijnen eigen Zoon voor ons niet gespaard heeft, hoe zal Hij ons ook met Hem niet alle dingen schenken? Wie zal beschuldiging inbrengen tegen de uitverkorenen Gods? God? die regtvaardig maakt? Wie is het, die verdoemt? CHRISTUS? *die gestorven is? ja, dat meer is, die ook opgewekt is, die ook ter regterhand Gods is, die ook voor ons bidt? Wie zal ons scheiden van de liefde van* CHRISTUS? *Verdrukking, of benaauwdheid, of vervolging, of honger, of naaktheid, of gevaar, of zwaard? In deze allen zijn wij meer dan overwinnaars door Hem, die ons lief gehad heeft; want wij zijn verzekerd, dat noch dood, noch leven, noch Engelen, noch Overheden, noch Magten, noch tegenwoordige, noch toekomende dingen, noch hoogte, noch diepte, noch eenig ander schepsel ons zal kunnen scheiden van de liefde Gods, welke is in* CHRISTUS JEZUS *onzen Heer* (332). Het is zoo, zij ervaren nog in hun binnenste, ook de zedelijke gevolgen der zonde, omdat zij nog dagelijks in velen struikelen, van de zonde nog niet volkomen verlost zijn, en voor verdere afwijkingen bloot liggen; maar de bewustheid van hunne, nog tegen hunnen wil in hen overblijvende verkeerd-

(332) Rom. VIII: 28, 31 — 35, 37 — 39.

keerdheid en hunne veelvuldige tekortkomingen jaagt hun geene vreeze aan, noch doet hen hunne vrijmoedigheid voor God verliezen; want zij weten, dat zij *eenen Voorspraak* hebben *bij den Vader*, (namelijk) JEZUS CHRISTUS *den regtvaardige, die eene verzoening is voor hunne zonden, en met hunne zwakheden medelijden kan hebben* (333). Die bewustheid, ja elke afwijking, ook de geringste, maakt hen alleen bedroefd, gelijk het regt geaarde kind bedroefd is, omdat het zich schuldig gemaakt heeft aan ongehoorzaamheid jegens zijnen besten, lieven vader, en die droefheid naar God werkt hun eene onberouwelijke bekeering tot zaligheid (334); ja zij zelve verwekt hun vreugde, door het geloof aan Gods genade in CHRISTUS, zoo dat dit treuren zelfs zaligheid mag heeten. Het is zoo, ook zij moeten sterven, en de dood is, naar de leer des Bijbels, straf der zonde, bewijs en beeld van het geduchte ongenoegen Gods tegen de zonde. Als zoodanig komt hij voor in de bedreiging en het vonnis, over den eersten mensch in het Paradijs uitgesproken (335). Als zoodanig wordt hij, van dien tijd af, door al de gewijde Schrijvers, ook door

(333) 1 Joh. II: 1, 2. Hebr. IV: 15, 16.
(334) 2 Kor. VII: 10.
(335) Gen. II: 17. III: 19.

door de Apostelen, zoo wel als door JEZUS zelven, voorgesteld, en het is van hier, dat zij met het denkbeeld van sterven gedurig dat van eenen ongelukkigen, rampzaligen toestand verbinden, of zelfs van dit woord zich bedienen, om zulk eenen toestand uit te drukken. Maar zij leeren ons tevens, dat de dood voor hen, die in CHRISTUS gelooven, geene straf der zonde, maar eene verlossing en een overgang tot het ware leven is. CHRISTUS is voor hen gestorven, en dus zijn zij gestorven, want, indien één voor allen gestorven is, zoo zijn allen gestorven (336). Hij heeft voor hen, door de genade Gods, den dood gesmaakt (337), en is, gelijk de kinderen, des vleesches en bloeds deelachtig geworden, opdat Hij door den dood te niete doen zoude dengene, die het geweld des doods had, dat is, den Duivel, en verlossen zoude al degenen, die met vreeze des doods al hun leven der dienstbaarheid onderworpen waren (338). Zij zijn van de zonde geregtvaardigd en er is voor hen geene veroordeeling hoegenaamd (339). Zij zijn uit den dood overgegaan in het leven (340); hun leven is met CHRI-

(336) 2 Kor. V: 15. (337) Hebr. II: 9.
(338) Ib. vs. 14, 15.
(339) Rom. VI: 7. VIII: 1.
(340) 1 Joh. III: 14.

CHRISTUS verborgen in God (341), en zij worden, bij hun sterven, van het ligchaam des doods verlost (342). Dat ligchaam is wel dood om der zonden wil, maar de geest is leven om der geregtigheid wil; en, indien de Geest desgenen, die JEZUS uit de dooden opgewekt heeft, in hen woont, zoo zal Hij, die CHRISTUS uit de dooden opgewekt heeft, ook hunne sterfelijke ligchamen levend maken door zijnen Geest, die in hen woont (343). Zij zijn in hope zalig (344). Hun sterven is hun gewin (345), en zij mogen juichende zeggen: *dood! waar is uw prikkel? Rijk des doods! waar is uwe overwinning? Gode zij dank, die ons de overwinning geeft door onzen Heer* JEZUS CHRISTUS (346). Maar de Apostelen wijzen ons, even als de Heer, vooral naar den staat na den dood henen. Het is namelijk ook hunne doorgaande leer, dat er een dag des oordeels en der vergelding zijn zal, dat CHRISTUS zal wederkomen, of geopenbaard worden, en dat dan een' iegelijk vergolden zal worden naar zij-

(341) Koloss. III: 3. (342) Rom. VII: 24, 25.
(343) Rom. VIII: 10, 11.
(344) Ib. vs. 24*a*.
(345) Filipp. I; 21*b*.
(346) 1 Kor. XV: 55, 57.

zijne werken (347). Doch zij, die in JEZUS gelooven, hebben voor dat oordeel niet te vreezen. Geregtvaardigd door zijn bloed, zullen zij door Hem behouden worden van den toorn; want, indien zij, vijanden zijnde, met God verzoend zijn door den dood zijns Zoons, veel meer zullen zij, verzoend zijnde, behouden worden door zijn leven (348). CHRISTUS heeft voor hen geleden, opdat Hij hen tot God zoude brengen (349). God heeft Hem gezonden tot eene verzoening voor hunne zonden, opdat zij zouden leven, eeuwig zalig leven door Hem (350). Tot die zaligheid worden zij bewaard in de kracht Gods door het geloof (351). Dat is het einde huns geloofs (352); dat de belofte, die de Heer hun gegeven heeft (353); dat de hope, die in hen is (354); dat de kroon en de erfenis, die hen wacht (355). En dan zullen zij den Heer gelijk wezen (356); dan over geene zonde meer te klagen hebben; dan onder ha-

(347) 1 Petr. IV: 13. 2 Petr. II: 9. III: 10, 12. 1 Joh. II: 28 III: 17. 2 Kor V: 10

(348) Rom. V: 9, 10.

(349) 1 Petr. III: 18.

(350) 1 Joh. IV: 9, 10.

(351) 1 Petr. I: 5.

(352) Ib. vs. 9.

(353) 1 Joh. II: 25.

(354) 1 Petr. III: 15.

(355) 1 Petr. V: 4. I: 4. Rom. VIII: 17.

(356) 1 Joh. III: 2

hare rampzalige gevolgen niet meer zuchten; dan aan den dood niet meer onderworpen zijn. Zoo worden zij geheel gered; zoo de eeuwige verlossing, door CHRISTUS te weeg gebragt, deelachtig, en door Hem volkomen zalig (357). En die zaligheid is zoo zeker hun deel, dat zij er van kunnen spreken, als of zij ze reeds bezaten (358), ja zij mogen zich zelven beschouwen, als met CHRISTUS opgewekt, en gezet in den hemel (359).

Maar in welk verband staat nu het lijden en sterven van JEZUS tot deze vergeving der zonden en zaligheid, naar het onderwijs der Apostelen? Dit is de *tweede* hoofdzaak, welke ons moet bezig houden.

Het verband tusschen het lijden en sterven van JEZUS, *en de vergeving der zonden en zaligheid, naar het onderwijs der Apostelen.*

Wij behoeven echter nu niet meer dezelfde wijze van onderzoek te volgen, welke wij ons, bij de opgave van de leer van JEZUS voorschreven, en zullen dus geenszins letten, noch op al de

(357) Hebr. IX: 12. VII: 25.
(358) 1 Joh. V: 11—13.
(359) Efez. II: 5, 6.

de bijzonderheden, welke ons daarin voorkwamen, noch op de orde, in welke deze toen door ons voorgedragen werden. Te weten, de gezegden der Apostelen zijn zoo duidelijk en hebben zoo veel licht voor ons doen opgaan, dat wij thans kunnen beginnen, waar wij toen eindigden, en de twee voorloopige, toen vermelde bijzonderheden (360), met stilzwijgen kunnen voorbijgaan. Wie toch de opgegevene en behandelde plaatsen zich slechts te binnen brengt, die kan geen bewijs meer verlangen, dat de Apostelen, even gelijk JEZUS, de vergeving der zonden bepaaldelijk aan zijn lijden en sterven verbinden, en dat het, naar hunne, zoo wel als naar zijne verklaringen, de wil van God was, dat de Heer leed en stierf tot vergeving der zonden en zaligheid. Daarenboven, de hoofdzaak, welke wij, naar de Prijsvraag, steeds voor de aandacht moeten houden, is en blijft altijd deze: of de Apostelen, in de ontwikkeling van het onderwijs huns Meesters, in dier voege aan deszelfs oogmerk beantwoord hebben, dat in de overeenstemming van zijne en hunne leer een allezins voldoende grond gelegen is tot onze overtuiging en vertroosting; maar met opzigt tot de beide gezegde bijzonderheden komt ons bij de Apostelen geene nadere ontwikkeling voor.

Wij

(360) Zie bl. 122 — 125.

Wij bepalen ons dus terstond bij de *zesde* of laatste bijzonderheid, van welke wij in de opgave der leer van JEZUS melding maakten (361). Het is vooral deze, welke wij bij de Apostelen ontwikkeld vinden; doch op zulk eene wijze, dat hun onderwijs met het zijne geenszins in strijd is, maar alleen over hetzelve meerder licht doet opgaan. Te weten, zij wijzen ons gedurig naar de oude offerdienst henen, en ontleenen uit deze doorgaans hunne verklaringen. CHRISTUS is bij hen, in zijn lijden en sterven, eene offerande, een slagtoffer, een lam, dat voor ons geslagt is en onze zonden gedragen heeft op het hout; door welks bloed wij besprengd, gelost, gereinigd, van onze zonden gewasschen, Gode gekocht, geregtvaardigd en met God verzoend zijn. Maar wie ziet niet, dat deze denkbeelden uit 's Heilands gezegden, inzonderheid uit zijne verklaring, aangaande het geven van zijne ziel tot een rantsoen en bij de instelling des Avondmaals, zich gemakkelijk laten ontwikkelen; want, als zijn dood een *rantsoen* of *losprijs* (λύτρον) was, dan kon men ook van *lossing* en *gelost worden* (ἀπολύτρωσις en λυτροῦσθαι), als mede van *koopen*, *vrijkoopen* (ἀγοράζειν, ἐξαγοράζειν) door dien dood spreken, en werden de Apostelen, gelijk wij boven opmerkten, vooral door

de

(361) Zie bl. 142 – 145.

de uitdrukking: *dat is het Nieuwe Verbond in mijn bloed, hetwelk voor velen vergoten wordt tot vergeving der zonden*, naar het Oude Verbond en het daarbij gestorte bloed der offerdieren heen gewezen, dan vloeide hieruit als van zelf voort, dat zij CHRISTUS als een offer, als een offerlam, als het Pascha, dat voor ons geslagt is, en de Christenen als met zijn bloed besprengd, als door dat bloed gereinigd, gewasschen, geregtvaardigd en met God verzoend konden voorstellen. Dat niet alleen. Zij konden dan ook van Hem spreken, als die eene *verzoening* (ἱλασμὸς) en *zoen-middel* (ἱλαστήριον) was; want wat waren de offers voor de zonden anders dan zoenoffers en zoenmiddelen, en moesten de woorden *tot vergeving der zonden* aan de verklaring: *dat is mijn bloed, dat vergoten wordt*, vastgehecht, hen niet aan deze offers doen denken? Zij konden dan verder van Hem gewagen, als die onze zonden in zijn ligchaam droeg op het hout, en in onze plaats stierf; want het offerdier, dat geslagt werd, werd immers voorgesteld, als beladen met de zonden des offeraars, en in deszelfs plaats stervende. Nog meer. Was CHRISTUS in zijn sterven een offer, en gaf Hij zich, gelijk Hij zelf verklaard had, *vrijwillig* aan den dood over, dan bragt Hij zelf het offer, en dan was Hij dus tevens Priester, en wel de Hoogepries-

ter des Nieuwen Verbonds, die door zijne éénè offerande de zonden verzoende. Ja zelfs die uitdrukkingen, welke wij verder bij de Apostelen aantroffen, en die van de nu vermelde aanmerkelijk schijnen af te wijken, zijn echter met dezelve naauw verwant, en vloeijen als van zelve uit haar voort; want was CHRISTUS in onze plaats gestorven, Hij de regtvaardige voor onregtvaardigen, en was dit geschied, gelijk Hij zelf verzekerd had, naar den raad en den wil des Vaders, dan kon God gezegd worden in Hem de wereld met zich verzoend, Hem tot zonde gemaakt, en in zijn vleesch de zonde veroordeeld te hebben (362); dan kon Hij zelf verklaard worden van den vloek der wet verlost te hebben, door een vloek te worden, en dan konden de Christenen worden voorgesteld, als met Hem gestorven zijnde, als met Hem de straf der zonde gedragen hebbende, en alzoo van de zonde geregtvaardigd zijnde. Niemand meene echter, dat wij hiermede willen aanwijzen, hoe de Apostelen, aan zich zelven overgelaten, door eigen nadenken alleen, het onderwijs van hunnen Meester zullen ontwikkeld hebben. Neen! wij gelooven integendeel, dat de belofte des Heeren aangaande den Geest der waarheid, dien Hij hun zenden zoude van den Vader, in hen is vervuld.

(362) Rom. VIII: 3. *κατακρίνειν* d. i. *veroordeelen*, niet *vernietigen*, waarvoor PAULUS altijd *καταργεῖν* gebruikt.

geworden; dat die Geest hen, in hun peinzen en spreken over hetgene JEZUS hun gezegd had, geleid en bestierd heeft; dat die Geest hen zijne gezegden, en al wat in dezelve opgesloten lag, heeft leeren verstaan, en dat zij onder deszelfs invloed de waarheid op onderscheidene wijzen en in onderscheidene vormen hebben voorgedragen, om haar voor het verstand en hart te duidelijker en treffender te maken. Maar wij wilden alleen met weinigen doen zien, dat 's Heilands verklaringen inderdaad de kiem bevatten, uit welke het onderwijs der Apostelen zich geleidelijk laat ontwikkelen, en dat zij derhalve, niettegenstaande hunne uitbreiding van zijne gezegden, echter met Hem overeenstemmen. Intusschen heeft hunne ontwikkeling een aanmerkelijk licht voor ons doen opgaan, ter beantwoording van de gewigtige vraag, welk het verband zij tusschen het lijden en sterven van JEZUS, en de vergeving onzer zonden en onze zaligheid. Dit althans mogen wij nu wel vaststellen, dat wij ons dat verband als *onmiddellijk* te denken hebben; want, wat wij uit 's Heilands onderwijs reeds vermoedden, dat weten wij nu met zekerheid, namelijk, dat wij ons onzen lijdenden en stervenden Verlosser, als een offer voor de zonden, als een zoen-offer voor te stellen hebben. Al de Apostelen, wier gezegden wij overwogen, hebben ons dit geleerd; maar hieruit volgt reeds de waarheid der genoemde

stelling. Of zullen zij hierbij niets gedacht hebben, en ligt er niet ook voor ons, die, schoon aan geene offers gewoon, echter met het denkbeeld van offers, door het Oude Testament, even goed bekend zijn als de tijdgenooten van JEZUS en zijne Apostelen, eene waarheid in opgesloten? Maar welke dan? Immers deze, dat, gelijk de Israëliet, wanneer hij gezondigd had en voor God strafwaardig was, doch, naar het genadige bevel des Heeren, een offer bragt, vergiffenis van zijne zonden verkreeg, en van de straf, die hij verdiend had, bevrijd werd, zoo ook wij, door den dood van CHRISTUS, naar Gods genadige beschikking, vergeving van zonden ontvangen, en van de straf, die ons te wachten stond, verlost worden, en dat er dus tusschen het lijden en sterven van JEZUS en de vergeving der zonden zulk een verband bestaat, als er was tusschen den dood van het zoen-offer en de vergiffenis of ontzondiging, welke den offeraar te beurt viel, door of voor wien hetzelve gebragt werd. Maar is dit zoo, dan spreekt het, dunkt mij, van zelf, dat wij ons dit verband niet anders, dan *onmiddellijk* denken kunnen. Dit zal ons nog duidelijker worden, als wij ons den grooten Verzoendag vertegenwoordigen, waar henen wij ook door het onderwijs der Apostelen gewezen worden, en als wij ons de inwijding van het Oude Verbond, waarop JE-

JEZUS zelf reeds het oog had, te binnen brengen. De offers werden geslagt, en het volk met derzelver bloed besprengd. En welke was de beteekenis, welke de kracht en werking van deze godsdienstige handeling? Diende zij, om de menigte te verbeteren, en zoo voor de vergeving der zonden vatbaar te maken? Neen! zij werd er door ontzondigd, en nu door God aangemerkt en behandeld, als geene zonde hebbende, als geregtvaardigd, gereinigd, geheiligd en met God verzoend, zoodat zij, in plaats van straf, zijne gunst en zijnen zegen te wachten had (363). Er was dus, naar Gods gunstrijk welbehagen, tusschen den dood van het offer en de vergeving der zonden een *onmiddellijk* verband. Maar als nu de Apostelen, overeenkomstig den geest van het onderwijs huns Meesters en de wenken, door Hem reeds gegeven, ons daarop gedurig wijzen, en de Christenen voorstellen als met het bloed van CHRISTUS besprengd, als door hetzelve geregtvaardigd, gereinigd, geheiligd en met God verzoend, dan kun-

(363) Zie HARMSEN *over de Voldoening* bl. 39 verv. MUNTINGHE, *Gesch. d. Menschh.* IV. 294—298. en vooral THOLÜCK *ueber den Opfer-und Priesterbegriff im Alt. u. im N. T.* in deszelfs *zwei Beilagen zu dem Komment. zum Briefe an die Hebräer* s. 64—118.

kunnen wij immers niet aannemen, dat zij ons willen leeren, dat de dood van JEZUS, op welke wijze dan ook, tot verbetering strekt, en alzoo vatbaar maakt voor de vergeving der zonden en zaligheid; met andere woorden, dat zij zich tusschen zijn sterven en de vergeving een *middellijk* verband gedacht hebben, maar moeten, naar het mij voorkomt, vaststellen, dat zij zich dit verband als *onmiddellijk* voorgesteld hebben (364). Hierin worden wij nog meer bevestigd, als wij ons herinneren, dat zij CHRISTUS eene *verzoening* (ἱλασμὸν) voor onze zonden noemen, en verklaren, dat God Hem tot een *zoenmiddel* (ἱλαστήριον) bestemd heeft, tot betooning van die regtvaardigheid, door welke Hij regtvaardig is en regtvaardig maakt; dat Hij Hem tot zonde voor ons gemaakt heeft, opdat wij zouden worden regtvaardigheid Gods in Hem; dat CHRISTUS van den vloek der wet verlost heeft, door een vloek te worden; dat Hij in onze plaats gestorven is; dat de verzoenende kracht van zijn sterven ook betrekking heeft tot de zonden, die vóór zijnen dood, die onder het Oude Testament, ja van den beginne der wereld af geschied zijn, en dat door zijnen

dood

(364) Verg. de *Abhandlung von* M. J. F. GELPKE in RÖHR's *Mag. fur Christl. Pred.* III. b. 2 St. s. 10—16.

dood de wegneming of reinigmaking der zonden werkelijk te weeg gebragt is, welke door de oude offeranden slechts werd afgebeeld, maar niet in waarheid geschiedde, dewijl het bloed van bokken en stieren de zonden niet konde wegnemen. Inderdaad, al deze uitdrukkingen leiden ons naar een *onmiddellijk* verband henen; ja wij moeten, dunkt mij, wanneer wij der waarheid hulde willen doen, en deze moet ons toch boven alles dierbaar zijn, erkennen, dat zij ons nog meer bepaalds leeren aangaande de denkbeelden der Apostelen over de gewigtige zaak, welke wij behandelen. Maar wat dan? Stellen zij ons den Oneindige voor, als eene vertoornde en vijandige Godheid, die door gaven en offers moet bevredigd worden, die, door bloed te zien, verzoend wordt, en door den dood van JEZUS bewogen is geworden, om de zonde te vergeven, dewijl door dezen dood aan zijne wrekende geregtigheid volkomen voldaan is? Verre van daar. Als zoodanig komt JEHOVA zelfs niet voor in de offeranden des Ouden Verbonds. Of was Hij zelf het niet, die deze offeranden ter verzoening verordende, en ging dus het werk der redding niet uit van zijne liefde; lag dus in zijne liefde en genade niet voor den schuldigen offeraar de bron en oorzaak der bevrijding van de straf der zonde? De Apostelen leeren ons dan ook niets dergelijks. Zij verklaren integendeel

deel gedurig en zoo duidelijk mogelijk, even gelijk hun Meester, dat het gansche werk der verlossing uitgaat van de liefde des Vaders. *Geloofd zij de God en Vader van onzen Heer* JEZUS CHRISTUS, zoo vangt PETRUS terstond zijnen eersten brief aan, *die naar zijne groote barmhartigheid ons heeft wedergeboren tot eene levende hope, door de opstanding van* JEZUS *uit de dooden* (365). JOHANNES schrijft: *ziet, hoe groote liefde ons de Vader gegeven heeft, dat wij kinderen Gods zouden genaamd worden De liefde is uit God. God is liefde. Hierin is de liefde Gods tegen ons geopenbaard, dat God zijnen eeniggeboren Zoon gezonden heeft in de wereld, opdat wij zouden leven door Hem. Hierin is de liefde, niet dat wij God lief gehad hebben; maar dat Hij ons lief heeft gehad, en zijnen Zoon gezonden heeft tot eene verzoening voor onze zonden. Wij hebben Hem lief, omdat Hij ons eerst lief gehad heeft. Hem, die op den troon zit, — zij de dankzegging, en de eer, en de heerlijkheid, en de kracht in alle eeuwigheid* (366). En PAULUS zegt, opdat ik slechts enkele plaatsen noeme: *God bevestigt zijne liefde tegen ons, dat* CHRISTUS *voor ons gestorven is, toen wij zon-*

(365) 1 Petr. I: 3.
(366) 1 Joh. III: 1. IV: 7—10, 19. Openb. V: 13.

zondaren waren. Die ook zijnen eigen Zoon niet gespaard heeft, maar heeft Hem voor ons allen overgegeven, hoe zal Hij ons met Hem niet alle dingen schenken? Al deze dingen zijn uit God, die ons met zich zelven verzoend heeft door JEZUS CHRISTUS; *want God was in* CHRISTUS *de wereld met zich zelven verzoenende, hare zonden haar niet toerekenende, en heeft het woord der verzoening in ons gelegd. Zoo zijn wij dan gezanten van* CHRISTUS *wege, als of God door ons bade; wij bidden van* CHRISTUS *wege: laat u met God verzoenen* (367). Nergens stellen zij ons dan ook JEZUS CHRISTUS in zijn lijden en sterven voor, als het voorwerp van Gods toorn, maar leeren ons Hem in dat lijden en sterven integendeel kennen als een voorwerp van 's Vaders liefde en welgevallen. Zoo schrijft PETRUS, na van deszelfs sterven melding gemaakt te hebben, dat God Hem opgewekt heeft uit de dooden en Hem heerlijkheid gegeven heeft, en hij verklaart van Hem, dat Hij het overgaf aan dien, die regtvaardiglijk oordeelt (368). *Zoo* verbindt JOHANNES het *zijn* van CHRISTUS *bij den Vader*, met de woorden: *Hij is eene verzoening voor onze zonden*, en zoo komt in de

(367) Rom. V: 8. VIII: 32. 2 Kor. V: 18—20.
(368) 1 Petr. I: 21. II: 23b.

de *Openbaring*, gelijk wij boven opmerkten, de dood van CHRISTUS voor, als de oorzaak, om welke Hij waardig geacht werd, het boek te openen en de heerschappij te aanvaarden (369). Maar vooral wordt dit door PAULUS aangewezen, wanneer hij verklaart, dat CHRISTUS zich zelven gegeven heeft tot eene offerande en slagtoffer, *Gode tot eenen welriekenden reuk*, en dat God Hem, *om zijne gehoorzaamheid* tot den dood des kruises, uitermate verhoogd en eenen naam gegeven heeft, die boven allen naam is, opdat in den naam van JEZUS zich zoude buigen alle knie dergenen, die in den hemel, en die op de aarde, en die onder de aarde zijn, en alle tong zoude belijden dat JEZUS CHRISTUS de Heer zij, tot heerlijkheid Gods des Vaders (370); gelijk ook door den Schrijver van den brief aan de *Hebreën*, als hij onder anderen zegt, dat CHRISTUS voor de vreugd, die Hem voorgesteld was, het kruis verdragen en de schande veracht heeft, en gezeten is aan de regterhand des troons Gods (371). Het spreekt dus van zelf, dat de bovenvermelde uitspraken der Apostelen aangaande den aard en het doel van 's Heilands lijden en sterven tegen deze uit-

druk-

(369) 1 Joh. II: 1, 2. Openb. V.
(370) Efez. V: 2. Filipp. II: 9—11.
(371) Hebr. XII: 2.

drukkelijke verklaringen niet kunnen inloopen, en dat wij dus geenszins te denken hebben aan eenen strijd tusschen Gods regtvaardigheid en genade, in welken zijne wijsheid tusschen beide trad, aan beide voldoening gevende. Zulk eene voorstelling moge den Dichter ontglippen; zij kan niet worden aangenomen door hem, die de waarheid alleen lief heeft, en daarom zich aan het onderwijs van JEZUS en de Apostelen vasthoudt; want zij leiden onze verlossing overal uit de liefde en nergens uit de regtvaardigheid van God af; en zulk eene voorstelling loopt ook, gelijk USTERI te regt schrijft, op een *dualismus* in God uit (372). Maar hoe hebben wij de uitspraken der Apostelen dan te verstaan? Zullen zij ja wel aan een onmiddellijk verband, tusschen den dood van CHRISTUS en de vergeving der zonden, maar alleen in eenen *onderwerpelijken* zin (*subjective*), gedacht hebben, zoo dat wij ons het lijden en sterven van JEZUS, naar hun onderwijs, moeten voorstellen als eene gebeurtenis, aan welke God de vergeving der zonden verbonden heeft, om eene gewigtige zedelijke behoefte der menschen, hunne behoefte namelijk aan eene volkomene verzekering van de vergeving der zonden, te bevredigen? Zoo denken

(372) Zie 's mans *Entw. d. Paul. Lehrb.* s. 108.

ken sommigen (373), en waarlijk, dit is het gebruik, hetwelk de Apostelen doorgaans maken van hunne uitspraken aangaande den dood van JEZUS, gelijk wij straks nader zullen opmerken. Maar het komt mij echter voor, dat er nog meer in hunne gezegden opgesloten ligt; want, indien wij het onmiddellijke verband tusschen den dood van CHRISTUS en de vergeving der zonden alleen in eenen *onderwerpelijken* zin hebben op te vatten, hoe kon die dood dan, om slechts iets te noemen, ook betrekking hebben op hen, die vóór de verschijning van JEZUS in het vleesch geleefd hebben? Maar wat dan? Laat ons zien. Even gelijk over de voorstelling van den lijdenden en stervenden CHRISTUS als een offer voor de zonden, door het onderwijs der Apostelen, veel licht voor ons is opgegaan, zoo is het ons ook door hunne uitspraken duidelijk geworden, dat JEZUS *in onze plaats* gestorven is. Wij vonden dit denkbeeld wel reeds bij den Meester, maar niet zoo duidelijk en ontwikkeld. De Apostelen hebben hetzelve stellig voorgedragen, zoo als wij bij de verklaring van hunne gezegden overvloedig meenen aangetoond te hebben. En zij hebben hetzelve niet alleen stellig voorgedragen, maar ook ontwikkeld; want zij stel-

(373) Zie GELPKE t. a pl.

stellen ons CHRISTUS voor, als in onze plaats als een zondaar behandeld; als onze zonden in zijn ligchaam gedragen hebbende op het hout; als de veroordeeling der zonde in het vleesch ondergaan hebbende; als een vloek geworden en hierdoor van den vloek der wet verlossende, en in dien zin voor ons gestorven, dat allen, die in Hem gelooven, den dood, als straf der zonde, met Hem ondergaan hebben, ja dat ook zij, die vóór zijne komst, aan de belofte van genade en vergeving, welke God van het Paradijs af gegeven heeft, niet getwijfeld hebben, door zijn sterven vergeving ontvangen hebben en leven. Tot deze ontwikkeling van het onderwijs des Meesters schijnt ook gebragt te moeten worden de gedurige vermelding, die wij vinden bij de Apostelen van de heiligheid van JEZUS, wanneer zij van zijn lijden en sterven in onze plaats gewagen, zelfs met uitdrukkelijke tegenstelling van onze zondigheid en strafwaardigheid (374). Het is zoo, JEZUS beroept zich ook meermalen op zijne onschuld en gehoorzaamheid aan zijnen Vader; maar Hij plaatste zijne heiligheid niet in zulk een verband met zijn lijden en sterven, en dit kon ook eerst regt geschieden, nadat Hij zijnen loop geëindigd had, en zijne onschuld

(374) 1 Petr. I: 18, 19. II: 21—24. III: 18. 1 Joh. II: 1, 2. 2 Kor. V: 21. Hebr. VIII: 26—28.

schuld en regtvaardigheid door zijne opstanding en verheerlijking ten volle gebleken waren. Nog meer, de Apostelen maken bij de vermelding van 's Heilands dood meermalen gewag van zijne hoogere natuur en goddelijke grootheid (375). Doch waarschijnlijk doen zij dit met het doel, om de grootheid van Gods liefde in onze redding te meer te doen uitkomen, en dus behoort het niet tot de zaak, over welke wij thans handelen. Maar wij moeten ons nog herinneren, dat JOHANNES JEZUS eene *verzoening* (ἱλασμὸν), en dat PAULUS Hem een *zoenmiddel* (ἱλαστήριον) noemt, alsmede, wat de laatste verklaart aangaande het doel, waartoe God JEZUS tot een zoenmiddel bestemd heeft. Wat dan de genoemde woorden betreft, dezelve sluiten ontegenzeggelijk het denkbeeld van *wegneming van toorn* in zich. Wie kan er aan twijfelen, die zich eene en andere plaats uit Grieksche Schrijvers, waar het woord *verzoenen* (ἱλάσκομαι) voorkomt, te binnen brengt? Als wij, bij voorbeeld, het begin der *Iliade* ons voor den geest brengen, waar de zoon van JUPITER en LATONA voorgesteld wordt als *vertoornd* op ATRIDES, die zijnen Priester smadelijk had behandeld, en hierom de pest onder het leger der Grieken verwekkende, en

(375) 1 Joh. I: 7*b*. Rom. V: 10. VIII: 3, 32.

en wij lezen daar gedurig het woord *verzoenen* (*ἱλάσκομαι*), dan denken wij, en dan moeten wij immers daarbij denken aan het wegnemen van APOLLO's toorn. (376). Dit is de beteekenis en de kracht van hetzelve. En dat niet alleen bij de ongewijde Schrijvers, maar ook in het Oude Testament, gelijk wij boven reeds opmerkten, ja het ligt in het denkbeeld van *zoenoffer* opgesloten. Maar zijn de Apostelen dan toch niet door het gebruik van deze woorden van het onderwijs huns Meesters afgeweken? O neen! het is slechts opheldering en ontwikkeling van zijne verklaring, dat zijn bloed vergoten werd *tot vergeving der zonden*; want vergeving der zonden laat zich niet denken zonder strafwaardigheid aan de zijde des zondaars, en zonder afkeer van, zonder toorn tegen de zonde aan de zijde van Hem, tegen wien misdreven is. Intusschen spreekt het van zelf, dat wij deze uitdrukkingen, even gelijk zoo vele anderen, welke wij in den Bijbel aantreffen, op eene Godewaardige wijze moeten opvatten, altijd op het oog houdende, dat de verlossing door CHRISTUS,

(376) Zie HOMERI Il. A. 100: Τότε κέν μιν ἱλασσάμενοι πεπίθοιμεν; ib. 147: ὄφρ' ἡμῖν Ἑκάεργον ἱλάσσεαι ἱερὰ ῥέξας. ib. 444: ὄφρ' ἱλασσώμεθ' Ἄνακτα. ib. 472: οἱ δὲ πανημέριοι μολπῇ θεὸν ἱλάσκοντο.

STUS, naar het onderwijs derzelfde Apostelen, niet van den mensch is uitgegaan, zoo als dit plaats had bij de Heidenen, die de Godheid niet kennende, meenden, door gaven en offers, van hunne zijde aangebragt, haar te kunnen bevredigen, alsmede, dat de verlossing niet van Gods Zoon is uitgegaan, zoo dat die zijnen Vader, door zich in onze plaats te stellen, tot vergeving zou bewogen hebben. Neen! God is het, zijne liefde is het, naar de standvastige leer der Apostelen zoo wel als van JEZUS, die zijnen Zoon overgegeven heeft tot eene verzoening voor de zonden der wereld. Maar dezelfde Apostelen verklaren, ook dit behooren wij ons hier te herinneren, dat God zijnen Zoon tot een zoenmiddel bestemd, en gegeven heeft *tot betooning van zijne regtvaardigheid, opdat Hij* REGTVAARDIG *zij en regtvaardigende.* Uit dit alles volgt, dunkt mij, dat wij ons het onmiddellijke verband tusschen den dood van CHRISTUS en de vergeving der zonden niet alleen als *onderwerpelijk* (*subjectief*), maar ook als *voorwerpelijk* (*objectief*) te denken hebben; dat wil zeggen, dat dit verband niet alleen op den mensch, maar ook op God betrekking heeft, ten zij wij de verklaringen der Apostelen van al derzelver kracht willen berooven, en de zaken met de beelden, de waarheid met den vorm geheel wegwerpen. Inderdaad dan alleen worden der-

derzelver verklaringen mij verstaanbaar, en het is mij eenigzins begrijpelijk, ten minste het is mij geene ongerijmdheid meer, hoe zij de kracht van 's Heilands lijden en sterven ook tot de zonden, die vóór zijne komst in het vleesch gepleegd waren, kunnen uitstrekken. Doch hoe wij dit nu verder te verklaren hebben, dit vermeet ik mij niet aan te wijzen, omdat de Apostelen het niet verder ontwikkelen. Wij ontmoeten hier namelijk diepten, welke wij hier misschien nimmer zullen kunnen peilen, maar in het volgende leven zeker beter zullen doorgronden, en die ons dan gewisselijk met bewondering en aanbidding vervullen zullen. Thans zij het ons genoeg, te weten, dat JEZUS en de Apostelen ons God in het werk der verlossing voorstellen als een God der liefde, die de wereld wil behouden, maar dit doet op eene wijze, met zijne heiligheid en regtvaardigheid overeenkomende; die, om ons van de straf, welke Hij ons, naar zijne heiligheid en regtvaardigheid, getuige het ons geweten en zijne wet (377), zou hebben moeten doen ondervinden, te bevrijden en als regtvaardigen te behandelen, zijnen Zoon bestemd en gegeven heeft tot eene verzoening voor onze zonden, en Hem als een zondaar

(377) Rom. I: 32. Gal. III: 10.

daar behandeld heeft. Thans zij het ons genoeg, te weten, dat zóó de liefde Gods zich in den dood van CHRISTUS als heilig en regtvaardig geopenbaard heeft, in overeenstemming met hetgeen de Bijbel ons overal van den Onzienlijke ontdekt, dat zóó, naar Gods genadig welbehagen, de reiniging onzer zonden door den dood van CHRISTUS is te weeg gebragt, en dat wij, die in Hem gelooven, geene verdoemenis te vreezen hebben. En dit brengt ons weder op het onmiddellijke verband tusschen den dood van CHRISTUS en de vergeving der zonden in eenen onderwerpelijken (*subjectiven*) zin, zoo als dezelve ons de uitdelging van onze schuld voor oogen stelt en van dezelve volkomen verzekert (378). Dit is dan ook het gebruik, hetwelk

(378) » *Die menschen haben nämlich"* gelijk GELPKE te regt zegt (*Abhandl.* I. I. p. 13, 14), *im Gefühle ihrer Sündhaftigkeit und Strafbarkeit vor Gott und der gänzlichen Abhängigkeit ihres Lebensglücks von Gott weder Vertrauen zu ihm und seiner segnenden und schützenden Vorsehung, noch Freudigkeit und Lust zu ihrer Besserung ohne gewisse Versicherung der Vergebung ihrer Sünden. Reue und Besserung kann diese Versicherung nicht geben, weil Reue und Besserung das begangene Böse nicht ungeschehen machen. Eben so wenig finden wir sie anders wo, weder in der* VERNUNFT *und dem* SITTENGESETZE, *das mit unerbittli-*

welk de Apostelen van hunne uitdrukkingen maken, zoo als wij boven reeds opmerkten. Men den-

licher strenge gebietet, und jede verletzung desselben verurtheilet und bestraft; noch in GOTT ALS URHEBER *des Sittengesetzes betrachtet, der als solcher nicht anders als sein Stellvertreter, das Gewissen, urtheilen kann; noch in den Erscheinungen der Natur, die nur eine allgemein erhaltende und erfreuende Güte, aber oft auch einem allgemein zerstörenden und schreckenden Ernst ohne Rücksicht auf das verhalten der Menschen, also weder Gnade, noch Ungnade zeigen. Bisher gaben die (gewiss nicht ohne Göttliche Veranstaltung) gebräuchlichen Opfer dem Gewissen des sündigen Menschen die nöthige Beruhigung und die Versicherung der verzeihenden Gnade Gottes. — Sie sollten jetzt, da die Menschen zu einer geistigern Anbetungsweise heran gereist waren, aufhören. Gott setzte an die Stelle derselben ein einziges, ein für alle Mal und für alle Zeiten giltiges Opfer, den Tod Jesu, des Grössten und Erhabensten unter Allen, die auf dieser Erde gelebt haben, erklärte und vermittelte durch denselben faktisch seine den Menschen verzeihende Gnade zu Folge eines freien Rathschlusses; dessen Nothwendigkeit wir zwar nicht metaphysisch und* A PRIORI *erweisen können, der aber uns um so weniger befremden darf, da so vieles Anders in dem Weltregierungsplane des Unbegreiflichen für uns unbegreiflich ist.* Op gelijke wijze spreekt Dr. J. C. F. STEUDEL in zijne *Glaubenslehre der Evang. Prot. Kirche*, Tub. 1834. s. 248—267.

denke slechts aan 1 Joh. I en II., aan Rom. V. en VIII. en andere plaatsen. Doch wie ziet niet, dat deze vertroostende en geruststellende zijde van de leer der verzoening door den dood van CHRISTUS nog meer en sterker uitkomt, wanneer wij het onmiddellijke verband tusschen dien dood en de vergeving der zonden, niet slechts in eenen *onderwerpelijken*, maar ook in eenen *voorwerpelijken* zin opvatten, zoo als de gezegden der Apostelen, naar het ons voorkomt, schijnen te vorderen.

Maar er is, naar hun onderwijs, ook een middellijk verband tusschen den dood van JEZUS en onze zaligheid. Ook hierop moeten wij letten, om na te gaan, hoe zij de leer huns Meesters ontwikkeld hebben en met Hem overeenstemmen. Dit middellijke verband dan is, dunkt mij, gelegen *en* in 's Heilands opstanding en verheerlijking, *en* in de uitnemende strekking van den dood van CHRISTUS, om ons te heiligen, en zoo voor het genot der vergeving van zonden en zaligheid vatbaar te maken. Dit eene en andere mag en moet ik echter slechts kort ontvouwen, niet, omdat het minder gewigtig is, dan het voorgaande; maar omdat het of volstrekt niet, of minder aan bedenking onderhevig is, en omdat ik, naar den inhoud der Prijsvraag, alleen moet aanwijzen, dat de Apostelen, of-

schoon

schoon zij het onderwijs van JEZUS ontwikkelen, echter met Hem overeenstemmen.

Wat dan het eerste betreft, namelijk, dat het middellijke verband tusschen den dood van JEZUS en onze zaligheid in zijne opstanding en verheerlijking gelegen is, ook hier vinden wij ontwikkeling en overeenstemming tusschen het onderwijs des Meesters en dat van zijne Leerlingen. Te weten, bij de opgave van zijne leer hebben wij, in de *vierde* bijzonderheid, opgemerkt, dat Hij zijn lijden en sterven in het naauwste verband plaatst tot zijne opstanding en verheerlijking, en doet vermoeden, maar niet uitdrukkelijk verklaart, dat wij zijne opstanding en verheerlijking als belooning van hetzelve te beschouwen hebben (379). Het eerste vinden wij eveneens bij de Apostelen, en het laatste wordt stellig door hen verzekerd. *Zij* zeggen niet alleen, dat God Hem opgewekt en verhoogd, en tot een Heer en CHRISTUS gemaakt heeft (380), maar ook, dat Hij Hem *daarom* uitermate zeer verhoogd heeft, omdat Hij *gehoorzaam* geworden is tot den dood, ja tot den dood des kruises. *Zoo* spreekt althans PAULUS er van (381); zoo de Schrijver van den

(379) Zie. bl. 135 — 140.

(380) Hand. II: 32, 33, 36. XIII: 30. eld.

(381) Pilipp. II: 8 — 11.

den brief aan de *Hebreën* (382). En dat ook JOHANNES, ofschoon hij zelf dit denkbeeld niet uitdrukkelijk aangeeft, er echter ook zoo over gedacht zal hebben, mogen wij veilig afleiden, niet alleen uit de, boven door ons beschouwde, heerlijke voorstelling der aanvaarding van 's Heilands heerschappij in den hemel, naar Openb. V., maar ook uit zijne bekendheid met hetgene hij, in naam des verhoogden Verlossers, schrijven moest aan de Laodicésche gemeente: *wie overwint, ik zal hem geven met mij te zitten in mijnen troon, gelijk als ik overwonnen heb, en ben gezeten met mijnen Vader in zijnen troon* (383). Er is derhalve, naar de leer van JEZUS en de Apostelen, een *onmiddellijk* verband tusschen den dood van JEZUS en zijne opstanding en verheerlijking. Deze opstanding en verheerlijking zijn het loon, hetwelk Hem te beurt viel om de gehoorzaamheid, welke Hij door zijn sterven betoond, om de overwinning, welke Hij daardoor behaald had. Maar zoo ligt dan ook in zijne opstanding en verheerlijking het *middellijke* verband tusschen zijnen dood en onze zaligheid, en wel in meer

dan

(382) Hebr. XII: 2, eld.
(383) Openb. III: 21.

dan één opzigt. Bij de opgave van de leer van JEZUS kwamen ons *drie* oogpunten voor, en het onderwijs der Apostelen stelt ons niet alleen deze meer in het licht, maar voegt er nog een *vierde* bij. Wij merkten toen namelijk in de *eerste* plaats op, dat CHRISTUS, door lijden in zijne heerlijkheid ingaande, alzoo de heerschappij ontving, die Hem was toegezegd, en in staat gesteld werd, om zijne beloften aan de zijnen, *en* met opzigt tot hen zelve, *en* met opzigt tot de wereld, te vervullen. Hetzelfde denkbeeld vinden wij niet alleen bij de Apostelen, maar het wordt ook door hen meer ontwikkeld. Zij stellen Hem terstond voor als den Heer en CHRISTUS, die door de regterhand Gods verhoogd zijnde tot eenen Vorst en Zaligmaker, om Israël te geven bekeering en vergeving van zonden, en de belofte des Heiligen Geestes ontvangen hebbende van den Vader, dien Geest over de zijnen uitstortte; uit den hemel aan de bekeering van hen, die Hem op aarde verworpen hadden, arbeidde; door teekenen en wonderen ter bereiking van zijn weldadig doel medewrocht; zijne dienaren uit den kerker redde, en hun beval, om voort te gaan met de woorden des levens te spreken; den woedenden SAULUS in zijnen vriend herschiep, en hem aanstelde, om zijnen naam te dragen voor de Heidenen, en de Konin-

gen

gen en de kinderen Israëls (384). Doch ik moet hier geen verhaal geven van het bestier, hetwelk de Heer, als Zaligmaker, heeft uitgeoefend en nog uitoefent. Ik moet alleen aanwijzen, hoe de Apostelen ons zijne heerschappij doen kennen, als strekkende, om het groote doel van God met Hem, de zaliging van menschen, te bereiken, en heb mij daarom ook alleen bepaald tot verklaringen regtstreeks of zijdelings van hen afkomstig. Laat mij er nog de eene en andere bijvoegen. Volgens PETRUS heeft God ons wedergeboren tot eene levende hope, door de opstanding van JEZUS CHRISTUS uit de dooden, en Hem opgewekt en Hem heerlijkheid gegeven, opdat ons geloof en onze hope op God zijn zoude; is Hij de Herder en Opziener onzer zielen, wel gedood in het vleesch, maar levend gemaakt door den Geest, opgevaren ten hemel, en aan de regterhand Gods geplaatst; de Engelen en magten en krachten Hem onderdanig gemaakt zijnde, zullende oordeelen de levenden en de dooden, en stelt Hij uit lankmoedigheid zijne komst uit, niet willende, dat eenigen verloren gaan, maar dat ze allen tot bekeering komen

(384) Hand. II: 33—36. V: 31. III: 26, 16. IV: 10. V: 19, 20. IX: 15.

men (385). Volgens JOHANNES is Hij een Heer der Heeren en een Koning der Koningen, onze Voorspraak bij den Vader, die eens geopenbaard zal worden, en dan de zijnen niet beschaamt, ja aan zich gelijk zal maken (386). En volgens PAULUS heeft God Hem eenen naam gegeven, die boven allen naam is, opdat in den naam van JEZUS zich zoude buigen alle knie dergenen, die in den hemel, en die op de aarde, en die onder de aarde zijn, en alle tong zoude belijden, dat JEZUS CHRISTUS de Heer zij, tot heerlijkheid Gods des Vaders; heeft Hij alle dingen aan zijne voeten onderworpen, en Hem der Gemeente tot een Hoofd gegeven, welke zijn ligchaam is. Van dat ligchaam is Hij de behouder. Hij geeft haar Apostelen, Profeten, Evangelisten, Herders en Leeraars, tot de volmaking der heiligen, tot het werk der bediening, tot opbouwing van het ligchaam, en maakt volkomen zalig degenen, die door Hem tot God gaan, alzoo Hij niet alleen gestorven, maar ook opgewekt is, ter regterhand Gods zit, en altijd leeft, om voor hen te bidden

(385) 1 Petr. I: 3, 21. II: 25. III: 18, 22. IV: 5. 2 Petr. III: 9.

(386) Openb. XVII: 14. XIX: 16. 1 Joh. II: 1, 28. III: 2, 3.

den (387). Doch waartoe meerdere plaatsen bijgebragt? Wie de Schriften der Apostelen gelezen heeft, weet, dat zij ons de heerschappij van CHRISTUS voorstellen, als ten doel hebbende en door Hem uitgeoefend wordende, om menschen te verlichten, te heiligen en te behouden; om allen, die in Hem gelooven, te bewaren, en eenmaal boven de zonde en al hare rampzalige gevolgen voor eeuwig te verheffen. Maar is dit zoo, en heeft Hij die heerschappij ontvangen als het loon op zijnen strijd, dan volgt, dat het middellijke verband tusschen zijnen dood en onze zaligheid in zijne opstanding en verheerlijking gelegen is. Dit blijkt ons nog meer, wanneer wij in de *tweede* plaats opmerken, hoe Hij door zijn lijden voor de uitoefening van zijne heerschappij gevormd en geschikt gemaakt is. En ziet daar een nieuw oogpunt, hetwelk wij in het onderwijs van JEZUS zelven niet aantroffen. Het is zoo, wij vinden het alleen in den brief aan de *Hebreën* uitdrukkelijk voorgedragen en ontwikkeld, maar het laat zich echter zoo gemakkelijk uit den aard der zaak afleiden, ja moet, dunkt mij, ook JOHANNES en PAULUS voor den geest geweest zijn, bij de

(387) Filipp. II: 9—11. Efez. I: 22. V: 23. IV: 11—16. Rom. VIII: 34. Hebr. VII: 25.

de voorstelling van CHRISTUS, als onze Voorspraak en voor ons biddende, en het is zoo troostrijk voor ons, dat wij het niet met stilzwijgen kunnen voorbijgaan. Hij, die ons in den naam des Vaders regeert, en eenmaal oordeelen zal, heeft zelf den strijd gestreden, dien wij te strijden hebben, en is in alle dingen, als wij, verzocht geweest. Kan er wel een denkbeeld worden uitgedacht, dat voor ons, die allen in velen struikelen, en dagelijks zoo veel medelijden, zoo veel verschooning en ontferming behoeven, meer opbeurend is? Doch ik behoef dit nu niet meer uit een te zetten, noch de plaatsen, in welke dit denkbeeld voorkomt, aan te voeren, dewijl dit boven reeds geschied is, bij de opgave van den inhoud des briefs aan de *Hebreën*. Ik ga dus over tot het *derde* oogpunt, namelijk de strekking van den dood des Heeren, door deszelfs verband tot zijne opstanding en verheerlijking, om Hem te doen erkennen als den CHRISTUS. Hoe treffend is dit door de uitkomst bevestigd! Maar de aanwijzing hiervan behoort niet tot mijne tegenwoordige taak. Ik moet alleen herinneren, hoe uitnemend de Apostelen van den beginne aan tot hen, die JEZUS verworpen hadden, van zijnen dood en zijne daarop gevolgde opwekking en verhooging gewagen, hoe krachtig zij hun toeroepen: *gij hebt Hem wel gekruisigd*, *maar*

God heeft Hem opgewekt, en hoe heilrijk deze vereenigde voorstelling werkte (388). Vooral moet ik naar PAULUS henen wijzen. Door de opstanding en heerlijkheid van CHRISTUS van zijne dwaling overtuigd en tot het geloof in Hem gebragt, was hij inzonderheid met dezelve ingenomen en van haar vervuld. Wie denkt hier niet aan het belangrijke en voortreffelijke XVde Hoofdstuk uit zijnen eersten brief aan de *Korinthiërs?* Daar zegt hij uitdrukkelijk: *indien* CHRISTUS *niet opgewekt is, dan is onze prediking ijdel, en ijdel is ook uw geloof; dan zijt gij nog in uwe zonden*, dat is niet: dan zijt gij nog even zondig; want hunne zedelijke verbetering had in allen gevalle, door hun geloof in CHRISTUS veel gewonnen; maar dan rust uwe zondenschuld nog op u, *dan zijn zij verloren, die in* CHRISTUS *ontslapen zijn; indien wij alleenlijk in dit leven op* CHRISTUS *zijn hopende, dan zijn wij de ellendigsten van alle menschen; Gode zij dank, die ons de overwinning geeft, door onzen Heer* JEZUS CHRISTUS (389). Maar is dit zoo, maakt de opstanding en verheerlijking van CHRISTUS den grond uit van ons geloof aan en onze hope op Hem

(388) Verg. ook de boven reeds aangeh. plaats uit PETRUS, 1 Br. I: 3, 21.

(389) vs. 14, 17—19, 57.

Hem, en hebben wij die opstanding en verheerlijking als de belooning van zijne gehoorzaamheid tot den dood aan te merken, dan staat ook deze dood, door middel van die opstanding en verheerlijking, in verband tot de vergeving van onze zonden en onze zaligheid. Eindelijk *ten vierde*, staat de dood van CHRISTUS in dat verband tot zijne opwekking en verhooging, dan ligt ook in denzelven eene krachtige drangreden tot heiligmaking. Ook dit hebben wij bij de opgave der leer van JEZUS opgemerkt; maar ook dit komt bij de Apostelen meer uit, gelijk van zelf voortvloeit uit het meer bepaalde oogpunt, waaruit zij ons zijne opstanding en verheerlijking voorstellen; want hebben wij deze als het loon op zijnen strijd te beschouwen, dan zijn dezelve ons ook opwekking en aanmoediging, om zijne voetstappen te drukken, opdat wij met en door Hem de kroon der overwinning behalen. Van hier dan ook, dat zij de Christenen opwekken, om met CHRISTUS te lijden, opdat zij met Hem verheerlijkt worden; om te verdragen, ten einde met Hem te heerschen; om dat gevoelen in zich te hebben, hetwelk Hij door zijne zelfopoffering geopenbaard had, en in hunne moeijelijke loopbaan te zien op den oversten Leidsman en Voleinder des geloofs, JEZUS CHRISTUS, die voor de vreugd, welke Hem was voorgesteld, het kruis heeft verdragen en de schande

veracht, en gezeten is aan de regterhand des troons Gods (390). Zoo is er dan ook in dit opzigt, vooral naar hun onderwijs, een middellijk verband tusschen den dood van JEZUS en onze zaligheid, dewijl dezelve ons dringt tot heiligmaking, en alzoo voor het genot der zaligheid vatbaar maakt.

Doch dit brengt ons tot de *tweede* hoofdzaak, van welke ik melding maakte, namelijk, dat dit middellijke verband ook gelegen is in de uitnemende strekking van den dood van CHRISTUS, om ons te heiligen, en alzoo vatbaar te maken voor het genot der vergeving van zonden en zaligheid.

Dit groote doel, of, wil men liever, dit einddoel van den dood des Heeren wordt door de Apostelen veel meer dan door JEZUS voorgedragen. Wij vonden het ja ook bij den Meester, gelijk ons, bij de opgave van zijne leer, in de *vijfde* bijzonderheid gebleken is (391); maar het komt bij zijne leerlingen veel meer uit. Hoe duidelijk zegt PETRUS, dat CHRISTUS onze zonden in zijn ligchaam gedragen heeft op het hout, *opdat wij, der zonde afgestorven zijnde, der geregtigheid leven zouden* (392). Hoe

ern-

(390) Rom. VIII: 17. 1 Petr. IV: 13. 2 Tim. II: 12*a*. Filipp. II: 5—11. Hebr. XII: 1, 2.

(391) Zie bl. 140—142. (392) 1 Petr. II: 24.

ernstig vermaant hij de Christenen, om, daar zij door het dierbaar bloed van CHRISTUS gelost waren, nu ook *in vreeze te wandelen den tijd hunner inwoning* (393). En hoe krachtig wekt hij hen op, om, dewijl CHRISTUS voor hen in het vleesch geleden had, zich nu ook te wapenen met de gedachte, dat wie in het vleesch geleden heeft, opgehouden heeft van de zonde, *om nu niet meer naar de begeerlijkheden der menschen, maar naar den wille Gods, den tijd, die overig is in het vleesch, te leven* (394). In denzelfden geest, maar overeenkomstig met zijn karakter, schrijft JOHANNES; want hij ontleent zijnen aandrang tot liefde jegens God en de broeders uit de liefde, welke God ons in de overgave van zijnen Zoon bewezen heeft, en die CHRISTUS ons betoond heeft, door zijn leven voor ons te stellen (395); en dat hem het denkbeeld van toewijding aan God, van het eigendom van God te zijn, als weldaad, welke wij aan den dood van CHRISTUS te danken hebben, niet vreemd kan geweest zijn, kan het nieuwe, door hem opgeteekende, lied der hemellingen getuigen (396). Maar vooral doet PAULUS dit einddoel van 's Heilands lijden en ster-

(393) Ib. I: 17—19. (394) Ib. IV: 1, 2.
(395) 1 Joh. III: 16. IV: 7—11, 19.
(396) Openb. V: 9, 10.

sterven uitkomen. Wie denkt hier niet aan Rom. VI.? Wie brengt zich hier niet te binnen deze en dergelijke verklaringen: *niemand van ons leeft zich zelven, en niemand sterft zich zelven; want het zij dat wij leven, wij leven den Heere; het zij dat wij sterven, wij sterven den Heere. Het zij dan dat wij leven, het zij dat wij sterven, wij zijn des Heeren. Weet gij niet, dat gij uws zelfs niet zijt, want gij zijt duur gekocht. Zoo verheerlijkt dan God in uw ligchaam en uwen geest, welke Godes zijn. Hij is voor allen gestorven, opdat degenen, die leven, niet meer zich zelven leven, maar dien, die voor hen gestorven en opgewekt is. Hij heeft zich zelven gegeven voor onze zonden, opdat Hij ons trekken zoude uit deze tegenwoordige booze wereld. Ik ben met* CHRISTUS *gekruisigd, en ik leef; doch niet meer ik, maar* CHRISTUS *leeft in mij. Wandelt in de liefde, gelijkerwijs* CHRISTUS *ons heeft lief gehad, en zich zelven voor ons heeft overgegeven. Hij heeft u nu ook verzoend in het ligchaam zijns vleesches, door den dood, opdat Hij u zoude heilig en onberispelijk en onbeschuldelijk voor Hem stellen.* CHRISTUS *heeft zich zelven voor ons gegeven, opdat Hij ons zoude verlossen van alle ongeregtigheid, en zich zelven een eigen volk zoude reinigen, ijverig in goede wer-*

ken

ken (397). Zoo is dus naar de leer van JEZUS en vooral naar het meer ontwikkelde onderwijs der Apostelen onze heiliging het groote of einddoel van zijn lijden en sterven.

En geen wonder; want dat lijden en sterven heeft de uitnemendste strekking, om dat doel bij ons te bereiken, dewijl het ééne, en wel de treffendste gebeurtenis is, welke kon plaats hebben, die het uitnemendste bewijs oplevert van Gods liefde jegens ons, van zijne heiligheid en regtvaardigheid, van de liefde van CHRISTUS jegens ons, en ons in Hem een volmaakt voorbeeld doet aanschouwen.

Het is ééne gebeurtenis; want wij hebben gezien, dat beide JEZUS en zijne Apostelen naar het laatste lijden, naar den dood des Heeren bepaaldelijk ons henen wijzen. Maar is het niet eene zielkundige, op de ervaring van alle menschen, door alle tijden, gegronde opmerking, dat slechts één denkbeeld te gelijk in onzen geest heerschende zijn kan? Onze gedachten wisselen elkander wel gedurig, met de snelheid des bliksems af, en worden dikwijls, meer dan ons lief is, de eene door de andere verdrongen; maar te al-

(397) Rom. XIV: 7, 8. 1 Kor. VI: 19, 20. Cf. GRIESB. 1 Kor. V: 15. Gal. I: 4. II: 20. Efez. V: 2. Koloss. I: 21, 22. Tit. II: 14.

allen tijde is echter slechts één hoofddenkbeeld te gelijk in ons heerschende, en naar mate dit grooter en treffender is, naar mate dit ons meer aangrijpt en geheel vervult, naar die mate kunnen andere, kunnen vooral daarmede strijdige denkbeelden en neigingen te minder bij ons post vatten. Maar is dit zoo, dan blijkt reeds hieruit de uitnemende geschiktheid van den dood van JEZUS, om het zoo even opgegeven doel te bereiken; want het is, gelijk ik zeide, ééne gebeurtenis, en wel de treffendste en aandoenlijkste, die er kon plaats hebben; het is het vreesselijke lijden, dat de eeniggeboren Zoon van God voor ons verduurde, het is de dood van den Vorst des levens, door wien de Vader alle dingen geschapen heeft. Gewisselijk, dat is eene gebeurtenis, welke het hart meer dan eenige andere aangrijpt, vervult, vermeestert, en als zij ons gedurig voor den geest staat, dan kan het niet anders, of onze ziel blijft gesloten voor alle denkbeelden en neigingen, welke met haar in strijd zijn.

Daarenboven de dood van CHRISTUS is het uitnemendste bewijs van Gods *liefde* jegens ons. Wij zagen, bij de opgave van de leer van JEZUS, in de *eerste* bijzonderheid, dat Hij dezelve uit dit belangrijke oogpunt voorstelt, en wij hebben bij de aanwijzing van het onmiddellijke verband tusschen zijn sterven en ons leven, reeds onderscheidene plaatsen aangevoerd, uit welke

ons

ons gebleken is, dat de Apostelen niet minder sterk van de liefde Gods, ons in de overgave van zijnen Zoon betoond, gesproken, en dat zij hieruit aandrang tot wederliefde en tot broederliefde ontleend hebben. Ik acht het dus niet noodig, deze plaatsen te herhalen, of met anderen te vermeerderen. Evenmin acht ik het noodig, aan te wijzen, hoe uitnemend geschikt de dood van CHRISTUS, uit dit oogpunt beschouwd, is, om ons te heiligen, en alzoo voor het genot der vergeving van zonden en zaligheid vatbaar te maken, dewijl dit reeds, bij de opgave der leer van JEZUS, geschied is en terstond in het oog valt. Inderdaad, als wij niet wisten, of althans geene hoop hadden, dat God ons lief heeft, en dat er bij Hem genade en vergeving is, dan konden wij niet tot Hem wederkeeren, noch Hem dienen; dan zouden wij voor Hem vreezen, of Hem haten, en hoe langer hoe meer van Hem verwijderd worden; dan zouden wij of tot wanhoop, of tot moedeloosheid, of tot onverschilligheid en verharding in de zonde vervallen, en het zou ons ontbreken aan lust en kracht, om in kinderlijke vrees en uit dankbare liefde voor Hem, de heiligmaking na te jagen. De verloren zoon zou niet zijn opgestaan, noch tot zijnen vader gegaan, en de tollenaar zou zich niet naar den tempel begeven hebben, indien zij geene hoop op vergeving en aanneming in hun binnenste ge-

voed hadden. Maar hoe uitnemend strekt dan de dood van CHRISTUS, als onderpand van Gods liefde en van de uitdelging onzer schuld, om ons te heiligen. Van de zonde geregtvaardigd, en in de overtuiging, dat er voor ons, die in CHRISTUS gelooven, geene verdoemenis is, kennen wij nu geene van God en de deugd ons verwijderende vrees, noch worden door de bewustheid van onze schuld ontmoedigd, maar slaan met kinderlijk vertrouwen en dankbare wederliefde in het hart, den weg der heiligmaking gewillig en blijmoedig in, en streven immer voorwaarts, tot dat wij de stad bereiken, in welke niets zal inkomen, dat onrein is.

Verder, de dood van CHRISTUS is ons een allertreffendst bewijs van Gods *heiligheid en regtvaardigheid*. Wij zagen dit niet alleen uit de uitdrukkelijke verklaring van PAULUS, dat God CHRISTUS bestemd heeft tot eene verzoening door het geloof in zijn bloed, opdat Hij *regtvaardig* zij; maar het is ons ook gebleken uit die gezegden, welke ons den dood des Heeren als straf en veroordeeling der zonde voorstellen, en die wij niet slechts bij Hem, maar ook bij de andere Apostelen hebben aangetroffen. Het is waar, JEZUS zelf spreekt niet van Gods heiligheid en regtvaardigheid, als Hij van zijn lijden en sterven gewaagt; maar Hij maakt echter elders van deze deugden zijns Vaders melding, en wel,

wel, dit verdient misschien onze opmerking, juist in het gebed, hetwelk Hij weinige oogenblikken voor den aanvang van zijn lijden tot Hem opzond (398). Daarenboven, zoo lang wij vasthouden aan de echtheid van 's Heiland's woorden, bij de instelling van het Avondmaal, zoo lang zal men niet kunnen bewijzen, dat het denkbeeld, met hetwelk wij ons nu bezig houden, met het onderwijs van JEZUS in strijd is; ja, dit zal men zelfs niet kunnen, wanneer wij de bedoelde woorden moesten laten varen, want wij vinden hier niet dan opheldering en ontwikkeling van de gezegden des Meesters, en wel zulk eene, die met hetgene Hij ons van den Vader en van zijn lijden, als door Hem in onze plaats zullende ondergaan worden, heeft bekend gemaakt, volkomen overeenstemt. Maar is nu de dood des Heeren ons ook een allertreffendst bewijs van Gods heiligheid en regtvaardigheid; doet die dood ons zien, dat *de toorn Gods tegen de zonde*, gelijk wij in ons Avondmaals-Formulier lezen, *zoo groot is, dat Hij die (eer Hij ze ongestraft liet blijven) aan zijnen lieven Zoon* JEZUS CHRISTUS *met den bitteren en smadelijken dood des kruises gestraft heeft*, dan heeft dezelve ook hierdoor de uitnemendste strekking,

(398) Joh. XVII: 11, 25.

king, om ons te heiligen, en zoo voor het genot der vergeving en zaligheid vatbaar te maken; want dezelve stelt ons treffender, dan dit op eenige andere wijze geschieden kan, het schandelijke, strafwaardige en rampzalige der zonde voor oogen, doet ons haar als onze grootste vijandin schuwen, en dringt ons, om altijd te waken, opdat wij ons niet in hare strikken verwarren.

Nog meer, de dood van CHRISTUS doet ons, zoo treffend mogelijk, zien, *hoe lief Hij ons had.* Uit dit oogpunt werd dezelve door JEZUS voorgesteld, gelijk wij, bij de opgave van deszelfs leer, in de *derde* bijzonderheid hebben opgemerkt, en het is ons reeds overvloedig gebleken, dat ook de Apostelen denzelven alzoo voordragen. PAULUS spreekt niet alleen van de liefde van CHRISTUS, op vele plaatsen, maar noemt ze ook eene liefde, *die de kennisse te boven gaat* (399), en stelt de opoffering, welke de Heer zich om onzent wil getroostte, in het helderste licht (400). JOHANNES schrijft: *hieraan hebben wij de liefde gekend, dat Hij zijn leven voor ons gesteld heeft* (401). *Hem, die ons heeft lief gehad, en ons van onze*

(399) Efez. III: 19.
(400) Filipp. II: 5—8.
(401) 1 Joh. III: 16.

ze zonden gewasschen heeft in zijn bloed, Hem zij de heerlijkheid en de kracht in alle eeuwigheid (402). En, ofschoon PETRUS wel niet uitdrukkelijk van de liefde van CHRISTUS gewaagt, zoo doet ons echter zijn eerste brief overvloedig zien, dat zijn hart van haar vervuld was. Men denke slechts, om nu niet te spreken van die plaatsen, in welke hij Hem voorstelt, als voor ons gestorven, aan deze en dergelijke verklaringen: *u dan, die gij gelooft, is Hij dierbaar; denwelken gij niet gezien hebt, en nogtans lief hebt, in denwelken gij nu, hoewel (Hem) niet ziende, maar geloovende, u verheugt met eene heerlijke en onuitsprekelijke vreugde* (403). Het was dan ook deze liefde des Heeren, welke hen drong, en op welke zij wezen, om de Christenen tot onderlinge liefde aan te sporen (404); even gelijk Hij zelf hun zijne liefde ter navolging had voorgesteld, zoo als wij, bij de opgave van zijne leer hebben aangewezen. Doch hoe uitnemend geschikt de dood van CHRISTUS, als bewijs zijner liefde, is, om ons te heiligen, en alzoo vatbaar te maken voor het genot der vergeving en zaligheid, behoef ik nu

(402) Openb. I: 5.

(403) 1 Petr. II: 7. I: 8. verg. vs. 19. II: 3. IV: 11.

(404) 1 Joh. III: 16. Efez. V: 2.

hij niet aan te toonen, dewijl dit boven reeds geschied is (405).

Eindelijk hebben wij in den dood van CHRISTUS een heerlijk *voorbeeld*, hoe wij ons onder lijden en miskenning te gedragen hebben. Hoe groot was Hij in zijn sterven! Welk eene gehoorzaamheid, en zelfbeheersching, en onderwerping, en liefde voor zijne vijanden, en zorg voor de zijnen, en vertrouwen op zijnen hemelschen Vader spreidde Hij ten toon! Doch de ontwikkeling hiervan behoort niet tot mijne taak. Ik moet alleen vermelden, wat de Apostelen zeggen. Bij de opgave van de leer van JEZUS zagen wij in de *tweede* bijzonderheid, dat Hij ons zijn lijden en sterven leert kennen als gehoorzaamheid aan zijnen Vader, en meer dan eens hebben wij reeds opgemerkt, dat ook de Apostelen hetzelve uit dit oogpunt voorstellen. Maar hierbij laten zij het niet. Wat de Heer niet wel zeggen konde, en waarlijk ook niet behoefde te zeggen, dewijl het in zijn gedrag overvloedig blijken zou, en na zijn lijden gebleken was, dat wordt door hen aangevoerd. PETRUS vooral wijst zijne lijdende mede-christenen op het voorbeeld des Heeren, schrijvende: *hiertoe zijt gij geroepen, dewijl ook* CHRISTUS *voor ons geleden heeft, ons*

een

(405) Zie bl. 133—135.

een exempel nalatende, opdat gij zijne voetstappen zoudt navolgen, die geen zonde gedaan heeft, noch daar is geen bedrog in zijnen mond gevonden, die, als Hij gescholden werd, niet weder schold, en, als Hij leed, niet dreigde, maar gaf het over aan dien, die regtvaardig oordeelt (406). Maar kunnen wij nu dat voortreffelijke, heerlijke voorbeeld des Verlossers ons voor den geest brengen, zonder dat wij het groot en edel vinden, zonder dat het ons verbaast, bekoort en verrukt, zonder dat wij ons gedrongen gevoelen, om onder lijden en miskenning hetzelve na te volgen? Inderdaad daar liggen in den dood van CHRISTUS allerlei krachtige drangredenen tot heiligmaking. Zij loopen in denzelven, als in één middenpunt, te zamen, en werken met vereenigde kracht op ons verstand en hart. Even gelijk de stralen der zon, in eenen brandspiegel vereenigd, het voorwerp, waarop zij vallen, doen ontvlammen, zoo ontsteekt de dood van CHRISTUS in ons den lust en de keus, om voor Hem en den Vader te leven, den ouden mensch af te leggen en den nieuwen aan te doen, en de heiligmaking na te jagen in de vreeze Gods. Maar hierdoor maakt dezelve ons vatbaar voor het genot der vergeving van zonden en za-

(406) 1 Petr. II: 21—23.

zaligheid, en staat hij in een middellijk verband met onze behoudenis.

Maar hoe worden wij, naar het onderwijs der Apostelen, de vergeving der zonden en zaligheid deelachtig? Dit was de *derde* hoofdzaak, welke wij zouden nagaan.

Hoe wij, naar het onderwijs der Apostelen, de vergeving der zonden en zaligheid deelachtig worden?

Even als bij de opgave der leer van JEZUS, zoo zal ik ook nu hierin kort zijn. In die opgave zagen wij, dat het *geloof in Hem*, door Hem werd voorgedragen als het middel, om zalig te worden. Maar dit is ook de leer der Apostelen. PETRUS verklaart, *dat een iegelijk, die in Hem* GELOOFT, *vergeving der zonden ontvangen zal door zijnen naam* (407). JOHANNES schrijft: *dit is zijn* (Gods) *gebod, dat wij* GELOOVEN *in den naam zijns Zoons*, JEZUS CHRISTUS (408); *zoo velen Hem aangenomen hebben; dien heeft Hij magt gegeven, kinderen Gods te worden*, (*namelijk*) *die in zijnen naam* GELOOVEN (409). En wie weet niet,

(407) Hand. X: 43.
(408) 1 Joh. III: 23.
(409) Joh. I: 12.

niet, dat PAULUS op dezelfde wijze gesproken en geschreven heeft? *Zoo zij u dan bekend, mannen broeders!* dus liet hij zich hooren, te *Antiochië* in *Pisidië*, *dat door dezen u vergeving der zonden verkondigd wordt*, *en* (*dat*) *van allen, waarvan gij niet kunt geregtvaardigd worden door de wet van* MOZES, *door dezen een iegelijk, die* GELOOFT, *geregtvaardigd wordt* (410). Op de vraag des stokbewaarders: *wat moet ik doen, opdat ik zalig worde*, die zaligheid verkrijge, welke gij aankondigt? antwoordde hij: GELOOF *in den Heere* JEZUS CHRISTUS, *en gij zult zalig worden, gij en uw huis* (411). En hoe duidelijk ontwikkelt hij in zijnen gewigtigen brief aan de *Romeinen* het groote *thema*, met hetwelk hij denzelven aanvangt, *dat het Evangelie van* CHRISTUS *eene kracht Gods tot zaligheid is een iegelijk, die* GELOOFT, *omdat de regtvaardigheid Gods in hetzelve geopenbaard wordt uit* GELOOF *tot* GELOOF: dat is, als uit het geloof voortvloeijende, als door het geloof verkregen wordende, opdat allen gelooven zouden (412). Maar wat verstaan de Apostelen door dit geloof in CHRISTUS? Laat ons zien.

PE-

(410) Hand XIII: 38, 39.
(411) Ib. XVI: 30, 31.
(412) Rom. I: 16, 17.

PETRUS verwisselt het schijnbaar, even gelijk JEZUS, met de uitdrukking *bekeert u*, en verzekert, dat men, zich bekeerende, de belofte des Heiligen Geestes zoude ontvangen (413). Wie gelooven, zijn, volgens hem, aan God gehoorzaam (414); wie niet gelooven, en zich aan het woord stooten, zijn ongehoorzaam (415), aan het Evangelie Gods ongehoorzaam (416). In zijne rede tot KORNELIUS gebruikt hij het duidelijk in den zin, van den gekruisigden, maar door God opgewekten JEZUS te erkennen voor *den Heer van allen*, en *voor dengene, die van God verordineerd is tot een Regter van levenden en dooden* (417). In zijnen *eersten* brief gewaagt hij van een *bewaard worden* in de kracht Gods, door het *geloof*, tot de zaligheid (418), van de *beproeving des geloofs* (419), van een *vast staan in het geloof* (420), zoo dat men zich, door het lijden om den naam des Heeren, niet laat schokken, noch het christelijke geloof ver-

(413) Hand. II: 38. verg. vs. 41, 44. III: 19. verg. vs. 22, 23.

(414) Hand. V; 32. 1 Petr. I: 2.

(415) 1 Petr. II: 7, 8.

(416) Ib. IV: 17.

(417) Hand. X: 36, 42.

(418) 1 Petr. I: 5. (419) Ib. vs. 7.

(420) Ib. V: 9.

verzaakt, en van *het verkrijgen van het einde des geloofs*, de zaligheid der zielen (421). En in zijnen *tweeden* brief spreekt hij de Christenen aan, als die *even dierbaar geloof* met hem *verkregen hebben* (422), en verzekert hun verder, dat hij geene kunstig verdichte fabelen was nagevolgd (423). Maar is het uit deze plaatsen niet duidelijk, dat hij, even als zijn Meester, door het geloof in Hem en aan deszelfs Evangelie, de vaste overtuiging verstaat, door welke men JEZUS CHRISTUS voor hetgene Hij is, en deszelfs Evangelie voor waarachtig, voor Gods woord houdt? Doch den aard en de werking van deze overtuiging leert hij ons nog meer kennen, door van de Christenen te zeggen, dat zij, schoon hunnen Heer *niet gezien hebbende*, echter in Hem gelooven, Hem *liefhebben*, en door hunne *hope* op Hem, zich *in Hem verheugen* met eene heerlijke, onuitsprelijke vreugde (424); dat zij door Hem *in God gelooven*, die Hem opgewekt en Hem heerlijkheid gegeven heeft, opdat hun *geloof* en hunne *hope op God* zijn zoude (425), en hun aan te wijzen, hoe zij hun geloof door hunnen wandel openbaren moesten. Zij moesten heilig worden in

(421) Ib. I: 9. (422) 2 Petr. I: 1.
(423) Ib. vs. 16 — 21. (424) 1 Petr. V: 8.
(425) Ib. vs. 21.

in al hunnen wandel, in vreeze wandelen den tijd hunner inwoning, elkander vuriglijk liefhebben uit een rein hart, alle kwaadheid en bedrog en geveinsdheid en nijdigheid en alle achterklappingen afleggen, van de vleeschelijke begeerlijkheden, welke krijg voeren tegen de ziel, zich onthouden, hunnen wandel eerlijk houden onder de Heidenen, opdat deze uit de goede werken, die zij in hen zagen, God verheerlijken mogten, in den dag der bezoeking, een goed geweten hebben, en, om niet meer te noemen, bij hun geloof deugd voegen, bij de deugd kennis, bij de kennis matigheid, bij de matigheid lijdzaamheid, bij de lijdzaamheid godzaligheid, bij de godzaligheid broederlijke liefde, en bij de broederlijke liefde, liefde tot allen (426). Zoo bedoelt hij derhalve, even gelijk JEZUS, zulk eene overtuiging, welke den geheelen mensch aangrijpt en vervult, die vertrouwen, hope en liefde in ons werkt, en ons dringt, om naar het Evangelie van CHRISTUS en den wil van God te leven. In denzelfden geest spreekt JOHANNES, want hij verwisselt de uitdrukking van *in den naam van* CHRISTUS *gelooven* met die van *Hem aannemen*, en stelt ze over tegen die van *Hem niet aannemen*, dat is, niet erkennen voor het-

(426) Ib. vs. 15, 16, 17, 22. II: 1, 11, 12. III: 16. 2 brief I: 5—7.

hetgene Hij is (427). Hij zegt, dat de teekenen, welke JEZUS in de tegenwoordigheid zijner leerlingen gedaan heeft, door hem zijn opgeteekend, opdat men *gelooven* zoude, dat JEZUS *is de* CHRISTUS *de Zoon van God, en opdat men geloovende het leven zoude hebben in zijnen naam* (428). Hij vermaant zijne medechristenen, niet eenen iegelijken geest *te gelooven*, maar de geesten te beproeven, of zij uit God zijn (429). Hij verklaart, dat een iegelijk, die gelooft, *dat* JEZUS *is de* CHRISTUS, uit God geboren is (430), en beeldt dit op, door het *aannemen van het getuigenis*, hetwelk God van zijnen Zoon getuigd heeft, te stellen tegen over het aannemen van het getuigenis der menschen (431), door er bij te voegen, dat hij, die God *niet gelooft*, Hem tot een leugenaar maakt (432); door hen op te wekken, om zich van de afgoden te bewaren (433), en van *een blijven* en *niet blijven in de leer van* CHRISTUS te spreken (434). Maar hij doet ons ook den aard en de werking van het geloof in CHRISTUS nader kennen, door het doel zijner predi-

(427) Joh. I: 12. verg. vs. 11 en 7.
(428) Joh. XX: 31.
(429) 1 Joh. IV: 1.
(430) Ib. V: 1.
(431) Ib. vs. 9.
(432) Ib. vs. 10.
(433) Ib. vs. 21.
(434) 2 Br. vs. 9.

diking dus op te geven: *opdat ook gij met ons gemeenschap hebt, en deze onze gemeenschap ook (zij) met den Vader en met zijnen Zoon*, JEZUS CHRISTUS, — *opdat uwe blijdschap vervuld zij* (435); door hen, die gelooven, voor te stellen, als *uit God geboren* (436); door te verklaren: *indien wij zeggen, dat wij gemeenschap met God hebben, en wij in de duisternis wandelen, zoo liegen wij, en doen de waarheid niet* (437); *die daar zegt, ik kenne* CHRISTUS, *en zijne geboden niet bewaart, die is een leugenaar* (438); *die zegt, dat hij in Hem blijft, die moet ook zelf alzoo wandelen, gelijk Hij gewandeld heeft* (439); *die zegt, dat hij in het licht is, en zijnen broeder haat, die is in de duisternis tot nog toe* (440); *een iegelijk, die deze hope*, van CHRISTUS te zullen zien en te zullen gelijk wezen, *op Hem heeft, die reinigt zich zelven, gelijk Hij rein is* (441); *een iegelijk, die in Hem blijft, zondigt niet* (442); *die de zonde doet is uit den duivel, die uit God geboren is, doet de zonde niet* (443); *wij weten, dat wij overgegaan zijn*

(435) 1 Joh. I: 3, 4.
(436) Joh. I: 13.
(437) 1 Joh. I: 6.
(438) Ib. II: 4.
(439) Ib. vs. 6.
(440) Ib. vs. 10.
(441) 1 Joh. III: 3.
(442) Ib. vs. 6.
(443) Ib. vs. 8, 9.

zijn uit den dood in het leven, dewijl wij de broeders liefhebben (444); *indien ons hart ons niet veroordeelt, zoo hebben wij vrijmoedigheid tot God, en zoo wat wij bidden, ontvangen wij van Hem, dewijl wij zijne geboden bewaren, en doen, hetgene behagelijk is voor Hem* (445); *wij hebben gekend en geloofd de liefde, die God tot ons heeft; God is liefde, en die in de liefde blijft, die blijft in God, en God in hem* (446). Doch waartoe meerdere plaatsen bijgebragt? Het is uit de aangevoerde allerduidelijkst, dat ook JOHANNES door het geloof in CHRISTUS zulk eene overtuiging verstaat, die ons vertrouwen en hope op God en CHRISTUS inboezemt, en ons, door de liefde, ijverig maakt in alle goede werken En wat PAULUS betreft, ook hij gebruikt de uitdrukking van *geloof in* JEZUS CHRISTUS en *aan het Evangelie* meermalen in den zin van erkentenis van Hem voor hetgene Hij is, en omhelzing van deszelfs Evangelie. Zoo zegt hij, bij voorbeeld, van de Christenen te *Rome*, dat hun *geloof* verkondigd werd in de geheele wereld (447). Zoo spreekt hij van het *woord des geloofs*, hetwelk hij predikte; vraagt: *hoe zullen zij (Hem) aanroepen, in welken zij niet geloofd hebben? hoe (in Hem)*

(444) Ib. vs. 14. (445) Ib. vs. 21, 22.
(446) Ib. IV: 16. (447) Rom. I: 8.

Hem) *gelooven, van welken zij niet gehoord hebben?* verklaart, dat het *geloof* uit het gehoor is, en stelt hetzelve tegen over *de ongehoorzaamheid aan*, dat is, de verwerping van het Evangelie (448). Zoo maakt hij melding van de *huisgenooten des geloofs*, in tegenstelling van allen, die het Christendom nog niet hadden aangenomen (449); van het *gemeene geloof* (450); van zijn ijverig pogen, om de menschen tot *het geloof* te bewegen (451); van een afvallen, een afdwalen, en afwijken van het *geloof* (452); van een *staan in het geloof* (453); van de *vastigheid des geloofs in* CHRISTUS (454); van een *gelooven van zijne getuigenis* (455); van een *niet gelooven van de waarheid* (456); en zoo verwisselt hij het woord *gelooven* met de uitdrukking van een *aannemen* van het woord der prediking, niet als der menschen, maar, gelijk het waarlijk is, als Gods woord (457). Doch, even als in andere opzigten, zoo vinden wij ook hier bij hem ontwikkeling en ophelde-

ring;

(448) Ib. X: 8, 14, 17, 16.
(449) Gal. VI: 10. (450) Tit. I: 3.
(451) 2 Kor. V: 11.
(452) 1 Tim. IV: 1. VI: 10, 21.
(453) 1 Kor. XVI: 13. (454) Koloss. II: 5.
(455) 2 Thess. I: 10. (456) 2 Thess. II: 12.
(457) 1 Thess. II: 13.

ring; want hij leert ons niet alleen den aard en de werking des geloofs nader kennen, door van hetzelve te spreken als van eene overtuiging, welke vertrouwen, hope en liefde wekt, en door de liefde ons ijverig maakt in alle goede werk. Ook dit doet hij; want *bekeering tot God* en *geloof in* JEZUS CHRISTUS worden door hem ten naauwste vereenigd (458); *geloof*, *hoop*, *en liefde* zijn bij hem de drie gezellinnen van den Christen (459); hij gewaagt van de *blijdschap des geloofs* (460); zegt, dat wij door het *geloof* aan CHRISTUS den toegang met *vertrouwen* hebben (461), en verklaart uitdrukkelijk, dat in CHRISTUS alleen kracht heeft *het geloof* door *de liefde* werkende (462). Doch hierbij laat hij het niet. Ofschoon hij wel degelijk ook van de *gehoorzaamheid* des geloofs (463) spreekt, en met den meesten nadruk tot *gelooven* opwekt (464), zoo stelt hij ons echter tevens het geloof als gave van God, van den Heer JEZUS CHRISTUS en van den Heiligen Geest voor (465). Maar hierbij hebben wij nu niet stil te staan. Wij wilden opgemerkt hebben, dat PAULUS uit-

(458) Hand. XX: 21. (459) 1 Kor. XIII: 13.
(460) Filipp. I: 25. (461) Efez. III: 12.
(462) Gal. V: 6.
(463) Rom. I: 5. XVI: 26.
(464) 2 Kor. V: 11.
(465) Rom. XII: 3. 1 Kor. XII: 3. Efez. VI: 23.

uitdrukkelijk spreekt van een *gelooven met het hart*, den inhoud zijner prediking dus opgevende: *indien gij met uwen mond zult belijden den Heere* JEZUS, *en* MET UW HART GELOOVEN, *dat Hem God uit de dooden opgewekt heeft, zoo zult gij zalig worden; want met het hart gelooft men ter regtvaardigheid, en met den mond belijdt men ter zaligheid* (466). Zoo wijst hij ons aan, dat eene bloote verstandelijke overtuiging van de waarheid des Evangelies tot zaligheid niet genoeg is; maar dat het geloof ook in het hart moet wonen; en hoe kan het ook anders vruchten voortbrengen? Maar hetgene wij vooral wilden opgemerkt hebben, is dit, dat PAULUS inzonderheid ons leert, dat, en hoe wij door het geloof geregtvaardigd worden. Bij de verklaring van sommige zijner gezegden is ons dit boven reeds gebleken; doch het stuk verdient hier nog eenige ontwikkeling. PAULUS dan had voornamelijk te kampen met de Joden en Joodschgezinde Christenen, die eene eigene geregtigheid zochten op te rigten, maar hierdoor juist zich onvatbaar maakten voor het genot van die regtvaardiging, welke God wilde schenken, en door welke alleen de zondaar kan geregtvaardigd worden (467). Tegen dezen beweert

(466) Rom. X: 9, 10.
(467) Hoofdst. X: 3.

weert hij, dat de mensch door het geloof geregtvaardigd wordt, en sluit hij de werken der wet, als middel, om door God geregtvaardigd te worden, geheel en al buiten. En dat niet alleen zulke werken, die bestonden in de beoefening der uitwendige plegtigheden van de *Mozaïsche* wet; maar ook die, welke gelegen waren in de betrachting van derzelver zedelijke geboden. SEMLER en zijne navolgers mogen zulk eene onderscheiding uitgedacht en ingevoerd hebben; PAULUS maakt ze nergens, maar neemt de wet in al derzelver omvang. Zijne schets van den treurigen toestand des menschdoms in Rom. I en II.; zijne uitspraak, dat door de wet de kennis der zonde is; zijne aanhaling van ABRAHAM's voorbeeld in Rom. IV., en zijn ijver tegen het misbruik, hetwelk men van de leer, door hem voorgedragen, zoude kunnen maken, doen ons duidelijk zien, dat hij ook de zedelijke voorschriften der wet op het oog had. Ja hij zelf zocht, vóór zijne bekeering tot CHRISTUS, zijne regtvaardiging voor God, niet alleen door de beoefening der uitwendige inzettingen, die de wet voorschreef (daartoe was hij gewis reeds toen te wijs en te vroom), maar ook door de betrachting van hare zedelijke geboden. Doch door de genade Gods was hij tot geheel andere, betere inzigten gebragt. Hij beschouwde nu de leer der regtvaardiging uit de werken, gelijk zij

waar-

waarlijk is, als de grootste ongerijmdheid, als ontëerend voor God, als schadelijk voor de beoefening der ware deugd, en als de bron van onedele beginselen en bedoelingen, en leerde, door Goddelijke openbaring verlicht, dat de mensch door het geloof geregtvaardigd wordt, niet als of dit geloof nu de verdienende oorzaak van deszelfs regtvaardiging ware; maar omdat God, naar zijne groote barmhartigheid, dit geloof tot regtvaardigheid rekent, en hen, die gelooven, als regtvaardigen, als zulken, die geene zonden hebben, behandelt, gelijk wij boven reeds opmerkten. En op welke wijze? Op deze, dat dit geloof ons met CHRISTUS vereenigt. Maar ook hier vinden wij bij PAULUS ontwikkeling. Te weten, dit denkbeeld van vereeniging met CHRISTUS, hetwelk wij ook bij den Heer en bij JOHANNES aantroffen, ja door JEZUS zelven ook met opzigt tot zijn sterven in Joh. VI. gebezigd vonden, wordt door hem duidelijker op den dood des Verlossers toegepast. Hij stelt de Christenen voor, als met CHRISTUS gestorven, als met Hem de straf der zonde ondergaan hebbende, en alzoo van de zonde geregtvaardigd; en leert hen den doop, die aan hen bediend was bij hunne toetreding tot het Christendom, als het zinnebeeld en onderpand daarvan kennen; maar ook deze troostrijke waarheid wendt hij aan, om hun hunne dure verpligting onder het

oog

oog te brengen, van niet meer in de zonde, maar voor God en CHRISTUS te leven. Niemand meene dus, dat hij de noodzakelijkheid der goede werken loochent, en der deugd de hartäder afsnijdt. Hij beschouwt ze slechts, even als JEZUS en de andere Apostelen, als de vrucht des geloofs, en plant ze slechts over in eenen grond, waarin zij veel beter en weliger kan groeijen. Heerlijk Evangelie! Het is juist geschikt naar onzen aanleg en onze behoeften. Het geeft een bestendig, onwrikbaar rustpunt aan onze zielen, en verdient in waarheid eene kracht Gods tot zaligheid te heeten; want, terwijl het de rijkste bron van troost in leven en sterven voor ons opent, bevat het te gelijk in zich de krachtigste drangredenen tot de edelste deugd. Wie CHRISTUS JEZUS door een opregt geloof is ingeplant, wie zich zelven beschouwt als met Hem, zijn Hoofd, voor de zonde gestorven, en den dood des Heeren uit de bovengenoemde oogpunten zich gedurig vertegenwoordigt, die brengt gewisselijk vruchten voort. En die vruchten zijn veel edeler en overvloediger, dan die, welke hij kan voortbrengen, die zijne eigene geregtigheid zoekt op te rigten. Deze zoekt zich zelven; maar hij zoekt de eer van zijnen Redder en van zijnen Vader in CHRISTUS. Deze handelt uit loonzucht; maar hij uit het beginsel van dankbaarheid en wederliefde. Deze wordt door

hoog-

hoogmoed vermeesterd; maar hem bezielt die ootmoed des harten, zonder welken niemand gewenschte vorderingen kan maken. Deze verheft zich tegen God, of vreest voor deszelfs aangezigt; maar hij bukt voor den Heilige in het stof, en heft zich, door het geloof, weder op, om op Hem te vertrouwen, gelijk het kind op zijnen vader. Deze doet niet meer, dan hij meent te behoeven; maar hij zoekt in alles en hoe langs zoo meer zijnen hemelschen Vader te behagen. Deze bepaalt zich gewoonlijk tot uitwendige daden; maar in hem wordt het hart veranderd en de kiem gelegd van die vlekkelooze heiligheid, welke zich eens volkomen zal ontwikkelen in den reinen hemel.

Zoo hebben dan de Apostelen het onderwijs van JEZUS wel ontwikkeld, maar echter stemt het hunne overeen met het zijne. Wij vinden alzoo bij den Heer en deszelfs Leerlingen dezelfde leer aangaande 's Heiland's lijden en sterven tot vergeving der zonden en zaligheid, en het is in deze overeenstemming, dat wij een allezins voldoenden grond hebben tot onze overtuiging en vertroosting. Ziedaar, wat ik, ten slotte, naar den inhoud der Prijsvraag, nog kortelijk, moet aanwijzen.

In de overeenstemming van JEZUS *en de Apostelen is een allezins voldoende grond gelegen tot onze overtuiging en vertroosting.*

Het is zoo, de leer aangaande 's Heiland's lijden en sterven tot vergeving der zonden en zaligheid zou vast staan, al ware zij door Hem alleen voorgedragen op zulk eene wijze, als wij bij de verzameling en verklaring van zijne gezegden gezien hebben, dat zij door Hem voorgedragen is; want, ofschoon Hij, om goede redenen, gelijk wij getracht hebben aan te toonen, er slechts spaarzaam en weinig van gesproken heeft, zoo zijn zijne gezegden echter op zich zelve reeds duidelijk genoeg, om er de genoemde leer uit af te leiden. Maar indien wij toch niets meer hadden, indien Hij alleen er dit weinige van gezegd had en de Apostelen er daarna van gezwegen hadden, zoo zoude ons dit grootelijks bevreemden en niet zonder reden bedenking baren. Wij zouden vragen: „ hoe? indien „ de Heer waarlijk geleden heeft en gestorven is „ tot vergeving der zonden en zaligheid, gelijk „ uit zijne verklaringen duidelijk schijnt te blijken, van waar komt het dan, dat zijne Apo„ stelen daarvan niet gesproken hebben?" en dit zou ons *of* naar eene andere, flaauwere verklaring van zijne woorden doen omzien, *of*, zoo wij

wij deze niet konden vinden, zonder zijne gezegden geweld aan te doen, zoo zoude het ons leiden tot de gedachte, dat Hij welligt alleen zoo gesproken had, om redenen, welke daarna niet meer bestonden, en met welke de door Hem voorgestelde leer zelve wegviel. En, omgekeerd, indien JEZUS zelf er geheel van gezwegen had en de Apostelen alleen er dikwijls en uitvoerig van gesproken hadden, zoo zou het vermoeden bij ons kunnen oprijzen, dat zij misschien uit zich zelven aan den dood huns Meesters zulk een gewigtig doel hebben toegeschreven. Niet, dat wij hun gezag willen loochenen of in twijfel trekken. Integendeel, wij zouden niet aarzelen, om de leer der verzoening, door 's Heiland's lijden en sterven, aan te nemen, al ware zij ons door de Apostelen alleen bekend gemaakt; en dit te minder, omdat voor het ontbreken van dezelve in het onderwijs van JEZUS redenen konden gegeven worden; want de wijsheid had Hem kunnen gebieden, van haar volstrekt niet te spreken, en dit geheel aan zijne Apostelen over te laten; of de geschiedschrijvers zouden zijne weinige verklaringen desaangaande niet geboekt kunnen hebben, gelijk zij zoo veel van het door Hem gesprokene met stilzwijgen zijn voorbij gegaan. Maar wij kunnen echter niet ontkennen, dat het gezegde vermoeden niet ten eenenmale onwaarschijnlijk zijn zoude. Of zou het ons niet

moe-

moeten bevreemden, dat JEZUS, terwijl Hij meermalen van zijn lijden en sterven sprak, van dit gewigtige doel zijns doods geen woord gezegd had, indien dat doel in waarheid aan denzelven moest worden toegeschreven, en dat zijne geschiedschrijvers al zijne verklaringen desaangaande met stilzwijgen zouden zijn voorbij gegaan, indien dezelve waarlijk door Hem geschied waren? Het gezegde vermoeden is dan ook meermalen voorgedragen door hen, die meenen, dat de Apostelen van het onderwijs huns Meesters zijn afgeweken. Zij zeggen: de dood van JEZUS was en bleef zijnen Leerlingen steeds eene ergernis. Inzonderheid was dit het geval met PAULUS. Hierom dacht hij na over de redenen, om welke de Heer zijn bitter lijden en sterven ondergaan had, en hij bragt niet slechts zich zelven, maar ook zijne Mede-Apostelen gemakkelijk in het denkbeeld, dat dit geschied was tot verzoening der zonden, en dat men derhalve JEZUS in zijn lijden en sterven als een zoen-offer te beschouwen had. Zoo werd de ergernis van zijn kruis niet alleen voor hen weggenomen, maar zoo zagen zij ook in dat kruis de kracht Gods en de wijsheid Gods. En nu zij deze overtuiging zich eenmaal hadden ingeboezemd, nu konden zij niet nalaten, maar moesten zich verpligt achten, om den dood van JEZUS, uit dat gewigtige en verhevene oogpunt, den menschen

te verkondigen, ten einde ook bij dezen niet slechts de schande van het kruis te doen verdwijnen, maar ook met bewondering en aanbidding hen te vervullen. Dit deden zij dan ook, zegt men, niet om zich, tegen hunne overtuiging aan, naar der menschen zwakheid en vooroordeelen te schikken, maar omdat zij het waarlijk geloofden en meenden, JEZUS CHRISTUS en dien gekruisigd, zóó te moeten prediken (468). Eindelijk, indien beide, JEZUS en de Apostelen, even spaarzaam en weinig van zijn verzoenend lijden en sterven gesproken hadden, zoo zoude zulks over deze leer eene schaduw geworpen hebben. Men zoude niet zonder reden hebben kunnen vragen: „ hoe? indien JEZUS zelf dan „ ook al gewigtige redenen had, waarom Hij „ niet meermalen en uitvoeriger van haar ge- „ waagde, zoo mogt en moest men immers, „ met opzigt tot zulk eene gewigtige leer, ver- „ wachten, dat de Apostelen meermalen en uit- „ voeriger van haar zouden gesproken hebben; „ maar waarom hebben zij dit dan niet gedaan?" Inderdaad het gewigt der leer zou daarbij geleden hebben, ja niet zonder reden in twijfel ge-

trok-

(468) Zie BÖHME, *die Rel. J. C.* s. 42. *die Rel. der App.* s. 49, 67, 68. USTERI, *Entw. des Paul. Lehrb.* s. 139. ff.

trokken zijn geworden. Maar nu het eene evenmin plaats heeft als het andere, nu beide, JEZUS en de Apostelen, deze leer hebben voorgedragen, nu de Heer haar in derzelver beginselen heeft voorgesteld, dewijl Hij, om goede redenen, niet meermalen en uitvoeriger van haar spreken konde, en de Apostelen dikwijls van haar gewaagd en haar ontwikkeld hebben, nu blijft er geene plaats voor bedenking meer over, nu is er geen twijfel aan, of wij hebben de verklaringen des Meesters in derzelver ware beteekenis en volle kracht op te vatten, nu is deze leer geene uitvinding noch van PAULUS, noch van eenigen anderen Apostel, nu hebben zij haar niet uitgedacht, noch voorgedragen, om bij zich zelven en anderen de schande van het kruis van JEZUS weg te nemen, nu straalt derzelver gewigt ons helder in de oogen, en het besluit, hetwelk wij uit dit alles trekken, is wettig, dat in de overeenstemming van JEZUS en de Apostelen een allezins voldoende grond gelegen is tot onze overtuiging en vertroosting. Alleen zou men nog kunnen zeggen: *of* dat de uitspraken van JEZUS door de geschiedschrijvers Hem in den mond gelegd zijn; *of* dat beide, JEZUS en de Apostelen, naar de zwakheid en vooroordeelen der menschen zich geschikt hebben. Maar de ongegrondheid van het eerste is boven door ons

 aan-

aangewezen (469), en het laatste is overvloedig door anderen wederlegd geworden (470). Ik behoef daarom hierover niet verder te handelen, en dit te minder, omdat zij, die beweeren, dat de Apostelen van JEZUS zijn afgeweken, zelve van geene *accommodatie* willen hooren, en het onderwijs des Meesters voor waarachtig houden, gelijk wij aan het begin van onze Verhandeling reeds hebben opgemerkt (471). Ik herinner alleen, dat wij de stelligste en duidelijkste verklaringen in het onderwijs van JEZUS aan zijne leerlingen hebben aangetroffen, waar wij juist het minst *accommodatie* mogen vermoeden.

Zoo hebben wij dan, Gode zij dank! in de overeenstemming van JEZUS en de Apostelen een' allezins voldoenden grond tot onze overtuiging en vertroosting, en zoo staat zij daar voor ons, de leer aangaande 's Heiland's lijden en sterven tot vergeving der zonden en zaligheid, als boven allen twijfel verheven en in al haar gewigt. Zij moge dan den Jood eene ergernis en den Heiden eene dwaasheid zijn, ons, die ge-

(469) Zie bl. 82—103.

(470) Zie vooral J. HERINGA *Eliza'sz.*, Haagsch Genootschap 1789, inzonderheid bl. 260—275, en LIEFSTING, Haagsch Genootschap 1792. bl. 10 verv.

(471) Zie bl. 10.

gelooven, is zij de kracht Gods en de wijsheid Gods. Wat men ook aanwende, om haar te verkrachten en uit het Evangelie weg te redeneren, wij willen aan haar vasthouden; en, naar den last, door den Heer ons opgedragen, haar prediken. Het moge zoo zijn, dat de een wat meer dan de ander in de uitspraken van JEZUS en de Apostelen vindt; dat de een wat meer dan de ander meent te kunnen en te moeten bepalen, laat ons, al voortgaande in de waarheid te onderzoeken, malkander in liefde verdragen, en stemmen wij allen hierin overeen, dat wij JEZUS CHRISTUS en dien gekruisigd stellen tot den hoofd-inhoud van onze prediking. In zijn bloed hebben wij de vergeving onzer misdaden, naar den rijkdom van Gods genade; dat sta bij ons vast, en dat zij de bron van troost, aan welke wij niet alleen ons zelven laven, maar naar welke wij ook onze medezondaren henen wijzen.

SYMBOLUM:

Τοῦτο τὸ μέγιστον καὶ βασιλικώτατον ἔργον τοῦ Θεοῦ, σώζειν τὴν ἀνθρωπότητα.

CLEMENS *Alexandr.*

